

LA REPRESSIÓ FRANQUISTA A VIC (1939-1945)

Esther Farrés Sucarrat

legido... exp.
NOMBRE MERCEDES
Barcelona
Ramona
Vic Pedro
Granera (Barcelona)
Cataluña
12 años y 4 días
Años 11 meses y 4 días
4 Febrero 1941
24 Febrero 1950
Calle San Antonio 19

TEMPLE ROMÀ . VIC

PATRONAT D'ESTUDIS OSONENCs

PATRONAT
D'ESTUDIS
OSONENCs

TEMPLE ROMÀ VIC

**LA REPRESSIÓ
FRANQUISTA A VIC
(1939 – 1945)**

Esther Farrés Sucarrat

PUBLICACIONS DEL PATRONAT D'ESTUDIS OSONENCS
VIC

L'edició d'aquest llibre per part del
PATRONAT D'ESTUDIS OSONENCs,
ha estat parcialment subvencionada per

AJUNTAMENT DE VIC

Primera edició: Setembre de 2007

© Esther Farrés Sucarrat
© per l'edició, el Patronat d'Estudis Osonencs
© fotografia coberta: ?

Coordinadors de l'edició:
Josep Casanovas i Prat
Pere Tió i Puntí

Aquesta edició, incloent-hi el disseny de la coberta,
és propietat del Patronat d'Estudis Osonencs

Administració: C/ Santa Maria, 1 - 08500 Vic

Dipòsit legal: B-?-2007
ISBN: 978-84-933587-8-5

Imprès a Impremta Daví-Vic
rbla. dels Montcada, 10 - 08500 Vic

En acabat d'aquella tongada d'agitacions, la Laura es restituí al silenci
de la muntanya, als fills, als diàlegs amb en Tomàs i la cunyada,
a les incidències de la seva plenitud casolana.

Miquel Llor. *El somriure dels sants*. Barcelona, 1947, p. 116.

Durant un període que ha abastat gairebé quaranta anys, mal comptats, una bona part la nostra societat es va veure abocada al silenci, als diàlegs casolans, a l'interior de la substància sense poder-la deixar sortir dels límits marcats des de fora i també des de dintre. Aquest silenci, volgut per uns i imposat de manera asfixiant a tots els altres, va comportar el retrocés més gran que hem experimentat com a poble, a la vegada que ens situà en el perillós i totalment erroni camí de l'amnèsia. Durant el llarg silenci varen desaparèixer dels nostres relats tots aquells fets que “feien nosa” o bé que “semblaven poder ofendre, encara que fos remotament” els qui ens controlaven de forma omnímoda. Les històries de les persones, de les nostres contrades i, en síntesi, les del nostre país restaren mutilades de qualsevol referència a moments que poguessin ser vistos pels guanyadors de la guerra com a particularment incisius, punyents o bé desencadenants de teòrics o “virtuals” problemes. Tota referència al període de la República –una etapa reeixida de la nostra vida com a poble- i a la Guerra civil va ser suprimida, com ho va ser sobretot qualsevol punt que pogués sotmetre al judici de la història –això és, al coneixement dels conciutadans- els esdeveniments posteriors a la victòria franquista. Aquest silenci, però, no va ser total ni molt menys. Amb cura, amb

petites i rebuscades incidències es posà sobre la taula -des del rumor i el relat menut- la situació “d’abans de la guerra” i amb el temps també algunes petites notes del dramàtic conflicte civil i la crua postguerra, bé que massa sovint eren encara molt poc substancioses. Tot i això, quan passem balanç de l’esforç valent i agosarat d’aquelles memòries amagades –massa vegades només de boca o orella- ens adonem que el fi tamés de la crítica històrica no havia estat gens possible per l’ofec dels guanyadors i també per la terrible manca de materials. Sí. Se’ns havia tancat en un hàbil pou de foscor, sense que els documents que ho podien relatar o narrar poguessin posar sobre la taula tot allò que reflectiria amb nitidesa la realitat dels fets. Calia, sens dubte, una recerca curosa dels difícils arxius, dels papers, de les fotografies i de tots aquells testimonis que ens permetrien situar el període dramàtic de la postguerra en el camí de la plena normalitat de l’explicació, en el relat fiable i confiat de la història. En les últimes dècades –i àdhuc abans, com ja ho hem dit- no s’han escatimat esforços per construir una història oral amb les eines disponibles, per fer amb cura una revisió de la història local i comarcal i, en fi, per situar amb lentitud el nostre país en el camí de la necessària normalitat. Tots podem recordar els noms d’aquells qui de forma certament audaç varen introduir des de bon antuvi en els seus raonats relats algunes (moltes) referències útils, d’aquells qui les varen recollir i dels qui per diversos camins les posaren a mans del seu vertader destinatari: el nostre poble. I és que afortunadament no va ser tot silenci, no va ser tot l’ús dels escanyats diàlegs tancats en la foscor de la plenitud casolana, hi va haver una esplèndida sortida d’aquell horrible túnel iniciat per la guerra i sobretot per la llarga postguerra. Aquest treball pacient ha donat els fruits que tots coneixem, potser encara en trànsit de ser força més, però sens dubte unes anàlisis reals i esforçades en el camí de la normalització i de tot el que aquesta complexa paraula conté.

El llibre d’història que ara teniu a les mans s’insereix amb tota la força cap al final d’aquesta esplèndida sortida del silenci, en aquest necessari diàleg obert fora de la llar, en la construcció ben curosa de la poligrafia de la realitat. Crec poder dir sense emfatitzar que ens trobem davant d’una obra rigorosa que tracta un aspecte bàsic per al coneixement cabal de la nostra Catalunya del passat segle, una obra que indica fins a quin punt la reculada imposada amb ràbia pel règim franquista al nostre poble va tenir dimensions colossals. L’anàlisi de l’aparell repressor franquista –cru i del tot potent- es fa amb tota l’eficàcia de la narració històrica molt ben estructurada i també profusament documentada: la jurisdicció, la legislació, el personal i tots els seus amagats o oberts acòlits. Hom vol subratllar aquí l’esplèndida recerca d’aquelles informacions menys conegudes en els relats fets sobre la postguerra, que enforteixen encara més el contingut del llibre. Això obre la porta de bat a bat, com suara dèiem, per endinsar-nos en el coneixement del gruix de represaliats: la denúncia, la detenció, el món penal, els camps de treball, els destacaments i les colònies penitenciàries i també la insidiosa repressió econòmica, laboral, cultural i nacional. Bé mereix la nostra Nació ser reconeguda per tothom com una florent col·lectivitat humana que va patir terriblement l’arravatament dels qui la volgueren anorrear per tots els medis. Diguem-ho ben clar: certament que conèixer és aprendre. L’esplèndid treball realitzat per l’Esther Farrés, que fou a l’inici un interessant projecte dins dels programes de doctorat del Departament d’Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona i dins del Gabinet de Recerca d’Història Social i Obrera, ha assolit per mèrit propi el lloc d’una anàlisi vertebral de la nostra realitat com a poble. Ajudar-hi, poc i amb prou modèstia com ja ho sap bé l’autora, m’ha resultat, a més d’una experiència de treball que hem de fer per professionalitat, sobretot una satisfacció que no vull pas deixar d’expressar aquí amb tot l’equilibri

necessari. I és que l'estudi que ara llegireu és l'anàlisi curiosa d'un període, sí, però és també una eina a les mans de tots aquells qui –sense una edat que ens marqui– volem descloure'l... i hi tenim tot el dret.

Joan Serrallonga i Urquidi,
Universitat Autònoma de Barcelona

Aquest llibre és fruit d'un treball acadèmic d'investigació sobre la repressió franquista a Vic que, dirigit pel doctor Joan Serrallonga i Urquidi, vaig presentar a la Universitat Autònoma de Barcelona, el juny de 2005. El setembre del mateix any va obtenir el «Premi Plana de Vic 2005» al millor treball d'història d'interès per a la comarca d'Osona convocat pel Patronat d'Estudis Osonencs. L'estructura i el contingut del llibre, després d'alguns retocs, són pràcticament idèntics als del treball. El llibre es divideix en dues parts clarament diferenciades: la primera es centra en l'aparell repressor; la segona té com a protagonistes els represaliats. Una estructura que ve condicionada per l'objectiu d'estudiar, de manera global, el procés repressiu dut a terme per les autoritats franquistes a la ciutat de Vic.

He començat, doncs, situant cadascun dels estaments que hi intervingueren, així com el paper que jugaren les noves autoritats. Al llarg d'aquest estudi es veurà com l'Ajuntament de Vic, la Guàrdia Civil i la representació local de Falange, sovint amb la col·laboració de l'Església, actuaren diligentment per portar davant la justícia franquista els vigatans acusats de simpatitzar amb la causa republicana, d'haver ocupat llocs de responsabilitat durant els anys de la República i la Guerra Civil, d'haver participat en la crema d'esglésies i convents o en la persecució i en els assassinats perpetrats durant aquell període.

Aquests poders locals actuaren d'intermediaris entre la població vençuda i els organismes repressius creats pel règim franquista. Els tribunals s'encarregaren de dictar les sentències que les autoritats vigatanes del moment reclamaven, en una distribució de papers perfectament determinada. Així, les

denúncies, els informes i els testimonis compliren la funció d'inculpar els desafectes al nou ordre polític. L'estudi dels informes que, a petició del Tribunal de Responsabilitats Polítiques, eren elaborats per l'alcalde de Vic, la Guàrdia Civil, la Falange i els capellans de les diferents parròquies de la ciutat vigatana, palesen quines foren les seves actituds, simpaties i aversions.

En aquest recorregut m'he fixat, a la vegada, en les conseqüències que l'actuació del poder va tenir sobre la vida quotidiana dels ciutadans. A través de l'aparell judicial, el règim franquista establí un ferri control sobre la població, donant forma legal a les activitats coercitives portades a terme per les autoritats militars, civils i eclesiàstiques. L'estudi dels expedients generats pels tribunals constata de manera evident el grau d'intervenció del règim sobre la vida de les persones i demostra l'estreta relació que hi hagué entre repressió política i control social. D'aquesta manera el règim pogué crear el consens que necessitava per a la seva supervivència. El franquisme es va sustentar principalment a través de la violència i el terror, però en el procés repressiu també hi jugà un paper rellevant la col·laboració ciutadana. Els avals i els salconduits, els informes i les denúncies testimonien la participació dels ciutadans en la repressió, una participació que les autoritats s'encarregaren constantment d'estimular i recompensar. Molts vigatans i vigatanes foren denunciats pels seus conciutadans, inculpats sovint a causa de falses denúncies que només buscaven passar comptes. S'entén així la por que aquesta cooperació amb la justícia generà sobre uns ciutadans que en qualsevol moment podien ser delatats pels seus veïns i, en conseqüència, portats davant d'un tribunal per ser jutjats.

L'àmbit territorial escollit per desenvolupar la investigació és la ciutat de Vic. En parlar dels seus ciutadans, he tingut en compte tant els que hi vivien quan es produí l'aixecament militar i la consegüent repressió, com els que n'eren naturals encara que no hi visquessin en aquell moment.

Ciutat mercantil per excel·lència, Vic s'havia anat convertint en el centre comercial i administratiu de la comarca d'Osona, teixint una estructura socioeconòmica que la diferenciava de centres fabrils com Torelló, Roda de Ter o Manlleu. Es caracteritzava pel seu conservadorisme, pel seu catalanisme i pel fort pes de l'Església, amb una gran influència del Bisbat com a estament de control ideològic. No ens ha d'estranyar, doncs, que als ulls dels forans tingués la imatge arquetípica de ciutat levítica i conservadora, tancada en si mateixa i recelosa dels seus costums i tradicions.

L'estudi sobre la repressió franquista a Osona compta, de moment, amb poques aportacions. Podem citar el llibre de Jaume Crosas, *Guerra i repressió al Collsacabra, 1936-1943 (Pruit-Rupit-Tavertet)* i el d'Immaculada Domènech i Federico Vázquez, *La repressió franquista a l'àmbit local: Manlleu (1939-1945)*. El present llibre ve a cobrir un buit, ja que fins ara a la comarca d'Osona només s'havia tractat el tema en una ciutat industrial i en l'àmbit rural. En posteriors estudis d'altres localitats es podrà, de mica en mica, completar el quadre del que fou el sistema repressiu franquista a la comarca.

L'estudi abraça un marc històric molt concret, el període de la immediata postguerra: de 1939, amb la fi de la Guerra Civil, a 1945, el final de la Segona Guerra Mundial. Les característiques del treball han limitat en gran mesura l'abast cronològic de la investigació i m'han obligat a acotar el període històric estudiat, malgrat la intenció de continuar la investigació fins a les acaballes del règim franquista. L'estudi s'acaba l'any 1945, quan, contràriament al que tothom pensava, la derrota dels règims feixistes a la Segona Guerra Mundial no significà la fi de la dictadura de Franco. El règim simplement es va adaptar als nous temps, a un nou escenari internacional -caracteritzat pel triomf del liberalisme democràtic- sense canviar, però, la seva naturalesa. Ni les morts s'acabaren, ni la repressió deixà de ser partidista i cruel.

En relació als aspectes metodològics emprats, voldria remarcar que bona part del treball es fonamenta en l'estudi de casos particulars, noms i cognoms que amb les seves vicissituds personals permeten avançar en la comprensió global del fenomen violent. Són aquestes relacions interpersonals les que conformen la base a partir de la qual es pot obtenir un millor coneixement de les pràctiques delatòries de la postguerra.

He consultat diverses fonts i he acudit a diversos arxius que m'han permès localitzar declaracions, testimonis, informes, fitxes carceràries, actes judicials, actes municipals, cartes, i un llarg etcètera més de documentació. Unes fonts, especialment les judicials, que posen de manifest la complexitat de la naturalesa humana i que mostren que, al costat de les denúncies plenes d'odi i de revenja també existiren les declaracions exculpatòries dels qui, vençant la por, s'arrisquen en la defensa del seu veí.

La repressió franquista va tenir moltes cares: des dels judicis, que inevitablement portaren a penes de presó o a condemnes a mort, a l'exili, el desterrament, el treball forçat dels presos, passant per la delació, els avals, els salconduits i molts d'altres termes que definiren tota una època de por i de silenci.

Els diversos arxius de Vic m'han proporcionat informació de gran interès:

- L'Arxiu Episcopal de Vic (AEV) custodia una diversitat de fons, les característiques, volum i abast cronològic del qual l'han convertit en un dels més importants del país. Presenta la peculiaritat de guardar, a més de la documentació que li és pròpia per la seva tipologia, el fons dels jutjats de Vic: l'Arxiu del Jutjat d'Instrucció n.1 i n.3 i l'Arxiu del Jutjat Municipal. Malgrat algunes dificultats legals de consulta i de manca de catalogació, aquests materials han estat molt valuosos per a la investigació així com la documentació relativa a la Junta de

Llibertat Vigilada (fitxes de presos sotmesos al règim de llibertat vigilada, document de constitució de l'esmentada junta, etc.)

- L'Arxiu Comarcal d'Osona (ACOS) ha estat de gran utilitat per confegir la part gràfica del llibre en facilitar imatges de l'època estudiada. Concretament, he consultat el fons Melitó Casals i el fons Miquel Ylla, les fotografies dels quals han servit per il·lustrar la present obra. A part del fons fotogràfic, en procés de digitalització i de catalogació, l'ACOS conté també un fons documental, del qual he consultat el fons Pietx.
- L'Arxiu Municipal de Vic (AMV) proporciona informació molt variada, a través de l'anàlisi dels llibres d'actes, de la correspondència del consistori, dels expedients de quintes, dels salconduits, etc. Tota aquesta documentació ha fet possible el coneixement de la dinàmica municipal durant el període objecte d'aquest estudi (1939-1945), i de diferents aspectes del procés repressiu.
- L'Arxiu del Secretariat del Bisbat (ASB) permet obtenir informació sobre l'Església vigatana de l'època, sobre els costums i la moralitat, els béns i les propietats de l'Església; així com llistats de presos que treballaren en la construcció del Seminari Nou, la reconstrucció dels edificis religiosos a la postguerra, o informació sobre el bisbe Perelló, la màxima autoritat eclesiàstica del moment.

Arxius de fora de la comarca d'Osona:

- L'«Archivo General Militar de Guadalajara»: (AGMG) informació relativa als batallons disciplinaris de soldats treballadors i dels batallons disciplinaris de soldats treballadors i penats.

- L'Arxiu Històric de Girona (AHG) i l'Arxiu Històric de Lleida (AHL): història dels reclusos que compliren la seva condemna en els centres penitenciaris d'aquestes ciutats.
- L'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona (AHGCB): comissions gestores i els relleus d'alcaldes i regidors.
- L'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), a través de la consulta del Fons de la Presó Model de Barcelona,¹ ha fet possible el seguiment de l'historial de cadascun dels reclusos vigatans. Un seguiment que, malauradament, no s'ha pogut fer en el cas de les dones ja que la documentació s'ha perdut i només es disposa del llibre de registre de la presó, que no informa de la història de les recluses. Per tant, la informació sobre les recluses vigatanes s'ha obtingut a partir dels expedients dipositats a l'Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.
- L'Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (ATSJC), amb la consulta dels expedients de responsabilitats polítiques, ha possibilitat el coneixement dels represaliats, la seva història judicial així com els seus antecedents políticosocials.

Sóc conscient que, en aquest recorregut, han quedat pendents una sèrie d'arxius, com els militars, tot i que la consulta dels expedients continguts a l'Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya atenuï aquesta mancança. Queda també pendent l'anàlisi de la documentació continguda a l'«Archivo Histórico Nacional de Madrid»: l'anàlisi de la Causa General. O de l'«Archivo General de la Administración Alcalá de Henares». En darrer terme, tal i com queda reflectit a la bibliografia, la meua recerca m'ha

portat a consultar la premsa escrita a través de publicacions com l'*Ausona* o el *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, per citar només uns exemples.

Voldria acabar aquestes pàgines introductòries, dedicant un agraïment a tots aquells qui, d'una manera o altra, m'han ajudat en l'elaboració del llibre. Vull donar les gràcies al professor Joan Serrallonga Urquidi, que ha dirigit el treball d'investigació, pels seus consells, el seu temps i les seves orientacions, però també als professors Francesc Bonamusa i Just Casas, per haver llegit el treball i format part del tribunal qualificador. Agrair l'assessorament i les correccions d'en Josep Casanovas i d'en Pere Tió, membres del Patronat d'Estudis Osonencs. Una menció també per a en Francesc Rocafiguera, l'Imma Franquesa, en Rafael Ginebra, la Fina Presseguer i totes aquelles persones que, des de la seva tasca professional en arxius i biblioteques, m'han facilitat la meua recerca documental. Finalment, un record especial per a en Quim, pel suport que m'ha donat i per la paciència que ha tingut.

1. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons del Centre Penitenciar d'Homes de Barcelona. Inventari número 236.

1. El final de la guerra

L'1 de febrer de 1939 l'exèrcit nacional feia la seva entrada a Vic i la ciutat passava a formar part de l'Espanya nacional. S'iniciava així una nova etapa de la seva història contemporània: la dictadura franquista.

A la ciutat ja feia algunes setmanes que s'intuïa l'arribada del conflicte. El pressentiment es va confirmar el dia 21 de desembre de 1938, quan els Savoia SM-79 de l'aviació franquista varen atacar la ciutat, deixant enrera un nombre indeterminat de víctimes civils i grans desperfectes materials. Al cap d'un mes, concretament els dies 20 i 25 de gener de 1939, es reproduïren els atacs, preludi de la imminent arribada dels nacionals.

El dia 31 de gener les tropes nacionals es situaren als afores de la ciutat. Havien estat avançant els dies anteriors per les terres del Lluçanès i s'havien distribuït pel municipi de Gurb i per la muntanya de Sant Sebastià, lloc on es concentraren els principals enfrontaments durant tot el dia 31. A Vic, l'exèrcit republicà s'havia dedicat a controlar els punts d'entrada naturals a la ciutat, els ponts sobre el riu Méder, i es van preparar per fer-los esclatar si era necessari per dificultar l'ofensiva dels nacionals. Al dia següent fou quan es produí pròpiament l'assalt a la ciutat.

La matinada d'aquell 1 de febrer la ciutat es va llevar amb el soroll inconfusible de les armes de foc. Els trets varen ser constants al llarg de tot el matí, i cap a la tarda s'intensificaren encara més. Diverses explosions van somoure la ciutat: els ponts d'entrada havien caigut. Amb l'arribada de la foscor els carrers quedaren deserts de vigatans i la intensitat de

la lluita anà minvant lentament, mentre la gent, esporuguida, es recloïa a casa seva, barrant portes i finestres al conflicte, a la preocupació i a la por per un final que tots desitjaven, però les incerteses del qual ningú gosava imaginar. Els cants dels franquistes s'apoderaren llavors de la ciutat, quan els soldats marroquins, els primers que feren la seva entrada triomfal, es dedicaren a colpejar amb els fusells les portes de les cases als crits de «¡Arriba España!» i «¡Viva España!». L'ocupació militar de Vic era ja una trista realitat. Les tropes comandades pel general Rafael García Valiño² ocuparen la ciutat endinsant-se pels seus carrers, mentre una població atemorida els esperava: «[...] les tropes varen començar a arribar cap a tres quarts de sis de la tarda, quan la claror ja començava a disminuir. Des del dia anterior, aquestes forces estaven estacionades a l'alçada de la Talleda, Collsuspina, l'ermita de Sant Sebastià i la Creu de Gurb, dominant la ciutat i part de la plana, i avui han fet un ventall que ha envoltat una ciutat amb molt poca resistència. Sembla que el pla de les tropes nacionals era entrar el dia següent de matinada, però varen accelerar l'entrada per evitar que s'incendiessin punts estratègics de Vic i moltes edificacions. En el moment d'entrar, gairebé totes les cases de Vic estaven tancades, especialment els comerços, però les tropes van començar a picar les portes amb les culates dels fusells per obligar a obrir-les, ja que aquesta era la consigna, i cridaven amb veu alta "Arriba España" i "Viva Franco"; els vigatans no van trigar a donar a la ciutat un aspecte de certa normalitat. Abans de l'entrada de les tropes nacionals, però, els rojos varen volar l'entrada del carrer de Manlleu, així com la majoria de ponts, i deixaren Vic sense llum i sense aigua. Tota la nit es varen sentir els estrèpits dels canons situats entre les poblacions de Sant Hipòlit, Manlleu, Roda i Torelló. Molts vigatans van passar

2. El general Rafael García Valiño era el comandant de les forces de primera línia de la tropa del Maestrat. Foren aquestes forces les que, precedides per soldats de les unitats del Rif i de la Legió, entraren a la ciutat de Vic el dimecres 1 de febrer de 1939.

aquesta nit fora de la ciutat pel temor al que podia passar, i les tropes mores ho van aprofitar per penetrar a les cases buides i robar tot el que van poder.»³

Una vegada conculsa la conflagració, la incertitud s'apoderà dels vigatans. D'una banda es desconeixien les intencions que tenien els nacionals; de l'altra, aquells que havien recolzat la República es preguntaven quin seria el millor camí a partir d'aleshores, si confiar la seva sort als vencedors o marxar a un exili igual d'incert i anguniós. El malson de la guerra havia acabat i Vic quedava incorporada a l'Espanya nacional. La derrota republicana es palesava en la crema dels símbols propis de l'anterior govern. Una nova etapa s'enceitava i, mentre els guanyadors celebraven el final del conflicte, els altres començaven a ser perseguits: la desitjada pau per a tots ho fou només per a uns quants, pels vencedors i els seus adeptes.

Amb la ciutat en mans dels nacionals, tots els homes d'esquerra que havien ocupat la casa consistorial foren immediatament perseguits. Noms com Salvador Dordal, Ramon Padriusa, Manuel Calafell o Marià Serra Badell passaren a engruixir les llistes negres de les autoritats franquistes, deleroses de portar a terme un escarment exemplar, que fes impensable el retorn a la situació d'abans de la Guerra Civil. Molts foren empresonats per haver defensat les seves idees polítiques i, jutjats pels tribunals militars, obligats a complir llargues condemes a diferents presons de l'Estat espanyol. D'altres hagueren d'emprendre el camí de l'exili, on moriren sense haver pogut retornar mai més a Vic.

La història ens ensenya que les guerres van acompanyades de matances, genocidis i violacions dels drets humans. La Guerra Civil Espanyola no fou l'excepció. Durant els primers mesos de la conflagració es produí una onada de morts violentes a la reraguarda que, en la majoria de casos, no foren

3. Antoni Bassas i Cuní. *La guerra civil a Vic: dietari 1936-1939*. Vic: Eumo Editorial, 1991, p. 164.

conseqüència directa de les operacions militars realitzades. En l'inici del conflicte hi van haver accions vandàliques i sagnants, executades per faccions descontrolades dins el bàndol republicà, com assassinats a sang freda, incendis d'esglésies i saquejament de cases distingides de la comarca d'Osona, en alguns casos de famílies catalanistes o vinculades al tradicionalisme. Aquestes accions serviren al règim per justificar la repressió de la postguerra com una resposta als abusos comesos pels «rojos», oblidant el fet que en la seva reraguarda també s'havien produït iguals atrocitats.

El final de la Guerra Civil Espanyola suposà, per a Catalunya, l'inici d'un nou període històric caracteritzat per la destrucció de les institucions republicanes, l'eliminació del sistema parlamentari, la supressió de l'autogovern i l'anorreament de la llengua i la cultura pròpies.

La guerra havia acabat però els vencedors encara no estaven segurs d'haver aconpleert els seus propòsits. No n'hi havia prou d'haver derrotat militarment l'enemic, desarticulat els partits polítics i els sindicats, les organitzacions obres i les institucions democràtiques, prohibit l'ús de la llengua. Restava encara la completa supressió de qualsevol possibilitat de contestació al nou ordre que s'imposava. Aquest és l'objectiu que el franquisme pretengué aconseguir amb una contundent persecució: impedir la futura reorganització de l'oponent polític. El nou règim volgué assegurar el present i el futur, i per això la violència va ser un dels elements més característics.

La violència i el terror no fou un element secundari dins del nou Estat, sinó un dels puntals on es recolzà l'acció de govern. A les persones d'esquerra, als vençuts, se'ls negà el dret de refer les seves vides i se'ls condemnà a la humiliació i a la marginació social, econòmica i laboral. El franquisme els negà la consideració de persones. La constant degradació moral a què es veieren sotmesos els vençuts, tots aquells qui havien combatut al costat de la República, quedà reflectida en tots i cadascun dels àmbits que configurava la vida en la

Primera desfilada de la victòria, l'any 1939, a la Plaça Major de Vic. (Fotografia de Miquel Ylla, ACOS).

postguerra. La vexació arribava fins i tot al llenguatge que empraven els vencedors, amb l'ús de paraules com «rojos, masones, purria comunista» que encara avui ens venen a la memòria quan sentim parlar d'aquell temps.

La repressió fou un dels principals instruments emprats pel règim per controlar tots els ressorts de la vida pública i privada dels ciutadans, en especial dels desafectes, dels contraris al règim, d'aquells que potencialment podien esdevenir adversaris. Amb aquesta tasca coercitiva la dictadura de Franco va aconseguir un altre objectiu subsidiari: cohesionar les persones que formaven part del bàndol dels vencedors, assegurant-se la seva total adhesió i una absoluta fidelitat al règim.

El procés anà acompanyat de l'establiment d'una sèrie de mesures que serviren per controlar els moviments i les activitats dels ciutadans. Per a qualsevol cosa calia obtenir un permís, aval o salconduit fet per les autoritats (Ajuntament,

Policia, Guàrdia Civil, Falange, etc.). D'aquesta manera es va tenir la població fixada i controlada. El control sobre els vigatans i vigatanes fou total i absolut, un control que s'establí amb finalitats coercitives, defensives i d'ordre públic. Alguns exemples d'aquesta estricta vigilància en serien el seguit d'autoritzacions que calien per realitzar qualsevol moviment, atemptant contra els més elementals drets i llibertats dels ciutadans. Era necessari, sobretot als inicis de la postguerra, el beneplàcit del comandant militar de la plaça per circular per Vic:

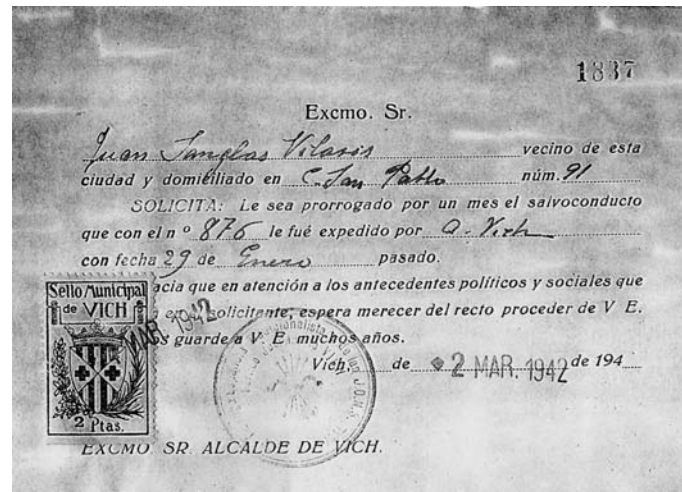
«Autorizo a D. Juan Fuster Nogués, para que pueda circular libremente por todo el término de Vic. Vic, 3 de Febrero de 1939. III año triunfal. El Coronel Comandante Militar.»⁴

Per anar d'un municipi a un altre també calia un salconduit, que era expedit o bé per l'Ajuntament de Vic o bé per la Comissaria de Policia. A més, si el desplaçament s'havia d'efectuar a prop de la frontera, era imprescindible tenir un certificat de bona conducta i antecedents.

He trobat dos models de salconduit. En el primer, el ciutadà compareix davant l'autoritat competent per sol·licitar el permís necessari per desplaçar-se d'un municipi a l'altre.⁵ En el segon model, en canvi, es demana la pròrroga del salconduit.⁶ En ambdós models, el termini de validesa del salconduit era només d'un mes.

En algunes ocasions, l'Ajuntament sol·licitava a les autoritats pertinents la concessió d'un salconduit per a un ciutadà determinat, un ciutadà, és clar, que en paraules de l'alcalde de Vic era «persona de mi mayor confianza y completamente adicta al glorioso Movimiento Nacional».⁷ Aquest és el cas de Joan Abel Sanz, per al qual l'alcalde de Vic demanà al Di-

4. Arxiu Municipal de Vic. Caixa Correspondència (Febrer de 1939).
5. AMV. Caixa Salconduits (Juny de 1940).
6. AMV. Caixa Salconduits (Març de 1942).
7. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1939).

Models de salconduit (AMV).

rector General de Seguretat de Barcelona l'expedició d'«amplio salvaconducto para su libre circulación por toda la zona liberada, a los efectos del asurtimiento de su Industria de fábrica de embutidos y conservas, radicada en esta Ciudad».⁸

El control i la fiscalització arribà a tals extrems que fins i tot fou censurada la correspondència privada. L'ordre de l'alcalde Sala Molas, el 27 de setembre de 1939, era ben explícita:

«Ayuntamiento de Vich. Don José Sala Molas, Alcalde Presidente del Excmo. Ayuntamiento de la Ciudad de Vich. Hago Saber: Que al objeto de facilitar la censura militar en lo sucesivo y hasta nueva orden, toda la correspondencia deberá depositarse en los buzones con sobre abierto, consignandose en el mismo el nombre y domicilio del remitente. Vich, 27 de Septiembre de 1939. Año de la Victoria. El Alcalde».⁹

Exemples, tots ells, que ens parlen de la pèrdua més absoluta de la llibertat dels ciutadans i d'una fèrria vigilància sobre la seva conducta i actuació.

El règim franquista utilitzà un conjunt d'estratagemes per tal d'aconseguir imposar el nou ordre, començant per una repressió sistemàtica i implacable, destinada a l'anorreament definitiu de l'enemic, que permeté la definició d'una nova legalitat i d'unes noves institucions. Les execucions i les llargues condemnes de presó foren la cara més inhumana d'un sistema coercitiu que va estendre els seus tentacles a bona part de la societat vigatana. Al llarg del llibre queda de manifest la persecució política i el control social que patí la població; el procés de depuració que es va portar a terme en l'àmbit laboral, i que suposà l'expulsió dels llocs de treball de tots els considerats desafectes al règim; la repressió econòmica, per mitjà de l'espoli dels vençuts; i la persecució cultural i nacional, a través de la qual el règim pretengué esborrar la

identitat catalana, la seva llengua i cultura, els seus símbols i les seves tradicions. Amb la guerra acabada, la violència dels «nacionals» ja no es podia escudar en les atrocitats pròpies dels combats, de manera que la seva gratuïtat era més evident encara. Derrotat l'enemic, restava només arrabassar-li tota esperança de futur, tota il·lusió per un demà millor.

2. La legislació repressiva

L'exercici de la repressió es va regular bàsicament a través de tres instruments normatius: La Llei de Responsabilitats Polítiques, la Llei per a la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme i la Llei de Seguretat de l'Estat.

El 9 de febrer de 1939 es publicà la «Ley de Responsabilidades Políticas», en la qual es fonamentaren la majoria dels processos duts a terme durant la postguerra. El caràcter retroactiu de la llei quedava de manifest en el seu article primer: «la responsabilidad política de las personas, tanto jurídicas como físicas, que desde el 1 de octubre de 1934, y antes del 18 de julio de 1936, contribuyeron a crear o a agravar la subversión de todo orden de que se hizo víctima España y de aquellas otras que, a partir de la segunda de dichas fechas, se hayan opuesto o se opongan al Movimiento Nacional con actos concretos o con pasividad grave».¹⁰

A l'article segon, s'explicitava clarament que quedaven fora de la llei «todos los partidos y agrupaciones políticas y sociales que, desde la convocatoria de las elecciones celebradas el 16 de febrero de 1936, han integrado el llamado Frente Popular, así como los partidos y agrupaciones aliados y adheridos a éste por el solo hecho de serlo las organizaciones separatistas y todas aquellas que se hayan opuesto al triunfo del Movimiento Nacional».¹¹

8. *Ibidem*.

9. AMV. Caixa Correspondència (Setembre de 1939).

10. *Justicia en guerra*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1990, p. 272.

11. *Ibidem*.

Pel que fa a les sancions previstes, l'article 8 les agrupa en tres apartats:

- Restrictives de l'activitat, que comportaven la inhabilitació, absoluta i especial.
- Limitatives de la llibertat de residència, que comprenien des de l'estranyament a la relegació a les possessions africanes, o el confinament i desterrament.
- Sancions econòmiques, que suposaven la pèrdua total o parcial dels béns i el pagament d'una quantitat fixa.

Aquesta llei fou reformada el 1942, i restà vigent fins al 10 de novembre de 1966, amb la finalitat de reprimir i alhora eliminar qualsevol intent del ciutadà per participar en la vida política. Per a la seva aplicació es creà una jurisdicció especial: la jurisdicció de responsabilitats polítiques. Dependent de la Presidència del Govern hi havia el Tribunal Nacional de Responsabilitats Polítiques, del qual emanava una extensa xarxa de tribunals regionals amb els seus corresponents jutjats instructors, a nivell provincial, i jutjats civils de responsabilitats polítiques, adscrits als tribunals regionals per tot el que fes referència a l'execució de les sancions econòmiques. El 1945, per la Llei d'11 d'abril, es suprimí aquesta jurisdicció i es creà una comissió liquidadora per tal de finalitzar els processos oberts i executar les multes pendents. A partir d'aleshores ja no es cursarien més denúncies: la jurisdicció de responsabilitats polítiques havia acomplert l'objectiu pel qual havia estat creada.

L'1 de març de 1940 es promulgà la «Ley para la Represión de la Masonería y el Comunismo», una disposició encaminada a castigar aquells que des d'un bon principi havien estat els principals enemics del règim. La llei, després de definir a l'article 2 a qui considerava maçons i comunistes, aquests darrers amb gran amplitud i originalitat, «inductores, dirigentes y activos colaboradores de la tarea o propa-

ganda soviética, trotskista, anarquista o similares»,¹² establí la pena de reclusió menor (article 5) per a la simple pertinença a aquestes organitzacions, i la de reclusió major (articles 5 i 6) per als casos en què s'ostentés algun càrrec directiu.

El caràcter repressiu de la llei s'arrodoní amb la imposició de les penes d'inhabilitació perpètua i de privació de la llibertat en els casos de «propaganda que exalte los principios o los pretendidos beneficios de la masonería o del comunismo o siembre ideas disolventes contra la religión, la Patria y sus instituciones fundamentales y contra la armonía social» (article 8).¹³ Per tal de procedir a l'aplicació de la llei, es creà una nova jurisdicció especial amb la intenció de perseguir aquelles ideologies o organitzacions a les quals el règim tenia una particular animadversió: el Tribunal Especial per a la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme.

La jurisdicció de Responsabilitats Polítiques i la de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme eren instàncies jurisdiccionals d'excepció, creades específicament amb l'objectiu de perseguir aquells a qui el règim considerava com a enemics seus, desafectes, contraris al nou ordre que havia sorgit a la fi de la guerra. Aquests tribunals no restaren competències a la jurisdicció castrense, més aviat vingueren a complementar-la, ja que s'especialitzaren en la judicació d'aquells comportaments que no es podien tipificar com a delictes de rebel·lió militar. Serviren també com a instrument per a imposar sancions pecuniàries, arrodonint així el procés coercitiu, incidint en tot un conjunt de conductes que per la seva naturalesa no havien estat contemplades en el codi castrense.

La tercera peça que tancava el mecanisme repressiu era la «Ley de Seguridad del Estado», de 29 de març de 1941. La llei atribuïa a la jurisdicció militar els delictes del codi penal de caràcter essencialment polític i els delictes comuns amb

12. *Justicia en guerra*, Op. Cit., p. 273.

13. *Ibidem*.

fins polítics. Així, en virtut d'aquesta legislació, els delictes que afectaven la seguretat interior i exterior de l'Estat passaven a ser competència de la justícia militar: accions contra el govern de la nació;¹⁴ delictes contra el Cap de l'Estat,¹⁵ revelació de secrets polítics i militars, circulació de notícies i rumors perjudicials a la seguretat de l'Estat i ultratges a la Nació, especialment a la seva unitat i als seus símbols; associació¹⁶ i propaganda il·legal; vagues i suspensió de serveis públics; atemptats i amenaces contra autoritats i funcionaris, i robatoris a mà armada i segrestos.

3. La jurisdicció militar

La repressió franquista, fixada ja en la declaració de l'estat de guerra pel Ban de la Junta de Defensa Nacional de 28 de juliol de 1936, tingué com a principal instància d'acció la jurisdicció militar. Aquest fet es traduïa en la primàcia que l'autoritat militar tenia sobre la civil, i en la preeminència de la jurisdicció militar sobre l'ordinària. El delicte de rebel·lió militar es va convertir en l'eix fonamental de l'acció sancionadora, aplicant-se tant als qui durant la guerra havien format part del bàndol republicà, com a tots aquells qui, amb el conflicte ja acabat, cometessin actes contra l'ordre públic, proferissin insults o agressions a funcionaris, militars i falangistes, aquells qui duguessin a terme activitats tals com propagan-

14. Aquesta tipologia de delictes incloïa la traïció, la guerrilla, l'alçament separatista i tot tipus de sublevació contra el govern; la creació d'associacions paramilitars, la tinença d'armes i la destrucció de dependències militars, fàbriques, vies de comunicació i esglésies; la participació, conspiració o inducció d'aquests delictes així com la propaganda i apologia dels mateixos.

15. Des d'injúries i amenaces fins a atemptats contra la seva vida i llibertat personal, al costat d'actes com la provocació, la conspiració, la defensa i propaganda d'aquests delictes.

16. Eren considerades il·legals, segons l'article 28 de la «Ley de Seguridad del Estado», totes les associacions «para la subversión violenta o la destrucción de la organización política, social, económica o jurídica del Estado».

da antifranquista, reunions o associacions clandestines, etc. Aquest conjunt d'activitats eren considerades actes contra el nou règim polític i s'assimilaren, tal i com diu Mónica Lanero, «[...] en una desnaturalización total del concepto, al delito de rebelión militar o a sus conexos de auxilio, adhesión o excitación a la rebelión».¹⁷

Els acusats d'haver comès aquests delictes eren jutjats segons el Codi de Justícia Militar i els imposaven sancions pròpies dels temps de guerra, basades per tant en el procediment sumaríssim, que ignora les més elementals garanties processals, i tendeix sempre a l'aplicació de les condemnes més elevades: la pena de mort o la reclusió en centres penitenciaris per un període de dotze anys.

El ban de l'estat de guerra avançava ja les claus de l'actuació de la justícia militar al llarg del període estudiat. La supremàcia de la jurisdicció castrense es palesava clarament en un increment del nombre de delictes que tenia sota la seva competència, en detriment de la jurisdicció penal comú, així com en la consegüent desnaturalització del contingut dels delictes de rebel·lió militar, d'auxili o d'adhesió i excitació a la rebel·lió, amb els quals es qualificaren tots els fets que arribaren a coneixement d'aquesta jurisdicció. Els judicis es dugueren a terme amb una total indefensió de l'acusat, fonamentalment deguda a l'extensió del procediment sumaríssim, i del sumaríssim d'urgència, a tots els delictes.

El Cos Jurídic Militar no disposava de suficient personal per fer front a la ingent quantitat de judicis que calia dur a terme, de tal manera que els consells de guerra, bàsicament, estigueren formats per militars sense preparació jurídica, per fiscals designats pel general de l'exèrcit d'operacions i per defensors que havien de ser militars de menor graduació que el fiscal. A aquest fet cal afegir-hi tot un reguitzell de pràcti-

17. Mónica Lanero Táboas. *Una milicia de la justicia. La política judicial del franquismo (1936-1945)*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1996, p. 319.

ques del tot antidemocràtiques com: la realització (en un sol consell de guerra) de vistes seguides contra diverses persones sense que existís cap connexió entre elles, l'absència del processat a la vista, la manca de consignació a l'acta dels detalls referents a l'aplicació de les penes, la inexistència d'entrevista entre processat i defensor prèvia a l'escrit final d'aquest, els pronunciaments en la sentència sobre persones no processades o fets no investigats, o l'execució de penes de mort abans de la confirmació governativa. La manca de garanties jurídiques que aquestes pràctiques comportaren semblen prou evidents.

Encara hi hagueren altres disposicions posteriors al ban de guerra que afegiren nous delictes a l'esfera de la jurisdicció militar, buidant de contingut la justícia ordinària. Si el règim es decidí per aquesta opció –la de la justícia castrense– enfront de la magistratura ordinària fou primordialment i sobretot perquè hi veia una institució de major eficàcia repressora a l'hora de dur a terme la tasca de netejar el país dels enemics de la «Nueva España».

4. Les Institucions vigatanes durant el franquisme

L'estructura política i administrativa que dissenyà el règim franquista a Catalunya es basà sobretot en dos poders complementaris: el militar, que era exercit pels capitans generals, i el civil, representat fonamentalment pel governador civil de Barcelona. Les autoritats militars foren les encarregades de designar aquelles persones que s'havien d'encarregar de l'organització i direcció de tots els organismes i serveis públics, al mateix temps que emprengueren una sistemàtica i exhaustiva depuració d'aquells qui pertanyien al bàndol dels derrotats. L'exèrcit fou la peça clau de l'aparell repressiu que actuà a Catalunya. Sota la dictadura operà com a força d'ocupació i de control, no conformant-se amb el con-

trol de l'ordre públic, sinó també aplicant i vetllant pel compliment de les noves lleis imposades.

Els primers mesos de l'ocupació es caracteritzaren per una intensa campanya d'imposició dels signes propis dels vencedors, i pel desig d'esborrar tot vestigi del sistema democràtic i republicà. Noves institucions naixeren sota el franquisme. A la Ciutat de Vic, on existia un Jutjat de Primera Instància i Instrucció i un Jutjat Municipal, s'afegí, després de la conquesta de la ciutat per les tropes nacionals, un Jutjat Militar. El Capità Jurídic José Maria Salcedo fou l'encarregat de restablir el funcionament de la vida civil de Vic. La seva actuació no es féu esperar i el 2 de febrer de 1939, el mateix dia que la conquesta de la ciutat esdevenia realitat, era nomenat un nou cos de jutges i fiscals:

«Ayuntamiento de Vich.

Juez Municipal: D. Joaquín Vilaplana Pujolar. Juez Municipal Suplente: D. Pedro Masana Masvidal. Fiscal Municipal: D. Carlos de Mas y Nadal. Fiscal Municipal Suplente: D. Luis Arumí Fargas. Nombrados por la Auditoria de Guerra del Ejército de Ocupación el día dos del actual.- Firmado D. José Mª Salcedo. Vich, 2 de Febrero de 1939. III Año Triunfal.»¹⁸

Els escollits havien sortit d'una terna on també hi figuren noms com Joan Pujols Vergés, advocat tradicionalista, o Sebastià Ordeig Anglada,¹⁹ mestre i segons els informes «independiente de derecha», pel càrrec de jutge municipal; i els tradicionalistes Gonçal Ramon Boada i Joan Grau Arola per al càrrec de fiscal. Tant uns com altres eren qualificats, és clar, de persones addictes. A més, Carles de Mas i Nadal era nomenat uns dies més tard, l'11 de febrer, per l'alcalde de Vic, com a enllaç entre l'autoritat civil i la militar.

18. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1939)

19. Sebastià Ordeig Anglada fou mestre del Col·legi Sant Anton, situat al carrer de la Ramada.

A Vic, el paper preponderant de la justícia castrense sobre la civil quedà de manifest en encarregar-se a un militar de carrera el control de l'ordre públic. Iniciada la postguerra foren les autoritats militars, i no les civils, les que organitzaren la vida quotidiana dels vigatans. Comunicats com el següent reflecteixen el poder que l'exèrcit va adquirir:

«Don Julio García Fernández, Teniente Coronel de Caballería del Ejército Nacional, Comandante Militar de la plaza de Vich.

Hago saber: Queda declarado el estado de guerra en la plaza, incurriendo en las penas que el Código señala para los delitos de alta traición todo aquel que contraviniera las órdenes que emanen de mi autoridad, o no aportare la debida colaboración. En el plazo de 48 horas, se entregarán en la Comandancia Militar todas las armas largas o cortas que se encuentren en poder de los particulares. Será pasado por las armas todo aquel que, aprovechándose de las circunstancias, se dedique al saqueo, robo o cualquier atentado, tanto contra la propiedad como contra las personas. Vich, a 1 de Febrero de 1939. III Año Triunfal. El Comandante Militar, Julio Garcia Fernandez.»²⁰

4.1. Les noves gestores municipals

Una vegada conquerida la ciutat de Vic per les tropes nacionals, aquestes procediren immediatament a la constitució dels nous òrgans de govern local, seguint les directrius emanades del nou Estat. S'establiren als ajuntaments les anomenades comissions gestores, corporacions de nomenament exclusivament governatiu, que perdurarien des de 1939 fins a la celebració de les primeres eleccions municipals, l'any 1948. Aquestes gestores eren nomenades pel cap militar de la zona, fet aquest que, com ja he dit, palesava la supremacia

20. Arxiu Comarcal d'Osona. Fons Pietx (Febrer 1939).

El bisbe Perelló i l'alcalde Sala Molas, flanquejats per les autoritats militars, fan la salutació feixista a la fi de la missa i desfilada del 5 de juliol de 1939, la primera festa major de la postguerra. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS).

militar sobre les autoritats civils. Així, el 2 de febrer de 1939, José M. Salcedo Ortega, capità honorífic del cos jurídicomilitar, en nom del general en cap del cos d'exèrcit del Maestrat, nomenà un alcalde accidental en la persona de l'advocat Josep Sala i Molas, i quedà constituïda la primera Comissió Gestora de la ciutat de Vic sota el franquisme.

Josep Sala Molas esdevenia l'alcalde-president d'una gestora formada també per Josep Vilaplana Pujolar, com a tinent d'alcalde, i per Lluís Massana Masvidal, Ramon Benito Rafart, Ramon Codinachs Reixach i Joan Puigcerver Vilaseca com a regidors.²¹

Aquesta gestora res tenia a veure amb la que, durant els tres anys de guerra, havia regit els destins dels ciutadans de Vic. La majoria dels regidors designats eren tradicionalistes i cap d'ells, excepte l'alcalde Josep Sala Molas, que havia estat alcalde de 1903 a 1906 i al 1914, i el tinent d'alcalde Josep Vilaplana Pujolar (regidor l'any 1901 i l'any 1930) tenia experiència política. La militància política dels nous regidors, tots ells procedents de les diferents forces del tradicionalisme i de la dreta catalana, mostrava el canvi de signe polític que s'havia produït en el consistori vigatà.

Les especials circumstàncies que es donaren en aquell inici de postguerra, com bé exposa Martí Marín,²² varen condicionar en gran mesura la composició del consistori. La necessitat imperiosa de nomenar autoritats locals en els dies que seguiren a la conquesta de la ciutat, la urgència per trobar personal amb els antecedents polítics i l'edat idònia per gestionar el municipi, convertiren en pràctica habitual el nomenament d'alcaldes d'ocasió. Aquestes persones eren escollides en moltes ocasions perquè no hi havia gaire ningú més a qui designar. Els nous ajuntaments necessitaven algú al capdavant, de forma que a Vic l'alcalde triat, l'advocat Josep Sala Molas, era un home de 70 anys que provenia, tal i com afirma Xavier Tornafoch,²³ del sector conservador. El seu perfil responia a la classe de persona favorable al fran-

Hissada de bandera en el marc dels actes de la festa major de la ciutat el 5 de Juliol de 1939. A la imatge, el primer alcalde franquista de Vic, Josep Sala Molas (amb barba, a l'esquerra de la imatge), acompanyat d'altres autoritats civils i militars. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS).

quisme que es trobava disponible en els inicis de la postguerra, mentre que els més joves estaven encara mobilitzats o havien estat morts durant la guerra. Recordem aquí, per exemple, que Joan Traveria Pubill, nomenat alcalde constitucional de Vic el 5 de febrer de 1934 i després dels fets d'oc-

21. AMV. Llibre d'Actes de l'Ajuntament. Sessió del dia 11 de febrer de 1939.

22. Martí Marín i Corbera, «El personal polític de l'Ajuntament de Vic durant el franquisme: algunes consideracions 1939-1975» a *Ausa*, any XIX, núm. 146 (2001), p. 385-421.

23. Xavier Tornafoch. *Del caciquisme a la democràcia: Política i eleccions a Vic (1900-1931)*. Vic: Eumo Editorial, 2007.

tubre de 1934, concretament el 24 de desembre d'aquell any, alcalde gestor, havia estat assassinat, conjuntament amb el seu sogre Teodor de Mas, el 7 d'agost de 1936.

L'actuació d'aquesta primera gestora aviat es deixà notar i, com no podia ser d'altra manera, la primera tasca que emprengué fou l'organització de la vida municipal, d'acord amb les directrius establertes pel règim. Hi hagué tot un seguit de disposicions encaminades cap aquest objectiu, com ara les que s'aprovaren en la sessió extraordinària de 3 de març de 1939:

«La actual situación del Ayuntamiento exige la adopción de medidas de orden interior encaminadas a reglamentar y regularizar la vida comunal. Con una nueva legislación estatal, con una orientación municipalista diferente a la que hasta ahora había existido y con unas normas administrativas concordantes con las ideas que deben servir de base a la organización del Estado que se va formando, es lógico que la vida municipal no puede desenvolverse dentro de unas ideas y unas modalidades que no podían encajar, en este momento, con las nuevas orientaciones, con el nuevo modo de sentir y con los anhelos que animan a la España Nacional.»²⁴

La tasca desenvolupada pel primer consistori vigatà de la postguerra no degué ser del gust de les autoritats militars a tenor del que demostra la carta enviada pel Comandant Militar de la zona, Felipe Abella, al Capità General de la 4ª Regió Militar, el dia 11 de juliol de 1939:

«Excmo. Señor Capitán General

Tengo el honor de proponer a V.E. la destitución de la Comisión Gestora del Ayuntamiento de Vich por creer no son necesarios sus servicios por falta de celo en su cometido y por los antecedentes que sobre algunos recae. El

actual Alcalde Don Jose Sala Mora [sic Molas], militante toda su vida en el partido tradicionalista y gran españolista, es hombre de avanzada edad y muy delicado de salud, esperandose de un momento a otro su fallecimiento. Don Juan Puigcervet [sic Puigcerver] Vilaseca, hombre inteligente pero de fama poco escrupulosa preocupandose mas de sus negocios personales que los empuja y apoya desde el Ayuntamiento, por lo cual tiene pocas simpatias entre el vecindario de esta Plaza. Don Ramon Codinachs Reixach, Delegado de Abastos de los que no se preocupa absolutamente nada. Don Jose Vilaplana Pujolat [sic Pujolar], si bien es de los que mas se preocupa del Ayuntamiento procura rodearse de elementos no muy sanos, antiguos catalanistas y algunos de ellos que ocuparon puestos en el Ayuntamiento durante la dominación roja en este pueblo, los cuales han sido ya expulsados de los cargos que ostentaban. Estos como Don Ramon Benito Rafat [sic Rafart] y Don Luis Massana Masvidal todos ellos por sus años y por haber intervenido antes del Glorioso Movimiento Nacional mas o menos en la politica local, hace que tras ellos arrastren unos perjuicios dificiles de arrancar. Por eso propongo a V.E. la destitución en la forma siguiente del nuevo Ayuntamiento acompañando en hoja aparte los informes que me he podido procurar de cada uno de ellos.

Alcalde: Creo que podria quedarse el mismo hasta su fallecimiento que ocuparia su puesto el Teniente Alcalde Don Pedro Massana Masvidal, Procurador de los Tribunales, hombre inteligente y trabajador, ex-tradicionalista muy españolista y cuenta con todas las simpatias de la población.

Don Jose Costa Castaño, Teniente licenciado de Guerra Química. Manuel Riera Comella, del comercio. Don Felix Beltrana Folcada [Bertrana Forcada], propietario. Don Jose Fargas Genis Quimico, Antonio Garreta Pastor, industrial. Don Jose Saldrà [sic Serdà] Prat, del comer-

24. AMV. Llibre d'Actes de l'Ajuntament. Sessió extraordinària del dia 3 de març de 1939.

cio. Don Manuel Comella Riera, de comercio. Don Antonio Ripoll Miralpeis [sic Miralpeix], marmolista. Don Antonio Dou Abadal, abogado. Don Gaspar Pujol Matedred [sic Matavera], mecanico. Don José Macias Brandell [sic Pradell], agricultor. Don Ramon Campa Hilla [sic Campà Illa], impresor. Don Jose Rovira Cuspinera, del comercio; estos trece últimos son todos ellos excombatientes todos pasados a nuestras filas y elementos completamente afines a nuestra Causa y si bien la Comisión Gestora se compone de trece, he señalado dos más para que V.E. pueda elegir el que crea mas conveniente».²⁵

Una carta aquesta que deixa entreveure que els antecedents i la conducta dels regidors del consistori vigatà no eren els que el règim desitjava.

A l'estiu de l'any 1939 les autoritats franquistes havien aconseguit assegurar el control de l'ordre públic a l'Estat espanyol, de tal manera que les comissions municipals passaren a dependre directament dels governs civils. A partir d'aleshores, foren els governadors civils, amb l'assessorament dels cossos de la Guàrdia Civil local i dels caps comarcals de la Falange, els qui s'encarregaren de gestionar els nomenaments i les destitucions de les gestores municipals, sempre de manera discrecional i arbitrària.

La composició de la primera gestora vigatana romangué inalterable fins al juny de 1940, amb l'excepció feta de la substitució de l'alcalde Josep Sala Molas pel seu primer tinent d'alcalde, Josep Vilaplana Pujolar, una substitució, però, motivada per la defunció de Sala Molas, l'octubre de 1939. L'elecció d'un alcalde que provenia del catalanisme no podia satisfer al sector del tradicionalisme vigatà, que preferia l'altre candidat en pugna, Joan Puigcerver Vilaseca, mili-

tant de la «Comunió Tradicionalista». Per això, ben aviat aquest sector tradicionalista posà en marxa tot un joc de mecanismes polítics per tal d'influir, a través de l'aleshores director general d'administració local, el carlí Antonio Bañales Iturmendi, en el governador civil Wenceslao González Oliveros per tal que reemplaqués Vilaplana Pujolar.

El 8 juny de 1940, un any i quatre mesos després d'haver-se format la primera gestora municipal, el governador civil de Barcelona, Antonio F. de Correa y Véglison, la destituí i en designà una de nova. El nou alcalde-president de la Gestora era Manuel Comella Mora. Amb ell, prengueren possessió de la comissió municipal Josep Costa Roca, com a primer tinent d'alcalde; Manuel Riera Comella, com a segon tinent d'alcalde; i Josep Rosés Vergüé com a tercer tinent d'alcalde. Foren nomenats regidors: Josep Forcada Homs, Josep Serdà Prat, Josep Vilà Guiteras, Joan Masramon Isern, Josep Pou Aliguer, Joan Sendra de Mas, i Josep Costa Castany.

Aquesta segona gestora es formà sense la urgència de la primera, de manera que reflecteix molt més clarament les directrius en política local que implantà el franquisme. El juny de 1940, la guerra ja feia un temps que havia acabat i el ventall de candidats que aspiraven a formar part del govern municipal s'havia ampliat de manera considerable. D'una banda, hi havia aquells que presumien d'una carrera política de preguerra adient; de l'altra, aquells que argüien la seva lluita al bàndol nacional durant el conflicte bèl·lic (excombatents, excaptius, familiars de caiguts, etc.) com un element decisiu a l'hora de prendre part en la vida política local.

El procés de renovació de la comissió municipal seguí el procediment habitual del nou règim. Tal i com ja he comentat, era la figura del governador civil qui, com a responsable màxim de l'administració local, decidia la substitució de la totalitat de la gestora o d'algun dels seus components. Per fer-ho, es podia recolzar en els informes elaborats per la Guàrdia Civil i per la «Falange Española Tradicionalista y de

25. Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona. Fons Comissions Gestores, 1939-1975.

las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista» (FET-JONS) local. Els informes en qüestió, tal i com expliquen Immaculada Domènech i Federico Vázquez en el seu treball centrat en la població de Manlleu,²⁶ eren uns impresos emesos per la secretaria política del Govern Civil de la província de Barcelona, que havien d'omplir tant la Guàrdia Civil com la Falange. Servien per tal de testimoniar els antecedents i la conducta políticossal de les persones que optaven a ocupar càrrecs polítics. Aquests documents incloïen les dades personals de l'aspirant, les vicissituds patides durant la guerra (si era mutilat, excaptiu, excombatent, familiar de «caído») i si militava o no a Falange. També s'hi reflectien els mèrits concrets en relació amb el «Glorioso Movimiento Nacional» i s'investigava la seva adscripció política anterior al «Movimiento». Finalment, s'informava sobre els càrrecs públics exercits, amb el consegüent període d'actuació, la seva solvència econòmica, la seva consideració social i altres dades d'interès per al règim. Aquests informes eren secrets i es feien sobre uns noms que prèviament havia aportat el governador civil de Barcelona. Els motius que portaven a la confecció de les llistes dels candidats no queden gens clars, parapetant-se en el secretisme amb què es rodejà l'administració franquista pel que fa a la presa de decisions. Aquest secretisme fou un dels trets característics del règim de Franco. Si el control sobre la població durant la dictadura pretengué ser total, així mateix es va intentar que fos sobre el seu personal polític, exigint-li màxima fidelitat.

Una vegada analitzats els informes, el governador civil procedia a nomenar als diferents càrrecs i enviava un resum dels expedients a la Direcció General d'Administració Local. Quan aquest organisme aprovava els nomenaments es produïa la investidura oficial.

26. Immaculada Domènech i Federico Vázquez. *La repressió franquista a l'àmbit local: Manlleu (1939-1945)*. Catarroja: Afers, 2003, p. 83-84.

El 2 de febrer de 1943, en una sessió extraordinària presidida pel governador civil de la Província, Antonio F. de Correa Véglinson, es procedí a la renovació de la comissió gestora municipal, que quedà composta de la forma que segueix: el nou alcalde-president era Manuel Riera Comella; el primer tinent d'alcalde, Joan Orriols Monset; el segon tinent d'alcalde, Melcior Arimany Mallos; el tercer, Joan Sendra de Mas; el quart, Josep Serdà Prat; i com a regidors: Josep Genís Rius, Joan Bansell Riera, Josep Vilà Guiteras, Joan Bau Reixach, Miquel Arumí Fargas, Martí Morell Costa i Ferran Dou Abadal. Aquesta gestora regí els destins de la ciutat de Vic fins a 1947.

El règim sempre va estar molt preocupat per evitar que els ajuntaments es convertissin en centres de poder que poguessin oposar-se als desigs del dictador. Per tal de garantir el control i la submissió dels ciutadans, i erradicar qualsevol possible dissidència, es va encarregar de debilitar al màxim les institucions locals.

En els consistoris vigatans del període estudiat (1939-1945) hi trobem sobretot gent que provenia de les forces dretanes anteriors a 1936. La majoria tenien com a trets comuns la seva participació en la Guerra Civil al costat de Franco, la seva absoluta fidelitat al dictador i l'acceptació del sistema de govern imposat. El nomenament d'un personal polític lleial es complementà amb l'existència d'un funcionariat submís, gràcies a la depuració exercida en l'administració local, de manera que tots els funcionaris esdevingueren addictes al «Nuevo Estado» o, si més no, estigueren disposats a actuar com si ho fossin, sacrificant les seves creences més personals. La manca de recursos econòmics i l'escàs marge de maniobra dels ajuntaments a l'hora de prendre decisions contribuï a la desnaturalització d'aquest organisme de poder local tal i com ja he esmentat anteriorment.

Durant els primers anys, 1939 i 1940, les corporacions vigatanes estigueren marcades per la inestabilitat, fruit dels conflictes interns existents entre el personal polític que en

El general Rodrigo al centre, acompanyat de l'alcalde de Vic, Manuel Riera Comella, a la seva dreta. Miguel Rodrigo Martínez va arribar a Vic amb l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat, on restà fins al febrer de 1947, quan fou destinat a Badajoz. Participà en la campanya d'Àfrica, en la Guerra Civil Espanyola i intervingué en el front rus com a segon cap de la «División Azul de Voluntarios». Capità General de la Primera Regió Militar, fou «caballero laureado» i medalla militar individual (dues vegades). Fou també procurador a Corts. El 30 de novembre de 1965, la ciutat de Vic li atorgà el títol de fill adoptiu. (Fotografia de Miquel Ylla, ACOS).

aquell període regia el govern de la ciutat. Paradigma d'aquesta inestabilitat és la primera gestora franquista encapçalada per Josep Sala Molas, que va mantenir una dura pugna amb altres membres del govern de la ciutat per mantenir-se al capdavant del consistori. En aquest sentit, el següent document és prou eloqüent:

«Vich, 30 de Marzo de 1939. III Año Triunfal
Sr. Dn José Mª Torent²⁷

27. Segurament el cognom deu ser Torrent i es tracta d'un error d'escriptura.

Distinguido amigo: acabo de recibir su grata del 23 de los corrientes y veo por ella que está haciendo los preparativos para su regreso y me permito suplicarle los acelere en cuanto sea posible, pues las circunstancias requieren su presencia en esta, por que los sucesos se precipitan vertiginosamente dados los trabajos que realizan los eternos separatistas, disfrazados hoy de españolistas. No puedo ser más explícito en esta carta pero si me permito recordarle el sacrificio que vengo en mis 70 años de edad desempeñando en esta Alcaldía, para evitar se apoderen de esta localidad los hoy sedicentes españolistas. Perdone mi atrevimiento y mande como siempre a su afmo. s.s. José Sala Molas. Viva Cristo Rey – Viva Franco – Arriba España».²⁸

Contrastant amb aquest primer període de fragilitat, s'ençetà, a partir de 1941, un període d'estabilitat, que tingué en la presidència de Manuel Riera Comella (1943-1947) el seu màxim exponent.

El franquisme pretenia fer dels ajuntaments no tan sols un instrument de poder polític, sinó també un organisme que exercís el control social sobre els seus ciutadans. Així, les noves gestores municipals hagueren d'afegir a les tradicionals tasques administratives (empadronament, abastament d'aigua, neteja de les vies públiques, etc.) funcions de vigilància encaminades a mantenir la població allunyada de tota activitat política que no passés a través dels filtres oficials.

El període republicà va generar tot un bagatge democràtic que amb la victòria franquista quedà en paper mullat. Tota participació directa i lliure dels ciutadans va quedar anorreada quan les noves gestores municipals foren imposades. La celebració de conteses electorals va deixar de ser la forma d'escollir els representants polítics, al mateix temps que sorgien noves formes de relació entre les diverses instàncies de poder, basades en la supremacia total i absoluta de

28. AMV. Caixa Correspondència (Març de 1939).

les autoritats estatals i provincials davant les municipals. Els càrrecs inferiors no tenien cap possibilitat de qüestionar els seus superiors, cosa que convertí la política local en un instrument completament mediatitzat enfront de les institucions centrals.

El consistori vigatà va tenir un paper actiu en els judicis sumàrrissims que es dugueren a terme contra vigatans i vigatanes. Així per exemple, l'informe que l'alcalde Josep Vilaplana Pujolar envià el 7 de febrer de 1940 al Tribunal de Responsabilitats Polítiques sobre Magí Simon Arnau feia constar la militància política i sindical de l'acusat així com la seva actuació durant el període de guerra: «Durante el G.A.N. se alzó en armas en su contra desde su iniciación: formó parte de las patrullas asesinas; participó en múltiples incendios, saqueos y robos; practicó varias detenciones y la práctica de registros domiciliarios, de personas de significación de derechas, no solamente en la Ciudad de Vich, sino que también actuó en varios pueblos de la comarca; fué dos veces voluntario a las filas marxistas; intervino directamente en algunos asesinatos; estuvo afiliado al POUM y a la sindical CNT».²⁹ L'informe afegia, a més, que «con anterioridad al Glorioso Movimiento Nacional había observado una conducta deficiente y ateo», implicant d'alguna manera que el fet de negar l'existència de Déu equivalia a no ser un bon ciutadà.

Val a dir també que, a vegades, els informes del Consistori ressenyaren la bona conducta dels acusats durant la guerra, en un intent de mitigar el càstig que se'ls podia imposar pel seu recolzament a la República. N'és un bon exemple l'informe que l'Ajuntament de Vic elaborà sobre Josep Rabassa Vilaró, condemnat pel delictes de rebel·lió a 6 anys de presó i a una multa de 15.000 pessetes. Vidu i amb

un fill, Josep Rabassa Vilaró era un comerciant afiliat a la Unió General de Treballadors (UGT), que vivia al carrer de Gurb, número 2, de Vic. En l'informe del consistori vigatà es feia constar que Josep Rabassa Vilaró³⁰ era «de tendencias de izquierda», però que «durante el G.A.N. ocultó en su propio domicilio a un Sacerdote, Mossen Puigsech, y a una monja del Convento de las Hermanas Josefinas de esta Ciudad» i tot i que es dedicà «a la confección de mochilas y tiendas de campaña para el ejército rojo-separatista», va oferir, no obstant, «trabajo a varias personas de derechas e incluso a religiosas, y dio dinero a alguna familia necesitada, de significación derechista: protestó siempre de los asesinatos: continuó con las mismas tendencias de izquierda y se afilió a la U.G.T».

4.2. El personal polític: alcaldes i regidors

Les autoritats municipals (alcaldes i regidors) van ser persones originàries de Vic, plenament identificades amb la ciutat. També el gruix de la militància de «Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista» fou majoritàriament autòcton. El franquisme vigatà, per tant, en paraules de Martí Marín,³¹ es construí únicament amb vigatans. Però d'on sortí aquest personal polític que regí els destins de Vic, durant el període de 1939 a 1945?

El primer element significatiu, si volem conèixer el perfil dels actors principals del franquisme vigatà, és descobrir quina era la seva procedència política abans de la guerra. L'anàlisi de l'origen polític de les autoritats franquistes de Vic ha permès comprovar que l'opció majoritària de la dreita

30. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Josep Rabassa Vilaró.

31. Martí Marín i Corbera, «El personal polític de l'Ajuntament de Vic durant el franquisme: algunes consideracions (1939-1975)» a *Ausa*, any XIX, núm. 146 (2001), p. 385-421.

29. Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Magí Simon Arnau.

vigatana de preguerra fou, d'una banda, la Lliga Regionalista i de l'altra, el tradicionalisme.

Un tret característic de la ciutat de Vic, que la diferencia de la majoria de municipis catalans, és el paper destacat que tingueren els tradicionalistes, seguidors d'un moviment -el carlisme- que defensava els valors tradicionals (Déu, pàtria i rei). Les juntes locals i les juntes de districte foren les estructures polítiques que utilitzaren els tradicionalistes vigatans per tal d'organitzar-se. La junta local de Vic fou presidida per Joaquim Vilaró, mentre que la junta de districte osonenca l'encapçalà l'enginyer i propietari vigatà Teodor de Mas. Pel que fa al vessant més social, l'activitat dels carlins vigatans girà sobretot al voltant del Centre Tradicionalista de l'Alta Muntanya que, tal i com afirma Xavier Tornafoch,³² aglutinava els militants i simpatitzants de la causa de Don Carles. La vitalitat dels tradicionalistes quedava reflectida en l'edició de diaris com *La Comarca de Vich* (publicació que comptà entre els seus dirigents amb noms com Manuel Puigrefagut, Teodor de Mas i el seu gendre, l'advocat Joan Traveria) i en la creació d'entitats com la Joventut Carlina, presidida per Manuel Comella Mora, l'Agrupació Femenina Tradicionalista o el Grup Montagut.³³

El pes polític dels tradicionalistes es constata en els resultats de les diferents conteses electorals celebrades al llarg del segle XX. Si a les eleccions d'abril de 1907 era escollit diputat el tradicionalista Miquel Junyent Rovira, a les del 24 de febrer de 1918 ho seria Bartomeu Trias Comas³⁴, que repetiria triomf en les de juny de 1919. Els successius períodes electorals de la dècada dels anys trenta confirmarien aquesta tendència i donarien fe de l'existència d'un sector tradiciona-

lista important al municipi vigatà. Així, a les eleccions municipals d'abril de 1931, els tradicionalistes, aliats amb els monàrquics alfonsins, assoliren un total de 1.416 vots dins la formació Acció Ciutadana (enfront dels 3.857 obtinguts pels republicans catalanistes i dels 3.157 de Catalunya Vella) i un regidor (Miquel Codina). Dos mesos més tard, a les eleccions a Corts Constituents de juny de 1931, els candidats carlins obtingueren un total de 1.232 vots (davant dels 3.201 de la Lliga i dels 5.904 d'ERC). A les eleccions legislatives de 1933, tradicionalistes i Lliga Regionalista s'uniren sota la candidatura de Defensa Ciutadana, que va aconseguir 4.475 vots pels 1.549 d'ERC i els 322 de la Coalició d'Esquerres.³⁵ Finalment, a les municipals de 14 de gener de 1934, formant coalició amb la Lliga Regionalista, constituïren la candidatura d'Unió Ciutadana i tragueren quatre regidors (Carles Pladevall, Josep Pou, Gonçal Ramon i Joan Traveria).³⁶ Totes aquestes dades³⁷ porten a la conclusió que la militància d'origen tradicionalista va tenir un pes significatiu en la formació, a partir de 1939, del nou partit de FET-JONS a Vic, una vegada incorporada la ciutat a l'Espanya Nacional per la conquesta militar.

Una altra procedència dels membres de FET-JONS a Vic fou la del catalanisme conservador representat per Catalunya Vella, ja que alguns socis de l'esmentada entitat esdevingueren posteriorment militants falangistes. Els casos de Miquel Arumí Fargas i de Josep Genís Rius, regidors ambdós en la gestora de 1943-1947, en constitueixen un exemple significatiu. Catalunya Vella era una entitat catalanista, de caire eminentment cultural però que jugà també un paper polític important com ho demostra la influència que els seus socis

32. Xavier Tornafoch. *Catalanisme, Carlisme i Republicanisme a Vic (1899 - 1909)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 72.

33. Veure Josep Casanovas i Prat. *Quan les campanes van emmudir. Vic, 1936-1939*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 1993, p. 66.

34. Albert Balcells, Joan B. Culla, Conxita Mir. *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Bofill, 1982.

35. *Diari de Vich*, núm. 1.037, 20-11-1933.

36. Josep Casanovas, *Op. Cit.*, p. 38-41 i 56-60.

37. Els resultats de les diverses eleccions citades s'han extret també de l'article de Martí Marin Corbera, «El personal polític de l'Ajuntament de Vic durant el franquisme: algunes consideracions 1939-1975» a *Ausa*, any XIX, núm. 146 (2001), p. 389.

exerciren a l'Ajuntament de Vic. A partir de l'abril de 1931, davant el fracàs en les eleccions municipals, Catalunya Vella es començà a desvincular de la política activa i esdevingué únicament un centre de reunió de sectors catalanistes de la ciutat. El seu buit l'omplí la Lliga Regionalista, que es convertiria en la força hegemònica a Vic fins a l'esclat de la Guerra.

Digne de comentari és també el cas de Josep Vilaplana Pujolar que, procedent del catalanisme, formà part de les estructures polítiques del règim com a alcalde de la ciutat de Vic durant els anys 1939 i 1940. Vilaplana Pujolar va veure com els seus fills, Ramon i Joaquim Vilaplana Forcada, i el seu gendre, Conrad Puigrefagut, eren assassinats el juliol de 1936.

També existia al municipi vigatà, fet aquest poc corrent fora de Barcelona ciutat, «Falange Española», tot i que el nombre dels seus membres era realment insignificant i que els seus militants més destacats havien estat víctimes de la repressió a la reraguarda durant la Guerra Civil.³⁸ El falangisme a Vic, per tant, fou un fenomen de la postguerra i no de preguerra.

El perfil polític de tots els alcaldes de la ciutat del període estudiat (1939-1945), a excepció feta de Josep Vilaplana Pujolar, posa de manifest l'evident origen carlí dels mateixos, centrat sobretot en l'integrisme catòlic i el conservadorisme social, elements perfectament compatibles amb el franquisme. A partir de 1939, i en la mesura que FET-JONS era l'únic partit permès, es produí un progressiu transvasament de la militància carlista a la de FET-JONS. La unificació de falangistes i carlins imposada per Franco va donar lloc a la creació de «FET y de las JONS». Malgrat aquesta

unió, les discrepàncies entre les dues branques del partit es van fer ben aviat evidents al nostre país. Així mentre un sector del tradicionalisme català s'amotllava a la nova realitat, acceptant els fets consumats, l'altre, el dels intransigents, es resistia a perdre els seus senyals d'identitat, mantenint la seva pròpia organització al marge de «FET y de las JONS». Aquest fou precisament el cas de Vic, on es produí una fractura dins del tradicionalisme de la Segona República, que acabà portant a una facció del partit carlí a enfrontar-se amb el règim, a les acaballes de la Dictadura. A aquests dissidents carlins no se'ls pot considerar contraris al règim de Franco, sinó que més aviat cal veure'ls com una de les diferents famílies que maldaren per mantenir el poder dins de l'Espanya franquista, sense acabar-ho d'aconseguir. Molt probablement aquesta marginació els féu evolucionar cap a posicions més democràtiques.

El predomini de l'origen carlí entre els alcaldes vigatans fou una excepció en el conjunt de Catalunya, com ha quedat demostrat en estudis com el de Martí Marín³⁹ sobre els ajuntaments franquistes a Catalunya. La condició d'«ex-combatiente» (i en menor mesura la d'«ex-cautivo») va ser, als ulls dels diferents governadors civils de la postguerra, un dels elements més valorats a l'hora de designar els candidats al govern municipal en considerar que era aquesta la mostra més fefaent de fidelitat al règim. Els consistoris vigatans tenen, en aquest sentit, una destacada presència d'aquesta mena de perfils en la seva composició, així com una important integració en els sectors més oficialistes del règim. A Vic, el tradicionalisme va conviure a la perfecció amb l'ideari polític del règim, segurament per la bona entesa entre el governador civil de la Província, Antonio F. de Correa Véglison (falangista vehement) i els tradicionalistes vigatans.

38. Sobre la Falange de Vic i alguns dels seus «caídos» es pot consultar el llibre de Josep Casanovas, *Quan les campanes van emmudir*, Op. Cit., p. 66 i 130-135. També l'obra de Josep M. Solé i Sabaté i Joan Villarroya i Font, *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, vol. II, p. 374-375.

39. Martí Marín i Corbera. *Els Ajuntaments franquistes a Catalunya: política i administració municipal, 1938-1979*. Lleida: Pagès, 2000.

Arribats a aquest punt, i per tal de completar la construcció del franquisme a Vic, cal analitzar la importància que el catolicisme imperant tingué en l'elecció de les noves autoritats municipals. Molts alcaldes simultanejaren la seva militància a FET-JONS amb la seva adscripció catòlica. És el cas de Manuel Riera Comella –condecorat en una ocasió per Pius XII amb la «Gran Cruz de la Encomienda de San Gregorio el Magno»–, militant de FET-JONS i fervent catòlic, sense oblidar el seu origen carlí i la seva condició d'excombatent. O de Joan Puigcerver Vilaseca que, provinent del tradicionalisme, havia militat en les files del catolicisme espanyolista oficial, és a dir, en la «Confederación Española de Derechas Autónomas» (CEDA) i havia presidit l'Acció Catòlica de la Diòcesi de Vic.⁴⁰ Hem de tenir present que la catolicitat, entesa com a pràctica quotidiana dels preceptes de l'Església, i la col·laboració amb la parròquia –des dels diferents ens d'Acció Catòlica– eren uns factors molt valorats a l'hora de seleccionar el personal polític. La religió va convertir-se en un element cohesionador de totes les forces de dretes.

Per poder comprendre la formació del franquisme a Vic hem de considerar totes aquestes premisses de manera global, cercant en cada moment quines eren les persones que més s'ajustaven al perfil polític desitjat pel governador civil de torn. Quan el governador civil havia d'escollir un alcalde buscava per sobre de tot un perfil polític absolutament fidel al règim. Una vegada escollit però, aquest alcalde no podia incomplir ni qüestionar cap de les directrius emanades del poder central. En cas contrari, era immediatament destituït. Els governadors civils depenien del Ministeri de Governació, una institució formada exclusivament per persones de la màxima confiança personal del general Franco.

Analitzant la procedència dels alcaldes i regidors dels consistoris vigatans durant el franquisme es pot afirmar que,

40. Martí Marín i Corbera, «El personal polític de l'Ajuntament de Vic durant el franquisme: algunes consideracions (1939-1975)» a *Ausa*, any XIX, núm. 146 (2001), p. 395.

igual que a la resta de Catalunya, hi hagué una evident continuïtat en el poder local que havia controlat l'Ajuntament abans de 1931. Les forces de la dreta vigatana recuperaren, l'any 1939, el poder perdut durant el període republicà. Si bé els noms no eren els mateixos que abans de la República, sí que ho era la seva ideologia. Una elit lligada al catolicisme imperant i al tradicionalisme i, políticament, a les opcions més conservadores, trets característics de la classe dirigent vigatana de mitjan segle XX. El franquisme restaurà els vells poders econòmics i posà de nou al front de l'administració local la classe dominant tradicional, la qual havia perdut el govern municipal el 1931.

En els consistoris vigatans del període estudiat, tant alcaldes com regidors, haguessin tingut o no una militància política activa, eren qualificats, en els seus informes personals, de gent d'ordre, catòlics i afectes al règim franquista. Cal fer un petit incís per tal de comentar que malgrat aquesta tendència absolutament majoritària, existiren alguns pocs exemples de càrrecs locals ocupats per persones susceptibles de ser considerades poc afectes al règim. Són els casos dels regidors Josep Costa Castany⁴¹ –del qual els informes deien que estava vinculat a nuclis «con tendències catalanistas» i Ferran Dou Abadal,⁴² considerat separatista pel fet que el seu pare havia militat a la Lliga Regionalista i ell pertanyia al

41. Josep Costa Castany fou regidor de la gestora municipal durant el període de 1940 a 1943. L'any 1959, arran de la dimissió de Josep Maria Costa Velasco, es parlà d'ell com a candidat per ocupar l'alcaldia, tot i que finalment l'home escollit fou Antoni Bach Roura. Costa Castany va ser un important industrial adober, director gerent de l'empresa «Ernesto Baumann S.A.», que gaudí d'una bona situació econòmica. Era considerat una persona molt religiosa. Excombatent, fou condecorat en tres ocasions.

42. Ferran Dou Abadal, advocat i propietari, fou regidor del consistori municipal en el període de 1943 a 1947. L'any 1959 el seu nom fou tingut en compte com a possible recanvi de Costa Velasco a l'alcaldia. Fill d'una família de la classe alta de Vic, freqüentava els cercles més selectes de la ciutat. El seu pare havia estat degà del Col·legi d'Advocats de Vic i la seva muller, delegada local de la «Secció Femenina» el 1939. Vinculat a FET-JONS, no puc confirmar però si era militant o simplement adherit.

Círculo «Los Cazadores», tingut per centre de reunió dels antics membres de la Lliga.

Dels quatre alcaldes que presidiren el consistori vigatà durant el període estudiat (1939-1945), dos eren tradicionalistes (Manuel Comella Mora⁴³ i Manuel Riera Comella⁴⁴), un altre era conservador (Josep Sala Molas⁴⁵), i un darrer, Josep Vilaplana Pujolar,⁴⁶ procedia del catalanisme proper a la Lliga Regionalista. Pel que fa als regidors, la militància tradicionalista es constata també en Joan Puigcerver Vilaseca mentre que Josep Genís Rius formà part de l'entitat catalanista conservadora Catalunya Vella.

D'altra banda, comentar que la condició d'excombatent es troba en la figura de l'alcalde Manuel Riera Comella i dels regidors Josep Costa Castany, Josep Genís Rius⁴⁷ i Joan Orriols Monset.⁴⁸

43. Manuel Comella Mora fou alcalde de la gestora municipal durant el període de 8 de juny de 1940 a 30 de gener de 1941. Abans de l'esclat de la Guerra Civil havia militat en la «Comunió Tradicionalista».

44. Manuel Riera Comella va ser tinent d'alcalde del consistori vigatà des de 1939 fins a 1941 i alcalde del mateix durant el període d'estabilitat, el que va de 2 de febrer de 1941 a 12 de novembre de 1947. Nét de Joan Comella i Colom, que havia estat un dels alcaldes de Vic durant la dictadura de Primo de Rivera, milità en la «Comunió Tradicionalista». Durant la Guerra Civil fou xofer del que seria governador civil de Barcelona, Antonio Federico de Correa Véglison. Excombatent, fou condecorat en quatre ocasions. S'afilià a FET-JONS en la postguerra, de la qual fou cap local (1942-1947). Exercí també com a delegat governatiu comarcal.

45. Josep Sala Molas, nascut a Vic el 1869, fou alcalde de la primera gestora municipal, des de l'1 de febrer de 1939 al 13 d'octubre de 1939. Havia estat alcalde en dues ocasions anteriors (durant els períodes de 23-2-1903 a 1-1-1906 i de l'1-1-1914 a 18-5-1914). Procedent del sector conservador, tal i com consta en el llibre citat anteriorment de Xavier Tornafoch, havia estat un dels homes forts del Partit Liberal-Conservador a Osona. Morí l'octubre de 1939, després de pocs mesos d'exercici a l'alcaldia.

46. Josep Vilaplana Pujolar, nascut a Vic el 1869, fou alcalde de l'Ajuntament de Vic durant el període de 13 d'octubre de 1939 a 7 de juny de 1940. Gestor de nomenament militar succeí l'anterior alcalde, Sala Molas, per defunció. Era catalanista, independent i proper a la Lliga Regionalista.

47. Josep Genís Rius, industrial de professió, va exercir com a regidor en la gestora municipal de 1943 a 1947. Es presentà a les eleccions municipals de 1931 per l'entitat catalanista conservadora Catalunya Vella, però no resultà ele-

Quant a les professions que exercí el personal vigatà franquista, destaca de manera preponderant la d'industrial (Manuel Riera Comella, Manuel Comella Riera,⁴⁹ Josep Costa Castany, Josep Genís Rius) seguida de la d'advocat (Josep Sala Molas i Ferran Dou Abadal) i comerciant (Joan Orriols Monset i Joan Puigcerver Vilaseca). Només en un cas, el de Josep Vilà Guiteras,⁵⁰ la condició d'empleat. Així doncs, pel que sabem, la majoria d'alcaldes i regidors –fins a un 58,33 %- eren membres de la classe dominant de Vic (industrials, propietaris i grans comerciants), un 25 % professionals (advocats, perits mercantils) i només un 16,6 % per a la resta (un empleat i un agricultor).

4.3. FET y de las JONS. El Partit Únic

Una vegada conquerida la ciutat de Vic per les tropes franquistes, les forces vives de la població es van anar organitzant. Els locals del Casino passaren a ser la seu de la «Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS)», que va tenir en el periòdic *Ideal Vicense*⁵¹ el seu òrgan d'expressió. El febrer de 1939,

git. En esclatar el conflicte bèl·lic, fugí de la ciutat per escapar del comitè anti-feixista local. Va ser excombatent, militant de FET-JONS i delegat local d'excombatents l'any 1942.

48. Joan Orriols Monset, nascut el 1916, era comerciant. Va ocupar el càrrec de primer tinent d'alcalde a la gestora municipal de 1943 a 1947. Fou excombatent i militant de FET-JONS.

49. Manuel Comella Riera va ser regidor del consistori vigatà durant el període de 1940 a 1943.

50. Josep Vilà Guiteras, empleat de professió, fou regidor de l'Ajuntament de Vic durant el període de 1940 a 1947 i després com a representant del terç sindical (1949-1955). Militant de FET-JONS, va ésser delegat comarcal de la Central Nacional Sindicalista, el 1940. Formà part de la Junta Local de Llibertat Vigilada de Vic.

51. L'*Ideal Vicense* es començà a editar el 18 de febrer de 1939, essent substituït per *Informaciones de Vich* el 2 de març de 1940 i, a partir de 1942, per l'*Ausona*.

era nomenat Antonio Maria Cerda, cap de la Falange⁵² de Vic. Després ostentaren aquest càrrec, Manuel Oñós de Plandolit (que cessà el gener de 1940 per ocupar un càrrec al Ministeri d'Assumptes Exteriors), Lluís Baliellas Gudiol (1940-1942) i Manuel Riera Comella (1943 a 1947), que esdevingué simultàniament alcalde i cap de la Falange de Vic.

El partit únic tenia les seves arrels en la unió de les que havien estat les dues principals forces polítiques de l'Espanya Nacional durant la Guerra Civil: la «Falange Española de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FE-JONS)»⁵³, de signe feixista, i la «Comunión Tradicionalista», de caire tradicionalista i carlista. Amb la fusió d'ambdues organitzacions, totes les persones que, amb anterioritat al Decret d'Unificació de l'any 1937, havien militat en un dels dos partits originaris, és a dir els «camisas viejas»,⁵⁴ passaren de forma automàtica a ser militants del nou.

L'estructura del nou partit era totalment jerarquizada, amb una concepció centralista del poder molt marcada. Encapçalant l'organigrama, en cada província hi havia el cap provincial; sota seu, les dotze organitzacions del partit que concordaven amb els partits judicials, entre elles la de Vic. Totes elles tenien el seu propi comandament, sempre nomenat pel superior provincial. A baix de tot d'aquesta estructura piramidal hi havia, en els municipis que tenien més de vint militants, una «Jefatura local», que al seu torn era controlada per la prefectura comarcal.

52. Sovint s'utilitza el nom de Falange per denominar el partit únic durant el franquisme (FET y de las JONS).

53. «Falange Española de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista» fou el resultat de la fusió, el febrer de 1934, entre «Falange Española» fundada per José Antonio Primo de Rivera el 29 d'octubre de 1933, i les «Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (JONS)» un grup, també, d'extrema dreta.

54. Amb el nom de «camisas viejas» es denominaven els militants del partit únic que ja militaven en una de les dues agrupacions originàries (FE-JONS i «Comunión Tradicionalista»), abans del Decret d'Unificació de l'any 1937. Amb aquest decret, Franco obligà ambdues forces a fusionar-se en una única i nova organització: «FET y de las JONS».

Ben aviat, Falange va engegar un seguit d'actuacions encaminades a aconseguir una evident omnipresència en la vida política, econòmica i cultural del municipi. Per tal d'obtenir aquest pes dins les estructures de la ciutat, Falange havia de ser capaç d'agombolar dins la seva estructura aquells qui havien lluitat al costat de Franco, ja que no podia comptar només amb els anomenats «camisas viejas», degut a l'escàs nombre existent a la ciutat de Vic. Falange va intentar en tot moment obtenir el màxim nombre d'afiliats possible, i que aquests afiliats tinguessin una presència important en els actes que el règim organitzava, ja fos en els esdeveniments religiosos, desfilades militars, etc.

L'afiliació de nous membres es convertí per a Falange en un objectiu absolutament primordial. Segons Joan M. Thomas,⁵⁵ el nombre d'afiliats de FET-JONS a la ciutat de Vic era, l'1 de novembre de 1940, de 4.493. Estaven repartits per seccions de la següent manera: 1.757 afiliats masculins, 1.025 dins l'Organització Juvenil Masculina, 876 afiliades de la Secció Femenina i 835 que pertanyien a l'Organització Juvenil Femenina. Si contrastem aquestes dades d'afiliació amb el cens de la ciutat de Vic l'any 1940 (13.954 habitants) observarem que hi ha un nombre altíssim d'afiliats, aproximadament un per cada 3,1 habitants.

A Vic, donada com ja he dit la poca importància numèrica del falangisme a la ciutat abans de la guerra, el gruix de la militància de Falange el configuraren, més que els «camisas viejas», els excombatents de les files nacionals i excaptius que, per la seva situació, quedaren integrats en les mateixes condicions dins el partit.

Cal recordar aquí que les dues vies per accedir a la militància dins de FET-JONS de manera automàtica, és a dir, per simple sol·licitud, eren: haver militat en alguns dels partits

55. Joan M. Thomàs. *Falange, Guerra Civil, Franquisme. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys del règim franquista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 386-387.

unificats per decret, principalment a «Falange Española de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista», «Comunión Tradicionalista» i «Renovación Española»; o presentar la sol·licitud com a excombatent o bé com a excaptiu. Aquesta segona possibilitat fou la més utilitzada a Vic, municipi on no hi hagué un nucli militant de preguerra prou sòlid en cap de les opcions polítiques unificades però on sí existiren, en canvi, nuclis de preguerra tradicionalistes importants.

Hi havia, encara, un altre camí per tal d'esdevenir militant de FET-JONS si no era possible accedir-hi a través de les vies anteriors: obtenir els avals necessaris que permetessin ser considerat «adherit». Després de romandre cinc anys sota aquesta condició, es podia esdevenir militant de ple dret. De totes maneres, les diferències reals entre els adherits i els militants eren gairebé inexistents.

A la pràctica, la totalitat de les persones de dretes de la ciutat que ho desitgessin podien passar a formar part de Falange. Les motivacions que portaren a afiliar-se al nou partit foren diverses: mantenir el prestigi i la posició social de què gaudien abans de la guerra, salvaguardar els interessos econòmics, fer-se perdonar qualsevol possible «error» comès durant el període bèl·lic, o simplement perquè sempre resultava profitós estar al costat de qui ha resultat vencedor.

Mentrestant es començaren a organitzar totes aquelles seccions pròpies del partit; és a dir, s'engegaren els mecanismes de control de la població, d'adoctrinament dels ciutadans que tan necessaris eren per al govern franquista. Així, s'organitzaren la «Delegación de Investigación e Información», l'«Auxilio Social» (Lluís Serra en fou delegat),⁵⁶ la «Sección Femenina», el «Frente de Juventudes»,⁵⁷ la «Dele-

56. Extret de *Guia El Viajero: Vich., año 1945*. Vich: Imp. Bassols, 1946.

57. L'any 1939 era delegat comarcal i local del «Frente de Juventudes» Enric Pladevall (AMV. Caixa Correspondència. Juny 1939). L'abril de 1942 prenia possessió del càrrec Tomás Castañer Roquer que, durant el període de 1936 a 1939, havia estat perseguit i detingut per les autoritats republicanes (AMV. Caixa Correspondència. Abril 1942)

gación de Prensa y Propaganda»,⁵⁸ el «Servicio Nacional de Trigo» (Santiago Avellana Cortés⁵⁹ esdevingué cap del magatzem local d'aquest servei), la «Organización Sindical de Educación y Descanso» (Manuel d'Abadal Pedrals fou el delegat local i comarcal d'aquesta secció, el gener de 1942),⁶⁰ la «Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos»,⁶¹ la «Delegación del Trabajo», la «Central Nacional Sindicalista»,⁶² o el «Sindicato de Estudiantes Universitarios» (SEU).

Falange va realitzar una part important de la tasca repressiva i de control del règim. El març de 1939 començà a funcionar la «Delegación de Investigación e Información de la Falange», servei encarregat d'elaborar els avals i de proporcionar a les autoritats militars, al governador civil o a la policia, informació sobre la població. El Servei d'Informació i Investigació,⁶³ que tenia delegacions a tots els municipis, va desenvolupar una extensa xarxa informativa que va permetre al partit disposar d'una voluminosa informació amb l'objec-

58. Guillem Serra Bardolet fou delegat local de premsa i propaganda (*Guia El Viajero Vich, 1945, Op. Cit.*). L'any 1940 ocupà aquest càrrec Lluís Maria Camprodon (AMV. Caixa Correspondència. Juliol 1940). I a partir del desembre del mateix any ho fou Josep Anguera Clapera (AMV. Caixa Correspondència. Desembre 1940).

59. Informació extreta de *Guia El Viajero: Vich., año 1945, Op. Cit.*

60. Informació extreta de l'*Ausona*, 17 de gener de 1942, any 1, número 1. A la *Guia El Viajero: Vich., año 1945, Op. Cit.*, s'especifica que l'any 1945 Manuel d'Abadal Pedrals continuava desenvolupant aquest càrrec.

61. L'any 1945 Joan Bau Reixach, regidor de la gestora municipal del període de 1943 a 1947, era nomenat prohom de la «Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos» de Vic (*Guia El Viajero: Vich., año 1945, Op. Cit.* També a AMV. Caixa Correspondència. Any 1947).

62. El 1939 fou nomenat Josep Garreta Pastor cap de la Casa Sindical, Delegació de Treball (AMV. Caixa Correspondència. Any 1939). De 1940 a 1945, exercí com a delegat local de la Central Nacional Sindicalista de FET-JONS, Josep Vilà Guiteras, que havia estat regidor de l'Ajuntament durant el període de 1940 a 1947 i del terç sindical, durant els anys de 1949 a 1955 (AMV. Caixa Correspondència. Anys 1940-1945).

63. L'any 1944 Joan Masramon Isern fou cap d'investigació de FET-JONS (Arxiu Episcopal de Vic). Expedients de llibertat vigilada. Acta de constitució de la Junta local de llibertat vigilada de la ciutat de Vic, 1944.

tiu de conèixer les actituds de la població, les actuacions dels ciutadans i de disposar de totes les dades rellevants sobre la trajectòria política i social de les persones proposades per ocupar càrrecs públics o, al contrari, sotmeses a processos judicials o depuradors. Es tractava de tenir classificada a tota la població en addictes, desafectes i indiferents, talment com un cos de policia política paral·lel, que tenia fixats a milers i milers de ciutadans. Però qui podia ser considerat afecte? La carta que Lluís Baliellas envià, el 22 de gener de 1941, a l'alcalde de Vic sobre una circular del Cap Provincial del Moviment i Governador Civil ho explicitava prou clarament:

«El Jefe Provincial del Movimiento y Gobernador Civil Camarada Antonio F. De Correa, en Orden Circular número cuarenta, me comunica lo que en su parte necesaria copiado a la letra dice:

1º - Solamente se consideran políticamente afectados al Movimiento Nacional y en su consecuencia se podrán extender certificados en tal sentido a los que pertenezcan al Partido, bien como Militantes o Adheridos.

2º - Aquellos que no pertenezcan a Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S podrán recabar certificados por los trámites que estan marcados en los que se haga constar sus antecedentes y conducta pero sin que se pueda consignar su adhesión al Movimiento, que solo resulta provada por la filiación en la Falange.

3º Se recabará de las autoridades civiles y organismos competentes que se abstengan de emitir certificados sobre la conducta política de los ciudadanos como no sea por conducto de las Jefaturas y Delegaciones correspondientes de F.E.T. y de las J.O.N.S».⁶⁴

Íntimament relacionades amb aquest servei d'investigació i d'informació hi havia les milícies de Falange. Constituïdes en els primers dies de l'ocupació militar, concretament el 4

de febrer de 1939, eren un cos armat que tenia com a funció col·laborar amb la Guàrdia Civil en el control de l'ordre públic. Els seus membres eren persones voluntàries d'edats compreses entre els 18 i els 45 anys. Sota la direcció del Servei d'Informació i d'Investigació, aquestes milícies, en tant que coresponsables de l'ordre, estigueren destinades majoritàriament a tasques com vigilància dels espais públics, escorcolls, interrogatoris, o fins i tot la detenció de ciutadans. Josep Bigas Cortinas ostentà el càrrec de cap de milícies de Falange. L'any 1941 era nomenat com a tal Joaquim Costa Velasco, que l'any anterior havia exercit com a delegat local i comarcal de FET-JONS.⁶⁵

L'ideari d'aquestes milícies quedava perfectament reflectit en el seu òrgan d'expressió, l'*Ideal Vicense*:

«Con la intrépida y gloriosa entrada de las heroicas tropas del C.E. del Maestrazgo, magistralmente dirigidas por el esclarecido General García Valiño, quedaron frustradas las arteras intenciones de los rojos que, no pareciéndoles bastante el haber volado algunos puentes, derrumbado edificios y saqueado establecimientos, aun les animaba el vil deseo de dejar a la ciudad convertida en un campo de ruinas. Y, todo esto, reflexionemos que lo estaban maquinando y haciendo aquellos que desde nuestro suelo, y particularmente, fuera de él, se decían ser los salvadores de España y los que en el día de mañana querían reconstruirla y enriquecerla. ¡Desdichados de nosotros, si la mente preclara de Franco no hubiese cortado sus desmanes rapaces y sus desvaríos antipatrióticos! ¡Pobre Patria, si ellos hubiesen triunfado!»⁶⁶

També les organitzacions de masses estaven subordinades al partit únic. La més important va ser l'«Organización Sin-

64. AMV. Caixa Correspondència (Gener de 1941).

65. Informació extreta d'*Ideal Vicense*, any I, núm. 2, 9 de març de 1940, p. 1.

66. Josep M. Traveria Planas, «Vich devuelta a la Patria por el Caudillo renacer» a *Ideal Vicense*, any I, núm. 1, dissabte 18 de febrer de 1939, p. 2.

dical Española» (OSE), configurada definitivament l'any 1940 amb la promulgació de les lleis d'Unitat Sindical i de Bases de l'Organització Sindical. L'Organització Sindical estava formada per estructures territorials, unes altres de sectorials i per les obres assistencials (com l'«Obra Sindical del Hogar», l'«Obra Sindical de Previsión, les «Mutualidades Laborales», o «Educación y Descanso»), subordinades totes elles a la Delegació Nacional, que depenia de la secretaria general de FET-JONS. Formalment, els objectius de l'OSE eren representar els seus afiliats, col·laborar amb el govern en l'elaboració i l'aplicació de les polítiques econòmiques i socials, procurar la conciliació dels conflictes laborals i vetllar per la justícia i per la harmonia social. La realitat, però, fou ben diferent. L'OSE tingué com a finalitat enquadrar els treballadors, vigilar-los i controlar-los, evitar les actituds de protesta i, fins i tot, col·laborar en la seva repressió.

La Central Nacional Sindicalista (CNS) es convertí en l'òrgan encarregat de regular la contractació de nous obrers, tal i com queda de manifest en aquest comunicat de Josep Garreta Pastor, president de les oficines de col·locació de Vic:⁶⁷

«Central Nacional Sindicalista. Casa Sindical de Vich. Oficinas de Colocación.

Se pone en conocimiento de todas las Empresas de esta localidad que, para la admisión de nuevos operarios, tienen la obligación ineludible de acudir antes a las Oficinas de Colocación de esta Casa Sindical. La empresa que contravenga dicha disposición será severamente sancionada».⁶⁸

Depenien també del partit únic, el «Frente de Juventudes» (FJ), el «Sindicato Español Universitario» (SEU), i la «Sección Femenina». Les dues primeres eren les organitzacions

encarregades d'enquadrar i formar la joventut en els principis del «Movimiento». El Frente de Juventudes assumí la tasca d'educar a la població infantil i juvenil, des del punt de vista polític, físicoesportiu i premilitar. Amb aquest propòsit, se li atorgà una presència important en tota l'estructura educativa, des de l'ensenyament primari fins a l'universitari, i en l'organització del lleure infantil i juvenil, especialment a través els campaments d'estiu:

«Ilmo. Sr.

Joaquin Costa Velasco, Delegado Local y Comarcal de la O.J. de F.E.T. y de las J.O.N.S. de Vich, a V.I. atentamente expone: Ante la proximidad de las vacaciones de verano de la juventud vicense y con el objeto de que puedan disfrutar de un merecido descanso, al mismo tiempo que se les inculquen los principios de nuestro Movimiento y disciplina de nuestra Organización y de F.E.T. y de las J.O.N.S., junto con los principios cristianos que siempre han sido la norma de nuestra Patria, es lógico que se mire de realizar Los Campamentos de Verano; para ello lo más importante es la cuestión económica, por lo que SUPlico a V.I. y al Excmo. Ayuntamiento que dignamente preside, mire de que me sea concedida una subvención de 10.000 pesetas para los efectos indicados. Gracia que el recurrente espera alcanzar del recto proceder de V.I. cuya vida guarde Dios muchos años. Vich, 8 de Abril de 1940».⁶⁹

El «Sindicato Español Universitario», d'obligatòria afiliació, estava integrat orgànicament dins el «Frente de Juventudes». Era l'organització encarregada d'enquadrar tots els estudiants universitaris.

Per la seva banda, la Secció Femenina de FET-JONS pretenia regular la vida de les dones i difondre entre elles l'ideari falangista, amb la finalitat de formar-les en el paper exclusiu d'esposes, mares i mestresses de casa.

67. El març de 1939 es constituí a Vic una Comissió Local de Col·locació Obrera, que havia d'estar formada per quatre vocals nomenats pel cap de FET-JONS.

68. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

69. AMV. Caixa Correspondència (Abril de 1940).

Grup de dones portant l'uniforme de la Secció Femenina concentrades a la plaça Major de Vic. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS)

Dels tretze serveis en què s'estructurava la Secció Femenina, destaca sobretot «Auxilio Social», que va desenvolupar una important tasca benèfica i assistencial els primers anys quaranta, tals com la distribució d'aliments i roba de manera gratuïta, i l'assistència sanitària o l'acolliment d'infants.

Un altre dels àmbits on va actuar FET-JONS va ser el dels mitjans de comunicació, a través de la «Delegación de Prensa y Propaganda». A Vic, com a moltes capitals de comarca i d'altres poblacions, el partit únic controlà l'edició de l'*Ausona*, diari que l'any 1942 substituïa *Informaciones de Vich* i es convertia en la veu del règim a Vic i comarca. Aquest control directe sobre les publicacions i la propaganda

Lliurament de joguines a un grup d'infants de beneficència a càrrec d'«Auxilio Social» el 6 de gener de 1943. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS)

li atorgà al partit únic un important poder mediàtic i un notable potencial per conformar l'opinió pública, alhora que deixava a les seves mans l'aparell censor del règim.

Una publicació, l'*Ausona*, que editava a les seves pàgines editorials d'exaltació i agraïment al «Caudillo»:

«Otra vez vuelven a abrirse las puertas de nuestra alegría en este mes de enero, desde 1939 en adelante, doblemen-

te evocador [...]. Evocador también porque del fondo de nuestras casas, del recogimiento, de la intimidad, vamos a ir a la vía pública para hacer patente nuestra gratitud al Caudillo, y nuestra adhesión a las ideas que cimentaron el movimiento nacional que nos trajo el sosiego, la quietud y la paz [...]. La evocación de los soldados adictos de gloria, polvorientos de todas las tierras de España, ceñidos por el esfuerzo, rendidos por la fatiga y alegres por la victoria, va emparejada con el recuerdo de nuestra propia alegría. Salimos de la tiranía para entrar en el orden social; del peligro de las checas y del constante temor a las persecuciones y registros para iniciar una nueva era de justicia; se alejó de nosotros el espectro de la guerra para que comenzase Franco las tareas de la paz».⁷⁰

També articles en memòria dels «caídos por Dios y por España durante la dominación roja 1936-1939» on, al costat de la relació dels difunts, s'evocava el record «de aquellos que todo lo dieron para salvar a su Patria. Acogemos tanto a los que murieron valientemente luchando en el frente, como a quienes sucumbieron martirizados en checas o asesinados vilmente en toda la zona roja [...]. Para nosotros, los falangistas, ni los olvidamos ni los queremos dejar solos como un Bécquer dejaba a sus muertos. Los llevamos presentes en nuestro afán. No los hemos perdido para nuestra Falange. Sólo cambiaron de guardia. Sabían que el camino más recto en esta vida es el que pasa por los luceros, y allí, fueron a montar la suya eterna ceñidas sus frentes con el laurel de los héroes».⁷¹

Així com articles on es referenciava la biografia de tots aquests «Caídos por Dios y por España»:

70. «Ante el sexto aniversario de la Liberación» a *Ausona*, any IV, núm. 159, 27 de gener de 1945, p. 1.

71. «Evocando su recuerdo» a *Ausona*, any III, núm. 146, 28 d'octubre de 1944, p. 1.

«Entre las familias de acreditado raigambre comercial con que de antiguo es conocida la ciudad de Vich en el campo de la industria de curtidos ocupa posición muy destacada la llamada “Alier”, y en su seno, hijo de los consortes Ramón Alier y Carmen Riera, nació Juan, el día 6 de diciembre del año 1907 [...]. Llegado el día 18 de julio de 1936, y contemplando la acción devastadora del dominio rojo que aquí se impuso, seguida de la enormidad de crímenes que aquél autorizaba, imposible era que una persona de dignidad cual la de Juan fuera capaz de soportar impasible tanta ignominia [...]. Detenidos todos por orden de la Jefatura del Batallón a que pertenecían se les tomó declaración y, a 26 de octubre de 1938, en el lugar denominado “La Valleta del Gallí” del término Municipal de Benisanet (Prov. de Tarragona), veintiuno caían fusilados por los marxistas, entre los cuales había el malogrado Juan Alier Riera [...]».⁷²

Falange va tenir un evident protagonisme en la planificació i en l'exercici de la repressió. El seu servei d'informació esdevingué, com ja he dit anteriorment, una mena de policia paral·lela que tenia la població fixada i controlada. Un exemple el constitueix l'expedient de responsabilitats polítiques incoat contra Josep Llonch Rovira⁷³ per la seva actuació com a jutge municipal de Vic durant el període de 1934 a 1938. Casat i amb dos fills, Josep Llonch Rovira vivia al carrer Sant Pau, número 30, de Vic. Industrial pintor de professió, exercí com a jutge suplent de Vic de juny de 1934 a setembre de 1936, quan fou nomenat jutge en propietat, càrrec que desenvolupà fins a l'octubre de 1938.

L'anàlisi del seu expedient mostra una evident contradicció entre els informes favorables de la Guàrdia Civil, de

72. «Galería de vicenses Caídos por Dios y por España» a *Ausona*, any IV, núm. 207, 29 de desembre de 1945, p. 2.

73. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Josep Llonch Rovira.

l'Ajuntament, del mossèn de la Catedral de Vic, i els de Falange, totalment contraris a l'acusat. Així mentre els informes de Falange el qualifiquen de «individuo cínico y marxista, cien por cien, cuando se le anunciaba que habia sido encontrado algun cadáver de personas de derechas respondia: Ya está bien.», la resta d'autoritats consideraven que la seva actuació com a jutge municipal fou «moderada y que observó buena conducta, tanto pública como privada», una actuació aquesta que confirmen les declaracions de testimonis com el de l'advocat vigatà Joan Dou Blancafort, el qual manifestà «que durante el tiempo en que antes de la revolución estuvo el Sr. Llonch de Juez Municipal obró administrando correctamente justicia sin distinción de personas ni partidos, estando todos satisfechos de su actuación».

L'informe de la Falange el considerava de la següent manera:

«[...]fundador del Partido de Izquierda Republicana Catalana y individuo de confianza de su partido como lo demuestra que en el 6 de octubre de 1934 estaba en posesión de arma corta, negándose a entregarla al requerirle para que lo hiciera, la ocultó en un pozo y después de fracasada la intentona separatista la enseñaba y se alababa de no haberla presentado. [...]. El 18 de julio de 1936, desde el primer momento, se puso al lado del Gobierno rojo, ocupando el cargo de Juez Popular, hasta que se presentó de voluntario. Durante todo el tiempo que duró la guerra llevaba con su correspondiente licencia arma corta, lo que demuestra que era considerado como persona de confianza, seguramente esta arma aun la tiene escondida. Cotizaba al Socorro Rojo Internacional, del que era un gran entusiasta, y al mismo tiempo amigo de la U.R.S.S. decía que antes de vivir en una España gobernada por el asno de Franco (palabras textuales) se iría a vivir a Rusia».⁷⁴

74. *Ibidem*.

A tota aquesta diatriba d'acusacions hi hem d'afegir la “suposada” pertinença de l'acusat a la secta maçònica, sense que en cap cas se'n tingués una prova feaent: «en cierta ocasión Modesto Nicolau hizo entrega a dicho individuo de una solicitud de ingreso a la Masoneria, ignorandose si pertenece o no a dicha secta».⁷⁵

En el cas de la Falange de Vic, el desig d'obtenir una venjança reparadora va estar molt sovint per sobre de les proves o del respecte a la més mínima legalitat. Molt sovint, en els judicis, s'obviaren els procediments legals i no es prengueren en consideració les proves aportades per la defensa, com tampoc s'esmerçaven gaires esforços en comprovar la veracitat de les acusacions. Els arguments irrefutables i els testimonis indiscutibles sempre brillaren per la seva absència. Gairebé mai, després de la instrucció de la causa militar, quedà veritablement justificada la participació de l'acusat en els fets denunciats. Les incriminacions de Falange eren imprecises i no aportaven cap mena de prova definitiva.

Un exemple en seria l'informe de Falange sobre Marià Serra Badell, alcalde de Vic del 18 de juliol de 1936 al setembre de 1938, on es diu que «se puede afirmar con pruebas estaba afiliado a la masonería», sense especificar en cap moment en quines proves es basaren per fer tal declaració.⁷⁶ L'informe continua esmentant que «Tiene que considerarsele pártcipe en todos los desmanes ocurridos en esta ciudad, ya que con sus actos y palabras los incitaba»,⁷⁷ però no aclareix en quin tipus d'actes participà, els discursos que féu, i l'actuació que dugué a terme.

Tampoc quedava clara la participació de Francesc Cabanes Bres en els assassinats de gent d'ordre de Vic durant el període republicà. Francesc Cabanes Bres, condemnat per

75. *Ibidem*.

76. La família de Serra Badell afirma que, efectivament, va pertànyer a la maçoneria.

77. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Marià Serra Badell.

les autoritats franquistes a una pena de 15 anys de presó (que li fou commutada per una de 9), vivia al carrer Sant Francesc, número 37. Curtidor afiliat a la CNT, formà part del consell d'empresa i esdevingué director d'una de les fàbriques dels germans Godayol. Participà en vagues i conflictes socials. Era un dels homes de confiança de Pere Agut, àlies "el Tibat", curtidor condemnat a la pena de mort. En el judici sumaríssim d'urgència seguit contra ell, Falange informava que «entendía y pregonaba que no se debía terminar con los asesinatos porque todavía quedaban muchos que eran merecederos a ello dada su calidad de fascistas y se alegraba de las víctimas inocentes caídas por las hordas rojas».⁷⁸

Un darrer exemple de la manca de rigorositat a l'hora de cercar proves per part de la Falange el constitueix el judici sumaríssim d'urgència contra Antoni Beltrand Corrandell (o Tornadell). L'informe de Falange manifestava que si «no tuvo participación directa como ejecutor fué debido a su estado físico ya que incitaba al crimen y el pillaje y fueron muchas las personas que cayeron por sus denuncias».⁷⁹ No sembla, aquest, un argument gaire convincent ni determinant per a un judici.

4.4. La Guàrdia Civil

El control de l'ordre públic que, en els dies que segueixen a l'ocupació, estigué reservat a l'estament militar, passà l'11 de febrer de 1939 a les mans de la Guàrdia Civil. En aquests primers moments de provisionalitat, d'intents de restablir el ritme d'una nova normalitat, la Guàrdia Civil es va allotjar a la Torre Espona, propietat que Joaquim Espona posseïa als

afores de la ciutat i que llogà a aquest cos armat a l'espera que l'Ajuntament de Vic resolgués el tema de l'allotjament militar de manera definitiva.

Sota el franquisme, el cap de la Guàrdia Civil de Vic continuà essent el capità Manuel Bravo Montero,⁸⁰ un fet que no sorprèn si es té en compte la seva actitud durant la sublevació militar de 1936. El 20 de juliol de 1936, tingué lloc a l'Ajuntament una sessió amb caràcter urgent, que comptà amb l'assistència dels representants de les forces polítiques i de les autoritats civils i militars, per tal de decidir quina havia de ser l'actuació del consistori davant la situació que vivien la ciutat i el país. A aquesta reunió hi assistí Manuel Bravo Montero, en la seva qualitat de capità de la Guàrdia Civil. La seva postura, com queda reflectit en el text que a continuació cito, era favorable a implantar l'estat de guerra a la ciutat i adherir-se a l'alçament dels militars:

«[...]el día 20 de julio de 1936, se reunieron en el despacho del Sr. Alcalde representantes de la mayoría de los partidos de orden, el Sr. Juez de 1ª Instancia del Partido, Don Juan Montes Gómez, el Capitán de la Guardia Civil, Don Manuel Bravo Montero, el teniente del propio Instituto, Don Carlos de la Molina, Jefe de línea, el Sr. Alcalde, Don Manuel Gros Ragner, y los señores concejales Pladevall, Juliá y Gudiol, componentes de la Comisión o Junta de gobierno municipal. Motivó dicha reunión la necesidad de tomar un acuerdo ante el cariz que tomaban los acontecimientos a raíz del Alzamiento Nacional.

La minoria Tradicionalista, apoyada por el Capitán de la Guardia Civil, Sr. Bravo Montero, sostenía la necesidad de implantar el estado de guerra, sumandose al

78. ATSJC. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Francesc Cabanas Bres.

79. ATSJC. Expedient de Responsabilitats Polítiques d'Antoni Beltrand.

80. Manuel Bravo Montero, fill del famós policia Manuel Bravo Portillo, dirigí el cos parapolicia "Rondín anti-marxista", un grup que actuava com a brigada especial de la policia.

Movimiento de liberación Nacional. Dicha actitud fue rotundamente rechazada principalmente por el Sr. Juez de 1ª Instancia y por el Teniente Sr. Molina, que ostentaba el mando de la fuerza. Ante tal oposición y vista la defeción de la fuerza pública, se procedió seguidamente y en sesión extraordinaria a la declinación de los cargos que la mayoría de derechas ostentaba en la administración y gobierno de la Ciudad». ⁸¹

La Guàrdia Civil, tal i com exposa en el seu llibre José Manuel Sabín, ⁸² esdevingué la força encarregada de controlar la població. No ha d'estranyar, per tant, que una de les seves tasques fonamentals, als inicis de la postguerra, fos l'elaboració d'informes sol·licitats pels tribunals. Les seves funcions, subordinades sempre a l'autoritat militar, eren:

- Portar a terme una tasca policial per tal d'assegurar dins del municipi l'ordre públic i el respecte envers les persones i les coses.
- Investigar a les persones que haguessin comès delictes de sang o robatoris i procedir contra elles amb el màxim rigor, segons les circumstàncies de cada cas, i tenir com a norma els bans de les autoritats militars per a l'estat de guerra.
- Desarmar a tota persona que no estigués autoritzada per a l'ús de les armes i obligar que les presentessin aquells que les tenien amagades.
- Contribuir a la normalització de la vida quotidiana i a la tranquil·litat del municipi, practicant una àmplia neteja dels «indeseables» o enemics de la pàtria.

La Guàrdia Civil exercí un paper fonamental en la tasca de recerca d'informació i contribuí així a un millor control de

la població. El servei d'informació de la Guàrdia Civil informava bàsicament dels antecedents polítics dels ciutadans. La Guàrdia Civil es convertí en el cos encarregat de l'ordre públic, de la protecció de les persones i de les propietats, de la persecució de malfactors, de la repressió de moviments polítics i socials i d'evitar la possessió il·lícita d'armes. En virtut d'aquestes funcions s'ocupà de fer complir les directrius emanades de l'alcaldia:

«Alcaldia de Vich. Don José Vilaplana Pujolar, Alcalde Accidental de la Ciudad de Vich, Hago saber: Que en el plazo de 48 horas, todos los vecinos de este término municipal que retengan en su poder armas cortas o largas, municiones, automoviles, radios, muebles, máquinas de escribir o coser y demás utensilios pertenecientes al extinguido ejército rojo o que no fueran de su legítima propiedad, aun los adquiridos en las subastas que se celebraron durante la dominación marxista, deberán proceder a su entrega en el puesto de la Guardia Civil, local de F.E.T. y de las J.O.N.S. o en esta casa Ayuntamiento, debiendoles advertir que finido dicho plazo se procederá por las fuerzas del Ejército a practicar registros en todas las casas, siendo castigados con la máxima pena que señala el Bando del Excmo. Sr. General del Ejército del Norte a todos aquellos que no hayan procedido a su entrega.

Vich, 15 de Junio de 1939. – Año de la Victoria. Vº Bº Comandante Militar». ⁸³

A través de les consultes a diversos arxius i al setmanari *Ausona*, he pogut trobar les següents persones, al marge del ja citat capità Manuel Bravo Montero, que formaren part del comandament del cos de la Guàrdia Civil de Vic:

81. AMV. Caixa Correspondència (Desembre de 1943).

82. José Manuel Sabín. *Prisión y muerte en la España de postguerra*. Barcelona: Anaya, 1996, p. 234-235.

83. Informació extreta de l'AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

Nom	Càrrec	Any d'exercici del càrrec
Tomás Ballester Adell	Caporal de la Guàrdia Civil	Es desconeix
Policarpo Barandarian Urabayen	Comandant de Lloc de la Guàrdia Civil i sergent del mateix cos	Es desconeix
Josep Carbonell	Cap de la Guàrdia Civil	1940
Tomás Ibáñez Gómez	Caporal de la Guàrdia Civil	Es desconeix
Josep Gómez	Comandant de la Guàrdia Civil de Vic	1941
Eustaquio Navó Manso	Sergent de la Guàrdia Civil	Es desconeix
Ramon Ramon Prats	Comandant de Lloc de la Guàrdia Civil	Es desconeix

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de la documentació extreta de l'AMV (caixa correspondència, anys 1939-1941), de l'AEV (expedients de llibertat vigilada), ATSJ (expedients de responsabilitats polítiques) i d'*Ausonia* (1942).

La Guàrdia Civil va tenir un paper molt actiu en la repressió dels ciutadans i ciutadanes de Vic, coordinant la seva actuació amb la Falange. Des del primer moment, la Guàrdia Civil va elaborar informes sobre vigatans, que si bé al principi manifestaven la desconeixença que tenia de l'acusat, limitant-se a informar només sobre la seva situació econòmica i referint-se a la conducta i actes dels inculpats amb termes tan abstractes com «se dice», «se habla», de seguida va passar a elaborar informes molt més complets i minuciosos.

Així, en el cas de Josep Mas Musach, domiciliat a la Rambla de l'Hospital 40, casat i amb dos fills, dirigent del POUM que va morir a l'exili a França el 1945, i regidor de l'Ajuntament de Vic des del 18 de juliol de 1936 fins a l'1 de febrer de 1939, l'informe del comandant de la Guàrdia Civil de Vic manifestava que «practicadas por el que suscribe las más activas y minuciosas gestiones encaminadas a tal fin, han dado por resultado averiguar que el mencionado Sr. per-

teneció al partido comunista y fué Consejero de este Ayuntamiento», per afegir a continuació que «de su conducta pública y privada se habla mal por esta Localidad».⁸⁴

En el judici sumaríssim d'urgència seguit contra Ramon Padriosa Parareda,⁸⁵ domiciliat a la Plaça dels Màrtirs 40, casat i amb dos fills, paleta de professió i regidor de l'Ajuntament de Vic durant el període que va del 18 de juliol de 1936 a l'1 de febrer de 1939, la Guàrdia Civil pogué, després d'haver realitzat «las más activas y minuciosas gestiones encaminadas a tal fin» informar que l'acusat fou «Consejero Rojo, dirigente de la UGT y fundador de la Izquierda Republicana Catalana».

És ben explícit, en aquest sentit, l'informe que la Guàrdia Civil elaborà sobre l'excalcalde Marià Serra Badell: «de su conducta tanto pública como privada se puede decir que fué mala, pues a coro tatarea todo el personal sensato de esta localidad que la mayor parte de los crímenes que en la misma se llegaron a cometer, si bien directamente no los ejecutara o formara parte de sus autores fué el inductor de todos ellos».⁸⁶

4.5. L'Església

La fi del conflicte bèl·lic significà, per a l'Església oficial, la recuperació del paper preminent de què havia gaudit tradicionalment. Només quatre dies després de l'ocupació de la ciutat per les tropes nacionals, el diumenge 5 de febrer de 1939, la Plaça Major esdevingué l'escenari d'una primera missa de campanya, oficiada pel vicari general de la diòcesi, el doctor Jaume Font. L'11 de març de 1939 tornà del seu exili mallorquí el bisbe Joan Perelló i Pou. Rebut emotivament a la Plaça de la Catedral, dirigí una al·locució al públic

84. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Josep Mas Musach.

85. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Ramon Padriosa Parareda.

86. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Marià Serra Badell.

des del balcó del Palau Episcopal i després s'encaminà a l'Església de la Pietat (la Catedral estava destruïda) per cantar-hi un *te deum*.

L'alcalde de Vic, Josep Sala Molas, expressava d'aquesta manera la seva alegria pel retorn del prelat:

«Don José Sala Molas, Alcalde Presidente del Ayuntamiento de la ciudad de Vich, hago saber: Que hoy tendrá esta Ciudad la grandísima honra de volver a albergar dentro de su recinto a nuestro amado Obispo Juan Perelló y Pou, después de 2 años y medio de forzada ausencia. Para recibir dignamente a nuestro Padre espiritual, ruego a todos los ciudadanos engalanen sus balcones y ventanas y se reúnan en la Plaza de la Catedral a las 6 de la tarde para demostrarle el afecto y cariño con que la ciudad acoge nuevamente a su prelado. Vich, 11 de Marzo de 1939 – III Año Triunfal. V.B. El Coronel Comte. Militar. El Alcalde. Saludo a Franco. Arriba España».⁸⁷

Amb la tornada del bisbe Perelló l'Església vigatana va recuperar el seu poder i va representar el seu nou paper dins del règim, contribuint a la mitificació de la «Santa Cruzada». En contrast amb el que havia succeït durant el període republicà, l'Església s'enfortí i passà a desenvolupar un rol de primer ordre dins l'Espanya franquista.

En la carta pastoral que adreçà als seus diocesans el 9 de febrer de 1939, encara des del seu exili mallorquí al «Monasterio de la Real», el bisbe Perelló explicava els fets que l'havien dut a fugir de la ciutat de Vic. Segons relata el bisbe,⁸⁸ el 21 de juliol de 1936, a les dues del migdia, un individu els avisà que al cap de pocs minuts un grup de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) registraria el Palau Episcopal. Conscient del perill que corria si romania al Palau Episcopal,

el bisbe Perelló abandonà la seva residència acompanyat del secretari (el qual es dirigí a la casa parroquial de la Catedral) i del seu majordom, el doctor Morell, amb qui es traslladà a la casa consistorial de la parròquia de la Pietat, en primera instància, i posteriorment a la residència de la senyora Canudas, vídua de Viladevall. Malgrat el saqueig i crema del Palau Episcopal, el bisbe havia pogut salvar la vida gràcies a l'avís d'un ciutadà anònim. Vestit de seglar, passà a la residència del mossèn Hipòlit Serra i el 24 de juliol al domicili de l'escultor Brunet, on romangué una setmana. Refugiat després a casa dels senyors Vilaplana, n'hagué de fugir quan un grup de milicians armats hi entrà per practicar un registre, emportant-se els dos fills de la família, en Ramon, que era l'hereu, i el seu germà petit Joaquim, que era capellà. Per tal de despistar possibles perseguidors, passà més tard a la residència de mossèn Singla, on romangué fins el dia 11 d'agost. Aquell dia, a primeres hores del matí, el bisbe Perelló i el doctor Morell fugiren de Vic i començaren el periple de l'exili.

Fou un obrer, emparentat amb la família del doctor Morell, qui conduí el cotxe que els traslladà de Vic a Barcelona i els deixà en un lloc segur per poder fugir a l'estranger. El vehicle en què viatjaven, però, es va haver de parar set vegades durant el trajecte degut als múltiples registres practicats per membres de la FAI, situats en les barricades aixecades a l'entrada de les poblacions més importants. Segons relata el bisbe Perelló, els milicians s'acomentaren en interrogar tan sols al xofer i al seu acompanyant, sense interpellar-lo a ell mateix ni al seu majordom. No obstant, Francesc Farrés Malian,⁸⁹ ens dóna una versió lleugerament diferent dels fets en dir-nos que «hom explica l'anècdota que, en el viatge de Vic a Barcelona, el vehicle en el que viatjava va ser aturat en un control de carreteres, els membres del qual

87. AMV. Caixa Correspondència (Març de 1939).

88. L'explicació detallada dels successos es pot consultar al *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, 3 Después de la Liberación, 31 de març de 1939.

89. Francesc Farrés i Malian. *Fotografia Històrica de Vic: vol. II*. Granollers: Edicions Catalanes Comarcals, 1985, p. 274.

van preguntar qui eren els ocupants del cotxe. Perelló respongué que ell era el bisbe de Vic. En sentir això, els milicians li van obrir el pas amb gran gatzara, creient que era un benedíct». Després de vuit dies de dificultoses gestions per obtenir els passaports que els havien de portar de Barcelona a Itàlia, el 18 d'agost de 1936 el bisbe i el seu majordom embarcaren en «El Vaden» i arribaren a Gènova el dia 20. La policia italiana no posà cap obstacle a la seva arribada i el mateix cap dels feixistes de la ciutat els conduí davant l'arquebisbe de Gènova, el Cardenal Minoretti. Prosseguiren, després, el seu viatge fins a Roma, on arribaren el dia 21 d'agost. Dos dies més tard, el 23, eren rebuts pel Cardenal Pacelli (futur Papa Pius XII), a qui tingueren ocasió d'explicar els tortuosos successos que havien viscut. Finalment, el 24 de novembre, foren acollits pel Papa Pius XI a la seva residència. Després de la seva estada a Itàlia, el prelat i el seu majordom passaren a Mallorca, on residiren en una de les cases consistorials de la Congregació de Missioners dels Sagrats Cors. Una vegada acabada la guerra, el bisbe tornà a Vic, l'11 de març de 1939. La primera pastoral que adreçà als feligresos del bisbat, encara des del seu exili mallorquí palesava l'anticomunisme conduntent de l'estructura eclesiàstica i del règim, el mateix que conduí a les noves autoritats a justificar la sublevació militar per la necessitat d'avançar-se a la conspiració russa, que estava a punt de convertir Espanya en una república soviètica. Les paraules del bisbe Perelló eren, en aquest sentit, exemplificadores: «[...]Espanya estava tan carcomida que, a no estallar la revolució ideada per el Generalísim, hoy seria una segunda Rusia. Y es de notar que el virus de la corrupción no estaba localizado a una región concreta sino que se había extendido, en alas de la prensa y de la radio, por todo el país y corroía las entrañas del hogar doméstico.»⁹⁰

90. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, 3 Después de la Liberación, 31 de març de 1939.

Però qui era Joan Perelló Pou? Superior de les Congregacions dels Sagrats Cors, fou nomenat bisbe de Vic l'any 1927. Representant del nacionalcatolicisme a Vic, el bisbe Perelló esdevingué el símbol cabdal d'una època en què la religió impregnà tota la vida ciutadana. Les seves pastorals reflectien el pensament d'un bisbe que no dubtà a alinear-se amb els vencedors:

«Nuestra querida patria España, trabajada desde tiempo por judíos, masones y comunistas sin Dios, en 1936 había llegado a un grado de postración tal que sólo Dios podía levantarla. Las compuertas de las esclusas de la mala prensa, de la pornografía, de la caricatura más repugnante, de la radio desenfrenada y de los espectáculos provocativos estaban levantadas para dar libre paso a todos los errores y vicios. La revolución comunista, que estalló en nuestro suelo, fué consecuencia lógica de aquellas premisas y hoy España sería una sucursal de Rusia, si la divina Providencia no hubiera suscitado a un hombre genial, como nuestro invicto Caudillo, que levantó la voz y se puso al frente de la cruzada contra el comunismo ateo. La guerra, iniciada en 1936, terminó felizmente, en Abril de 1939, y quedó enarbolada la bandera de la paz, que aun perdura. Para defenderla de toda acometida y darle estabilidad en el ámbito del suelo patrio, nuestro católico Jefe, con su Gobierno, procuró cegar las fuentes del error y del vicio, disolviendo la masonería, el comunismo y sociedades clandestinas, prohibiendo la mala prensa, aboliendo el divorcio, moralizando la radio y las públicas exhibiciones.»⁹¹

Per a la màxima autoritat eclesiàstica de Vic, la Guerra Civil havia estat un càstig diví i el sacrifici dels qui havien caigut en combat no havia de ser en va. Era necessària la reconstrucció material i espiritual de la diòcesi en un intent

91. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, núm. 2268, 18 de març de 1942.

d'esborrar «la triste huella de puentes volados, de iglesias destruídas, de inmoralidad en las costumbres y hasta de frialdad en las creencias religiosas».⁹²

L'Església catòlica maldà per recuperar el temps perdut a través d'una forta influència sobre la societat civil, a la qual orientà vers una rígida moral catòlica, obsessionada en mides i modes. Les pastorals, al·locucions i normes del bisbe Perelló deixaren aquest punt ben clar, com ho demostra la circular dirigida a les escoles religioses de nenes:

«Por hallarnos en los principios del nuevo curso escolar creemos deber de nuestro ministerio pastoral recordar a las Religiosas Directoras de Colegios de niñas, las Normas sobre modestia cristiana aprobadas y recomendadas por Nos, el día 4 de Agosto de 1928.

I. Todas las niñas deben llevar el vestido sin escote y con mangas largas, o que por lo menos cubran siempre el codo.

II. Las niñas mayores de doce años deben llevar el vestido largo de modo que llegue por lo menos hasta la mitad entre la rodilla y el pie.

III. Las niñas menores de doce años pueden llevar el vestido más corto, pero de manera que cubra siempre las rodillas, según voluntad expresa de su Santidad Pío XI, manifestada a Nos en la Visita ad limina.

IV. Todas las niñas procuren usar medias y no calcetines. Las niñas que no vistan conforme a las tres primeras reglas indicadas no serán admitidas en ningún Colegio religioso, bajo pretexto alguno. Consideramos de necesidad absoluta la uniformidad de criterio en los centros docentes dirigidos por Religiosas para defender los derechos de la moral pública, cuya relajación amenaza en todas partes. Consideren las Directoras de Colegio que las pérdidas de matrícula, que acaso experimenten por la aplicación de este criterio, será recompensado con creces

92. *Ibidem*.

por la Divina Providencia que siempre ayuda a los que en Dios confían.

Vich, 24 de Septiembre, fiesta de la Virgen de la Merced, de 1939. † El Obispo».⁹³

El bisbe Perelló recordà, en totes les seves pastorals i circulars, que el vici i la immoralitat eren sinònims de decrepitud i decadència dels pobles i denuncià, a tota hora, aquells qui acudien a platges i piscines. El vestuari femení va ser un tema de preocupació constant en les autoritats eclesiàstiques de l'època, que emeteren estrictes i intransigents normatives al respecte. Les dones no podien presentar-se sense mitges, ni dur vestits cenyits o que no tapessin la meitat de la cama, ni anar en màniga curta, ni escotades. En la circular de 24 de setembre de 1939, el bisbe Perelló especificava clarament com havien de vestir les dones quan anessin a l'església:

«Espectáculo muy triste y que causa honda impresión es la desaprensión y indecoro con que muchas hijas y algunas madres se presentan en público, violando las leyes de la modestia cristiana, sin temor de Dios, ni amor a las almas del prójimo, redimidas con la sangre de Jesucristo. Algunas hay tan despreocupadas y faltas de sentido cristiano que llegan a traspasar el umbral del templo del Señor, vistiendo trajes indecorosos, como si asistieran a un salón de baile. Vich, 24 de Septiembre, fiesta de la Virgen de la Merced, de 1939. † El Obispo».⁹⁴

L'Església catòlica, delerosa de conservar el decòrum i les bones virtuts, aconseguí mediatitzar els espectacles i actes públics com el cinema, el teatre o els balls, vistos com un ferment nociu o pecaminós, que calia esportar amb tots

93. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, «Circular núm. 25 sobre La modestia cristiana en los Colegios Religiosos de niñas», núm. 12 Después de la Liberación, 14 d'octubre de 1939, p. 263.

94. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, «Circular núm. 26 Sobre la modestia en el templo», 12 Después de la Liberación, 14 d'octubre de 1939, p. 264.

els mitjans doctrinals i persuasius a l'abast. El ball fou especialment estigmatitzat per l'autoritat episcopal, motiu de denigració i de condemna, potser pel fet de ser la principal diversió de les classes populars:

«Si nos fijamos en las diversiones públicas notamos en algunos lugares cierto frenesí en sustituir los bailes regionales por los modernos, verdaderos escollos donde naufragan la inocencia y el pudor [...]»⁹⁵

Es prohibiren els carnivals i es censuraren els espectacles. La circular del bisbe Perelló sobre les festes del Carnaval és ben explícita:

«Mis Amados Hijos: No ignoráis que las fiestas del Carnaval son reminiscencia del paganismo. La Iglesia Católica, a fin de apartar a sus hijos de las diversiones pecaminosas que se celebran en este tiempo, nos recuerda en la dominica de Quincuagésima, la Pasión dolorosa de Nuestro Señor Jesucristo, renovada frecuentemente en bailes, cines y teatros. [...]El Carnaval es verdaderamente para muchos tiempo de disipación, de peligroso jolgorio y hasta de libertinaje, que entristece al Sagrado Corazón de Jesús y a sus devotos. [...] Vich, 29 de Enero de 1941. † El Obispo».⁹⁶

A la vegada, s'establí la separació de sexes en els llocs de bany. Només dins l'aigua era permès el vestit de bany - que havia de ser amb faldilles per a les dones i amb pantalons d'esport per als homes- ja que per prendre el sol calia portar barnús. La piscina de Vic tenia un horari d'obertura diferent per a ambdós sexes: els homes podien anar-hi als matins; les dones, a les tardes. A més, estava totalment prohibit banyar-se en rius i torrents propers a la ciutat, tal i com queda reflec-

95. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, número 2268, 18 de març de 1942, p. 103.

96. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, «Circular núm. 5 Sobre desagravios del Carnaval», núm. 2242, dimecres 15 de gener de 1941, p. 43-45.

tit en el següent comunicat de l'alcalde en funcions Josep Vilaplana Pujolar:

«Don Jose Vilaplana Pujolar, Alcalde accidental de la Ciudad de Vich, hago saber: Que desde mañana funcionará la piscina municipal, estando abierta por la mañana para hombres y por la tarde para mujeres. Queda terminantemente prohibido el tomar baños en los rios y torrentes cercanos a la Ciudad. Vich, 8 de Julio de 1939. Año de la Victoria»⁹⁷

El 29 d'abril de 1939, el bisbe dirigí una al·locució als membres del clergat de la diòcesi de Vic sobre la persecució religiosa desencadenada a la ciutat durant el període republicà, lloant l'actuació dels màrtirs caiguts en la defensa de Déu i la pàtria:

«La persecución religiosa, que se ha desencadenado en España, no es cosa repentina y de momento, sino calculada y efecto de un plan preconcebido y uniforme para acabar con la Iglesia, si fuese posible.

El furor diabólico de los comunistas que dominaban en la Ciudad de Vich, llegó a tal paroxismo, que, por medio de público pregón se intimó a todos sus moradores, la entrega de las imágenes, objetos sagrados y libros piadosos, bajo severísimas penas. Muchos creyentes vicenses, intimidados por el terror, aportaron a la plaza pública, gran cantidad de objetos sagrados. Fué tal el cúmulo de lo reunido, que testigos oculares afirman que toda la parte céntrica de la plaza, se vió abarrotada en una gran superficie de varios metros de altura. Los directores de la F.A.I., al contemplar aquel espectáculo exclamaron: “el problema religioso está liquidado”, como quien dice: la Iglesia Católica ha desaparecido. Este era el fin que perseguían.»⁹⁸

97. AMV. Caixa Correspondència (Juliol de 1939).

98. *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, «Alocución al clero sobre la persecución religiosa en la Diocesis de Vich», número 4 Después de la Liberación, 29 d'abril de 1939, p. 62-66.

Després d'aquesta al·locució, Perelló exhortà els mossens de les parròquies a presentar una relació dels fets ocorreguts arran de la sublevació militar de 18 de juliol de 1936. Una exhortació motivada, tal i com ha explicat Ignasi Roviró,⁹⁹ per la circular que el delegat apostòlic Ildebrando Antoniutti havia enviat el 12 de març de 1938, encara en plena Guerra Civil, a tots els bisbes espanyols demanant la seva col·laboració en «la redacción de una monografía, en que se refiriesen, en forma autorizada y verídica, los daños de todo género, causados por la revolución en cada una de las diócesis españolas». Per assegurar-se que les respostes seguirien la direcció adequada es predeterminedà el qüestionari «Relación de los hechos ocurridos con motivo de la guerra por el levantamiento cívico-militar de 18 de Julio de 1936. Diócesis de...».¹⁰⁰ Aquest qüestionari havia de reflectir l'estat material, polític i espiritual de la vida de la diòcesi i per això recollia aspectes tan diversos com el resultat de les eleccions de febrer de 1936, els partits polítics existents, les actuacions contra l'Església, l'actitud de la població durant el període de Guerra Civil, la celebració o supressió de culte, els efectes que havia tingut en el ciutadà el canvi del règim republicà pel del govern nacional, la destrucció i saqueig d'esglésies, la profanació de les relíquies sagrades, el valor global de les pèrdues patides, etc.

La jerarquia eclesiàstica no va dubtar a entregar-se al benefici del nou règim amb el qual va compartir inicialment objectius comuns d'ordre, moralitat i unitat doctrinal. A partir d'aleshores, actes de desgreuge, consagracions episcopals, celebracions marianes, missions populars, inauguracions de temples, canonitzacions o cerimònies com les de la publica-

99. Ignasi Roviró i Alemany, "Art i cultura a les parròquies del Bisbat de Vic (1936-1939)" a *Ausa*, any XX, núm. 150, 2002, p. 583-637.

100. El qüestionari es pot consultar al *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, «Relación que ha de prepararse de hechos ocurridos con motivo del Movimiento Nacional del 18 de Julio de 1936», 4. Después de la Liberación, 29 de abril de 1939, p. 66-69.

Processó de Corpus de 1943. El públic assistent s'agenolla al pas del bisbe, sota pal·li, per la rambla del passeig de Vic. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS).

ció de la Butlla de la Santa Croada ocuparen l'atapeïda agenda del clergat.

Un dels actes religiosos per excel·lència foren les processons que tenien lloc a la ciutat per Corpus. La processó de Corpus de l'any 1943, per citar-ne una, fou presidida per les autoritats militars, civils i judicials, i comptà amb la representació de totes les escoles de la ciutat, les agrupacions d'excombatents i excautius, unitats militars, falangistes, les parròquies de la diòcesi de Vic i la banda municipal de música.

Una altra cerimònia de marcat caràcter religiós fou la celebració de la Santa Missió de l'any 1945, que es convertí, d'alguna manera, en un acte de desgreuge per tots els fets ocorreguts durant la Guerra Civil. Del 8 al 20 de març, mani-

Un altre moment de la processó de Corpus, amb el bisbe Perelló pràcticament tapat per un escolà. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS).

festacions col·lectives de pietat ompliren les esglésies, els carrers i les places de la ciutat, amb la finalitat de purificar Vic «de las manchas de los horrorosos crímenes aquí perpetrados y nuestras almas puestas en vías de salvación». Dotze dies d'intensa activitat religiosa que començaven cada matí amb el rosari de l'aurora, continuaven amb la celebració de la missa, la predicació a la tarda per a aquells que no havien

pogut assistir als actes del matí i finalitzaven amb una darre-
ra actuació dels missioners a la Catedral i a la parròquia del
Carme. A aquesta rutina diària hi hem d'afegir actes espe-
cials com la santa missió per als soldats de la 113 divisió, la
setmana sacerdotal, les conferències a dones solteres i casa-
des, el solemne viacrucis, la benedicció de la creu commemo-
rativa, la comunió general per a homes a mitjanit o la pre-
dicació a les comunitats religioses, asils i el Sant Hospital.
Dotze dies apoteòsics que culminaren en un acte multitudi-
nari a la plaça major amb l'apassionat parlament del Pare
Corrons, a qui el bisbe Perelló demanà que «se hiciera eco de
sus deseos y dirigiera las oportunas preces, ante Jesús
Sacramentado, de desagravio por las ofensas a El, a su
Santísima Madre y a sus Santos, infringidas por los furiosos
iconoplastas modernos».¹⁰¹

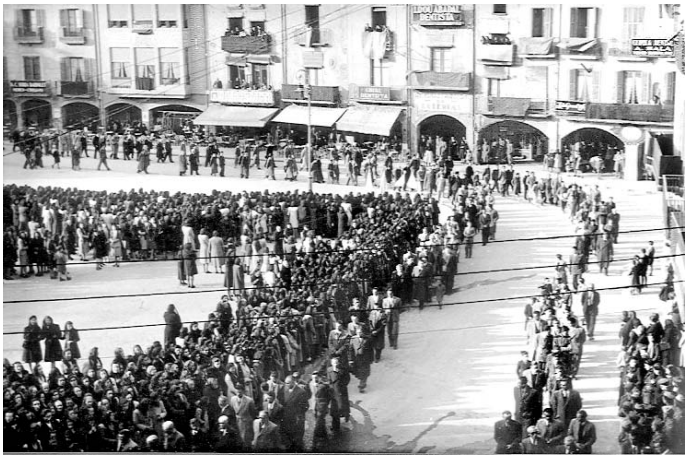
L'assistència a actes religiosos com aquest fou imposada
com a obligatòria als feligresos, en una clara obsessió per
re Cristianitzar el país, per regenerar-lo del seu passat laic i
anticlerical. Els mitjans emprats foren bàsicament coercitius
i absolutament ostentatoris, arribant a l'extrem de pressionar
els ciutadans a assistir a missa. Durant el franquisme, els
vigatans i vigatanes van estar sotmesos a un estricte control
sobre el compliment dels preceptes religiosos. En aquest sen-
tit, l'estadística¹⁰² realitzada l'abril de 1943 en les diferents
parròquies de la diòcesi de Vic, constitueix un exemple para-
digmàtic del zel de les autoritats eclesiàstiques. El resultat
mostra que un total de 9.770 ciutadans havien complert amb
el precepte d'assistir a missa: 2.008 feligresos a la Parròquia
de Sant Pere de la Catedral; 4.362 a l'Església de Nostra
Senyora de la Pietat; i 2.400 a la de Nostra Senyora del
Carme. Amb un cens de població de 16.000 habitants, i des-

101. Les dues cites entre cometes del paràgraf estan extretes del *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*, núm. 2314, 20 d'abril de 1945, pp. 110-121.

102. «Campana de Santificación de las Fiestas. Estadística» a *Ausonia*, any II, núm. 64, 3 d'abril de 1943, p. 2.

Autoritats assistents a la Santa Missió de 1945. Entre ells, el bisbe Perelló i el tinent d'alcalde de governació Sr. Orriols, situat al costat del bisbe, el tercer començant per l'esquerra. (Fotografia de Miquel Ylla, ACOS).

Ciudadants assistint a l'acte de la Santa Missió de 1945. (Fotografia de Miquel Ylla, ACOS).

comptant els nens menors de 7 anys, els malalts i els impossibilitats, quedaven entre 3.000 i 4.000 persones que, podent i havent d'assistir a missa, no havien complert amb la seva obligació de bons cristians. Signe evident que encara restava molta tasca evangelitzadora per realitzar.

En aquest afany per retornar a la vida religiosa d'abans de la Guerra Civil, es van iniciar ben aviat els treballs de restauració de la Catedral a cura de la «Dirección General de Regiones Devastadas» que hi aportà també mà d'obra procedent de presoners de guerra. La inauguració del temple restaurat es produí el 14 d'octubre de 1945, juntament amb el monument a «los caídos por Dios y por la patria», erigit al centre de la plaça la Catedral.

En aquells primers anys de la postguerra, el bisbe Perelló va destinar bona part dels recursos mediàtics i econòmics a la campanya per a la construcció del nou Seminari Diocesà. Tal i com explica Miquel S. Cañellas,¹⁰³ el nou seminari es volia edificar en els terrenys on més tard s'hi construí l'estadi Torras i Bages, però la poca profunditat de la capa freàtica del sòl aconsellà el canvi d'emplaçament cap al sector nord de la ciutat. Les aules d'aquest vast edifici de planta de doble creu, les obres del qual foren dirigides per l'arquitecte Lluís Bonet i Garí, van ser obertes als estudiants de capellà l'any 1947, mentre que la inauguració oficial es demorà dos anys més.

En la construcció d'aquesta magna obra hi treballaren, com veurem en el capítol dedicat al món penal, presoners de guerra. Com molt bé exposen Eva Funoll i Montse Tomàs en el seu article sobre la construcció del Seminari nou de Vic, l'Estat espanyol participà en el projecte seminarístic a través del Ministeri de Justícia «fent donació d'un total d'un milió dues-centes mil pessetes, autoritzant l'ús de presos per als treballs de construcció i facilitant, en la

103. Miquel S. Cañellas. *Vic: Cròniques urbanes: de l'antic raval d'Ausona a la ciutat del nou mil·lenni*. Vic: Josep Costa i Ramisa, 2002, p. 90.

mesura que fou possible, el subministrament de ferro i ciment, materials que es trobaven sota control estatal a causa de la seva escassetat».¹⁰⁴

Paral·lelament a la restauració de la Catedral i a la construcció del nou Seminari, es dugueren a terme tot un seguit d'altres obres menors, com rehabilitacions en antics temples parroquials, capelles i santuaris, que havien quedat molt malmesos amb la guerra, en un intent de recuperar el més aviat possible la regularitat de culte.

Les ordres religioses que havien perdut el seu patrimoni en l'ensulsiada de 1936 pogueren tornar a habitar els seus antics edificis; en aquells casos en què no fou possible se'ls cercà una nova destinació que els permetés el retorn a la situació d'abans de la guerra. Aquest va ser el cas de les monges de Santa Clara, que van ocupar un antic casal barroc situat entre la plaça de Malla i la de Montrodon, en el qual es van fer obres d'adaptació i d'ampliació. L'altre gran convent destruït, el de les Davallades, fou venut l'any 1939 a l'entitat d'estalvis veïna que l'acabà d'enderrocar per tal d'ampliar les seves oficines. La congregació religiosa, després de la Guerra Civil, passà a ocupar una antiga mansió dels Espona, vora el sector de Miramargès, avui plaça Mil·lenari.¹⁰⁵ Alguns altres temples conventuals arrasats, com el de la Mercè o el del Remei, hagueren d'esperar l'arribada de nous recursos econòmics per tal de veure aixecats novament els seus murs.

Tots els edificis destinats al culte públic que havien estat incautats per les autoritats civils durant el període revolucionari retornaren a l'Església. A més, una ordre emanada de l'alcaldia, de 23 de febrer de 1939, instà a la població a retornar a les parròquies els objectes de culte que poguessin tenir, sota pena de càstig:

104. Eva Funoll i Montse Tomàs, "Construcció del Seminari Nou de Vic" a *Ausa*, núm. 143, any 1999, p. 551-564.

105. Exemples extrets de Miquel S. Cañellas, *Op. Cit.*, p. 91.

«Don José Sala Molas, Alcalde Presidente de la Comisión Gestora del Excmo. Ayuntamiento de esta Ciudad, hago saber: Todas las personas que hayan salvado por cualquier concepto tengan en su poder vasos sagrados, imágenes, joyas, ropas y demás utensilios pertenecientes al culto, que no sean de su propiedad, ya procedan de iglesias u oratorios privados de la Ciudad o pertenezcan a otros templos de la Diócesis, han de entregar en el plazo de tres días a la Comisión Eclesiástica recuperadora de los objetos del culto, Rambla del Hospital nº 12, principal primera, una relación de todos los que guarden, para que la Comisión se haga cargo de ellos inmediatamente y los reintegre a su destino. Finido el plazo, la Autoridad procederá energicamente contra todos aquellos que detengan, encubran o hayan transformado dichos objetos destinándolos a otros usos, y se aplicarán las penas en que incurran los contraventores. Vich 23 de Febrero de 1939. III Año Triunfal. El Alcalde».¹⁰⁶

Paral·lelament s'anaren organitzant les institucions seglars de l'Església com l'Acció Catòlica, que esdevingué el seu braç secular. Es tractava d'una plataforma per a la col·laboració de laics en les tasques pastorals que substituïa l'organització que havia existit durant la República, la dels fejecistes, nom amb què es coneixien els membres de la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

Acció Catòlica s'estructurava sobre la base parroquial i s'articulava en quatre branques: homes, dones, adults i joves. Tot i que aquesta organització no establia altres diferències que les derivades de l'edat i el sexe, a la pràctica va estar nodrida, principalment, per les classes mitjanes urbanes. Acció Catòlica desenvolupà la seva tasca a través dels cercles d'estudi, on els militants, sota la direcció d'un capellà, discutien temes religiosos i socials. Aquest moviment seglar col·laborà amb el clergat en el control de les activitats religioses.

106. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1939).

Durant tot el període estudiat, l'actuació d'aquesta organització catòlica es limità a tres objectius bàsics: el ball, la moralitat a les piscines i el cinema. Convençuts que calia aturar l'onada d'immoralitat que inundava la nostra ciutat, no podien permetre que no es complissin les normes pròpies del decòrum.

La següent circular del bisbe Perelló mostra com es constituïren els diferents centres i juntes d'Acció Catòlica a Vic:

«Es nuestra voluntad que en todas las Parroquias y Tenencias, antes de la próxima Cuaresma, se constituyan o reorganicen los Cuatro Centros Parroquiales y Juntas Parroquiales de Acción Católica. Podrán ingresar en su correspondiente Centro los hombres y las mujeres, a los 30 años, o cuando contraigan matrimonio, si lo hacen antes; los jóvenes y las jóvenes, hacia los 17 años, hasta que cumplan los 30 o contraigan matrimonio. Se confía a la Rama de los Jóvenes el cuidado de la Sección de los Aspirantes, desde los 11 a los 16 años. La Sección de los Niños, desde que se preparan para la Primera Comunión hasta que ingresan en la Sección de Aspirantes, quedará a cargo de la Rama de las Mujeres. La Rama de las Jóvenes tendrá a su cargo tanto la Sección de las Aspirantes como la de las Niñas menores. La Junta Parroquial es el organismo coordinador y directivo de las actividades generales del apostolado seglar en toda la filegresía bajo la alta dirección del Párroco. Son Vocales de la Junta Parroquial los Presidentes de todos los Centros Parroquiales de la A.C., juntamente con los Presidentes de las instituciones parroquiales que hayan sido reconocidas como socios adheridos de la A.C. El Consiliario nato es el Párroco. El Presidente será el que lo fuese del Centro de Hombres, a no ser que Nos nombráramos a otro, a propuesta del Párroco. [...]. † El Obispo».¹⁰⁷

107. *Boletín Eclesiástico del Obispado de Vic*, «Circular núm. 35 dirigida al clero diocesano sobre varios extremos de actualidad», núm. 17 Después de la Liberación, 30 de diciembre de 1939, p. 337-338.

La primavera de 1940 es constituí la Junta Diocesana d'Acció Catòlica de Vic. Era aquest l'organisme coordinador i director de les activitats generals de l'apostolat seglar a la diòcesi, sota la supervisió del prelat diocesà. Supeditada a l'autoritat del bisbe Joan Perelló Pou, estava formada pel delegat diocesà, el canonge Alejos, el president, Joan Dou Blancafort, i els presidents de cadascuna de les branques. Vegem la seva estructura a la taula següent:

Nom	Càrrec dins la Junta d'AC	Altres càrrecs
Manuel Alejos Benavente	Consiliari	Arxiprest de la Catedral de Vic
Joan Dou Blancafort	President	Degà del Col·legi d'Advocats i altres ¹⁰⁸
Lluís Massana Masvidal	Vicepresident	Regidor de Cultura i Auxili Social de l'Ajuntament l'any 1939
Joan Pujols Vergés	Secretari	Jutge municipal de Vic i altres ¹⁰⁹
Jaume Vilaplana Casals	Vicesecretari	
Josep Maria Forcada Homs	Tresorer	Tinent d'alcalde de 1940 – 1943
Francesc Fargas Genís	Vicetresorer	Propietari d'una empresa d'adobs de pells
Manuel Albó Molins	Vocal	President de la Unió Diocesana d'Hommes

108. Joan Dou Blancafort fou Degà del Col·legi d'Advocats de Vic. Des de 1927 formava part de la Junta de Patronat del Col·legi d'Ensenyament Mitjà de Sant Miquel dels Sants, com a vocal representant dels pares de família. Catòlic convençut i militant, fou secretari de les Conferències de Sant Vicenç de Paül, vocal de la Junta de la Casa de Misericòrdia i Prior de la Junta de la venerable Congregació dels Dolors.

109. Joan Pujols Vergés fou també membre de la Junta de Llibertat Vigilada i membre de la Junta Local de Protecció de Menors.

Nom	Càrrec dins la Junta d'AC	Altres càrrecs
Dolors Homs de Forcada	Vocal	Presidenta de la Unió Diocesana de Dones
Francesc Sala	Vocal	President de la Joventut Masculina
Lluïsa Canal	Vocal	Presidenta de la Joventut Femenina
Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de la informació extreta del <i>Boletín Oficial de Vich</i> , num. 7, 15 d'abril de 1940, p. 161 – 163.		

Per acabar aquest apartat, només queda veure com l'Església vigatana institucionalitzà la seva participació en la repressió mitjançant els informes que alguns dels seus membres elaboraven a petició dels Tribunals de Responsabilitats Polítiques, i que eren utilitzats pel sistema judicial franquista en els consells de guerra com a proves inculpatòries o exculpatòries per als acusats.

En els seus escrits, aquests mossens de parròquies vigatanes intentaren plasmar les tendències ideològiques i la militància política de cada inculpat abans i després de la Guerra Civil, els càrrecs desenvolupats en les institucions locals o en els comitès revolucionaris, els béns que posseïen i l'estimació aproximada del seu valor. Aquests informes seguien l'esquema que exigia el Tribunal de Responsabilitats Polítiques, de forma que tots guarden una certa similitud.

Els capellans especificaren sovint en els seus informes l'origen de les seves fonts d'informació, encara que fos de manera ambigua, amb frases del tipus: «según se dice», «según rumores», «según informes facilitados por personas solventes», «según informes y referencias adquiridas por el Alcalde, Jefe de la Falange y vecinos de reconocida solvencia afectos al Glorioso Movimiento Nacional», «según los datos recibidos de las autoridades locales». Recolzant-se en la rumorologia, es llançaren greus acusacions i desqualifica-

cions, fins i tot quan l'inculpat no era de la parròquia. Un exemple en seria l'informe que el mossèn d'una Parròquia de Vic elaborà sobre Marià Serra Badell:

«A causa de la defunción del Cura Párroco se ha retardado el informe del inculpado Mariano Serra Badell. Informe: No pertenece a nuestra parroquia. Su conducta político-social es de lo peor de lo peor. No podemos informar más detalladamente a causa de las grandes actividades desarrolladas durante su actuación en la alcaldía de esta ciudad. Vich, 22 de noviembre de 1939. Año de la Victoria. Sr. Juez Instructor de Responsabilidades Políticas. Barcelona».¹¹⁰

Un fragment de l'escrit del mossèn de la Parròquia de la Catedral de Vic, Carles Masferrer, sobre l'inculpat Josep Llonch Rovira serveix per il·lustrar com s'informava sobre la professió i les idees polítiques dels seus feligresos:

«En cumplimiento de lo anteriormente solicitado tengo bien comunicar a V.I. que el interesado José Llonch Rovira, pintor en esta parroquia durante el Glorioso Movimiento Nacional, de conformidad con sus ideas izquierdistas de siempre, actuó de Juez Municipal en esta Ciudad».¹¹¹

En determinats casos, els informes que enviaven els preveres s'excusaven de l'encàrrec del jutge sota fórmules com: «no puedo responder de la veracidad de estos informes por ser un servidor nuevo en la localidad y desconocer al Sr. de referencia», o «no conozco al interesado por estar hace poco tiempo en esta parroquia», o també «el informado no conoce al informante». En seria un exemple l'informe de 2 de juliol de 1940, del mateix prevere, sobre l'encausat Ramon Padrisa Parareda:

110. ATSJ.C. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Marià Serra Badell.

111. ATSJ.C. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Josep Llonch Rovira.

«En contestacion a su atento oficio del 30 de julio del presente año creo que debo contestarle:

1º Que si hay algun error en la contestacion no es que sea debido a negligencia involuntaria sino algunas veces a imposibilidad moral. En Vich hay tres parroquias y como todos los oficios vienen con el nombre de Cura Parroco de Vich, los traen todos a la parroquia de la Catedral, que judicialmente es la principal. Se da otra circunstancia y es que solo hace unos meses que regento esta parroquia y no conozco esta parroquia por los nombres y apellidos de los feligreses. Muchos oficios vienen solo con los nombres y apellidos y como no los conozco no se si son de mi parroquia o no [...].

2º Por la copia que acompaña, creo que la firma es del 2 de octubre de 1939, aparece en que aun no regia yo la parroquia.

3º Hechas las oportunas indagaciones he podido deducir que a) Ramon Padriusa Parareda perteneció a la Esquerra y que fue concejal durante el periodo rojo. b) Que fué director del Asilo de las Hermanitas de los Pobres, dicen que era de orden pues a su gestion se debe que la iglesia y asilados de este asilo quedaran intactos, cuando los demas de la ciudad fueron todos destruidos. Según dicen, clavó por dentro las puertas para que nadie pudiera entrar en ella. c) Trató con mucha deferencia a las religiosas Hermanitas de los Pobres, dandoles la libertad para que sin comprometerle pudieran asistir en su [?] a la santa misa y practicar sus actos piadosos. d) a los sacerdotes albergados los trató con mucha deferencia y de un modo especial al canónigo Doctor Casadevall, enfermo de diabetes y [?].»¹¹²

Sembla que Ramon Padriusa Parareda degué pertànyer a la Parròquia de la Pietat de Vic, ja que, al marge del testimoni del mossèn de la Catedral, Carles Masferrer, hem trobat l'informe del prevere de la Parròquia de Nostra Senyora de la Pietat, Pere Roca. Aquest envià, el 8 de setembre de 1940, a requeriment de les instàncies judicials, una notificació no tan favorable per a l'inculpat com l'elaborada per Carles Masferrer:

«Cumplimentando la orden anterior cabeme decirle que el encausado militaba en Izquierda Catalana, fué regidor del Ayuntamiento durante el periodo rojo, durante el cual vivio opipadamente y aunque, por referencias, se porto muy bien con las religiosas Hermanitas de la Caridad, se domicilió en la casa torre de su sacerdote que fué martirizado».¹¹³

Altres cops, els mossens es limitaren a informar només sobre la situació econòmica de l'acusat, sense fer cap judici de seva conducta políticossocial. Un exemple el podem veure en l'informe que el capellà de la parròquia de la Catedral de Vic elaborà sobre els acusats Joan Bullich Serch, Maria Balda Pitallias (o Pitiellas) i Enric Ortega Escalona, dels quals només pogué especificar que «Después de hechas las oportunas averiguaciones no consta que los mencionados en esta comunicación tengan bien alguno».¹¹⁴

Alguns capellans de la diòcesi de Vic, també cal dir-ho, no dubtaren en redactar informes exculporis sobre els acusats de la seva parròquia. Ara bé, cal matisar que en aquests casos els eximits d'imputació acostumaven a ser persones religioses, generalment amb un passat de «gent d'ordre», que havien estat encausats per haver desenvolupat càrrecs municipals durant la República.

113. *Ibidem*.

114. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Joan Bullich Serch, Maria Balda Pitallias (o Pitiellas) i Enric Ortega Escalona.

112. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Ramon Padriusa Parareda.

El cas de Lluís Bayés Coch, secretari de l'Ajuntament de Vic destituït del seu càrrec el 18 de juliol de 1936 per haver-se oposat al règim republicà, constitueix un exemple de persona d'ordre i de dretes, que fou finalment absolta després d'haver-se-li obert un procés per responsabilitats polítiques.

Lluís Bayés, casat i amb quatre fills, advocat de professió, vivia al carrer de la Ramada, 35, de Vic. Fou condemnat a una pena de 6 anys, 8 mesos i 1 dia d'inhabilitació, acusat de pertànyer a l'entitat Catalunya Vella, d'haver professat idees regionalistes i d'haver ultratjat la bandera nacional, en caure la dictadura de Primo de Rivera, així com d'haver ostentat un càrrec en una conselleria de la Generalitat (els informes de les autoritats no expliciten quin). Els informes de les diverses autoritats civils i eclesiàstiques, manifestant que Lluís Bayés era una persona d'ordre i totalment addicta al règim, provocaren que fos finalment absolt de tota acusació. En aquest sentit, l'informe del mossèn de la Parròquia de la Pietat no deixava cap lloc pel dubte, pel que fa als bons antecedents i conducta de l'acusat:

«El que suscribe Ecónomo de la Parroquia de Nuestra Señora de la Piedad de Vich, en contestación a su Oficio que antecede, tiene el honor de comunicar a ese Juzgado que D. Luis Bayés Coch es persona de solvencia moral, católico practicante, elemento de derecha, de ideas regionalistas pero no separatistas. No me consta que haya realizado hecho alguno contra el Glorioso Movimiento Nacional al contrario, según referencias fue perseguido por los rojos. No reside en esta ciudad sino en Barcelona. Creo que ni él ni su cónyuge tienen bienes.»¹¹⁵

Lluís Bayés Coch era un ciutadà amb un pes específic a la ciutat de Vic perquè, en el seu expedient de responsabilitats polítiques, hi hem trobat l'informe favorable del bisbe de Vic, un fet que no era l'habitual ja que normalment eren els

mossens de les diferents parròquies (i no el bisbe de la diòcesi) els qui responien als requeriments dels tribunals de responsabilitats polítiques:

«Obispado de Vich. Nos, P. Juan Perelló y Pou, por la Gracia de Dios y de la Santa Sede Apostólica, Obispo de Vich. Declaramos: Que el Sr. D. Luis Bayés, Abogado, natural de esta Diócesis, durante Nuestro Pontificado, ha dado pruebas de creencias religiosas por el interés que se ha tomado en las mejoras de la Iglesia Parroquial de Ntra. Sra. De la Piedad y en la Obra del Culto y Clero. Además, según testimonio de personas que le conocen de cerca y merecen crédito, el referido Sr. Bayés ha repartido limosnas a pobres, ha laborado por el esplendor de su Ciudad natal, y si bien es verdad que ha militado en el partido regionalista, nunca pero ha sido separatista. Y para que conste donde convenga expedimos la presente declaración en Nuestro Palacio Episcopal de Vich, a tres de Diciembre de mil novecientos treinta y nueve. Año de la Victoria.»¹¹⁶

Els preveres, movent-se en el terreny que els era més còmode, acostumaven a incidir en la religiositat dels inculpats. És el cas de l'informe elaborat pel mossèn de la Parròquia de Sant Martí de Sentfores que manifesta:

«Que el vecino de esta feligresia D. Antonio Vilaró Clavell, soltero, según consta en este archivo parroquial cumple con el precepto pascual y el de la Santa Misa en los dias de precepto y no me consta que obrase conducta contraria a la moral».¹¹⁷

En realitat casat i amb set fills, Antoni Vilaró Clavell era un pagès afiliat al sindicat dels Rabassaires, que vivia al Mas Vivet de Sentfores. Fou condemnat a una pena de 15 anys de reclusió pel delicte d'auxili a la rebel·lió.

115. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Lluís Bayés Coch.

116. *Ibidem*.

117. AMV. Caixa correspondència (Maig de 1942).

És evident que les activitats delatòries aquí ressenyades responen a les directrius emanades de l'Església oficial, que efectivament arrelaren en molts sacerdots, però això no exclou actituds individuals, que no es podien manifestar, de rebuig al règim.

Comentari a part mereixen els capellans de presó. Santos Juliá¹¹⁸ explica perfectament quina fou la tasca que l'Església catòlica duagué a terme en els centres de reclusió. El seu objectiu principal era la repressió ideològica, o sigui, extirpar d'aquells homes i dones les idees contràries al règim (democràcia, llibertat, marxisme, etc.), reeducar-los, fer-los adonar de les equivocacions comeses per tal de retornar-los al bon camí. El nomenament del capellà de presó l'efectuava el director general de presons.

La tasca dels capellans va quedar regulada per l'ordre del 5 d'octubre de 1938, que establia les seves atribucions dins dels centres penitenciaris: dir missa, predicar els diumenges, organitzar missions, fer classes de catecisme i donar assistència espiritual als condemnats a mort.

Els mossens aprofitaven l'exercici de totes aquestes tasques per generar una forta pressió psicològica en els presos, una autèntica coacció religiosa que els obligava, per exemple, a passar pel sacrament de la confessió hores abans de ser executats. Un altre moment cabdal d'aquesta coacció es produïa quan als presos els arribava la concessió de la llibertat. Si no aprovaven l'examen de catecisme, no obtenien la llibertat.

L'actuació de l'Església vigatana incidí també en la vida quotidiana dels ciutadans en la mesura que era imprescindible el certificat de bona conducta estès pel mossèn de la parròquia corresponent. Els capellans recuperaren, d'aquesta manera, funcions que sobrepassaven les estrictament eclesiàstiques, en esdevenir els encarregats del manteniment de les bones costums i de la moralitat, i fins i tot arribaren a con-

vertir-se en agents investigadors dels antecedents ideològics i polítics dels seus feligresos. Gràcies a aquestes tasques atorgades pel règim franquista a l'Església, el clergat va poder desenvolupar un paper central en el dia a dia de les persones, proporcionant avals i intervenint també en qüestions polítiques mitjançant l'elaboració de les recomanacions necessàries quan es pretenia ocupar un càrrec de responsabilitat. Les opinions de l'estament eclesiàstic varen convertir-se en una de les més rellevants en gran multitud d'ocasions.

4.6. Els informes de les autoritats repressores

L'anàlisi dels informes que les autoritats civils i eclesiàstiques de Vic feren arribar al Tribunal de Responsabilitats Polítiques ens serveix per constatar el valor que adquiriren les paraules durant el franquisme. Els escrits al·legatoris s'ompliren d'expressions despectives per aquells ciutadans que s'havien significat a favor de la República, els quals eren catalogats com a persones «subversivas», «de malas intenciones», «de conducta moral dudosa» i «de ideas disolventes y anticristianas», entre d'altres expressions similars. Els mots es convertiren, com molt bé expressa Conxita Mir en el seu llibre sobre la repressió franquista a les comarques de Lleida,¹¹⁹ en un instrument de classificació política i moral de primer ordre, que distingia entre afectes i desafectes al règim.

En molts judicis, les autoritats repressores utilitzaren subterfugis tals com no diferenciar entre pertànyer a un ajuntament en concret i formar part del comitè revolucionari d'aquell poble o ciutat, suposant que eren un mateix organisme. En alguns casos, fins i tot arribaren a incriminar els membres d'un comitè revolucionari de tots i cadascun dels assassinats perpetrats al municipi durant els mesos posteriors a l'alça-

118. *Víctimas de la Guerra Civil*. Madrid: Temas de Hoy, 1999, p. 355-357.

119. Conxita Mir. *Vivir es sobrevivir: justicia, orden y marginación en la Cataluña rural de potguerra*. Lleida: Milenio, 2000.

ment militar sense tenir-ne una constància provada. Donat que molt sovint no hi havia proves concloents que testimonïessin la responsabilitat d'un determinat acusat, recorregueren a la col·lectivització de les culpes com a únic sistema útil per a encausar-lo. N'hi havia prou de ser titllat d'«elemento de confianza» del comitè o de tenir-hi una íntima relació per tal de ser condemnat. D'aquesta manera, la sentència contra Joan Casany Margenet¹²⁰ reconegué que «durante el dominio rojo prestó servicios a las órdenes del comité, interviniendo en incendios, registros e imposición de multas, habiéndose escondido los últimos meses de la guerra para no incorporarse al frente, no habiéndose probado que fuera presidente del comité.»¹²¹ El consell de guerra el condemnà a una pena de 14 anys, 8 mesos i 1 dia de reclusió temporal, pel delictes d'auxili a la rebel·lió.

Les argücies que utilitzà el règim franquista per tal de justificar el seu assalt al govern legítimament constituït de la República foren presentar els antics governants com una horda de criminals immorals que calia eliminar i anihilar. Era aquesta l'única manera que tenien de fer creïble la seva presa de poder i la permanència en el mateix. Ens els seus informes, les autoritats franquistes tingueren cura de ressaltar els excessos dels republicans, les persecucions i assassinats de sacerdots i persones de dretes, els saquejos i registres, els incendis d'esglésies, els robatoris, i un llarg etcètera més d'incriminacions que només pretenien desacreditar l'actuació de la República. En el sumaríssim d'urgència seguit contra Joan Ginestet Llonch es destaca que va estar «de los primeros momentos al servicio del comité revolucionario de

120. Joan Casany Margenet vivia a Vic, a la Casa Xica del Clarà. Casat i amb dos fills, era pagès i tenia, segons descriuen els informes de les autoritats franquistes, idees d'esquerres. Formà part, seguint els mateixos informes, del comitè revolucionari de la Guixa, amb el qual intervingué en incendis i registres de propietats.

121. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Joan Casany Margenet.

Vich, interviniendo en numerosos desmanes entre ellos el saqueo del Seminario donde se apoderó de gran cantidad de billetes y plata».¹²² Joan Ginestet, jornaler de professió, fou milicià armat al servei del comitè revolucionari de Vic i com a tal, segons consta als informes de les diferents autoritats, «intervino personalmente en la detención del vicario general del Obispado de Vich, Doctor Don Jaime Serra, insultándole groseramente. Consta que dicho sacerdote fue algo más tarde asesinado».¹²³

El llibre ja citat de la Conxita Mir corrobora allò que la lectura dels informes palesa: la terminologia que utilitzaven les autoritats civils, eclesiàstiques i militars en l'elaboració dels seus informes era sempre la mateixa. L'enemic era qualificat de «rojo», «separatista», «comunista», «masón» o «persona de malos antecedentes y mala conducta». El correccionari, en canvi, era d'«orden», de «derechas», «buen cristiano» o «persona de solvencia moral».

Al nou règim se l'anomenava gairebé sempre com a «Glorioso Movimiento Nacional», que acabà abreujant-se sota les sigles de GMN, molt més breus i per tant més pràctiques d'utilitzar. A la vegada, el període republicà passà a ser denominat amb expressions com «dominación roja o marxista». Els qui donaren el seu recolzament a la República foren tractats amb el comú apel·latiu de «horda roja», sense distingir entre l'època republicana, a la qual es culpava dels desordres que portaren a la contesa, i el període bèl·lic. Al període de Guerra Civil no se l'anomenava mai d'aquesta manera, sinó utilitzant termes del tipus «Glorioso Alzamiento Nacional», «Movimiento Salvador de España», «Santa Cruzada» o «Santa Causa».

Pel que fa a la militància política dels acusats, sovintejaren, en els informes, les imprecisions i simplificacions. Per

122. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Joan Ginestet Llonch.

123. *Ibidem*.

referir-se a l'adscripció a un partit polític, s'emprà més el terme «izquierda» (o altres formes similars més o menys concretes tals com «individuo de tendencias de izquierda» o d'«ideales izquierdistas» o de «ideas marcadamente marxistas») que la denominació exacta del partit. Pel sol fet de tenir aquesta etiqueta penjada, molts encausats passaven a ser, als ulls de les autoritats franquistes, persones extremistes, d'ideologia socialista o comunista, fins i tot pertanyents a la maçoneria o ateus. En definitiva, ser titllat com a persona d'esquerres equivalia massa sovint a ser considerat una mala persona, un enemic de la pàtria al que calia castigar. Un exemple seria el cas de Luís Bermúdez Salva, veí de Vic però natural de Zafra (Badajoz):

«[...] individuo izquierdista afiliado a la CNT e íntimo amigo de los componentes del Comité rojo-separatista de Vich. Marchó voluntario al frente en una columna del POUM, de la División Lenin, permaneciendo en el frente durante cuatro meses, a finales de 1936 y principios del 37. Como corresponsal de guerra colaboró en el periódico “Hora Nova” de Vich, escribía en artículos bajo el título “Desde el front aragones”. En estos artículos se vierten conceptos tales como “ese Dios tan miserable...” (refiriéndose a Jesucristo), “por mucho entusiasmo que pongais en construir iglesias y conventos, más grande será el nuestro para practicar el sport a que tanto nos aficionamos el 19 de julio de 1936” y se excita a la resistencia, a la colaboración con el ejército rojo y a la lucha anti-fascista.»¹²⁴

Pel que fa a les fórmules de salutació i acomiadament emprades en els informes de les autoritats, s'observen diferències segons es tracti d'autoritats civils o eclesiàstiques. Per un cantó, els mossens acostumaven a utilitzar formulis-

124. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Luís Bermúdez Salva.

mes tals com «Dios guarde a V.S. muchos años», o «suyo afectísimo q.b.s.m.»; mentre que per l'altre cantó, les autoritats civils tendien a fer servir expressions que feien referència al dictador i a la pàtria, com per exemple «Saludo a Franco, Arriba España» o «Por Dios, España y su Revolución Nacional Sindicalista». Aquestes formes d'expressió estigueren presents durant molt temps en els escrits oficials del règim. Els membres de la Falange també tenien les seves pròpies manifestacions, amb frases com «Le saluda atentamente y brazo en alto».

Finalment em queda parlar de l'expressió «tercer año triunfal», que acompanyà tots els informes elaborats durant l'any 1939. Es tractava, com és fàcil de deduir, d'una referència a la victòria del bàndol nacional en la Guerra Civil Espanyola.

En conclusió, i pel que mostren els informes consultats, el llenguatge emprat per les autoritats repressores no fou un element banal sinó que va tenir una finalitat política evident. Proporcionà al règim la necessària justificació de la seva actuació i la també necessària caracterització del «Movimiento Nacional» com a exemple de legítima defensa i com a suprem defensor de persones i drets. En una lectura molt partidista de la història contemporània d'Espanya, especialment del període republicà i de la Guerra Civil de 1936-1939, el règim franquista va presentar-se ell mateix com el bàndol lleial, convertint en rebels aquells qui defensaven el govern republicà legítimament constituït per les eleccions democràtiques de febrer de 1936. Els qui van oposar-se a aquest cop d'estat foren perseguits i sancionats, cas per exemple de Joan Bullich Serch,¹²⁵ al qual se l'imputava

125. Joan Bullich Serch, casat i amb un fill, barber de professió, vivia al carrer de les Basses, 9, 1a, de Vic. Pertanyia a la CNT. Segons informes, participà en la crema de les esglésies de Vilalleons, Puiglagulla, Sant Boi de Lluçanès i Prats de Lluçanès, i en els saquejos del convent de la Mercè i d'altres cases rectorals de Vic i comarca d'Osona. Fou condemnat a 20 anys de reclusió temporal pel delictes de rebel·lió militar.

haver-se aixecat en «armas contra la España Nacional yendo a buscar el arma al Ayuntamiento de esta Ciudad»,¹²⁶ o de Ramon Padrixa Parareda, acusat d'haver tingut una actuació «completamente contraria al Movimiento Nacional, habiendo intervenido en cuantos actos tuvieron lugar para evitar su triunfo».¹²⁷

Emparat en la seva condició de vencedor, el règim utilitzà un llenguatge maniqueu per condemnar el govern republicà i enaltir la «Gloriosa Cruzada», convertint les paraules en una arma política de primera magnitud.

II. ELS REPRESALIATS

En aquest estudi de recerca he arribat a localitzar un total de 408 vigatans que van ser sotmesos a un procés de represió. Tenint en compte que segons el cens de 1939 la població de Vic era de 14.018 habitants, el nombre de represaliats representa un 2,91 % de la població. Caldria considerar, també, la possibilitat que n'hi hagués més casos, de manera que el percentatge podria ser encara més elevat. Sobre la base dels 408 vigatans represaliats, coneixem l'edat de 359. La distribució per franges d'edat és la següent:

Edat	Nombre	Percentatge
De 15 a 20	16	4,45 %
De 21 a 25	29	8,07 %
De 26 a 30	49	13,64 %
De 31 a 35	52	14,48 %
De 36 a 40	54	15,04 %
De 41 a 45	63	17,54 %
De 46 a 50	40	11,14 %
De 51 a 55	19	5,29 %
De 56 a 60	19	5,29 %
Més de 60	18	5,01 %

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de les dades extretes dels expedients dipositats a l'ATSJC, a l'ANC i de les fitxes de llibertat vigilada que es troben a l'AEV.

Observant la taula es pot veure clarament que els grups d'edat que presenten els percentatges més alts de represaliats es situen entre els 31 i els 50 anys, amb un màxim entre les

126. ATSJC. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Joan Bullich Serch.

127. ATSJC. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Ramon Padrixa Parareda.

persones de 41 a 45 anys. Aquestes dades ens permeten afirmar que, contràriament al que s'acostuma a pensar, el procés repressiu va tenir una major incidència en la franja d'edat adulta. La distribució per edats dibuixa una campana amb el punt àlgid en la maduresa i amb un nombre inferior de casos en la gent jove i en les persones més grans.

Tot i que sovint s'ha assenyalat que els excessos comesos en el bàndol republicà van ser duts a terme per joves radicalitzats, la repressió exercida pel franquisme sobre aquest grup no va ser tan elevada com en el grup d'edat situat al voltant de la maduresa, com ho demostra el fet que el percentatge de persones entre els 15 i els 30 anys és del 26,16 % respecte al total de represaliats, mentre que el percentatge entre els 31 i 45 anys és del 47,06 %.

Aquesta escassa incidència de la repressió a Vic en l'edat juvenil confirma l'opinió de Josep Termes al pròleg de *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*, quan afirma, fent referència als catalans afusellats, que: «Els afusellats són gent d'edat madura. Arreu del món la participació juvenil ha estat considerada decisiva en les commocions socials. Aquí, en canvi, l'edat dels ajusticiats mostra un pes decisiu de la gent de mitjana edat o gran. L'edat mitjana dels executats es situa entre els 33 i 41 anys (i la més comuna són els 38). I entre el 65 % i el 75 % són casats, dada que acaba de confirmar el caràcter no juvenil dels fets de la guerra».¹²⁸

El fet que el 47,06 % del total de persones que foren represaliades formessin part del grup d'edat comprès entre els 31 i els 45 anys és una dada prou significativa que ens parla del gran perjudici que l'activitat repressiva va causar sobre la societat civil, actuant especialment en aquells que hi tenien un rol més actiu. Aquestes dades coincideixien amb les d'altres poblacions catalanes, tal i com exposen Immaculada Domènech i Federico Vázquez en el seu estudi *La*

repressió franquista a l'àmbit local: Manlleu (1939 – 1945): «El grup que surt més malparat és dels 31 als 45 anys, que representa el 41,1% del personal que fou reprimit».¹²⁹ Els resultats de l'anàlisi es comprenen millor si es té en compte que amb la repressió el règim no tan sols cercava venjar-se d'aquells que considerava enemics seus, sinó que també pretenia emprar-la com a un instrument de prevenció per tal d'evitar tant com fos possible l'aparició de nous brots de lluita social. Les persones que formaven aquest grup d'edat havien participat de forma intensa en un bon nombre de conflictes socials, tals com els produïts durant la monarquia d'Alfons XIII, la dictadura de Primo de Rivera, el període republicà o la mateixa Guerra Civil. Era el personal més avesat a la lluita i amb major capacitat de reacció. Aquest sector de la població constituïa, als ulls del règim, un focus de perill evident en la mesura que podia transmetre l'experiència acumulada en aquests períodes d'agitació política i social. S'entén que fos aquest grup d'edat el que més patí la repressió si considerem que només amb l'absència de conflictes interns el règim podia consolidar-se en el poder conquerit per la força de les armes. La guerra i la repressió de postguerra van tenir aquesta finalitat: anihilar l'enemic i evitar qualsevol contestació al nou ordre imposat.

Una altra peculiaritat a esmentar és el destacat percentatge (un 26,73%) de represaliats majors de 45 anys. Semblaria que aquest percentatge hauria de ser inferior al del grup dels més joves de 30 anys, però pràcticament és el mateix, fins i tot un xic més elevat. Aquest fet es podria explicar si tenim present que el règim franquista va voler aplicar un escarment exemplar a aquells que en el passat havien comès qualsevol acció contrària als seus interessos.

L'anàlisi de la incidència que la repressió va tenir en l'àmbit familiar, mostra uns resultats també significatius. En

128. Josep M. Solé i Sabaté. *La repressió franquista a Catalunya: 1938-1953*. Barcelona: Edicions 62, 1985, Volum I, p. 10.

129. Immaculada Domènech i Federico Vázquez, *Op. Cit.*, p 119.

aquest cas, sobre els 408 casos analitzats coneixem l'estat civil de 357:

Estat Civil	Nombre	Percentatge
Casat	238	66,60 %
Solter	103	28,85 %
Vidu	16	4,48 %

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de les dades extretes dels expedients dipositats a l'ATSJC i a l'ANC

De l'estudi d'aquesta taula en sobresurt de seguida l'elevat percentatge que representen les persones casades en relació als altres dos grups. Aquesta dada es pot explicar bàsicament pel fet que si el major nombre de persones represaliades, tal i com he explicat en l'apartat anterior, el trobem al voltant de la maduresa, és en aquest grup d'edat on hi ha un major percentatge de persones casades. Altra vegada tornem a trobar els mateixos resultats que en el cas de Manlleu, tal i com mostren Immaculada Domènech i Federico Vázquez en l'estudi anteriorment citat: «Si se sumen els percentatges de les persones casades (la majoria), divorciades i vídues, es troba que el 69,7 % dels manlleuencs reprimitos eren caps de família».¹³⁰

En el cas de Vic, el percentatge de persones represaliades que tenien responsabilitats familiars ascendeix al 71,08 % (casats i vidus). La importància d'aquestes xifres rau en el fet que la repressió no afectà tan sols a l'individu sinó també al seu entorn familiar. Si el cap de família faltava, les dificultats per sobreviure esdevenien enormes, mancats els altres membres dels recursos econòmics que aquest aportava. A aquesta penosa situació hi hem d'afegir, encara, que per poder treballar a qualsevol empresa, sovint es necessitava l'aval d'una

persona propera al règim. Aquest fet estenia les conseqüències de la repressió a tot l'àmbit familiar, i més si es té present que, sovint, estar emparentat amb una persona desafecta suposava la marginació laboral i econòmica, alhora que l'exclusió social.

Els solters representen el 28,85 % dels represaliats, xifra molt similar al 26,16 % del personal jove (de 15 a 30 anys) que va ser reprimit. Aquest baix percentatge de persones solteres represaliades (malgrat que probablement hi hagué un nombre més elevat d'exiliats joves que no pas adults), confirma la tesi, ja esmentada, que la repressió, en aquesta franja d'edat, va tenir una incidència menor que en la dels adults.

La taula següent, ordenada per percentatges en ordre descendent, mostra la incidència de la repressió franquista per professions, en base als 347 represaliats (del total de 408) on hi constava l'ofici.

Professió dels represaliats	Nombre de represaliats	Percentatge sobre el total de represaliats d'ofici conegut
Agricultura i Ramaderia	41	11,81 %
Transport	37	10,66 %
Pell	33	9,51 %
Obrers fabrils	32	9,22 %
Operaris especialitzats	32	9,22 %
Comerç	30	8,64 %
Construcció	25	7,20 %
Mecànics i pintors de cotxes	18	5,18 %
Tèxtil	14	4,03 %
Metall	12	3,45 %
Fusteria	10	2,88 %
Escriptors, comptables	10	2,88 %

130. Immaculada Domènech i Federico Vázquez, *Op. Cit.*, p 120.

Professió dels represaliats	Nombre de represaliats	Percentatge sobre el total de represaliats d'ofici conegut
Mestresses de casa	9	2,59 %
Impressors	7	2,02 %
Varis	7	2,02 %
Funcionaris municipals	6	1,73 %
Professions liberals	6	1,73 %
Agents comercials	6	1,73 %
Barbers	5	1,44 %
Industrials	4	1,15 %
Militars	3	0,86 %

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir del Padró Municipal de Vic de l'any 1940 (AMV)

A partir d'aquesta taula s'ha realitzat la següent, on es mostra la comparació entre les professions que tenien els habitants de Vic l'any 1940, i les professions que tenien les persones que van ser represaliades.¹³¹

	Oficis dels habitants	Oficis dels represaliats
Primari	3,23 %	12,50 %
Secundari	49,89 %	61,58 %
Terciari	46,87 %	25,91 %

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir del Padró Municipal de Vic de l'any 1940 (AMV)

Tal i com es pot observar en la taula, foren els integrants del sector econòmic secundari els que patiren una repressió més important, amb el 61,58 %. Aquest fet s'explica sobre-

131. No he tingut en compte el grup de les mestresses de casa, de varis, de professió desconeguda i de militars.

tot pel fet que fou el col·lectiu obrer el principal protagonista d'un bon nombre dels conflictes socials que havien tingut lloc en les primeries del segle XX. En el sector primari també hi va haver una forta repressió, tot i que el baix nombre de persones dedicades a aquest sector dins de la ciutat (només un 3,23 %), impedeix treure'n dades concloents. L'escassa incidència de la repressió en el sector terciari es constata de manera evident si tenim en compte que, malgrat representar un 46,87 % dels oficis dels habitants de Vic, tan sols englobava un 25,91 % dels oficis dels represaliats.

Pel que fa a l'adscripció ideològica dels represaliats, hem de relativitzar la informació trobada sobre la seva militància política ja que, algunes vegades, aquesta queda amagada darrere acusacions de «destacado elemento de izquierdas» o «persona de pésimos antecedentes», «desafecto», o «de ideología comunista», afirmacions aquestes que no aclareixen res sobre la qüestió. En d'altres, apareixen persones que, al llarg de la seva actuació i la seva gestió municipal, canviaren diverses vegades d'opció política. En algunes ocasions resulta difícil separar una militància sindical d'una política. Repetidament, surten persones que unes vegades apareixen com a militants, per exemple d'Esquerra Republicana, i d'altres com a sindicats a la CNT.

Malgrat tot, analitzant la militància política dels represaliats, de 130 casos en els quals aquesta consta, resulta el següent:

Militància	Nombre	Percentatge
CNT	57	43,84 %
ERC	27	20,76 %
UGT	19	14,61 %
PSUC	5	3,84 %
POUM	4	3,07 %
Unió de Rabassaires	4	3,07 %

Militància	Nombre	Percentatge
FAI	3	2,30 %
Acció Catalana Republicana	2	1,53 %
Joventuts Llibertàries	2	1,53 %
Bloc Obrer Camperol	1	0,76 %
Estat Català	1	0,76 %
Joventut Comunista Ibèrica	1	0,76 %
Joventuts Socialistes Unificades	1	0,76 %
Partit Comunista	1	0,76 %
Sindicat Agrícola	1	0,76 %
Unió Socialista de Catalunya	1	0,76 %

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de les dades extretes dels expedients dipositats a l'ATSJC, a l'ANC i de les fitxes de llibertat vigilada que es troben a l'AEV.

Tot i les dificultats abans comentades, resulta molt evident l'abassegadora majoria d'afiliats a la CNT, ERC i UGT (fins al 79,24 %) respecte als altres partits i sindicats.

1. La denúncia i la detenció

La denúncia es convertí en el primer graó de l'anomenada "justícia franquista". Les denúncies havien de servir per esbrinar les responsabilitats delictives que s'havien produït durant el període revolucionari de 1936, però la realitat fou ben diferent. Els odis personals i de veïnatge, l'afany de rapinya sobre els béns dels vençuts, les venjances i els egoïsmes trobaren amb el franquisme la seva vàlvula d'escapament. Aquest nou codi de relació social, basat en el silenci i la delació, generà en la població un clima de por i de temor perquè, en qualsevol moment, tothom podia ser denunciat.

Les denúncies dels particulars es completaven amb el triple informe de les autoritats locals (Falange, Guàrdia Civil i

Ajuntament) i l'escrit del mossèn de la parròquia. Les delacions dels ciutadans, la declaració dels testimonis i els informes de les diferents autoritats, foren emprats conjuntament molt sovint, servint de base per tal d'organitzar els expedients acusatoris que desembocaren en llargues condemnes, o en la pena de mort per a molts vigatans i vigatanes.

El ventall d'acusacions era ampli i variat: haver estat membre del comitè revolucionari, contribuir a la detenció de persones, incautacions de béns i perpetuació d'assassinats, haver informat contra persones de dretes, celebrar els triomfs republicans, haver participat en la destrucció d'edificis i objectes religiosos, haver estat voluntari a l'exèrcit republicà, haver ostentat càrrecs civils o militars o haver participat en vagues.

El règim va pretendre conferir a la tasca coercitiva un aspecte de legalitat. Per tal de posar-ho en pràctica, va intentar en un primer moment posar en marxa processos d'investigacions que el conduïssin a obtenir proves concloents per als judicis. El problema, però, fou que si volia seguir aquest procediment els terminis es perllongaven en el temps degut a la lentitud de tot el procés. Això no permetia a les noves autoritats satisfer el desig de venjança ràpida i exemplificadora que tenien. Per tal de superar aquest obstacle, el règim va recórrer a mètodes indirectes, com la utilització de rumors, tòpics o generalitzacions diverses com a única prova per condemnar els acusats. Com ja he assenyalat en pàgines anteriors, el llenguatge emprat per les autoritats franquistes va tenir una importància cabdal a l'hora de determinar les penes imposades als encausats. N'hi havia prou de ser qualificat com a «elemento de confianza de las autoridades rojas» per rebre una pena de presó, o ser titllat de «muy peligroso» per ser condemnat a la pena de mort.

Una forma molt comuna per denunciar una persona fou la utilització del rumor, de manera que tot i no tenir cap prova fefaent de la seva participació en un delicte, era suficient per imposar una condemna. Així en el cas de Francesc Vallosada

(o Ballosada) Peiró es diu que: «el rumor público le considera sin suficientes pruebas como inductor a los asesinatos de Miguel Costa y José Maria Casasas, contra los que repetidas veces manifestó su odio por las ideas políticas contrarias; participó en la destrucción de la Iglesia de Vich y de sus altares e imágenes». ¹³² Les autoritats no tingueren cap interès de trobar proves més objectives. Francesc Vallosada, curtidor, membre de la junta directiva de la CNT en la branca de la pell, segons els informes, natural i veí de Vic, amb domicili al carrer Nou, 139, baixos, fou condemnat pel delictes de rebel·lió militar a 20 anys de reclusió temporal. Els informes de les autoritats el qualifiquen de persona de confiança del «conocido asesino marxista Freixenet». ¹³³

Els rumors que circulaven entre la població foren acceptats sovint com a prova, malgrat no saber-se ben bé d'on venien ni com havien sorgit. En el sumaríssim ordinari seguit contra Pere Sala Vilaseca, natural de Vic i veí de Roda, un testimoni manifestà que «es de rumor muy general en el pueblo que el encartado Pedro Sala Vilaseca, intervino en requisas, saqueos y otros desmanes sin que pueda precisar los nombres de las personas a quienes oyó éste por haber sido muchos sin que recuerde ningún nombre; y que no sabe la ocasión en que se llevó a efectos dichos hechos pero que le consta por los antecedentes políticos del encartado que tendría intervención en casi todos los que se llevaron a efecto pues tanto el encartado como los demás militantes de su mismo partido y sindical fueron los que se encargaron de llevar a cabo todos los desmanes que se realizaron en el pueblo y alrededores.- Y manifiesta que delante del mismo dicente le oyo jactarse de sus fechorias considerandole capaz de todas ellas y más si hubiese sido preciso. Al folio

132. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Francesc Vallosada (o Ballosada) Peiró.

133. Els informes es refereixen a Francesc Freixenet, destacat dirigent vigatà de la CNT-FAI, president del Comitè de Milícies Antifeixistes de Vic.

27 el testigo del folio amplia sus anteriores declaraciones de este folio y del 17 ratificandose en las mismas y añadiendo que no puede concretar los nombres de las personas a las que oyó que el encartado tomó parte en la quema de la Iglesia y en saqueos por que el dicente tuvo que esconderse enterándose de ello por rumores sueltos que durante la época roja corrian por el pueblo». ¹³⁴ Acusad del delictes d'aixili a la rebel·lió, fou condemnat a una pena de 14 anys i 8 mesos de presó, que complí a la Presó Cel·lular de Barcelona i a la Presó de Vic.

Els consells de guerra acceptaren com a fets provats afirmacions com «se supone cooperó en los numerosos asesinatos de que fue víctima la ciudad de Vich». ¹³⁵ Els tribunals admeteren el testimoni de ciutadans que deien conèixer l'actuació de l'inculpat «por rumor público sin poder precisar por que conducto llegó a su conocimiento dichos hechos» ¹³⁶ o per referències d'altres testimonis: «declara el denunciante ratificandose en la denuncia presentada y manifestando que todos los puntos los conoce por referencias de Josefa Lamela y José Capella». ¹³⁷

Afirmacions d'aquesta mena informen prou clarament sobre el funcionament real de l'administració de justícia militar franquista. No fou aquesta una excepció sinó la manera habitual d'actuació, que s'observa en tots els judicis sumaríssims analitzats. L'arbitrarietat, per tant, fou la norma i no l'excepció de l'actuació judicial.

Moltes persones foren acusades d'haver comès un assassinat per mitjà de rumors que circulaven pel municipi. Aquest és el cas de Pere Pijuan Llach, natural de Pruit i veí de Vic, jornaler de professió, casat, afiliat a la UGT, que «desde los primeros momentos del Movimiento actuó como

134. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Pere Sala Vilaseca.

135. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Jaume Musach Cortinas.

136. ANC. Fons Presó Model. Expedients de Baltasar Musach Brugarolas i Antoni Rovira Llobet (o Llobet).

137. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Miquel Brunet Mas.

miliciano observando una pésima conducta y desplegando una gran actividad especialmente encaminada a conseguir las detenciones de las personas de orden, hasta el punto de que según rumores había intervenido en un asesinato, cosa que no ha podido comprobarse.»¹³⁸ Fou condemnat a una pena de 15 anys de reclusió temporal pel delict de rebel·lió militar.

Succeí el mateix en el cas Miquel Galobardes Rodríguez, natural i veí de Vic, amb domicili al carrer Sant Francesc, al qual es condemnà a 15 anys de reclusió perquè entre altres imputacions «se le oyó manifestar a un grupo de paisanos que no dejaran escapar a Don Teodoro Mas y el hijo politico de éste, Don Juan Traveria, los caules fueron asesinados a los pocos dias sin que conste concretada la participación que este encartado haya podido tener en tal crimen».¹³⁹

A l'hora de presentar les acusacions, més que buscar la veracitat, molt sovint el que es pretenia era simplement obtenir una condemna pels mitjans que fossin, encara que això impliqués falsejar fets o fins i tot inventar-se'ls. Només així s'entén que s'acusés a ciutadans d'haver participat en assassinats únicament pel fet que, en l'època que l'individu en qüestió exercí el seu càrrec, es cometessin al municipi tals actes criminals. És el cas de l'inculpat Antoni Beltrand Corrandell (o Tornadell),¹⁴⁰ ordenança de la Presó de Vic, en temps de la República:

«En contestación a su comunicado de fecha 30 de marzo ppdo., me complazco en informarle que Antonio Beltran Torrandell era confidente y espía del comité rojo, paso después a carcelero, precisamente cuando se llevaba a

138. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Pere Pijuan Llach.

139. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Miquel Galobardes (o Galabardes) Rodríguez.

140. Antoni Beltrand Corrandell (o Torrandell), natural de Palma de Mallorca i veí de Vic, amb domicili a la Rambla Davallades, 33, era solter i electricista. D'ideologia d'esquerra, segons els informes de les autoritats franquistes, participà en l'incendi i destrucció d'imatges sagrades de diferents esglésies de la ciutat de Vic. Fou condemnat pel delict de rebel·lió militar a 15 anys de reclusió temporal i a una multa de 3.000 pessetes.

asesinar a los ciudadanos. Las cartas que le daban los presos para sus familiares, las ponía primero a disposición del Comité. Si no tuvo participación directa como ejecutor fué debido a su estado físico ya que incitaba al crimen y al pillaje y fueron muchas las personas que cayeron por sus denuncias».¹⁴¹

I el mateix podem dir d'Agustí Font Marqués, natural de Vic i veí de Sant Martí de Riudeperes. Semoler de professió i regidor de l'Ajuntament de Sant Riudeperes durant el període republicà. Els informes de les autoritats el consideraven una persona «[...] perteneciente a Izquierda Republicana, y posteriormente a la CNT, con anterioridad al GMN, al estallar este desempeñó el cargo de concejal». Uns informes que ressalten que fou en aquesta època quan «se asesinó al vecino Don Luis Masgreu y se efectuaron registros y saqueos de muebles y productos del campo, posteriormente y durante mes y medio fue alcalde del pueblo, actuando de propagandista activo de sus ideales.»¹⁴²

Els rumors i les suposicions podien, fins i tot, conduir al malentès, al desconcert, provocant sovint molta confusió. Això és el que succeí en el sumaríssim ordinari contra Joan Casany Margenet, que fou, tal i com s'esmenta en pàgines anteriors, condemnat a una pena de 14 anys, 8 mesos i 1 dia de reclusió temporal. No va quedar del tot clar si fou o no president del comitè revolucionari de Sentfores, un aspecte que hauria hagut de ser prou determinant a l'hora d'establir la pena. Els testimonis presentats al judici l'acusaren, en un primer moment, de ser el president del comitè revolucionari de Sentfores, però després es retractaren de la seva declaració:

«Rectifican sus anteriores declaraciones en el sentido de que el procesado Juan Casany Marganet no era presidente del comité revolucionario de Sentforas ni lo fué nunca

141. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques d'Antoni Beltrand Corrandell (o Tornadell).

142. ANC. Fons Presó Model. Expedient d'Agustí Font Marqués.

sino que el verdadero presidente fué Manuel Masmitjá Aguilar y que le achacaron la presidencia al procesado por que lo veían ir con frecuencia con el verdadero presidente». ¹⁴³

La creença fou, al costat del rumor, un altre dels elements utilitzats per imputar als processats l'àmplia gamma de comportaments delictius. Es va utilitzar habitualment per tal de descriure als encausats com si fossin uns assassins capaços de cometre qualsevol crim, delinqüents mereixedors del càstig que se'ls pretenia imposar o com a individus indiferents al patiment dels seus conciutadans. Arguments com aquests eren utilitzats pel règim per tal de justificar la seva condemna. Així, de Josep Madràs Solà, natural de la Pobla de Claramunt i veí de Vic, afiliat a la CNT, es deia que «[...] perseguía a los desertores del ejército rojo, denunciandolos, de lo que se jactaba». ¹⁴⁴

El nou estat franquista va pretendre inculcar en els ciutadans la idea que els crims que havien comès els imputats eren fruit de l'exaltament i la disbauxa, tal i com es palesa en el text que apareix en l'expedient de Josep Farré Mas, quan es diu que l'acusat manifestava «alegría por ellos [referint-se als assassinats comesos a Vic] y diciendo que deberían matarse más, como así sucedía después, sin que conste participación alguna del encartado en los asesinatos». ¹⁴⁵

En el mateix expedient de Josep Farré es pot observar com, malgrat no existir cap prova palpable de la seva participació en els assassinats comesos al municipi de Vic, s'afirma que «tomó parte en asesinatos toda vez que “fumaba bien” según frase que le hacía prever y tambien predecir que mañana aparecerá algun muerto por la carretera, cosa que sucedía; manifestaba públicamente también que tenía que

matarse más sacerdotes, refiriéndose a personas de derechas». ¹⁴⁶ Josep Farré Mas, natural de Barcelona i veí de Vic, amb domicili a la Carretera de Barcelona, era curtidor afiliat a la CNT. Segons consta als informes, fou milicià al servei del comitè revolucionari de Vic, encarregant-se del control de carreteres.

Un altre dels elements que el règim va utilitzar en els expedients acusatoris fou la consideració. En l'informe que l'Ajuntament de Vic elaborà sobre Josep Mas Musach es fa constar que «fué jefe de una de las milicias asesinas, gozaba de la máxima confianza del nefasto y criminal Comité y es considerado directamente responsable de todos los asesinatos llevados a cabo en esta ciudad». ¹⁴⁷

La consideració jugà el mateix paper que el rumor i la creença: estalvià al règim la necessitat de cercar proves tangibles que sovint li eren difícils de trobar. No ens ha d'estranyar, per tant, que a Magí Simón Arnau ¹⁴⁸ se'l considerés culpable de la mort de Josep Soldevila només perquè havia participat en altres assassinats:

«[...]formando parte de las llamadas Milicias antifascistas y de las patrullas de Control y participando con las mismas en la ejecución de los asesinatos y robos cometidos por estas y concretamente participo en el asesinato de Jaime Galobart, existiendo la persuasión de que intervino en el también asesinato de D. José Soldevila». ¹⁴⁹

De manera similar s'emprà un nou terme, la suposició. Era una altra forma d'acceptar com a verídica allò que en rea-

143. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Joan Casany Margenet.

144. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Josep Madràs Solà.

145. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Josep Farré Mas.

146. *Ibidem*.

147. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Josep Mas Musach.

148. Magí Simón Arnau, natural i veí de Vic, amb domicili al carrer de Montserrat, núm. 1. Era fill de Ramon Simón i de Carme Arnau, de professió ajudant de xofer o jornaler, segons les diferents fonts consultades, i estava solter. Els informes parlen d'ell com d'una persona d'ideologia extremista i de pèsims antecedents, que formà part de les milícies antifeixistes i de les patrulles de control. Es diu també que participà en els assassinats de persones de dretes.

149. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Magí Simon Arnau.

litat només formava part de la imaginació dels testimonis. No sorprèn, doncs, que s'acusés a Josep Piqué Fargas¹⁵⁰ d'ésser milicià que havia practicat registres, detencions i assassinats de persones addictes al «Glorioso Movimiento Nacional» amb les proves següents: «se le supone haya podido tomar parte en los asesinatos cometidos contra personas de orden y de derechas porque era uno de los milicianos más destacados en sus actos y conversaciones en contra de la España nacional, estando afiliado a la FAI y sindicado a la CNT, siendo de pésimos antecedentes».¹⁵¹

Les denúncies portaren a molts ciutadans a la detenció i, consegüentment, a la presó. L'arbitrarietat de les detencions fou habitual en el funcionament de la justícia franquista. La força encarregada de les detencions fou la Guàrdia Civil, tot i que també hi col·laborà la Falange.

Els detinguts eren sotmesos a maltractaments i pallisses amb la finalitat que declarassin el que les autoritats repressores volien sentir. Les declaracions s'obtingueren sovint a través d'aquests mètodes, i els inculpats acabaren firmant qualsevol escrit que els posseïen al davant. La declaració de Jaume Musach Cortinas «de 24 años de edad, de estado soltero, hijo de Ramón y Ramona, natural de Vich “Barcelona”, y vecino de la misma, calle Prat de Galliners, “Fábrica de Curtidos”, profesión fundidor, recluso en esta prisión celular, cuarta galería, celda número 335» il·lustra nítidament aquesta afirmació quan manifesta «espontaneamente y en concepto de confesión pública hace constar: que no es cierto que José Vilalta Sabata y José Torrents Mas formasen parte de la expedición que el día 11 de setiembre de 1936 se trasladó al pueblo de Montañola donde se cometieron el vil ase-

150. Josep Piqué Fargas, fill de Ramon i de Maria, estava casat i tenia 5 fills. Natural i veí de Vic, vivia al Barri de l'Estació, núm. 3, 1r. 2a. Era curtidor de professió, estava afiliat a la FAI i sindicat a la CNT, segons els informes. Se'l condemnà a 18 anys de reclusió menor pel delictes de rebel·lió militar.

151. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Josep Piqué Fargas.

sinato de un cura y de otras personas, y que no vio ni pudo ver el regreso de los que formaban dicha expedición y por lo tanto que el Alcalde de Muntañola fuera uno de los ocupantes de uno de los coches utilizados por los expedicionarios y tampoco es cierto que hubiese el suscrito oído de boca de José Vilalta en una conversación habida en el sindicato de la UGT que el Vilalta se jactase de haber mediado en el incendio y saqueo de la Catedral y palacio episcopal de Vich. Que es cierto y lo jura que las manifestaciones anteriores, que como ciertas aparecen en varias declaraciones hechas por el suscrito, son absolutamente falsas y gratuitas, y arrancadas a la fuerza y para que no prevalezcan hacése la presente declaración jurada.

El suscrito fue detenido el día 22 de febrero de 1940 y seguidamente fue sometido a los más brutales malos tratos de palabras y obra, llevandosele casi por completo a suprimir la comida. En este estado de debilidad fueron detenidos el Vilalta y el Torrents, el 7 y 8 de marzo de 1940, y entonces los malos tratos y falta de alimentación fueron recrudescidos y para dar fe de tal situación que ya se le hacia inaguantable se prestó a declarar todo lo que quisieran los policias de Vich, llegando incluso a suscribir dos hojas en blanco en el lugar que le fue indicado, declaraciones y hojas que se han utilizado para formular una acusación falsa en absoluto [...] contra José Vilalta Sabata y José Torrents Mas».¹⁵²

2. Els judicis sumaríssims i els consells de guerra

El 2 de febrer de 1939, amb l'ocupació de les tropes nacionals de la ciutat, Vic va entrar a formar part de l'Espanya Nacional. Aquest fet va comportar, com és obvi, tot un seguit de canvis en l'esfera política, però també en

152. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Jaume Musach Cortinas.

d'altres àmbits com el jurídic, amb la creació d'un jutjat militar que depenia de l'Auditoria de Guerra de Girona i amb el nomenament com a jutge militar de Vic de José Calleja Olarte, capità honorari del cos jurídicomilitar. Aquesta auditoria, que tenia un caràcter provisional, fou suprimida el 28 de gener de 1941.¹⁵³ Cal tenir en compte que, en finalitzar la Guerra Civil, era tal el nombre de causes acumulades en els diferents tribunals militars que el Ministeri de l'Exèrcit es veié obligat a crear diverses auditories. A partir de l'any 1941, però, en disminuir el nombre de procediments en curs, desaparegueren part d'aquestes auditories que havien omplert el territori nacional.

El procés judicial seguia sempre les mateixes pautes. El judici sumaríssim començava una vegada presentada la denúncia davant el jutjat militar. Aleshores el jutge militar sol·licitava els informes pertinents sobre l'acusat a les autoritats municipals, als tres centres de poder del municipi: l'Ajuntament, la Guàrdia Civil i la Falange. I tot seguit fixava una data per a prendre declaració als testimonis. El paper dels testimonis es limitava a aportar dades basades en creences o rumors que servien per confirmar l'acusació feta. Així sobre Josep Roma Bardolet, natural de Folgueroles i veí de Vic, amb domicili al carrer de l'Escorial s/n, xofer de professió, els testimonis cridats a judici declararen el següent:

«Al folio 19 y 20 informes del Ayuntamiento y Guardia Civil manifiestan que antes del G.M.N. era de ideas republicanas, observando buena conducta, durante el dominio rojo-separatista ingresó en la UGT y el 9 de enero del 37 junto con otros se incautó de la tintorería de Don Jojelio [sic Rogelio] Fletas y según este fue el principal autor de dicha incautación obligando con amenazas de muerte a dejar el negocio, incautandose también de una moto de Don Antonio Pascual Sala haciendose

una casa en la carretera, donde había con el producto de la venta de las cosas requeridas [...]. Declara Don Jojelio [sic Rogelio] Fletas Verges que sabe por propio conocimiento que [...] fue gran propagandista marxista y se construyó una casa que cree el dicente pudo hacer con las incautaciones y robos efectuados [...]. Declaran a los folios 43 y 46 Segismundo Macia y Jaime Rosanas respectivamente. Segismundo Macia sabe por propio conocimiento que el encartado antes del GMN era de ideas izquierdistas [...]. Jaime Rabasas que conoce al encartado de por razón de vecindad ignorando si antes del GMN pertenecía a algun partido político o sindical [...] e iniciado el mismo se afilió al sindicato de chofers de la UGT como simple afiliado».¹⁵⁴

Uns testimonis que, al costat dels informes elaborats per les diferents autoritats, portaren a l'acusat a complir una pena de 12 anys i 1 dia (que li fou commutada per una de 6 anys), acusat d'un delictes d'auxili a la rebel·lió.

La declaració ambigua i sense fonaments d'un testimoni era suficient per condemnar una persona, com succeí en el cas de Miquel Rovira Morera¹⁵⁵ «Al folio 6 dos testigos manifiestan que era de mala conducta, izquierdista, interviniendo en requisas de domicilios y que acompañaba a las patrullas que efectuaban detenciones y que por rumor público saben participó en algun asesinato no recordando a las personas a quien le oyeron ni quienes las asesinadas».¹⁵⁶

154. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Josep Roma Bardolet.

155. Miquel Rovira Morera, fill de Ramon i de Maria, era natural i veí de Vic, domiciliat al carrer de l'Estació, 3. Solter, contramestre de professió, s'afilià al POUM. Els informes asseguruen que fou milicià, que participà en saquejos i registres de domicilis, i que, segons rumors, fou partícep d'assassinats de gent d'ordre.

156. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Miquel Rovira Morera, condemnat a una pena de 12 anys i 1 dia de presó pel delictes d'auxili a la rebel·lió.

153. *Boletín Oficial del Estado* de 5-2-1941. Decret de 28-1-1941.

Molt sovint, els testimonis coneixien l'actuació dels acusats, simplement perquè els havien sentit dir que ho volien ser.

En la immensa majoria d'expedients consultats, es constata que tan sols es permetia la declaració dels acusats en els judicis sumaríssims una sola vegada. Aquesta era, a més, l'única ocasió en què l'acusat seria escoltat en tot el procés judicial. En alguns expedients he trobat l'escrit de defensa que els inculpats enviaren al Tribunal de Responsabilitats Polítiques per aconseguir l'absolució, com per exemple el cas de l'anteriorment citat Ramon Padriosa Parareda:

«[...]cabeme decirle que referente al informe que manda el cura Párroco de la Piedad de Vich, si bien es verdad que habité en la casa perteneciente a les Hermanitas de los Pobres, donde vivia el cura de dicha Comunidad, fué que como Director-Administrador de dicho Asilo me impuse la obligación de velar en todo momento para la seguridad de las Religiosas y sacerdotes allí acogidos. Como prueba palpable de que mi conducta fué intachable y de que tuvieron toda la libertad posible referente al culto religioso está en el informe que manda el Reverendo Ecónomo de la Catedral y tambien puede comprovarse en los muchos avales que tengo añadir a mis expedientes de Consejo de Guerra y Examen de Pena. Refiriendome al informe del Ayuntamiento, hago constar que es verdad que fuí consejero des de el año 1931 hasta la terminación de la guerra y de que pertenecía al partido de Izquierda Republicana. Pero no es cierto de que fuera uno de sus fundadores ya que cuando empecé en dicho partido ya hacia algun tiempo que estaba organizado. En cuanto a que pertenecia a la CNT, era porque el ramo de mi profesión pertenecia a dicha central pero yo nunca pertencí a la CNT como partido político, unicamente como los demás de mi profesión. Referente al derrumbamiento de las iglesias incendiadas no fué iniciativa de la Comisión de Fomento si no que fué tomado en un pleno de

Ayuntamiento y después pasó a funciones de dicha comisión. Referente al cargo de Administrador de las Hermanitas de los Pobres, ya consta en el informe que da el Reverendo Ecónomo de la Catedral. Debo hacer constar que nunca fuí hombre armado. Referente al informe de la guardia civil, debo hacer constar que contradice a los otros ya que me acusan de pertenecer a la UGT.[...]Los cargos de que se me acusa hacen referencia a mi función política pero no existe ninguno porque puede existir de que durante mi actuación hiciera mal a nadie. Muy al contrario, de los mismos cargos que se me hacen resulta que los que me acusan convienen: que me porté bien con las Religiosas Hermanitas de los Pobres, y con los sacerdotes y religiosos de otras comunidades allí acogidas, y que me abstuve intervenir en los desmanes que ocurrieron en la ciudad».¹⁵⁷

Després d'haver escoltat les declaracions dels testimonis i de l'acusat, un cop estudiats els informes de les autoritats, el jutge dictava la interlocutòria de processament, és a dir, una sentència que no tenia encara caràcter definitiu. En aquesta resolució s'establien els càrrecs que s'imputaven a l'acusat, en relació amb la vulneració del ban de guerra i del codi de justícia militar. A continuació es remetia la causa a l'auditor de guerra, per tal que aquest la ratifiqués o la revocqués. Si la revocava, es demanava al jutge instructor que fes noves investigacions. Una vegada superat aquest tràmit (gairbé mai hi havia una derogació), s'enviava la documentació a l'Auditor de Guerra, que fixava la data en què s'havia de portar a terme el consell de guerra. El consell de guerra era la fase plenària del procés criminal militar i, a diferència del que succeïa en la instrucció de la causa, totes les proves eren presentades de forma verbal. D'aquí que també se l'anomenés judici oral.

157. ATSJ. Expedient de Ramon Padriosa Parareda.

La celebració dels consells de guerra, tal i com exposen Immaculada Domènech i Federico Vázquez en el seu llibre,¹⁵⁸ exemplifica la transgressió de les més elementals garanties processals per part de la justícia franquista. El gran nombre de causes per jutjar, però també el menyspreu del règim per les persones jutjades, propicià actuacions que res tenien a veure amb la legalitat castrense. Així, el procés judicial consistia en la lectura de la causa, segons l'acta castrense, sense que fos presentada cap tipus de prova davant del consell de guerra.

El consell de guerra estava format per un president, tres vocals i un ponent, tots ells militars designats per la Capitanía General de la IV Regió Militar. La funció d'aquest tribunal consistia en presenciar la vista i dictar la sentència. La resolució dels expedients era encarregada al ponent, l'únic militar a qui s'exigia el títol de llicenciat en dret i, per tant, l'únic que realment tenia coneixements jurídics. Per aquest motiu, figuraven entre les seves atribucions assessorar el tribunal i redactar la sentència.

En l'acte del judici actuava un fiscal, que sol·licitava per a l'acusat les penes més dures, i un defensor que es limitava a poca cosa més que a suplicar la indulgència del tribunal. Posteriorment, la sentència que dictava el consell de guerra havia de ser ratificada per l'auditor de guerra.

Els consells de guerra es celebraven a les delegacions que tenia l'Auditoria de Guerra de Catalunya; hi havia dos auditors, l'un per a les províncies de Barcelona i Girona¹⁵⁹ i l'altre per a Lleida i Tarragona. A causa de l'elevada quantitat de persones jutjades fou necessari habilitar nous espais on dur a terme aquests consells de guerra. Així, ja des de finals de 1939 es començaren a realitzar consells de guerra a la ciutat

de Vic. Com que aquests consells de guerra es desenvolupaven al Teatre Canigó, totes aquelles persones que ho desitgessin hi podien assistir, convertint l'acte en un afer públic. Fins i tot es varen arribar a publicitar a la premsa escrita, com per exemple el consell de guerra a Antoni Sanglas Verdaguer: «el día 11 del corriente se celebró, en Barcelona, un Consejo de guerra [...]. A continuación compareció ante el Tribunal, Antonio Sanglas Verdaguer, de Vic, que también fué patrullero y cometió delitos de saqueo, incendio y asesinato».¹⁶⁰ D'aquesta manera es complí amb escriure l'objectiu d'escarment col·lectiu que les autoritats franquistes s'havien proposat.

Candi Espona Bayés ens explica, a les seves memòries, com va presenciar un dels judicis realitzats al Teatre Canigó: «Havia passat un any des que s'havia acabat la guerra. Un matí, amb el pare, vam anar al Teatre Canigó. Ens hi acompanyava el senyor Joan Dou, que aleshores era degà del Col·legi d'Advocats. Vam entrar-hi i vam seure en una llotja del pis de dalt del teatre, d'on podíem veure i escoltar bé tot el que hi passava. No era una representació teatral, encara que, per la posada en escena i pel drama que s'hi desenvolupava, gairebé podia semblar-ho. A l'escenari, hi havia cinc personatges vestits tots ells de militars; tres seien darrere d'una gran taula posada al fons, i els altres dos, en dues taules més petites, un a la dreta i l'altre a l'esquerra. Era un tribunal militar. A la platea, les butaques estaven ocupades per una bona colla d'homes, no sabia dir quants, unes desenes, un centenar potser, de vestit i posat grisós, que esperaven ser cridats, d'un a un, per comparèixer davant d'aquell tribunal. Quan qualsevol d'aquells homes era cridat pel seu nom i pujava de la platea a l'escenari per una petita escala de fusta, es trobava de cop allà dalt, tot sol, davant d'a-

158. Immaculada Domènech i Federico Vázquez, *Op. Cit.*, p.167.

159. El Decret de 8-11-1939 creà l'Auditoria de Girona per a la província i els partits judicials d'Arenys de Mar, Berga, Granollers, Manresa, Mataró, Sabadell, Terrassa i Vic.

160. *Ausona*, any I, núm. 36, 19 de setembre de 1942, p. 3.

quells militars que se'l miraven fit a fit, amb duresa [...]. Era un moment crític per a ell, on es jugaven coses decisives, com la llibertat o la mateixa vida. El vàiem dalt de l'escenari, vacil·lant i atemorit, rebre les greus acusacions que li llegia el militar assegut a la seva dreta i que actuava de fiscal. Sota aquest primer impacte, immediatament la presidència l'assetjava amb un breu, però intens, interrogatori, que l'home, aterrit, contestava com podia, amb sons gairebé inaudibles. Tot seguit es formulaven les peticions de pena i aquell judici s'acabava amb la breu intervenció del militar assegut a l'esquerra, presumpte defensor de l'acusat, i que, normalment, es limitava a invocar la benevolència del tribunal. I així vàiem com, l'un darrere l'altre, anaven pujant a l'escenari i eren jutjats amb la mateixa celeritat. En l'estona que vam ser al teatre aquell matí, foren bastants els que van passar pel mateix tribunal. Judicis sumaríssims d'urgència, els anomenaven [...].¹⁶¹

Els consells de guerra eren gairebé sempre col·lectius. Va ser al Teatre Canigó de Vic on va tenir lloc un bon nombre dels consells de guerra que van jutjar persones dels pobles de la comarca d'Osona, inclosos en grups d'inculpats. Així, per exemple, Josep Dam Teulats,¹⁶² que havia ingressat a la Presó de Vic el 27 de gener de 1940, fou portat, el 12 d'abril del mateix any, al Teatre Canigó per comparèixer davant del consell de guerra. Josep Dam, regidor de l'Ajuntament de Vic per Esquerra Republicana de Catalunya, va ser condemnat a 12 anys i 1 dia de reclusió temporal pel delictes d'auxili a la rebel·lió.

Els processats arribaven a la sala del consell de guerra custodiats per la Guàrdia Civil i per membres de la Falange. En primer lloc intervenia el fiscal, el qual es limitava a fer un

repàs breu, concís i directe de l'historial delictiu de l'acusat. L'actuació del defensor era encara més succincta, limitada gairebé sempre a demanar la reducció de la pena sol·licitada pel ministeri fiscal, sense qüestionar la imputació feta a l'encausat ni qüestionar la veracitat de les proves presentades. La manca de garanties legals i l'ínfima defensa que patiren els acusats convertiren els consells de guerra en una autèntica farsa al servei dels vencedors.

De les diferents causes penals analitzades, només en els processos incoats contra Josep Llonch Rovira i Josep Rabassa Vilaró figura el nom de l'advocat defensor que, en ambdós casos, fou Ignasi Subirachs Ricart.

El consell de guerra era una comèdia perquè, de fet, l'acusat ja estava condemnat abans de dictar-se la sentència. L'actuació del consell de guerra es pot qualificar realment de sumaríssima per la brevetat que tenien les tramitacions. Es tractava de realitzar un procés judicial ràpid, sense miraments de cap tipus, sense cap interès per descobrir la veritat i per arribar al fons de la qüestió. Sentències que suposaven la pena de mort o la condemna a 20 anys de presó es limitaven a descriure els antecedents polítics i socials de la persona jutjada, la suposada actuació delictiva i el càstig imposat:

«Magin Simon Arnau, de cuarenta y dos años de edad, soltero, ayudante de chofer, natural y vecino de Vich, Barcelona, sin instrucción y sin antecedentes penales, individuo de ideología extremista y de pésimos antecedentes; al iniciarse el Glorioso Movimiento Nacional se encontraba en el pueblo de su residencia uniéndose desde los primeros momentos en contra del mismo y formando parte de las llamadas Milicias antifascistas y de las patrullas de Control y participando con las mismas en la ejecución de los asesinatos y robos cometidos por estas y concretamente participo en el asesinato de Jaime Galobart y existiendo la persuasión de que intervino en el también asesinato de D. José Soldevila, intervino en Guardias,

161. Candi Espونا i Bayes. *Entre el roig i el blau. Memòria de la guerra i altres coses: 1934-1942*, p. 299-300.

162. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Josep Dam Teulats.

requisas y todos los hechos realizados por las hordas rojas en la comarca de su vecindad».¹⁶³

La sentència dictada pel consell de guerra passava a l'Auditoria de Guerra per a la seva confirmació o modificació (tot i que no hi acostumaven a haver gaires casos en els quals això darrer succeís). Una vegada aprovada per l'auditor, la sentència era executada, excepte en sentències que condemnessin a la pena capital. Quan aquest fet passava, i malgrat haver estat ratificada per l'auditor, la sentència no es podia executar si abans el general Franco no s'havia pronunciat a través del seu famós «enterado». Tal i com diu F. Moreno:

«por su mano [Franco] pasaron todas las sentencias de muerte de aquella terrible justicia militar que dejó a España sumida en el terror. Es conocida la anécdota que Franco despachaba este engorroso asunto a la hora del café. De manera rutinaria e insensible iba ojeando el pequeño resumen que de cada condena le presentaba el asesor jurídico del Ministerio del Ejército, teniente coronel Lorenzo Martínez Fuset. Por las manos de estas dos personas, Martínez Fuset y el Generalísimo (“el Criminalísimo” le llamaba Rafael Sánchez Guerra) pasaron todas las sentencias de muerte, decenas de miles, en la guerra y en la posguerra».¹⁶⁴

Quan s'imposava una condemna de pena de mort, s'endegava, per part dels familiars de la víctima, una intensa campanya de gestions i tràmits, de peticions de clemència a les autoritats competents i de tot un conjunt més de diligències, a fi i efecte de salvar-lo del piquet d'execució. Aquest és el camí que van seguir els familiars de Josep Conill (o Cunill) Rovira, si tenim en compte la demanda que l'Ajuntament de Vic va presentar davant el Tribunal Militar sol·licitant la commutació de la pena capital per una pena de presó:

163. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Magf Simón Arnau.

164. F. Moreno: «La represión en la posguerra», a S. Juliá (coord.): *Víctimas de la guerra civil*, p. 325.

«Habiendo esta Corporación tenido conocimiento de que por el Tribunal Militar ha sido condenado a la última pena el vecino de esta Ciudad Don José Conill Rovira este Ayuntamiento recurre a los humanitarios sentimientos de V.E. en súplica de que le sea concedido el indulto de la pena de muerte que le ha sido impuesta».¹⁶⁵

Digne d'esment és també la carta que el tinent coronel president de la Comissió Provincial d'Examen de Penes de la Quarta Regió Militar envià a l'alcalde de Vic, davant la petició de clemència efectuada per les filles de Josep Conill:

«Habiéndose recibido en esta Comision una instancia dirigida a mi Autoridad por las niñas Maria y Manuela Conill Suñe, domiciliadas en esa población, Rambla Devallades, 33, en solicitud de que se le efectue la revision a su padre José Conill Rovira, ruego a V.S. que por los agentes de su autoridad se comunique a esas desgraciadas niñas que no es posible efectuar dicha revisión, toda vez que su padre fué condenado a muerte y conmutada la pena por la de 30 años. Pero que podrian dirigirse en solicitud y súplica al bondadoso corazón de S.E. el Jefe del Estado, por mediación del Excmo. Sr. Jefe de la Casa Civil del mismo, solicitando indulto por si en justicia lo estimara pertinente».¹⁶⁶

Les sol·licituds d'indulgència van ser escoltades ja que, com veurem més endavant, la condemna a pena de mort es convertí en una pena de 30 anys de presó.

Mentre transcorrien els dies que el general Franco destinava a decidir la sort dels encausats, la vida d'aquests quedava a les mans del «Generalísimo» i no hi havia altra cosa a fer que esperar la confirmació o la commutació de la condemna de mort. Els reus romanien incomunicats, en galeries separades de la resta de presos. Començaven, aleshores, uns

165. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

166. AMV. Caixa Correspondència (Juliol de 1942).

dies d'autèntica agonia, de tensa espera, fins que les cel·les de la presó s'obrien de matinada per emportar-se aquells que serien afusellats. Solé i Sabaté explica prou bé tot el procés fins a la materialització de l'afusellament:

«En acabar la guerra, la llista dels qui hom executaria venia de Capitanía General, amb el conforme del capità general. Arribava de les nou a les deu de la nit, duta per un motorista. Els qui havien de ser ajusticiats s'assabentaven aleshores de la seva mort imminent, oïen missa, oficiada pel capellà de la presó, i podien confessar-se i combrregar [...]. Els condemnats eren lligats de dos en dos pel colze, pujats al camió i duts al Camp de la Bota de Barcelona [...]. La presó restava silenciosa i l'exterior era un seguit d'exclamacions i d'insults».¹⁶⁷

Les execucions seguien sempre el mateix procediment. Habitualment, era a primeres hores de la matinada quan es portava el condemnat a mort cap a la capella. Després d'haver-li comunicat la confirmació per part de Franco de la seva sentència, s'oferia al reu la possibilitat de parlar amb un mossèn, amb la missió d'ajudar-lo a afrontar una situació tan crítica. No era fins un parell o tres d'hores més tard que el condemnat era conduït davant del piquet d'execució, que el traslladava fins al Camp de la Bota.

Una vegada afusellat, hi havia un metge militar que s'encarregava de verificar i certificar la mort del condemnat. En el seu informe, el metge feia constar habitualment com a causa de la defunció una hemorragia interna. Il·lustratiu és, en aquest sentit, l'informe que el comandant de la Guàrdia Civil de Vic, Josep Gómez, elaborà per al Jutge del Jutjat Instructor Provincial número 1 de Responsabilitats Polítiques de Barcelona, el 28 de novembre de 1941, sobre Enric Ortega Escalona, condemnat a la pena de mort pel delictes de rebel·lió militar:

167. Josep M. Solé i Sabaté. *La repressió franquista a Catalunya: 1938-1952*, Op. Cit., p. 96.

«[...]dicho individuo fué detenido en el año 1939 por desafecto al Régimen actual y algun tiempo despues fue comunicado a su esposa que éste habia fallecido en la Cárcel Modelo de Barcelona, según consta en el certificado de defunción que la misma posee y a consecuencia de una hemorragia interna».¹⁶⁸

El procés arribava a la seva fi quan l'autoritat militar competent feia inscriure la defunció de l'encausat al Registre Civil.

3. Delictes

El nou Estat franquista va tenir molta cura en establir i penalitzar les responsabilitats que es derivaven, no ja de les actuacions delictives, sinó de l'opció política d'aquells qui, defensors de la República, no havien recolzat activament el cop d'estat del 18 de juliol de 1936. Sota la tipificació penal del delictes de rebel·lió s'acusà, amb efectes retroactius, tota aquella persona que havia format part, participat o simpatitzat amb el Front d'Esquerres. Això significava la penalització d'actuacions del passat, que justament en el moment de cometre's no eren constitutives d'infracció penal, per la qual cosa s'obrí un període obscur, incert i d'una gran arbitrarietat, que vulnerava tots els principis del dret penal i liberal. Es perseguiren, així, no només els comportaments dels desafectes al «Movimiento Nacional» amb posterioritat al 18 de juliol de 1936, sinó també els anteriors, arribant fins i tot a acusar per activitats polítiques realitzades a principis del segle XX.

El catàleg de responsabilitats polítiques era prolífic en imputacions:

168. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques d'Enric Ortega Escalona.

- Haver estat condemnat per la jurisdicció militar per delictes de rebel·lió militar o les seves variants d'adhesió i auxili.
- Haver ocupat càrrecs directius en partits o agrupacions del Front Popular o haver estat afiliat als mateixos.
- Haver format part del govern.
- Haver pertangut a la maçoneria.
- Haver excitat o induït a la realització dels fets citats anteriorment.
- Haver-se oposat de manera activa al «Movimiento Nacional» o haver realitzat qualsevol acte encaminat a: «fomentar con eficacia la situación anárquica en que se encontraba España y que ha hecho impensable el Movimiento Nacional».¹⁶⁹

Dels 154 casos en què sabem el delicte pel qual foren condemnats els vigatans (sobre el total de 408 estudiats), el resultat és:

Delicte	Nombre	Percentatge
Auxili a la rebel·lió militar	72	46,75%
Rebel·lió militar	66	42,85%
Adhesió a la rebel·lió	11	7,14%
Activitats clandestines	1	0,65 %
Conspiració contra el règim	1	0,65 %
Sabotatge	1	0,65 %
Deserció	1	0,65 %
Creuar la frontera clandestinament	1	0,65 %

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de les dades extretes dels expedients dipositats a l'ATSJC, a l'ANC i de les fitxes de llibertat vigilada que es troben a l'AEV.

169. José Manuel Sabín. *Prisión y muerte en la España de postguerra*. Barcelona: Anaya, 1996, p. 40.

Tal i com es pot veure observant la taula, la immensa majoria de condemnats ho foren per les tres causes principals que utilitzava el règim per tal qualificar els actes dels qui actuaren al bàndol republicà: auxili a la rebel·lió militar, rebel·lió militar i adhesió a la rebel·lió. Moltes persones foren incloses dins d'un d'aquests tres grups durant els seus judicis pel simple fet d'haver repartit «propaganda revolucionaria durante el periodo rojo-separatista». Aquest és el cas de Josep Clos Vilanova, militant d'Esquerra Republicana, de qui els informes deien que es dedicava a «colocar pasquines, así como con ocasión de un miting celebrado en el teatro “Vigatá” repartió el discurso pronunciado por el siniestro Companys en Montjuich, y publicó tambien un manifiesto que se insertó en el periódico “Hora Nova” aconsejando a movilización general contra el Ejército español».¹⁷⁰ Acusat del delicte de rebel·lió militar, fou condemnat a una pena de 12 anys de presó, que li fou commutada per una de 8 anys.

La denúncia d'haver publicat articles a *L'Hora Nova*, considerat per les autoritats un diari separatista, fou comuna en molts represaliats vigatans, com per exemple Valentí Pietx Oliva,¹⁷¹ «Redactor jefe del periódico “Hora Nova”, órgano de izquierdas y en el cual publicaba artículos injuriosos contra el movimiento nacional y sus dirigentes»,¹⁷² o Guillem Casadevall Bartrons¹⁷³ «haciendo intensa propaganda roja, escribiéndose artículos de tipo altamente revolucionario en el

170. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Josep Clos Vilanova.

171. Valentí Pietx Oliva, natural i veí de Vic, domiciliat a la Rambla Davallades, 14, 2n, era corrector d'impremta. Fou condemnat a 20 anys de presó, pena que complí a la Presó Cel·lular de Barcelona. El 14 de gener de 1942 obtingué la llibertat condicional amb desterrament, a Palma de Mallorca. El 20 de juny de 1947 fou indultat. El seu germà Joan fou absolt del delicte de conspiració contra el règim i no hagué de complir cap tipus de pena.

172. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Valentí Pietx Oliva.

173. Guillem Casadevall Bartrons, natural i veí de Vic, domiciliat al carrer Nou, 11, 2a, era dependent de professió, afiliat a les Joventuts Llibertàries. Fou condemnat a una pena de 15 anys de reclusió temporal (que li fou commutada per una de 12 de presó major).

periódico rojo local “Hora Nova”»,¹⁷⁴ i Lluís Torrens Bonada,¹⁷⁵ que «escribió artículos en el periódico titulado “La Hora Nova”, injuriosos para el Caudillo y su glorioso ejército».¹⁷⁶

A aquesta mena d'acusacions les seguiren tot un ampli conjunt d'imputacions que anaven des de pertànyer a partits d'esquerra, ser element directiu d'algun sindicat o partit polític, o haver fet propaganda a favor de la candidatura del Front Popular a les eleccions de febrer de 1936. Amb tals incriminacions es condemnà a penes de 12 a 20 anys de presó a diversos vigatans. Un exemple en seria el procediment contra Antoni Casanovas Cort, que fou condemnat finalment a una pena de vint anys de reclusió menor, després de ser-li commutada una pena de reclusió perpètua:

«[...] que el sentenciado (es un) elemento izquierdista antes del Movimiento, habiendo intervenido en la revolución de 1934, y al fracasar esta se ofreció al teniente de la guardia civil con quien prestó sus servicios de chofer. Al iniciarse el Movimiento se afilió a la UGT y durante varios meses fue chofer del comité revolucionario, según el obligado, en cuyo coche condujo a miembros de dicho comité des de Vich a Barcelona, practicando en esta última población los referidos elementos del comité, la detención de Miguel Codina y 3 más, que en el coche que como chofer guiaba el procesado, condujeron a dicha ciudad de Vich, simulando en la carretera el fusilamiento de dicho Sr. Codina y los tres otros detenidos fueron conducidos y encarcelados en Vich».¹⁷⁷

174. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Guillem Casadevall Bartrons.

175. Lluís Torrens Bonada, natural de Barcelona i veí de Vic, amb domicili a la Rambla Hospital, 20, 2n, estava casat i tenia 2 fills. Era fuster. Fou condemnat, pel delictes d'excitació a la rebel·lió a 20 anys de presó (pena commutada per una de 9 anys).

176. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Lluís Torrens Bonada.

177. ANC. Fons Presó Model. Expedient d'Antoni Casanovas Cort.

Alguns dels inculpats foren acusats d'haver participat en el saqueig de la casa Pujolar, propietat de la família Vilaplana, així com en l'assassinat de diversos membres de la família, segurament propiciat, només, per la seva condició de propietaris rurals. En el sumariíssim ordinari seguit contra Joan Canadell Faja¹⁷⁸ «para esclarecer las actividades del inculpado durante el periodo rojo. Durante las diligencias practicadas se deduce que Juan Canadell Faja era de ideas izquierdistas antes del G.M.N. según el informe al folio 26 se alzó en armas contra la G.M.N y formó parte en calidad de jefe de una de las patrullas armadas. Es de ideas antireligiosas. Manifestó que eran 6 los que habían asesinado a los señores Vilaplana. Amenazó a Ramon Canadell Dalmau por frecuentar la casa de dichos señores. El testigo, al folio 41, manifiesta que puede tener participación directa en la muerte de los señores Vilaplana. El testigo, al folio 39 (pariente de los señores Vilaplana), manifiesta ignorar si el procesado tuvo participación en los asesinatos de sus parientes. Los demás informes y testigos ignoran haya cometido hechos delictivos».¹⁷⁹ També participà en els fets descrits Just Solà Canadell,¹⁸⁰ del qual «se sabe estuvo presente en los asesinatos cometidos en la casa Pujolar, suponiéndosele tomó parte en los mismos así como registros y detenciones».¹⁸¹

De Josep Rovira Llobet (o Llovet), en canvi, només es diu que «requisó la casa “Pujolar”», sense especificar la seva

178. Joan Canadell Faja, pagès, solter, natural i veí de Vic, amb domicili a la Plaça Major. Fou condemnat a 20 anys i 1 dia de reclusió major, pel delictes d'auxili a la rebel·lió. També els seus germans Antoni i Pere es troben entre les llistes de vigatans represaliats, tot i que en Pere fou finalment absolt en considerar-se que no havia participat en la rebel·lió.

179. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Joan Canadell Faja.

180. Just Solà Canadell natural i veí de Vic, amb domicili al carrer de Sant Antoni, 11, estava casat i tenia un fill. Era pintor de professió. Pertanyé a les Joventuts Llibertàries i anà al front amb la columna Durruti. Fou condemnat a una pena de 12 anys i 1 dia de presó (que li fou commutada per una de 3 anys de presó menor), pel delictes d'auxili a la rebel·lió.

181. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Just Solà Canadell.

implicació en els assassinats dels membres de la família Vilaplana. Antoni Rovira Llovet (o Llobet), natural i veí de Sentfores, paleta de professió, participà, també, segons els informes de les autoritats, en el saqueig i crema de l'Església Parroquial de Sentfores així com en el registre de les cases de Ramon Serrabassa i Josep Saborit. Aquestes imputacions procedien de rumors públics.¹⁸²

D'altres foren acusats d'haver participat en la mort de Teodor de Mas i del seu gendre, Joan Traveria Pubill, que van ser assassinats el dia 7 d'agost de 1936 a la seva finca del Molí de Sant Romà de Sau, lloc on s'havien refugiat. Aquest és el cas d'Enric Ortega Escalona, «propagandista de izquierda republicana antes de iniciarse el G.M.N.; estallado este se afilió a la C.N.T. siendo vocal de la Junta Directiva Local del Partido antes citado», que actuà de «Jefe de la sección de milicianos, a las órdenes del Comité de Vich interviniendo personalmente en detenciones y en varios asesinatos, pudiendose mencionar los de D. Teodoro de Mas, D. Juan Travería, D. José Nogué y otros, interviniendo así mismo, en la quema y saqueo de las iglesias de Vich y su comarca, viendosele frecuentemente ocupando el coche fantasma por las noches, participando en registros, jactándose de los asesinatos cometidos y ocupando cargos, mencionandose entre ellos el de Inspector de Agricultura en el Sindicato de Rabassaires y el Inspector de Arbitrios».¹⁸³

No és gens estrany doncs, que l'inculpat Enric Ortega fos condemnat a la pena de mort, tenint en compte, a més, la importància política de les dues persones assassinades¹⁸⁴. Unes morts, ambdues, especialment sentides pel consistori vigatà del moment, que acordà assistir en pes al

182. La informació referent a Antoni Rovira Llovet (o Llobet) està extreta de: ANC. Fons Presó Model. Expedient de Lluís Jutglar (o Jutglà).

183. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques d'Enric Ortega Escalona.

184. Teodor de Mas i Nadal, propietari rural, i el seu gendre, l'advocat Joan Traveria Pubill, nomenat alcalde de Vic el febrer de 1934, foren destacats dirigents polítics de la comarca d'Osona.

seu enterrament, tal i com quedà reflectit en la sessió de 8 de maig de 1939:

«Asistir en corporación al entierro y traslado de los restos mortales del que fué ex Alcalde de esta Ciudad Don Juan Traveria Pubill y de su Sr. padre político Don Teodoro de Mas Nadal, Comandante que fué del Ejército carlista, que fueron vilmente asesinados en el Molino de Sau en 7 de agosto de 1936 por la horda roja y cuyo traslado tendrá lugar el próximo día 10 a las nueve de la mañana recorriendo el trayecto de entre el Manso Escorial, donde estarán depositados, al cementerio y que dicho traslado se condiere exento de tributos, cuya ejecución alcanzará asimismo, a cuantos se encuentren en iguales condiciones, víctimas de la tiranía marxista».¹⁸⁵

L'expedient d'Enric Ortega Escalona serveix també per comentar una altra de les incriminacions fetes als vigatans represaliats: la de circular, de nit, pels municipis d'Osona en l'anomenat cotxe fantasma, amb el qual es perpetraren assassinats de persones de dretes. El cotxe fantasma era el nom donat als vehicles que el comitè revolucionari utilitzà durant el període de Guerra Civil per detenir i fer desaparèixer persones de dretes. Des d'aquests automòbils, tal i com es desprèn de la documentació consultada a l'Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya i l'Arxiu Nacional de Catalunya, es perpetraren un bon nombre dels delictes i assassinats comesos durant el període bèl·lic. Les persones que conduïen els vehicles obligaven a les víctimes a pujar-hi, molt sovint per conduir-les a un lloc recòndit on eren assassinades. Així, el fet de vincular una persona amb el cotxe fantasma constituïa, per als tribunals militars, una prova fefaent que havia comès un acte criminal. En base a aquesta premissa, Ramon Galindo Ribas, acusat d'estar implicat

185. AMV. Llibre d'Actes de l'Ajuntament. Sessió del dia 8 de maig de 1939.

«concretamente en el asesinato de D. José Nogues y en el del Sr. Julia, habiendosele visto a menudo en el coche fantasma del pueblo de su vecindad»,¹⁸⁶ fou condemnat a la pena de mort i afusellat.

Els cotxes fantasmes tenien una missió diferent segons les hores del dia en què operaven. Durant el dia solien perpetrar saquejos, robatoris i registres, trasllats de personal o tasques similars; quan queia la nit, a l'emparedat de la foscor, era quan duïen a terme, fent honor al seu nom, la funció de cotxe fantasma. Això feia que en alguns judicis hi hagués un especial interès en determinar l'hora exacta en la qual s'havia trobat l'acusat a dins del vehicle. Així, Josep Mas Morató, de qui els informes deien que va estar «en íntimo contacto con los del comité revolucionario de Vich, diciendo que había que buscar fascistas y limpiar el pueblo de ellos», fou vist per testimonis «en el “coche fantasma” a altas horas de la noche y armado». La condemna, en aquest cas, no podia ser altra que la pena de mort, tenint en compte que, com es destacava als informes, «en el pueblo se cometieron numerosos asesinatos y consta concretamente que en el cuartel de las milicias antifascistas entregaron un sacerdote a este inculpado y a otros milicianos, al que llevaron en coche hasta el Puente de Aiguafreda; allí le dijeron que se pusiera de espaldas y como el Sacerdote que quería morir de frente, le ordenaron que se separase unos pasos, lo que hizo la víctima marchando de espaldas, y disparándole todos (el tercero el inculpado), causándole la muerte; de ello se jactaba en sus conversaciones».¹⁸⁷

Candi Espona, en les seves memòries anteriorment citades, ens parla dels sentiments que generà l'existència del cotxe fantasma entre la població de Vic:

«Jo vaig veure algunes vegades aquest cotxe. Fou a la plaça i des d'alguna de les privilegiades finestres de casa. Quan aquest cotxe passava, la veu corria d'orella a orella i tothom se situava, discretament, al lloc que quedava més a mà per veure'l. La presència d'aquest automòbil omplia de basarda, però també de curiositat. Si es parava davant d'una casa, tot eren especulacions i també mirades per intentar veure si hi feien entrar algun conegut. Era un efecte semblant al que abans he explicat de quan vàiem passar un combregar, encara que gens reverencial i amb unes connotacions ben diferents, potser un xic morboses. En efecte, la idea de la mort, ara com aleshores, rondava en la ment dels qui el veien circular. Però si en el cas del combregar es mostrava la imatge d'una mort natural i inevitable, ara apareixia la de la mort violenta i probablement injusta. No podria dir amb exactitud com era aquell vehicle. Era, això sí, de grans dimensions i de color fosc. Potser, com que l'havia vist un dia a la nit, en què no era fàcil distingir els colors, la imatge que en tinc és la d'un automòbil negre. També el caràcter fúnebre i macabre que ens suscitava la seva presència o la simple menció del seu nom pot haver influït en el record que en tinc»¹⁸⁸.

Molts vigatans foren inculpats per la seva actuació com a milicians, figura assimilada en el particular codi legislatiu del règim franquista a un assassí, i per haver perseguit a les persones de dretes que fugien del «terror rojo». En algun cas, fins i tot, consta la pertinença de l'individu a un grup concret de milicians. Són il·lustratius, en aquest sentit, els exemples de Francesc Vallosada (o Ballosada) Peiró i de Manel Riera Cabanes que formaren part del grup liderat per Francesc Freixanet (o Freixenet). Del primer es diu que «era muy amigo del conocido criminal de Vich Freixanet»¹⁸⁹ mentre

186. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Ramon Galindo Ribas.

187. ATSCJ. Expedient de Josep Mas Morató.

188. Candi Espona i Bayés. *Entre el roig i el blau...*, Op. Cit., p. 114.

189. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Francesc Vallosada (o Ballosada) Peiró.

que del segon s'especifica que «acompañó al cabecilla Freixanet y a otros al pueblo de Montesquiú donde fueron asesinados un sacerdote y otras varias personas».¹⁹⁰

D'altres, s'integraven en el grup capitanejat pel milicià conegut com a Josep Sicart. Així, Josep Escalé Miarons, natural i veí de Vic, de professió ferroviari, «iniciado el movimiento nacional prestó servicio armado a las órdenes el comité de Vich, formando parte del grupo capitaneado por Sicart con los componentes de este grupo, intervino en la detención de Don Manuel Montis»; a la vegada «en compañía de los del grupo citado, a las órdenes del tristemente célebre Sicart, practicó en los últimos días (folio 36) por el monte "Puch Dagulla [sic Puiglagulla]" la persecución de elementos derechistas que huían hacia Gerona, para unirse a las fuerzas sublevadas de aquella ciudad, fueron detenidas varias personas trasladandolas a la Cárcel de Vich».¹⁹¹ Acusat d'un delictes d'auxili a la rebel·lió, fou condemnat a 14 anys de presó temporal, que complí a la Presó Cel·lular de Barcelona.

Mentre que Joan Bullich Serch «Se levantó en armas contra la España Nacional yendo a buscar el arma al Ayuntamiento de esta Ciudad, entre otros servicios fué acompañado de la cuadrilla de Sicart a practicar registros en busca de armas a la casa parroquial de Vilalleons, donde se apoderaron de jamones y salchichones que se comieron allí mismo después fué a la Iglesia de Puiglagulla la que después de saquearla incendiaron las imágenes y demás objetos de culto y clero, a la vez detuvieron varias personas de derechas que allí se encontraban en defensa de dicho Santuario, en otra ocasión fué a San Baudilio de Llusanés, saqueando la casa parroquial y también de Prats de Llusanés obraron igual. En S. Quirico de Besora abusando de las armas entraron en un

190. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Manel Riera Cabanas. Natural i veí de Vic, domiciliat al carrer Sant Pau, 60, 2n, Manel Riera estava casat i tenia dos fills. Torner de professió, s'afilià a la CNT-FAI i fou milicià. Els informes l'acusaven d'haver cremat esglésies i d'haver-se incautat del Cafè Marisol.

191. ANC. Presó Model. Expedient de Josep Escalé Miarons.

establecimiento que después de comer no pagaron el importe, como igualmente hicieron en varios sitios, entrando en distintas tiendas llevándose alpargatas, etc».¹⁹²

Gran part dels inculpats foren acusats d'haver participat en els saquejos i registres d'esglésies, en la destrucció i incendi d'edificis religiosos i d'objectes de culte, així com en l'assassinat d'eclésiàstics i religiosos. És el cas de Josep Piqué Fargas,¹⁹³ natural i veí de Vic, amb domicili al carrer de l'Estació, número 3, 1r, 2a. En el judici ordinari instruït contra ell s'afirmava que fou «incendiario de iglesias» i que «participó directamente en la quema de imágenes y objetos de culto del convento de Santa Teresa del Remedio». Fou condemnat a 18 anys de reclusió menor pel delictes de rebel·lió militar.

Foren tipificats com a delictes contra la seguretat de l'Estat els actes considerats atemptatoris contra la religió catòlica així com les blasfèmies, invocacions irrespectuoses, les prèdiques o la pràctica d'una altra religió, mostrant amb això tant la importància que el règim donà a la salvaguarda dels valors del nacionalcatolicisme com l'afirmació inqüestionable de l'Església Catòlica com a institució bàsica de l'Estat.

Davant d'aquestes premisses, no ens ha d'estranyar gens l'ordre de febrer de 1939 emesa per l'alcalde de Vic, Josep Sala Molas:

«Don José Sala Molas, Alcalde Presidente de la Comisión Gestora de la Ciudad de Vich, hago saber: Queda terminantemente prohibida la blasfemia contra Dios, la Virgen y los Santos y la calumnia al prójimo; la profanación de palabra o por escrito de cualquiera de los atributos divinos y cosas sagradas así como cualquier acto atentatorio a la moral cristiana y a las buenas costumbres. Es de espe-

192. ATSJIC. Expedient de Joan Bullich Serch.

193. ANC. Presó Model. Expedient de Josep Piqué Fargas.

rar de la lealtad y acendrada tradición religiosa de nuestro pueblo, la más estricta vigilancia en este sentido, para no tener necesidad de acudir a aplicar las máximas sanciones, que por otra parte se impondrían por el decoro de la Patria y de la Fe y como prueba de la renovación de nuestra vida.

Vich, 13 de Febrero de 1939. III Año Triunfal. V.B. El Coronel Comte. Militar.

Saludo a Franco. Arriba España».¹⁹⁴

4. Condemnes i absolucions

Tot i que la relació entre els diversos delictes que eren imputats als condemnats i les penes que calia aplicar en cada cas estava prou definida, de l'estudi dels expedients es pot deduir que no sempre es complia la lògica en les condemnes imposades. Els quatre expedients ressenyats que acabaren en absolució semblen prou evidents, però dels que acabaren en condemnes, molts d'ells no guarden una exacta proporcionalitat entre el delicte comès i la pena establerta.

4.1. Condemnes

Tal i com he exposat en l'apartat anterior, tres eren les principals acusacions que es realitzaren contra els represaliats vigatans. Les condemnes que es corresponien a aquestes imputacions eren les següents:

- Auxili a la rebel·lió: de 6 anys i 1 dia a 12 anys.
- Rebel·lió militar: de 12 anys i 1 dia a 20 anys.
- Adhesió a la rebel·lió militar: de 20 a 30 anys o pena de mort.

194. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1939).

Aquestes condemnes mostren tota la força de la represió i el desig del règim d'anorrear l'enemic. Mantenir els inculpats durant un període tan llarg de temps a la presó era, segons la dictadura, un càstig necessari per als «rojos» vençuts.

D'un total de 408 represaliats vigatans estudiats, coneixem les penes de presó de 183 persones, que detallo a continuació.

Pena de Presó	Nombre	Percentatge
D'1 any a 6 anys i 1 dia	10	5,49 %
De 6 anys i 2 dies a 12 anys i 1 dia	66	36,26 %
De 12 anys i 2 dies a 20 anys i 1 dia	78	42,85 %
De 20 anys i 2 dies a 30 anys	28	15,38 %
Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de les dades extretes dels expedients dipositats a l'ATSJC, a l'ANC i de les fitxes de llibertat vigilada que es troben a l'AEV.		

Tal i com es veu a la taula, el 58,23 % dels condemnats tingueren penes superiors als 12 anys, xifra que posa de manifest l'extrema duresa amb la qual el nou estat franquista va dur a terme la tasca coercitiva. No calia haver comès cap assassinat per tal de rebre una condemna elevada. Un cas paradigmàtic en seria el de Josep Dam Teulats, que fou condemnat a una pena de 12 anys i 1 dia de presó per haver estat membre «de Izquierda Republicana de Cataluña, habiendo ostentado cargos directivos con anterioridad al G.M.N. Durante el Movimiento fue además de la C.N.T. y desde el principio Concejal del Ayuntamiento rojo de Vich».¹⁹⁵

D'aquests 183 vigatans dels quals n'he pogut conèixer les condemnes, fins a un total de 64 van veure reduïdes les seves penes inicials per unes de menor durada, normalment a la meitat. És el cas, per exemple, de Maria Balda Pitallias (o

195. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Josep Dam Teulats.

Pitiellas), una mestressa de casa, casada i amb quatre fills, condemnada pel delictes de rebel·lió militar a 15 anys de presó, pena que li fou commutada per la inferior de 6 anys i 1 dia. També de Miquel Bellmunt Bellmunt,¹⁹⁶ a qui es va reduir la pena de 30 anys de presó major per la de 20 anys i dia. Antoni Callís Matavacas,¹⁹⁷ a qui se li commutà la pena de 30 anys per la de 15 anys de reclusió menor.

Significativa fou la reducció de la condemna imposada a Pere Balmes Jutglà, natural i veí de Sentfores. Aquest jornal·ler afiliat a la CNT, fou condemnat inicialment, pel delictes d'auxili a la rebel·lió, a una pena de 12 anys i 1 dia de reclusió temporal, però va acabar complint finalment 6 mesos i 1 dia de presó menor. Segurament, l'aval favorable del mossèn de Sentfores hi va tenir alguna cosa a veure.

Pel que fa a la pena capital, d'un total de 27 condemnats, només 4 van tenir la sort d'escapar-se de la mort i poder complir "el seu càstig" als centres de reclusió. Així, Miquel Bassols¹⁹⁸ i Josep Conill¹⁹⁹ van veure com la condemna a la pena de mort es convertia en una pena de 30 anys de presó i,

196. Miquel Bellmunt Bellmunt, natural d'Albocacer (Castelló de la Plana) i veí de Vic, amb domicili a la Plaça Major, 17, era practicant de medicina, estava casat i tenia 3 fills. Pertanyé a ERC i, segons els informes de les autoritats franquistes, participà en requisos i robatoris.

197. Antoni Callís Matavacas, natural de Vic i veí de Masquera, tenia el seu domicili al carrer Creueta, 47, baixos. Mecànic de professió, estava casat i tenia 4 fills.

198. Miquel Bassols Font, natural i veí de Vic, amb domicili a la Plaça Major, 9, 3r, 2a. Casat, era impressor de professió. Afiliat al Partit Socialista i a la UGT, fou delegat d'aprovisionaments de la Generalitat de Catalunya a la comarca d'Osona. Fou condemnat a la pena de mort pel delictes de rebel·lió militar.

199. Josep Conill (o Cunill) Rovira, natural i veí de Vic, domiciliat a la Rambla Davallades número 33, estava casat i tenia 2 filles. Cuiner de professió, afiliat a ERC, fou secretari de la comissió d'incautacions i de la caixa immobiliària, segons consta als informes. Pel delictes de rebel·lió militar va ser condemnat a la pena de mort, que li fou commutada per una pena de reclusió, segurament deguda a la intercessió de l'alcalde de Vic Josep Sala Molas. En pàgines anteriors hem pogut veure la petició de commutació de la pena capital per la de presó presentada per l'Ajuntament de Vic.

posteriorment, en una de 12 anys i 1 dia. Lluís Redorta²⁰⁰ i Joaquim Rusiñol,²⁰¹ van escapar també del piquet d'execució acabant per complir una pena de 30 anys.

La taula següent mostra la relació dels vigatans condemnats a mort, amb el seu ofici, militància política i sindical, data i lloc d'execució.

Nom i Cognoms	Ofici	Militància Política o sindical ²⁰²	Data d'execució	Lloc d'execució
Pere Agut Borrell	Curtidor	CNT	11-05-1939	Camp de la Bota
Miquel Bassols Font	Impressor	PSUC	Commutada	
Antoni Buxaderas Font	Lampista	CNT	03-07-1940	Camp de la Bota
Josep Conill (o Cunill) Rovira	Cuiner	ERC	Commutada	
Llucà Creus Bori	Cansalader	Es desconeix	18-10-1939	Camp de la Bota
Ramon Galindo Ribas	Jornaler	POUM	04-11-1939	Camp de la Bota
Pere Garriga Matavacas	Curtidor	Es desconeix	18-10-1939	Camp de la Bota
Josep Marcè Prat	Jornaler	CNT	28-05-1939	Camp de la Bota
Claudi Martín Curto	Jornaler	Es desconeix	01-02-1940	Camp de la Bota
Josep Mas Morató	Torner	UGT	15-07-1939	Camp de la Bota
Casimir Mercadal Pujol	Pagès	ERC	11-11-1939	Camp de la Bota
Josep Noguera Casadevall	Obrer	CNT	15-11-1939	Girona
Enric Ortega Escalona	Pintor	ERC	03-11-1939	Camp de la Bota
Joan Pagès Gallart	Es desconeix	Es desconeix	10-08-1944	Camp de la Bota

200. Lluís Redorta Mussach, natural de Santa Eugènia de Berga i veí de Vic, amb domicili a la Plaça de les Garses, 27, era solter i mestre de professió. Fou secretari de l'Escola Nova Unificada. En els informes consta que inculcava propaganda separatista als seus alumnes.

201. Joaquim Rusiñol (o Rosiñol) Palanca, natural i veí de Vic, amb domicili al Pla de Balenyà, 12, 1a, estava casat i tenia un fill.

202. En els casos en que a un executat li consta l'organització política i la sindical, només he tingut en compte l'organització política.

Nom i Cognoms	Ofici	Militància Política o sindical ²⁰²	Data d'execució	Lloc d'execució
Josep Pagès Simonet	Fuster	Es desconeix	09-05-1939	Camp de la Bota
Tomàs Pastoret Armengol	Venedor ambulat	PSUC	02-08-1940	Camp de la Bota
Jaume Prats (o Prat) Ramon	Fonedor	Es desconeix	09-05-1939	Camp de la Bota
Assumpció Puigdelloses Vila	Mestressa de casa	CNT	27-03-1940	Camp de la Bota
Antoni Pujadas Casalf	Es desconeix	ERC	24-05-1939	Camp de la Bota
Lluís Redorta Mussach	Mestre	Es desconeix	Commutada	
Josep Rius Buxó	Filador	Es desconeix	20-07-1940	Camp de la Bota
Joaquim Rosiñol (o Rusiñol) Palanca	Paleta	POUM	22-11-1939	Camp de la Bota
Joan Salvador Tort	Mestre	Es desconeix	26-04-1939	Camp de la Bota
Jaume Segalés Grau	Carreter	PSUC	23-07-1940	Camp de la Bota
Magí Simón Arnau	Jornaler	Es desconeix	12-03-1939	Camp de la Bota
Josep Transval Expósito	Jornaler	Es desconeix	26-7-1940	Es desconeix
Joaquim Vilalta Sabaté (o Sabata)	Electricista	Es desconeix	Commutada	

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de les dades extretes dels expedients dipositats a l'ATSJC i a l'ANC.

Dels 23 condemnats als quals no se'ls va commutar la pena de mort, el percentatge més gran d'execucions es donà l'any 1939, amb 15 executats. Aquesta dada s'explica pel sentiment de venjança present en els vencedors a la fi de la guerra i per l'inici de la sistematització de la repressió. La resta d'execucions es produïren l'any 1940 (un total de 7) i el 1944 (només 1).

De tots els condemnats a pena capital, només dos d'ells, Tomàs Pastoret Armengol²⁰³ i Miquel Bassols Font, havien

203. Tomàs Pastoret Armengol, natural d'Olost de Lluçanès i veí de Vic, amb domicili al carrer Nou, 89, estava casat i tenia 4 fills. Fou regidor de l'Ajuntament de Vic, des del 18 de juliol de 1936 a l'1 de febrer de 1939.

ocupat càrrecs polítics a l'Ajuntament de Vic i a la Generalitat respectivament.

La filiació política dels vigatans condemnats a mort queda distribuïda de la següent manera: 5 de la Confederació Nacional del Treball, 3 d'Esquerra Republicana de Catalunya, 2 del Partit Socialista Unificat de Catalunya, 2 del Partit Obrer d'Unificació Marxista, 1 de la Unió General de Treballadors. De la resta (10 persones) no he pogut localitzar l'adscripció política. Dels qui se'ls va commutar la pena, 1 pertanyia al PSUC, 1 altre era militant d'ERC i dels dos restants no he pogut trobar la seva adscripció política.

En relació als seus oficis, en els casos que són coneguts, tenim: cinc jornalers, dos curtidors, dos mestres, un pagès, un obrer, un fonedor, un electricista, un paleta, un filador, un fuster, un pintor, un cansalader, un cuiner, un lampista, un impressor, una mestressa de casa, un carreter, un torner i un venedor ambulat. Tal i com es pot veure, el sector secundari predomina àmpliament entre les professions dels condemnats a mort.

4.2. Absolucions

Quan una persona quedava absolta en un judici, això no implicava de cap manera que restés exempta de tota responsabilitat. Simplement pel sol fet d'haver estat encausat, per molt favorable que hagués sigut la sentència, l'individu havia de suportar sempre l'estigma del dubte i una vigilància més gran que la resta de la població. Cal considerar, també, els enormes esforços que havien de fer els familiars per tal d'aconseguir les recomanacions o els avals necessaris que fessin possible l'absolució de l'acusat.

He trobat només quatre casos d'absolució, en els 408 casos estudiats: el de Pere Canadell Faja, el de Joan Pietx Oliva i el dels germans Godayol.

Pere Canadell Faja, natural i veí de Vic, amb domicili al carrer de Sant Pere, 45, estava casat i tenia tres fills. Jornaler de professió fou absolut perquè «no aparece que haya participado en la rebelión ni cometido a su amparo violencias».²⁰⁴ En canvi, els seus germans Antoni i Joan foren condemnats a una pena de 12 anys i 1 dia pel delictes de rebel·lió militar, el primer, i de 20 anys i 1 dia pel delictes d'auxili a la rebel·lió, el segon. També fou exculpat Joan Pietx Oliva, acusat d'antimilitarista, de separatista, d'haver participat, a la caiguda de la Dictadura de Primo de Rivera, en els desordres ocorreguts a la ciutat de Vic i d'haver ultratjat la bandera nacional, així com de publicar en les capçaleres separatistes *L'Hora Nova* i *Gazeta de Vich*. Aquest és un cas significatiu perquè hi ha una evident contradicció entre l'informe elaborat per Lluís Massana, alcalde accidental de Vic, i el que posteriorment elaborà l'alcalde titular, Josep Vilaplana Pujolar. Així mentre Lluís Massana acusava Joan Pietx²⁰⁵ de separatista, de desitjar una «Cataluña Lliure» i d'haver-se imprès en la seva impremta «unas convocatorias en catalán», Josep Vilaplana Pujolar manifestava que Lluís Massana havia actuat a esquesnes seves i que l'acusat era una persona de «arraigados sentimientos religiosos» que militava en partits de dreta.

Joan Pietx Oliva era propietari de la impremta coneguda com a Tipografia Balmesiana. Nascut a Vic el 19 de novembre de 1879, era fill de Ramon Pietx Surinyach, fabricant de teles i cintes, i de Dolors Oliva Prat. S'inicià en el món de la impremta amb l'adquisició de la raó social Ausió y Cia., titular de la Impremta y Tipografia Católica de San José, un establiment dedicat sobretot a llibreria que regentava, a més, el monopoli o estanc dels llumins i que disposava d'una simple maquinària per imprimir targetes. El 1902 adquirí una moderna màquina tipogràfica Minerva gràcies a la seva associació amb Marià de Rocafiguera i el 1916 naixia la

Tipografia Balmesiana, fruit d'un procés de concentració de petits establiments tipogràfics.

L'any 1914, Joan Pietx passà a ocupar el càrrec d'oficial d'hisenda a l'Ajuntament de Vic i a finals d'aquell any era nomenat Dipositari. Aquest càrrec el desenvolupà fins al maig de 1930, quan una reforma del personal municipal l'exclougué del càrrec en qüestió. Joan Pietx era, a més, un personatge fortament arrelat a la vida ciutadana, vinculat a nombroses entitats, totes elles de caire catòlic i catalanista: Beneficència de Vic, «Casino Vicense», Catalunya Vella, Centre Catalanista de Vich, Centre Excursionista de Vic, Germandat de Santa Teresa de Jesús, «Juventud Católica de Vich», «La Mutual Vicense», «Pia-Unión de San Miguel», Societat Vigatana de Concerts, l'Obra del Pa de Sant Antoni i del Pa dels Pobres de Vich.

A redós de la Tipografia Balmesiana, aparegué un dels diaris més influents de la ciutat de Vic fins a l'esclat de la Guerra Civil, la *Gazeta de Vich*, dirigida pel canonge Collell primer i més endavant per Joan Anglada Vilardebó. Durant el període de Guerra Civil, la Tipografia Balmesiana fou incautada i deixà de publicar-se la *Gazeta de Vich*, que fou substituïda per *L'Hora Nova*, la principal publicació periòdica vigatana del període bèl·lic. Amb la fi de la contesa i la instauració del règim franquista, la família Pietx recuperà la propietat de l'establiment i reanudà la seva activitat habitual.²⁰⁶

L'any 1939, Joan Pietx, afiliat a la Lliga Regionalista, fou sotmès a judici per les noves autoritats franquistes, acusat, com hem vist, d'antimilitarista, de separatista, d'haver participat, a la caiguda de la Dictadura de Primo de Rivera, en els desordres ocorreguts a la ciutat de Vic i d'haver ultratjat la bandera nacional, així com de publicar en les publicacions separatistes *L'Hora Nova* i la *Gazeta de Vich*. De totes maneres el judici es resolgué favorablement a l'inculpat i acabà

204. ANC. Fons Presó de la Model. Expedient d'Antoni Canadell Faja.

205. ATSCJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Joan Pietx Oliva.

206. Tota la informació sobre Joan Pietx i la Tipografia Balmesiana està extreta de l'ACOS. Fons Pietx.

essent absolt. No va córrer la mateixa sort, el seu germà Valentí, acusat de pertànyer a partits d'esquerra i de ser el redactor en cap de la publicació *L'Hora Nova*, considerada per les autoritats franquistes de tendències separatistes. Detingut l'any 1939, fou condemnat a 20 anys de reclusió temporal, que havia de complir a la Presó Cel·lular de Barcelona, però el 14 de gener de 1942 obtingué la llibertat condicional amb desterrament a Palma de Mallorca i fou indultat el 20 de juny de 1947.²⁰⁷

El darrer exemple d'absolució que he pogut detectar el constitueix el cas dels germans Jaume i Josep Godayol Boixaderas, imputats ambdós del càrrec de desertió. Els dos germans, naturals i veïns de Vic, amb domicili al carrer Manlleu, 13, 1a, eren curtidors i eren solters. Sembla que la denúncia partí d'un grup d'excombatents, que els acusaren d'haver passat la frontera amb França el 19 de juliol de 1937 on, segons els mateixos testimonis, van romandre fins a la fi de la Guerra Civil.

Les declaracions de diversos testimonis com Domènec Macià Bofill contribuïren a una resolució de l'expedient obert favorable als encausats. En el seu testimoniatge, Domènec Macià manifestà que: «conoce a los encartados Godayol, de quienes sabe por propio conocimiento son sujetos de filiación derechista y de buena conducta. En el año treinta y siete cruzaron la frontera, permaneciendo en Francia hasta la liberación de Cataluña, en que nuevamente se trasladaron a esta ciudad. Tiene el convencimiento de que no se pasaron a la España Nacional por cobardía. El padre de ellos murió a consecuencia del disgusto que le proporcionaron los rojos, en ocasión de ir a detenerle».²⁰⁸ Altres testimonis vindrien a confirmar aquesta opinió de Domènec Macià, com per exemple Josep Pujosa Bartes, quan diu que «son perso-

nas de excelente conducta y de antecedentes derechistas»,²⁰⁹ o també Josep Serdà Prat, quan durant el judici manifestà «que estos individuos disfrutan de buena posición económica. Sabe asimismo que eran de derechas antes del Movimiento».²¹⁰ Idèntica declaració trobem en el testimoni de Joan Orriols Monset, regidor de l'Ajuntament de Vic durant el període de 1943 a 1947.

L'informe de l'Alcalde de Vic, Josep Sala Molas, datat el 26 juliol de 1939, no fou en canvi tant favorable als acusats, malgrat considerar-los persones de dretes:

«[...] Tengo el honor de informar a V.S. que de los antecedentes conducta y actuación, de los citados vecinos antes y durante el dominio rojo-separatista, es lo siguiente: Antes del G.M.N. no se le sabe que pertenecieran a partido político ni sindical, siendo considerados elementos de orden y de derechas, habiendo sido perseguidos y perjudicados por la colectivización de Curtidores, como todos los patronos de dicho ramo, observando una buena moralidad y conducta. Durante el dominio rojo-separatista, el día 19 de Julio, de 1937, pasaron la Frontera permaneciendo en Francia hasta la Liberación total de Cataluña, por nuestro Glorioso Ejército, demostrando con tal proceder cobardía o ser malos españoles [...]».²¹¹

En contraposició a la consideració de covards i mals espanyols que en féu Sala Molas, l'informe del prevere de la Parròquia del Carme, Joan Campalans, a la qual pertanyien els dos acusats, justificava el seu pas a França:

«[...] me es grato manifestar que los jóvenes José y Jaime Gudiol y Boixaderas feligreses de esta Parroquia desde su bautismo son personas de ideología derechista, habiendo pertenecido a la congregación de San Estanislao y en la de

207. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Joan Pietx Oliva.

208. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques seguit contra Jaume i Josep Godayol Boixaderas.

209. *Ibidem*.

210. *Ibidem*.

211. *Ibidem*.

la Inmaculada y San Luis hasta que fué disuelta en el año 1936, de las que formaban parte de las juntas directivas y que durante la revolución separatista del año 1934 fueron designados junto con otras personas católicas a la vigilancia del Convento de las Devalladas, poniendo así en peligro sus vidas; Con motivo de la nefasta reforma de la ley de Congregaciones Religiosas dictada por el gobierno de la república fueron miembros de la seccion de Defensa de Religiosos y Asociaciones Católicas. Por sus actividades católicas fueron perseguidos por las hordas anarcosindicalistas para asesinarles tuviendo que esconderse y después de muchos sufrimientos lograron pasar la frontera con el fin de dirigirse a la España Nacional cosa que no pudieron lograr por su delicado estado de salud. Y para que conste firmo la presente en Vich a uno del mes de julio del año mil novecientos cuarenta».²¹²

Els informes de la Guàrdia Civil i de Falange vingueren a corroborar l'opinió favorable de la majoria dels testimonis, quan afegien, per exemple, que ambdós germans havien estat afiliats abans del «Movimiento Nacional», a la Unió Patriòtica, al Centre Tradicionalista i a Acció Catòlica, havent observat «en todo momento una intachable conducta y moralidad».²¹³

Davant de tots aquests informes elaborats per les diferents forces vives de la ciutat, el jutge decretà la seva absolució.

5. El món penal

L'anorreament dels vençuts es convertí en una de les principals prioritats del règim franquista. L'anihilació empresa pels militars sublevats el juliol de 1936 tingué la seva prolongació en la postguerra, convertint l'Estat espanyol en un esce-

212. *Ibidem*.

213. *Ibidem*.

nari de mort i terror. Finalitzada la guerra, començà un període farcit d'execucions en massa i anys de presó per a molts d'aquells qui s'havien significat al costat de la República.

La declaració de l'estat de guerra de juliol de 1936 posà fi a l'estat de dret i impulsà el que Serrano Suñer definí com la «justícia al revés». La paradoxa de la revolta militar fou que la fidelitat a la República es convertí en un delictes. Així, aquells qui s'havien mantingut lleials al govern republicà passaren a estar fora de la llei, foren expulsats de la societat, considerats culpables del delictes de rebel·lió militar.

El confinament de persones s'establí en base a dues premisses: la participació en el conflicte bèl·lic al costat del bàndol republicà i la ideologia política dels vençuts. Durant la guerra i els inicis de la postguerra, els camps de concentració acolliren els presoners de guerra, les tropes republicanes derrotades per la sublevació militar. Després, els presos foren sotmesos a un procés de classificació que els portà, en virtut de la seva de la seva adscripció política i de l'aplicació de les lleis dictades, a la reclusió permanent en establiments penitenciaris escampats per tot l'Estat espanyol.

Tant els camps de concentració com les presons van tenir una funció repressiva i feren realitat la idea excloent segons la qual els vençuts no tenien lloc en el nou Estat.

5.1. Els camps de concentració

Els camps de concentració, com molt bé descriu Santos Julià en el seu treball sobre la Guerra Civil²¹⁴ van ser uns centres de reclusió de caràcter provisional, que existiren fonamentalment fins a l'estiu de 1939. Foren emprats per albergar l'exèrcit republicà captiu i discernir la responsabilitat dels seus membres. La seva finalitat classificadora és evident si tenim en compte que serviren al règim per reconèixer els

214. *Víctimas de la Guerra Civil*. Barcelona: Temas de Hoy, 1999.

militars de graduació, els polítics significats, els càrrecs públics o les persones amb una trajectòria revolucionària. Per això a totes les caixes de reclutes de l'Espanya franquista s'exposà una relació de detinguts als camps. Es tractava d'identificar els presos per tal de poder-los alliberar o per denunciar-los pel seu passat (ideològic, polític i personal). Aquesta necessitat de classificar els presoners portà a la creació d'una «Inspección de Campos de Concentración», que depenia de la «Dirección General de Servicios».

Una vegada classificat, el pres era conduït del camp de concentració a centres de reclusió permanent (presons o batallons de treballadors) o bé era posat en llibertat mitjançant els avals de les autoritats pertinents, tot i que això no significava que l'alliberat no pogués ser denunciat més endavant, detingut de nou i finalment jutjat.

He trobat fins a un total de 16 vigatans que van estar reclosos en els diferents camps de concentració distribuïts al llarg de la geografia espanyola:

Camp de Concentració	Nombre
Camp de Concentració de la Magdalena (Santander)	4
Camp de Concentració de la Plaça de Toros de Santander	2
Camp de Concentració de Santoña (Santander)	2
Camp de Concentració de Santa Maria de Oya (Pontevedra)	1
Camp de Concentració de Deusto (Bilbao)	1
Camp de Concentració de Miranda de Ebro (Burgos)	1
Camp de Concentració de Aranda de Duero (Burgos)	1
Camp de Concentració de Puigcerdà	1
Camp de Concentració de Cervera	1
Camp de Concentració del Castell de Lleida	1
Camp de Concentració de Montblanc	1
Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de la documentació trobada a l'AMV i a l'Arxiu Militar de Guadalajara.	

Gràcies al llibre de Joan Llach,²¹⁵ sabem com era la vida al camp de concentració de Miranda de Ebro, un dels centres de reclusió on estigueren confinats presos vigatans:

«El Campo de Concentración de Miranda de Ebro (Burgos), ocupaba una gran superficie de terreno, cercado y con puestos de guardia y vigilancia armada en todos los puntos determinados por el Mando de dicho Campo de Concentración. Estaba destinado a la recepción de prisioneros y a la subsiguiente distribución de los mismos, formándose en él Batallones de Trabajadores destinados a diversos puntos de la geografía de la España Nacional para dedicarlos a la reconstrucción de lo que había sido destruido durante la guerra[...]. En el Campo de Miranda de Ebro, así como en algunos otros, el prisionero solía recibir malos tratos físicos, precisamente de otros prisioneros que habían aceptado el empleo de “cabos de vara”[...]. El asta de la enseña se hallaba plantado en el centro de un entarimado y, por las tardes, una vez arriada la bandera, el comandante del Campo arengaba a la multitud de prisioneros finalizando su discurso con vivas a España y al Caudillo. Luego se cantaba a coro los himnos patrióticos, dando los vítores de rigor».

Un comentari a part mereixen aquells vigatans que van estar captius en els camps nazis. Alguns eren només camps de presoners, com Stalag, mentre que d'altres eren veritables camps d'externini com Mauthausen.²¹⁶ A la taula següent, es relacionen els vigatans que van estar confinats en aquests camps:

215. Joan Llach, que no era de Vic, fou fet presoner a la Batalla de l'Ebre i estigué captiu durant dos anys en un batalló de treballadors. Exposa la seva experiència en el llibre *Campos de concentración en la España de Franco*. Barcelona: Producciones Editoriales, 1978.

216. Mauthausen fou un camp d'extermini nazi, situat a Àustria. Classificat en la categoria III, la pitjor de totes, estava dedicat als «irrecuperables», els enemics perillosos per al Tercer Reich, tal i com queda reflectit al llibre de Rosa Toran, *Vida i mort dels republicans als camps nazis*. Barcelona: Proa, 2002.

Nom	Camp de concentració	Data entrada al camp	Data de mort o d'alliberació
Ramiro Badía Quintilla	Stalag XII-D	Es desconeix	Alliberat el 05-05-1945
	Mauthausen	25-01-1941	
Joaquim Delgado Riubaudulls (o Ribaudulla)	Stalag VIII-C	Es desconeix	Morí el 01-12-1941
	Mauthausen	27-01-1941	
	Gusen	30-01-1941	
Carles Franquesa Güell	St Angoulême	Es desconeix	Alliberat el 05-05-1945
	Mauthausen	24-08-1940	
Joan Franquesa Vidal	Compiègne	21-05-1944	Morí el 04-12-1944
	Neuengamme	24-05-1944	
	Schandelah	Es desconeix	
Miquel Gudiol Rovira	Pantin	15-08-1944	Alliberat en data desconeguda
	Buchenwald	20-08-1944	
Artur Piqué Forgas (o Fargas)	Stalag 142	Es desconeix	Morí el 08-01-1942
	Mauthausen	26-04-1941	
	Gusen	20-10-1941	
Joan Rodríguez Pons	Stalag XII-D	Es desconeix	Alliberat el 05-05-1945
	Mauthausen	25-04-1941	
	Gusen	Es desconeix	
Lluís Serradell Santaneva (o Santanera)	Stalag XI-B	Es desconeix	Morí el 19-11-1941
	Mauthausen	27-01-1941	
	Gusen	21-04-1941	
Feliç Tona Basas	Stalag XI-B	Es desconeix	Morí el 08-11-1941
	Mauthausen	27-01-1941	
	Gusen	08-04-1941	
Josep Verdager Anglada	St Angoulême	Es desconeix	Morí el 15-08-1941
	Mauthausen	24-08-1940	
	Gusen	17-01-1941	

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de la informació extreta del llibre de Montserrat Roig *Els catalans als camps nazis*. Barcelona: Edicions 62, 1995, p 426. i de l'obra de Benito Bermejo i Sandra Checa, *Libro Memorial: Españoles Deportados a los Campos Nazis (1940 - 1945)*. Madrid: Secretaria General Técnica, 2006, p 298.

La trajectòria vital dels vigatans que acabaren els seus dies als camps nazis és força similar: bona part d'ells tingueren com a primera destinació el camp de presoners d'Stalag, per passar després al camp d'extermini de Mauthausen i, finalment, a Gusen (Comandament de Mauthausen) on trobaven la mort. Altres seguiren itineraris diferents, amb l'inici de la seva reclusió als camps francesos d'Angoulême, Pantin i Compiègne, i fins i tot dos d'ells (Joan Franquesa i Miquel Gudiol) no anaren a Mauthausen ni a Gusen. Una altra característica comuna fou que cap d'ells aconseguí evadir-se. Tots moriren en el camp o foren alliberats en la conjuntura del final de la Segona Guerra Mundial. Dels 10 vigatans dels quals tinc constància que estigueren reclosos en els camps nazis, un 60 % va morir al camp (5 a Gusen i 1 a Schandelah) i el 40 % restant fou alliberat.

El règim franquista pretengué endegar un magne procés d'investigació que, a través de la informació obtinguda sobre cada presoner, havia de servir per procedir a la seva alliberació o a la seva reclusió. De bon principi ja es va veure que aquest objectiu era impossible de portar a terme a causa de l'enorme quantitat de presoners que hi havia. La solució que es trobà fou invertir el procés, és a dir, responsabilitzar els propis reclusos de la tasca d'obtenir els avals que els havien de permetre sortir del camp de concentració i recuperar la llibertat. A partir d'aquí s'inicià, per part de familiars, amics o fins i tot els mateixos presos, una autèntica cursa a la recerca d'aquells documents (ja fos un aval d'un mossèn, de l'alcalde del seu poble o de qualsevol altra persona influent) que poguessin testimoniar la bona conducta i els antecedents adients del reclús en qüestió. Al darrere de cada pres hi hagué els informes corresponents de les forces vives (Ajuntament, Falange, Guàrdia Civil i Església). En algunes ocasions es féu un abús d'aquesta potestat d'avaluar, de tal manera que les autoritats de la ciutat de Vic es van veure obligades a imposar sancions econòmiques a tots aquells que avalessin sense estar-ne degudament autoritzats:

«Comandancia Militar de Vich. Nº 277

Sírvase comunicar a los vecinos de esta José Saborit, domiciliado en Planas Bonas, y Joaquin Gaminans, con domicilio en Serra Rica, ambos domicilios junto al Campo de Aviación, que les ha sido impuesta una multa de quinientas pts. a cada uno de ellos por avalar indebidamente. Dicha multa la haran efectiva en esta Comandancia Militar en el plazo de cinco días. Dios guarde a España y a V. muchos años. Vich 16 de junio 1939. Año de la Victoria. El Comandante. Firmado: Felipe Abella».²¹⁷

Per a molts presos l'aval de l'alcalde de Vic es convertí en el salconduit cap a la llibertat. Aquest és el cas de Jaume Casellas Arbós, comerciant vigatà, amb domicili al carrer de Gurb, 58. Des del camp de concentració de Santoña (Santander), on estava pres, envià una carta a l'alcalde de Vic Josep Sala Molas demanant-li el seu aval per poder sortir del camp de reclusió:

«Saludo a Franco. ¡Arriba España! Santoña, 14 de Marzo de 1939. Tercer Año Triunfal.

Muy distinguido Sr.:

Motiva la presente el hecho de encontrarme en un campo de concentración y haber escrito varias cartas a mi esposa sin haber tenido contestación. Ahora bien, en previsión de lo que hubiera podido pasar me dirijo a vd. en espera que averiguará el paradero de mi esposa, enterandola de que para salir de este campo de concentración necesito que el alcalde avale mi actuación durante el dominio rojo y que la Falange y Guardia Civil hagan lo mismo, mandándomelo en seguida ya que con él recobraré mi libertad. Caso de haber pasado algo en mi casa espero tendrá a bien tramitarme dichos avales. Un servidor Jaime Casellas Arbos vivo en la calle Gurb nº 58, comercio de

vinos. Puede Vd. en todo caso enterarse de mi actuación en casa José Fariols, Francisco Casabosch, y José Bach, el de la tienda en la Rambla del Carmen».²¹⁸

Un exemple semblant seria el de Martí Rosés Boixés que, el 6 de febrer de 1939, envià una carta a l'alcalde sol·licitant l'aval per sortir del Camp de Concentració d'Aranda del Duero on romania reclòs. I el mateix podem dir de Domènec Riera Comerma, Francesc Cañellas Orra i Antoni Ponsa Cuberta, veïns de Vic que, al Camp de Concentració de la Magdalena (Santander), esperaven la intercessió de la màxima autoritat municipal per tornar a casa.

Dels 16 vigatans estudiats que estigueren presoners en camps de concentració, la meitat obtingué la llibertat mentre que l'altra meitat continuà detinguda, ara però, en centres de reclusió permanent.

Pere Morral Vilaseca, per posar un exemple, reclòs des de març de 1939 al Camp de Concentració de la Plaça de Toros de Santander, aconseguí l'aval de l'alcalde Josep Sala Molas que li permeté obtenir la llibertat:

«Vich 13 de Marzo de 1939. III Año Triunfal.

SR. Jefe del Campo de Concentración de la Plaza de Toros. Santander.

Muy Sr. Mío: Le agradeceré gestione, a ser posible, la liberación del prisionero de guerra Pedro Morral Vilaseca, del 3 grupo de ese Campo de Concentración, el cual tiene ya en su poder los avales y tratarse de persona de mi mayor confianza y completamente adicto al Glorioso Movimiento Nacional. Quedo de V. Afmo. S.S.El Alcalde».²¹⁹

Així doncs, mentre que els uns, després de mobilitzar família i amics, aconseguiren els avals i foren posats en llibertat, els altres eren destinats als camps de treball o, en el

217. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

218. AMV. Caixa Correspondència (Març de 1939).

219. *Ibidem*.

cas que se'ls hagués incoat un procediment penal militar, ingressaren preventivament a la presó.

Els camps de concentració tingueren un innegable objectiu repressiu. Foren utilitzats pel règim dictatorial com un mecanisme de venjança on els vençuts prengueren consciència, per primer cop, del seu paper en el nou Estat, de la seva infravaloració com a éssers humans. L'amuntegament, les pallisses i la fam foren el pa de cada dia als camps de concentració. No és estrany, doncs, que molts presos hi trobessin la mort. Pel que fa al cas concret de Vic, he localitzat dos casos de reclusos morts als camps de concentració espanyols: el de Lluís Camps Palau i el de Josep Vila Verdaguer. La carta del mossèn a l'Alcalde de Vic referent a la mort de Lluís Camps parla per ella mateixa:

«Sr. Alcalde de Vich (Barcelona)

Muy Sr. Mío: Como Capellan de este Campo tengo el sentimiento de comunicar a V. que Luis Camps Palau hijo de Francisco y Rosa falleció en la enfermeria de este Campo a consecuencia de neumonia después de recibir los Santos Sacramentos. Lo que comunico a V. para que se sirva trasladarlo a su familia. Suyo affmo. S.s.q.e.s.m. El Capellan».²²⁰

Si en Lluís Camps va morir de pneumònia al Camp de Concentració de Presoners i Presentats de Lleó, en Josep Vila, després d'una trajectòria atzarosa que el portà des de Siebon (on fou detingut) a Pamplona i d'aquí al Camp de Concentració de Miranda de Ebro (Burgos) i al Batalló de Treballadors núm. 90 d'Ariondas (Astúries), morí a l'Hospital Militar d'Oviedo, a causa d'una broncopneumònia.

Paral·lelament als camps de concentració, que acolliren a soldats i militars, funcionaren els organismes oficials de detenció, és a dir, les presons. A causa de l'enorme quantitat de presos que existia, es féu necessari habilitar com a presons, locals tan diversos i insospitats com cinemes, castells, escoles, edificis religiosos, etc. Així, per exemple, a Barcelona s'habilitaren nous espais penitenciaris en diferents punts de la ciutat, els quals es convertiren en annexos de la Presó Model –Cel·lular–, que era la presó oficial: Sant Elies,²²¹ la fàbrica anomenada El Cànem (situada al Poble Nou) i el Palau de Missions de Montjuïc (de funcionar com a camp de concentració l'any 1939 passà a ser, el mes de gener de 1940, presó). A Lleida, el Seminari fou habilitat també com a presó. En tots ells hi van estar reclosos presos vigatans. A Vic, el Col·legi de Sant Josep es convertí en centre de reclusió:

«Comandancia Militar de Vich

Tengo a bien comunicarle a los efectos pertinentes que ha ingresado en la cárcel del Colegio de San José, Jaime Prat Ramón (a) Vergós, de profesión fundidor, del cual se tienen gravísimos cargos.

Vich, 9 de febrero de 1939. III Año Triunfal. El Coronel Cte. Militar.

Sr. Juez Militar de esta Comandancia de Vich».²²²

Mossèn Pere Viñas, conegut com a Pere de la Pipa ens parla d'aquesta nova funció que l'escola tingué durant la immediata postguerra: «En anar a visitar al Col·legi de Sant Josep, lloc destinat a seminaristes pobres i on jo havia fet ma carrera, el trobo també replè de presoners de guerra i ben famolencs».²²³

221. L'Església de Sant Elies i el claustre de l'Església de Santa Agnès, al carrer de Sant Elies, foren habilitats com a presó.

222. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1939).

223. Josep Franquesa i Aliberch. *Reports d'en Pere de la pipa*. Vic: Impremta Anglada, 1972, p. 158.

220. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1939).

En aquest mateix sentit s'expressa Maria Miralpeix: «La primera cosa que demanem és on són els presoners, i ens diuen que estan en un casal que en diuen la Panissa.²²⁴ Aquest casal és un convent molt gran, amb moltes finestres, i en moltes d'elles hi ha presoners que treuen el cap i que et demanen un tros de pa o alguna altra cosa per menjar».²²⁵

D'altres edificis de la ciutat es convertiren també en centres de reclusió, passant a desenvolupar una funció que res tenia a veure amb la finalitat amb què foren creats. És el cas de la fàbrica Can Mastrot, situada al carrer Pla de Balenyà, on, segons explica també Maria Miralpeix, foren traslladats després els presoners: «Donem un volt per la Panissa i preguntem on han portat els presos. -A Can Mastrot –respon un guarda secament. A Can Mastrot és una fàbrica que ara han convertit en presó. És un casal grandíols. Allí es veuen homes i dones que demanen, amb rostres compungits, els noms d'alguns pres, per si es troba allí».²²⁶

A mesura que l'exèrcit franquista anà conquistant els diferents municipis, procedí a la detenció de totes les persones que eren denunciades. Homes i dones foren confinats a la presó municipal o, en el seu defecte, als locals habilitats com a tal. En el cas de Vic, coneixem fins a 69 persones que van ser detingudes i recloses a la Presó de Partit de Vic. La Presó de Vic, com totes les presons de partit, era un centre amb capacitat per contenir un nombre reduït de reclusos, entre detinguts, presos i transeünts. El seu director, durant el període estudiat, fou Adolfo Sánchez Bragado, que a partir de l'any 1943 ocuparia també el càrrec de secretari de la Junta de Defensa Passiva de Vic.²²⁷

224. L'edifici del Col·legi de Sant Josep era conegut popularment com «la Panissa».

225. Maria Miralpeix. *Una aventura...d'amor, en temps de guerra*. Vic: [S.n], 2001, p. 33.

226. Maria Miralpeix, *Op. cit.*, p. 41.

227. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1941 i Octubre de 1943, respectivament).

Aquelles persones que es convertiren en detinguts definitius anaren a parar, procedents de la presó municipal, a la presó provincial (la Presó Model de Barcelona) on restaren a l'espera de la celebració del seu judici. La Presó de Vic fou, per tant, una presó temporal que acollí als detinguts fins al seu trasllat a la Presó de Barcelona. Del conjunt de 408 persones represaliades que formen el present grup d'estudi, coneixem el centre penitenciari al qual varen anar a parar 307. D'aquests, fins a un total de 100 foren traslladats, procedents de la Presó de Vic, a la Cel·lular de Barcelona.

Els presos vigatans estigueren també reclosos en d'altres presons de Barcelona (San Elias i Palacio de Misiones), de Catalunya (Girona i Lleida, bàsicament) i de l'Estat Espanyol (Presó de San Miguel de los Reyes, de Santa Maria del Puig i Presó Model de València; Presó de Terol; Presó Provincial de Santander; Presó Central de Valdenoceda; Presó de Badajoz, per citar-ne algunes).

Un itinerari habitual entre els captius vigatans era el que començava a la Presó de Vic, on ingressaven en ser detinguts, passava per la Presó Cel·lular de Barcelona i tenia el seu final a la Presó de San Miguel de los Reyes, de València. Jaume Mas Vilaregut,²²⁸ Antoni Mora Quintana,²²⁹ Tomàs Moreta Mas,²³⁰ Ramon Pérez Comas²³¹ i Joan Puntí Usart²³² consti-

228. Jaume Mas Vilaregut, natural de Santa Maria de Corcó i veí de Vic, estava casat i era paleta de professió. Militant de la CNT i del POUM, va ser condemnat pel delictes de rebel·lió militar a 20 anys de presó temporal. Segons els informes de les autoritats franquistes, fou milicià, participà en saquejos i robaris i amenaçà de mort a Bartolomé Balasch, Dolors Coma i Encarnació Casajuana.

229. Antoni Mora Quintana, casat i amb dos fills, era natural i veí de Vic, amb domicili al carrer de Sant Pere. Paleta o electricista, segons les fonts, fou condemnat pel delictes d'auxili a la rebel·lió a 15 anys de reclusió temporal. El 14 de febrer de 1943 sortí en llibertat condicional i el 26 d'octubre de 1951 obtingué el certificat de llibertat definitiva.

230. Tomàs Moreta Mas, natural i veí de Vic, domiciliat al carrer Arquebisbe Alemany, 20, 3r 1a, era solter i era sastre de professió. Pertanyé a Estat Català. Fou condemnat pel delictes de rebel·lió militar a 20 anys de reclusió temporal, que li fou commutada per una pena de 6 anys i 1 dia de presó. El 25 de juny de 1941 obtingué la llibertat condicional.

tueixen un exemple dels vigatans que patiren aquest periple.

La pràctica de fer complir al pres la seva condemna en diferents establiments penitenciaris fou el sistema que el règim tenia per destruir l'organització interna dels reclusos, trencar els possibles lligams de companyonia que s'establien entre companys de cel·la, desbaratar els hipotètics plans de fuga i, sobretot, deixar molt clar que els reclusos no tenien cap poder de decisió sobre el seu futur, i que eren les autoritats franquistes les qui exercien el control sobre tots els aspectes de la seva vida. Els trasllats de presó esdevingueren així un element de coerció més en l'engranatge repressiu del règim, exercit amb una gran arbitrarietat per les autoritats. Un exemple en seria Joaquim Vilalta Sabaté, condemnat pel delictes de rebel·lió militar a la pena capital, que li fou commutada per una pena de 30 anys de reclusió. Inicialment reclòs a la Presó de Vic, el 9 de març de 1940, fou traslladat poc després (l'1 de maig de 1940) a la Presó Cel·lular de Barcelona i més tard (el 23 d'octubre de 1944) a la Presó de Montijo (Badajoz), per acabar el seu periple penitenciari de nou a la Presó Cel·lular de Barcelona. Joaquim Vilalta era natural de Lluçà i veí de Vic, electricista de professió i milicià al servei del comitè revolucionari de Vic. Els informes de les autoritats franquistes el qualifiquen de persona de «malos antecedentes y conducta», que durant el període republicà actuà «como miliciano armado a las órdenes del comité y aplaudía los asesinatos que se iban sucediendo, intervino en unión de Freixanet y otros en la batida que se dio en los pue-

231. Ramon Pérez Comas, natural i veí de Vic, estava casat i tenia 6 fills. Fonedor, dirigent de la CNT vigatana, participà en la col·lectivització de les indústries vigatanes. Se l'acusà també d'haver fabricat bombes. Pel delictes de rebel·lió militar, fou condemnat a reclusió perpètua, pena commutada per una de 20 anys de reclusió menor. Morí a la Presó de San Miguel de los Reyes (València), a causa d'una hemorràgia cerebral.

232. Joan Puntí Usart, natural de Vic i veí de Malla, estava casat i tenia 4 fills. Pertanyia al Sindicat dels Rabassaires. Fou jutge municipal de Malla. Acusat del delictes de rebel·lió militar va ser condemnat a 20 anys de reclusió temporal. El 16 de juny de 1943 obtingué la llibertat condicional.

blos de Montañola y Santa Eulalia para la captura de personas de derechas que se encontraban allí escondidas, de las que resultaron varias asesinadas entre ellas el reverendo Jacinto Andrades [sic Anglada] Collells [sic Collell]». Segons explica Mossèn Pere Viñas en el llibre *Reports biogràfics d'en Pere de la Pipa*, l'únic assassinat que es perpetrà fou el del prevere Anglada «I vós mateix repòrter d'ara, que no teniu ben present la mort del vostre²³³ cunyat sacerdot, Mn. Jacint Anglada, al peu de la riera de Muntanyola, ja que, desgraciadament, fou l'únic que trobà aquella trepa d'uns 50 milicians que vingueren a perseguir els refugiats a les nostres serres?».²³⁴

La totalitat de dones vigatanes estudiades (fins a 13) van estar recloses a la Presó de Dones de Barcelona, a les Corts. Malauradament no n'he pogut fer un seguiment exhaustiu ja que la documentació, com he comentat a la introducció, s'ha perdut i a l'Arxiu Nacional de Catalunya només disposen del llibre de registre de la presó.

A l'igual que hem vist en parlar dels camps de concentració, s'endegà a les presons un procés de recerca d'aval per aconseguir la llibertat anhelada. Així Pere Freixa Ferrer, que es trobava detingut a la Presó de Granollers, aconseguí un certificat de l'alcalde de Vic, Josep Sala Molas que, amb data de 5 de febrer de 1939, l'acredità com a persona de «buenos antecedentes y adicto al Glorioso Movimiento Nacional».²³⁵

Un cas idèntic a aquest el representa el de Joan Ginebra Puig, reclòs també a la Presó de Granollers, i del qual l'alcalde de Vic demanà, el 7 de febrer de 1939, que se'l posés en llibertat ja que es tractava de «un sujeto de buena conducta».²³⁶

233. Es refereix a Joan Anglada i Vilardebò que féu l'entrevista a mossèn Pere Vinyes, conegut com a Pere de la Pipa.

234. Josep Franquesa i Aliberch. *Reports biogràfics d'en Pere de la Pipa, Op. Cit.*, p. 61.

235. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1939).

236. *Ibidem*.

També Andreu Parareda Salvans, pres a la Presó Model de Barcelona, aconseguí que l'alcalde de Vic, Josep Sala Molas l'avalés com a ciutadà de «muy buenos antecedentes y muy adicto al Glorioso Movimiento Nacional».²³⁷

El mateix podem dir de Josep Muns Pujols, que ingressà a la Presó de Vic el 21 de març de 1939 i, posteriorment, el 27 de juny de 1939, a la Presó Cel·lular de Barcelona. Poc després, el 3 d'agost de 1939, era posat en llibertat gràcies a l'aval de l'alcalde de Vic, Josep Sala Molas. El 27 d'abril de 1939, el Capità Jutge Militar de l'Auditoria de Guerra de la IV Regió Militar, José Calleja Olarte, demanà informes sobre l'esmentat Josep Muns a l'alcalde de Vic. La resposta de Sala Molas no es féu esperar, i al dia següent envià una carta a la màxima autoritat militar de la regió:

«Refiriendome a su atto. oficio por el que pide informes sobre antecedentes conducta y actuación en el actual Movimiento Patriótico Nacional de Don José Muns Pujols, soltero, labrador y vecino de esta Ciudad, debo manifestarle que de los datos obrantes en esta Alcaldía e indagaciones practicadas, resulta que el citado individuo ha sido considerado siempre como elemento de derechas. Perteneció, como todos los cultivadores de tierras de la Comarca, al Sindicato de Rabasaires, sin haber ostentado en el mismo ningún cargo directivo. A los pocos días de iniciado el movimiento revolucionario fué obligado a reintegrarse al Manso "Tusell", las tierras del cual había cultivado como arrendatario. El Sr. Muns y su familia se han destacado de una manera especial durante la dominación roja por su actuación a favor de las personas perseguidas y sin recursos a las cuales amparó y protegió acogéndolas en su domicilio, auxiliándolas en cuanto le fué posible. En la época del movimiento marxista proveió de toda clase de alimentos a los dueños del Manso Tusell, cuya casa se convirtió en parroquia, celebrándose en la

misma la Santa Misa a la que concurrían los domingos gran número de personas y se administraron miles de Comuniones. Pueden corroborar los anteriores extremos Dn. Federico Casimiro, Médico, domiciliado en la Rambla del Carmen de esta Ciudad y Don Ramón Codinachs, comerciante, domiciliado en la Calle de Montserrat (Casa Noguera).

Dios salve a España y guarde a V.S. muchos años. Vich, 28 de Abril de 1939. Año de la Victoria. El Alcalde. Iltre. Sr. Juez Militar de esta Plaza».²³⁸

Un cas singular, i significatiu, el representa Pere Jordà Fornés, empleat a l'empresa de Segimon Traveria (o Claveria), ja que l'alcalde de Vic -que l'havia avalat favorablement basant-se en el testimoni de dos vigatans de reconeguda solvència a la ciutat, Josep Callís Marquet i J. Genís Arumí- es retractà del seu primer informe:

«Tengo el honor de comunicar a V.s. que esta Alcaldía con fecha 8 de febrero del corriente año, en vista de un aval firmado por Dn. José Callís Marquet, domiciliado en la Rambla Paseo nº 55, y por Dn. J. Genís Arumí, domiciliado en la Rambla del Carmen 49, por el que avalaban bajo sus responsabilidades y daban como adicto al Glorioso Movimiento Nacional a Don Pedro Jorda Fornes, vecino de esta Ciudad, bajo sus responsabilidades y haciéndose cargo de las consecuencias a que ello diera lugar, esta Alcaldía libró con igual fecha un certificado de buena conducta a favor del referido individuo y adquiridos posteriormente informes de los que resulta que el tal Jordá es un sujeto de pésimos antecedentes, agente activo de la C.N.T. y elemento directivo de las actividades marxistas, a fin de que amparado en tal certificación continúe evadiendo las responsabilidades que por su actuación pueda corresponderle, es por lo que pone en conocimien-

237. AMV. Caixa Correspondència (Juny 1939).

238. AMV. Caixa Correspondència (Abril de 1939).

to de V.S. el hecho de haber sido sorprendida la buena fe de esta Alcaldía por los citados avalantes, solicitando para el citado individuo y los avalantes, las responsabilidades en que se hallen incursos.

Dios salve a España y guarde a V.S. muchos años. Vich, 27 de Abril de 1939. Año de la Victoria. El Alcalde.

Il'tre. Sr. Juez Militar de esta Plaza». ²³⁹

Els informes el qualifiquen de persona de pèssims antecedents, element actiu de la CNT, que formà part de la Cooperativa Obrera i del Comitè de Control de l'empresa de Segimon Traveria (o Claveria). Fou condemnat, pel delictes de rebel·lió militar, a una pena de 12 anys i 1 dia de reclusió temporal, que complí a la Presó Cel·lular de Barcelona.

Les condicions de vida a les presons van ser tan ínfimes que nombrosos presos van contraure malalties que van derivar en problemes crònics o que els van produir la mort, bé a la presó, bé en ser alliberats. Altres simplement moriren de fam. Així, del total de 307 vigatans estudiats que estigueren reclosos a les diferents presons de l'Estat, 6 hi trobaren la mort: Josep Balmes Jutglà, reclòs a la Presó Cel·lular de Barcelona, des del 20 de juliol de 1939, va morir el 28 de setembre de 1941, pocs dies després d'haver estat operat a l'Hospital Clínic; Antoni Beltrand Corrandell (o Tornadell) morí, l'octubre de 1942, a la Presó Cel·lular de Barcelona, de tuberculosi pulmonar; Ramón Pérez Comas va morir a la Presó de San Miguel de los Reyes (València), l'any 1945, a conseqüència d'una hemorràgia cerebral; Ramon Rodoreda Sabatés, ²⁴⁰ condemnat a una pena de 30 anys pel delictes de rebel·lió militar, va morir a la Presó Cel·lular de Barcelona el 29 de juny de 1944 a causa d'un col·lapse cardíac; i Jaume

239. AMV. Caixa Correspondència (Abril de 1939).

240. Ramon Rodoreda Sabatés, natural i veí de Vic, domiciliat al carrer de Sant Pere, 79, era solter i ferroviari de professió. Afiliat a la CNT, fou milicià al servei del comitè revolucionari de Vic i intervingué en la detenció de Joaquim Reixach i dels germans Pujol Viladrau, que foren assassinats. (ANC. Fons Presó Model).

Rovira Berengueres²⁴¹ morí el 28 de maig de 1940 a la Presó Cel·lular de Barcelona, on havia ingressat el 4 de juliol de 1939 procedent de la Presó de Vic, en aquest cas es desco-neix la causa de la mort.

Un comentari a part mereix el cas de Josep Solà Serratosà, natural i veí de Vic, de 38 anys d'edat, d'estat civil casat i carreter de professió. Ingressat el 16 de març de 1939 a la Presó de Vic, se'l trobà al dia següent penjat a la seva cel·la. La inducció al suïcidi, com a conseqüència directa o indirecta de l'actuació repressiva, fou també un element inherent a la justícia franquista.

L'amuntegament de presos (fins a un total de 15 persones podien arribar a compartir la mateixa cel·la, tot i tenir només l'espai necessari per a un sol reclús), el fred, la brutícia, les malalties o els maltractaments, foren trets característics de les presons espanyoles i catalanes.

La fam fou l'altre gran flagell a les presons de l'Estat espanyol. Si ja hi havia una situació de misèria en la població de la majoria de ciutats i pobles de Catalunya, encara més deficient era l'alimentació que rebien els reclusos als centres penitenciaris de l'Espanya de la postguerra. Molts reclusos moriren de gana dins mateix de les presons, i els qui sobrevisqueren ho feren gràcies a l'ajuda de la família o a enormes esforços per tal de trobar alguna cosa per menjar que els permetés continuar vivint.

Els familiars d'aquests presos també patien les conseqüències de la pena que els havia estat imposada. La manca d'un salari del cap de família feia que moltes dones haguessin de cercar treballs, molt sovint d'allò més precaris, per tal de poder alimentar-se elles, els seus fills i, si podien, el propi

241. Jaume Rovira Berengueras, natural de Sant Martí de Centelles i veí de Vic, vivia al barri de l'Estació, 5, Ir. 1a. Estava casat i tenia 3 fills. Ferroviari de professió, estava afiliat a ERC. Fou regidor de l'Ajuntament de Vic durant el període de Guerra Civil i jutge municipal de la ciutat des de l'octubre de 1938 a l'1 de febrer de 1939. (ANC. Fons Presó Model).

marit reclòs. Moltes famílies es veieren abocades a la misèria per l'absència del pare, el treball del qual mantenia i sustentava la resta de membres. Homes joves foren empresonats deixant a pares, mullers i fills, en la més absoluta precarietat. Significativa és, en aquest sentit, la carta que Josep Dam Teulats²⁴² envià a la Junta de Llibertat Vigilada, sol·licitant la llibertat condicional sense desterrament per tal de poder contribuir al sosteniment de la seva família:

«Iltrmo. Sr.

El penado en prisión atenuada, José Dam Teulats, residente en Vich, calle Ramada nº 31-1º-2ª, hijo de Ramón y Dolores, con todo el respeto tiene el honor de dirigirse a V.S. y de acuerdo con lo que se le ordena hace la Declaración siguiente: Caso de que la Superioridad apruebe propuesta de libertad condicional con destierro, distante 250 kilómetros de ésta, desea fijar su residencia en Caspe (Zaragoza), calle Pueyo, 34. Permítaseme señalar con toda humildad, a V.S. que llevo un mes y días en mi ciudad natal, al lado de mi querida esposa, tres hijos menores y padres viejos, ayudándoles, con mi trabajo, a la angustiosa situación que atraviesan. Suplica y recaba de su magnánimo corazón, haga todo cuanto esté a su alcance para que la Superioridad conceda libertad condicional sin destierro, significándole a V.S. que por parte de las Excelentísimas Autoridades Civiles de esta Ciudad, no existe inconveniente alguno para que resida en ésta. Así me lo han manifestado. Favor que no dudo alcanzar de V.S. cuya vida Dios guarde muchos años. Vich, a 14 Diciembre de 1942».²⁴³

242. Josep Dam Teulats, natural i veí de Vic, estava casat i tenia 3 fills. Militant d'ERC, fou jutge suplent de Vic des de setembre de 1936 a octubre de 1937 i regidor del consistori vigatà del 18 de juliol de 1936 a l'1 de febrer de 1939.

243. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Josep Dam Teulats.

Un bon nombre de famílies vigatanes van quedar completament desestructurades. Progenitors separats dels seus fills, germans reclosos en diferents presons de l'Estat, o pares i mares que patiren la presó i/o mort dels fills. Molts cònjuges van experimentar el dolor que suposava tenir més d'un fill a la presó. En seria un exemple el matrimoni format per Francesc Canadell i Maria Faja que van haver de contemplar impotents com els seus fills Antoni, Joan i Pere eren confinats en centres de reclusió. Dels tres, només en Pere, detingut el 13 de juny de 1939 i reclòs a la Presó de San Elías de Barcelona, fou alliberat al cap d'un mes, després d'haver-se comprovat que no havia participat en la rebel·lió. Trist consoling per a una família que no podia fer res per evitar les penes imposades a Antoni i Joan, condemnats respectivament a 12 anys i 1 dia (pel delictes de rebel·lió militar), i a 20 anys i 1 dia, pel d'auxili a la rebel·lió.

Una altra situació que es donava amb certa freqüència dins de la població reclusa era la bogeria. Aquells reclusos que embogien eren enviats als serveis mèdics per tal que els practiquessin les proves mèdiques pertinents. En cas que la demència fos comprovada, es realitzaven els tràmits necessaris per tal d'instruir l'«expediente de demencia legal», que finalitzava amb la conducció del pres a un centre hospitalari o directament a un manicomi. Aquest fou el cas de Marià Callís Blanch, Miquel Rovira Rosich i Josep Vilamitjana Guardia.

Marià Callís, natural i veí de Vic, amb domicili a la plaça Major, 31, 2a, era solter i marbrista de professió. El 19 de setembre de 1939 fou detingut i ingressat a la Presó de Vic. Un mes després, el 14 d'octubre, era traslladat a l'Hospital Municipal de Vic en presentar símptomes d'alienació mental.

Miquel Rovira Rosich, natural i veí de Vic, domiciliat al Carrer de Gurb, era solter i pintor de professió. Condemnat, pel delictes de rebel·lió militar, a 30 anys de reclusió major, ingressà a la Presó de Vic el 23 de gener de 1941, procedent

de la Colònia Penitenciària del Dueso (Santoña). El 28 de juny de 1943 fou traslladat a la Presó Cel·lular de Barcelona, i posteriorment va ser reclòs al Manicomi de Sant Boi de Llobregat.

Josep Vilamitjana Guardia, natural i veí de Vic, amb domicili a la Rambla de Montcada, 3, era solter i de professió pintor o serrador, segons les fonts. Fou reclòs a la Presó de Vic el 17 d'abril de 1939, d'on passà a la Presó Cel·lular de Barcelona el 29 d'octubre del mateix any. El 14 de gener de 1943 se li tramità l'ingrés al Sanatori Psiquiàtric de Nostra Senyora de Montserrat, a Sant Boi de Llobregat, després que el certificat mèdic expedit el catalogués com a dement.

Dins de les presons franquistes hi havia un procediment habitual que atemoria força a la població reclusa. Es tractava de les inspeccions, és a dir, registres a les persones, els espais físics i les pròpies pertinences individuals per tal de garantir el control dels reclusos. Una modalitat de vigilància la constituïen els escorcolls, activitat que consistia en examinar minuciosament la roba dels reclusos, a fi de detectar qualsevol objecte prohibit que portessin a sobre. Una segona forma la representaven les requises, registres exhaustius dels espais habitats pels reclusos, ja fossin les cel·les, els llocs comuns de les presons, etc. En una d'aquestes requises, es trobà a la cel·la de Jaume Musach Cortinas, reclòs a la Presó Cel·lular de Barcelona, un conjunt d'eines que, evidentment, li foren confiscades:

«En un cacheo efectuado en la celda número 312, han sido hallados al recluso Jaime Musach Cortina, condenado a la pena de 30 años, las herramientas que se acompañan con el presente parte. Interrogado por mi, ha manifestado que dichas herramientas las utilizaba para confeccionar cuchillos, con el intento de venderlos para cortar el pan, valiéndose de los tirante metálicos de la cama. Ha sido recluido provisionalmente en celda de castigo, en la

5ª galeria, hasta que V.S. con superior decisión resuelva en definitiva».²⁴⁴

Tal i com ja s'ha anat veient en les pàgines anteriors, les presons van ser concebudes amb la finalitat de confinar les persones que el règim considerava culpables i dur a terme en elles un procés de reeducació. Per tal d'aconseguir aquest objectiu, es varen planificar tot un seguit de mesures encaminades a aconseguir una metamorfosi en la ideologia dels reclusos i del seu nucli familiar més proper.

5.3. La redempció de les penes pel treball

Les lleis penals republicanes foren anul·lades pel decret de 22 de novembre de 1936, que restablí en la seva integritat el reglament de presons anterior a la Segona República (reglament de 14 de novembre de 1930). Les presons es convertiren així en centres de repressió, buides de tot contingut humanitari.

Més tard, el de 28 de maig de 1937, el decret 281 establí una nova forma d'ordenació del sistema penitenciari espanyol, concedint als presos el dret (però també l'obligació) al treball. Amb aquest decret el règim cercava alliberar-se de la ingent despesa econòmica que comportava el manteniment d'una enorme població reclusa. Alhora, es disposava d'una mà d'obra barata que podia reconstruir un país devastat per la guerra. Finalment, el 7 d'octubre de 1938, es creà, també per decret, l'organisme que hauria de gestionar el sistema de redempció de les penes, el «Patronato Central para la Redención de las Penas por el Trabajo», que amb data de 27 d'abril de 1939 es posà sota l'advocació de Nostra Senyora de la Mercè, patrona dels captius.

244. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Jaume Musach Cortinas.

El «Patronato Central para la Redención de Penas por el Trabajo», la nineta dels ulls del sistema penitenciari espanyol, depenia del «Servicio Nacional de Prisiones del Ministerio de Justicia». Estava constituït pel director general de Presons, que n'era el president; per un funcionari de la Direcció, que era el secretari i, com a vocals, hi havia un inspector de presons, un membre de la Secretaria Tècnica de la Direcció, un delegat del Servei Nacional de Premsa i Propaganda, un sacerdot o religiós nomenat a proposta del cardenal primat, un auditor general de l'exèrcit, un auditor general de l'armada, un auditor general de l'aire i dues representants femenines.

El Patronat assumí responsabilitats tan variades com gestionar les peticions dels reclusos per treballar, abonar els diners corresponents a les famílies, proposar la reducció dels dies de condemna o fomentar la reeducació dels reclusos.²⁴⁵ Les seves funcions es concretaren en l'actuació sobre la llibertat condicional dels presoners, la redempció de les penes pel treball i la custòdia, tant moral com espiritual, dels presos i les seves famílies. Això ens indica que el sistema penitenciari franquista pretenia controlar els reclusos treballadors i, a la vegada, les seves famílies.

Al costat del Patronat existiren també les Juntes Locals, uns òrgans que varen desenvolupar la seva tasca en els municipis on vivien les famílies dels presos i que esdevingueren un instrument cabdal pel control polític del municipi. Aquestes Juntes, que depenien del Patronat i eren nomenades per la Prefectura del Servei Nacional de Presons, estaven formades per tres membres: un representant de l'alcalde afiliat a FET y de las JONS, que n'era el president; el rector o el sacerdot delegat per aquest; i una vocal femenina, que havia de ser una dona de «reconocida caridad y celo». Les seves

funcions anaven des de pagar als familiars dels presos els salaris que els corresponien pel concepte de treball fins a prestar el seu ajut moral a les famílies.

A Vic quedà constituïda, amb data de 14 de març de 1940, la Junta Local de Redempció de Penes pel Treball, formada pel regidor Ramon Benito Rafart, com a representant de l'alcalde; el canonge arxiprest de la Catedral de Vic, Manuel Alejos Benavente, representant a la Junta del bisbe Perelló; i una vocal, secretària de la Junta, Lluïsa Canal Vergés.

Per a decidir l'elecció de la vocal femenina es féu una terna entre tres candidates: Lluïsa Canal Vergés, Dolors Urgell Prats i Teresa Casacuberta Andreu. L'escollida, Lluïsa Canal, era, des de 1939, presidenta de la Unió Diocesana de la Joventut Femenina d'Acció Catòlica.

El Patronat i les Juntes desenvoluparen conjuntament tot un seguit d'accions encaminades a l'educació dels reclusos, per tal de convertir-los en persones més properes al règim. Amb aquesta finalitat, s'organitzaren conferències, es feren lectures col·lectives i s'elaboraren tot un seguit de publicacions d'eminent caràcter polític i ideològic.

La redempció de les penes pel treball obrí la possibilitat als presos polítics de redimir dies de condemna per dies treballats. Així, per cada dos dies de treball s'obtenia un dia de llibertat, tot i que al principi la proporció arribà a ser de cinc dies de llibertat per cada un de treball.

Per poder accedir al sistema de redempció era necessari complir una sèrie de requisits. En primer lloc, era condició *sine quan non* que el pres fos penat, és a dir, que la seva pena hagués estat ja dictada pels corresponents tribunals militars. Aquesta condició deixà tots els presos que encara no havien estat jutjats pel consell de guerra sense els beneficis de la redempció. Tampoc podien gaudir dels avantatges de la redempció aquells sobre els quals requeia la pena de mort. Un tercer grup que en quedà exclòs, per l'ordre de 14 de març de 1939, fou el format per aquells qui havien intentat evadir-se i per tots els qui cometien un nou delicte amb pos-

245. *Les presons de Franco: Museu d'Història de Catalunya, de 27 de novembre de 2003 al 12 d'abril de 2004 [Catàleg de l'Exposició]*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2004.

terioritat a la condemna. Restaren igualment fora del sistema de redempció els maçons, als quals l'ordre d'11 de gener de 1940 prohibí desenvolupar tasques dins dels establiments penals, (la de 1942 els en va excloure definitivament), i també els condemnats per delictes d'estraperlo.

A partir de novembre de 1940, es va imposar una nova condició, consistent en exigir als presos un determinat nivell de coneixements i d'instrucció religiosa, de manera que si volien reduir els dies de condemna, havien d'assistir a classes de religió:

«Prisión Celular de Barcelona. Dirección.

Ruego a V.S. que a la mayor brevedad posible se sirva remitirme un certificado acreditativo de que el penado actualmente en prisión atenuada y residente en ésa, casa de campo "Vivet", Antonio Vilaro Clavell, posee los indispensables conocimientos de catecismo e instrucción elemental, documento que me es indispensable para poder dar curso al expediente de propuesta de libertad condicional que se tramita al mismo. Dios guarde a V.S. muchos años».²⁴⁶

Així, a Josep Dam Teulats se li concedí la llibertat condicional l'1 d'octubre de 1943, després d'haver obtingut els certificats d'instrucció cultural i d'instrucció religiosa, elaborats respectivament pel mestre i pel mossèn de la Presó de Barcelona, on complia condemna:

«7 febrero 1943. Se unen papeletas de examen del Sr. Maestro y Rdo. Capellan de este Establecimiento por las que se acredita que este penado sabe leer y escribir y tiene instrucción religiosa. El Director y el Subdirector».²⁴⁷

Els beneficis de la redempció s'acabaren estenent als presos comuns, per mitjà del Codi Penal de 1944. D'aquesta manera s'equiparà els presos comuns als polítics amb un

delicte comès posteriorment a l'1 d'abril de 1939, sempre que reunissin les condicions següents: tenir una pena de privació de llibertat superior a dos anys, no haver gaudit de la redempció en condempnes anteriors i que en el seu expedient no figuressin evasions, perillositat social o mala conducta. Era una estratagema com una altra per negar l'existència de presos polítics, però també per criminalitzar amb més contundència els qui s'oposaven al «Glorioso Movimiento Nacional».²⁴⁸

Les autoritats franquistes, com molt bé s'exposa en l'obra *Les presons de Franco*,²⁴⁹ insistiren que el treball realitzat pels presos era retribuït en base als paràmetres fixats en la legislació laboral vigent a la població on estava situada la presó. En realitat però, en ser el Ministeri de Justícia qui tenia la potestat per establir el salari mínim, quedà, en totes les disposicions dictades, una escaleta a la utilització dels reclusos com a mà d'obra barata.

El sistema de redempció resultà, des del punt de vista econòmic, molt avantatjós per a l'Estat, en la mesura que el benefici econòmic generat pel pres serví per a la seva manutenció. I sobretot fou profitós en aquelles ocasions en què els presos desenvoluparen tasques per a l'Estat o treballaren en els tallers penitenciaris. En tals casos, l'Estat només hagué d'abonar al Patronat Central per a la Redempció de les Penes pel Treball la part relativa a l'alimentació del pres, la minsa quantitat que se li donava personalment i l'assignació per a la seva família.

248. En principi aquesta equiparació ja es consignava, de manera restrictiva, en el decret de 1938 («reos condenados por delitos comunes que por su excelente conducta lo merezcan»), però a la pràctica el sistema de treball sols s'aplicava als presos polítics. L'article 100 del Codi Penal establí aquestes condicions per a «todos los reclusos», tot i que l'ordre de 24 de febrer de 1945, que fixava les normes per a l'aplicació d'aquest article, només feia referència a presos comuns o no comuns per delicte comès amb posterioritat a l'1-4-39. Als condemnats per delictes «relacionados con la rebelión y que hayan sido cometidos entre el 18 de julio de 1936 y 1º de abril de 1939» se'ls aplicarien unes disposicions especials. Veure *Les presons de Franco...*, *Op. Cit.*, p. 47.

249. *Les presons de Franco...*, *Op. Cit.*, p. 47.

246. AMV. Caixa Correspondència (Octubre de 1943).

247. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Josep Dam Teulats.

Una vegada descomptades les quantitats per càrregues socials i el subsidi familiar, que les juntes locals s'encarregaren de fer arribar a les seves dones, als fills o als pares del reclús, la ridícula quantitat que quedava s'ingressava en un compte bancari. Se suposava que aquest fons ajudaria el pres, un cop en llibertat, a iniciar un tipus de vida molt concret.

Un exemple en serien els casos de Jaume San Salvador Mundó, Paulí Vila Comas i Joan Vila Benet:

«MINISTERIO DE JUSTICIA. Dirección General de Prisiones. Patronato Central para la rendición de las penas por el trabajo.

Jaime San Salvador Mundo. Paulino Vila Comas. Juan Vila Benet

Por conducto de la Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorro. Barcelona. Y en cumplimiento de lo dispuesto en la Orden Ministerial de 30 de noviembre de 1938, inserta en el "Boletín Oficial" de 19 de diciembre del mismo año, que va copiada al dorso de este escrito, remito a usted la cantidad de pesetas 162.00 para pago de las asignaciones que corresponde percibir a los familiares del recluso trabajador que se indica al margen por los trabajos prestados por éste durante el mes de Noviembre ppdo. Las cantidades a percibir por los familiares se detallan en cada uno de los recibos que se remiten adjunto; debiendo significarle que para hacer efectivas estas asignaciones es preciso que conste a esa Alcaldía la legitimidad de los familiares. Una vez formalizados los recibos, tanto aquellos cuyas cantidades hayan sido entregadas como los que no se satisfagan por cualquier motivo, deberán ser remitidos a la Entidad que hizo a usted entrega de los fondos para que por la misma sean cursados a este Patronato, reclamando usted de la repetida Entidad comprobante de su entrega. En los recibos que se refieran a cantidades que no hayan podido ser satisfechas, se hará constar los motivos por los cuales no se ha verificado el pago, y su importe deberá ser ingresado en la misma Entidad. Intereso a

usted la lectura de los extremos de la Legislación vigente relativos a esta materia que van copiados al dorso. Dios guarde a usted muchos años. Madrid 26 de Diciembre de 1939. Año de la Victoria. El Presidente».²⁵⁰

El sou que establia el Patronat era de 2 pessetes al dia, de les quals 1,50 anaven a compte de la sustentació. Els 50 cèntims restants s'entregaven al pres al final de la setmana (recordem que el sou diari el 1936 acostumava a ser de 10 pessetes). El jornal s'incrementava a quatre pessetes si el reclús tenia esposa (matrimoni eclesiàstic, naturalment), i a una pesseta més per cada fill menor de 15 anys.

El sistema de Redempció de les Penes pel Treball sorgí durant la Guerra Civil de la mà del jesuïta Pérez del Pulgar. Era una sortida lògica al problema que representaven els centenars de milers d'espanyols que en el territori ocupat havien passat a estar fora de la llei, per obra i part del cop militar. La redempció de les penes era una mesura que encaixava perfectament en el projecte de «purificació» que els insurgents tenien per a Espanya i, a la vegada, responia als desitjos de càstig que tenia la dictadura. El règim de Franco es va adonar que, si aplicava la legislació al peu de la lletra, es deixava fora de la «vida nacional a una gran masa de ciudadanos que no tenían por qué estar ausentes de la tarea de reconstrucción material y espiritual de España».²⁵¹ Però si decidia condonar la pena, llavors no es produïa el desig de càstig exemplar inherent al sistema judicial franquista. La solució a aquest dilema fou, per tant, el sistema de redempció.

Diverses, tal i com a continuació veurem, foren les modalitats de treballs forçats que utilitzà el franquisme.

250. AMV. Caixa Correspondència (Desembre de 1939)

251. *Les presons de Franco...*, Op. Cit., p. 48

5.3.1. Els batallons de treballadors

Els batallons de treballadors foren la primera modalitat de treballs forçats, en els quals primàriament més el càstig que la redempció. Aquests batallons eren el destí que podien patir els desafectes, identificats a partir de la tasca classificadora que es realitzava als camps de concentració. Els presoners que no havien pogut aconseguir un aval o dels quals s'havia fet un informe desfavorable passaren a les presons o als batallons de treballadors, en el cas que no s'hagués formulat contra ells una denúncia concreta. Aquest darrer és el cas de Josep Vila Verdaguer que, reclòs al Camp de Concentració de Miranda de Ebro (Burgos), des de l'11 de març de 1938, fou destinat al Batalló de Treballadors núm. 90 d'Arriondas (Astúries).

Els primers batallons foren creats ja durant la contesa bèl·lica. Serviren per tal que gran quantitat de presoners de guerra tinguessin una utilitat per al bàndol franquista i esdevinguessin una força de treball. Els destinaren majoritàriament a la construcció de fortificacions que ajudessin els exèrcits nacionals a guanyar la guerra, i també a tota mena de tasques de suport.

Quan la guerra va acabar-se, bona part de les persones que formaren els batallons eren reclusos als quals no els restava gaire condemna per complir. Hi hagué, també, una altra modalitat de batallons, els anomenats «Batallones Disciplinarios de Soldados Trabajadores», consistents en grups de persones considerades perilloses. Un exemple en seria el cas de Jaume Bou Costa, que pertanyé al Batalló Disciplinari de Soldats treballadors núm. 30 com a soldat de la Primera Companyia.²⁵²

Existiren també els Batallons de Soldats Penats. Localitzats arreu de l'Estat espanyol, els seus membres foren obligats a treballar, principalment, en pedreres i en fer tasques per a les estacions ferroviàries. Molts d'aquests bata-

llons eren el resultat de la classificació de soldats efectuada a cada població per la Comissió Classificadora.²⁵³ Així, per exemple, els soldats Ramon Bou Comella, Josep Jutglà Verdaguer i Josep Pallarès Sabatés foren declarats desafectes, segons consta en el certificat emès el 30 de maig de 1940 per l'alcalde accidental de Vic, Lluís Massana Masvidal:

«Don Luís Massana Masvidal, alcalde accidental del Exmo. Ayuntamiento de la ciudad Vich. Certifica: Que examinados los antecedentes obrantes en la Junta Clasificadora local [...] resulta que los mozos Ramón Bou Comella, del reemplazo de 1937, fué declarado “Desafecto” por haber sido condenado a una pena de tres meses de reclusión por sus actividades durante el período de dominación marxista; el José Jutglá Verdaguer, de 1938, lo fué por el informe desfavorable, emitido por la Información e Investigación de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. y en cuanto a José Pallarés Sabatés, de 1941, por haber permanecido en el frente, como voluntario, por espacio de unos treinta meses. Y para que conste y obre los oportunos efectos expide la presente, en la ciudad de Vich a treinta de Mayo de mil novecientos cuarenta».²⁵⁴

He signat fins a un total de 34 vigatans que formaren part de diferents batallons de treballadors, en les seves múltiples variants. Ceferí Pladevall Font i Bonaventura Selva Villaret foren destinats al Batalló de Treballadors núm. 151 d'Alsasua (Navarra), Josep Vila Verdaguer al Batalló de Treballadors núm. 90 d'Arriondas (Astúries), Josep Comerma Isern i Pere Rierola Triola al Batalló de Treballadors núm. 13 de Longares, i Joan Rivera Fitó al Batalló de Treballadors núm. 66 del Prat de Llobregat, per citar només uns exemples.

253. La Comissió Classificadora de soldats de cada localitat estava formada per l'alcalde, el cap local de FET y de las JONS, i el comandant de lloc de la Guardia Civil.

254. AMV. Caixa correspondència. (Maig de 1940).

252. Archivo General Militar de Gualajara. Caixa 744.

Les condicions de vida en aquests batallons eren molt dures i es produí una gran mortaldat per fam, fred, malalties, esgotament físic o tortures. Vegem-ne un exemple:

«Batallón de Trabajadores Nº 90. Arriondas (Asturias). Núm. 791. Tengo el sentimiento de manifestar a V.S. para que haga llegar a conocimiento de los padres del prisionero trabajador de este Batallón, José Vila Verdaguer, que éste según me comunica la Jefatura de Sanidad de Asturias, falleció en el Hospital Militar de Oviedo, donde se hallaba a consecuencia de la enfermedad que padecía (bronconeumonia)». ²⁵⁵

En conseqüència, era molt freqüent la deserció dels penats, contra els quals es decretava de seguida la busca i la captura pels jutjats militars. Aquest és el cas d'un grup de presos que foren capturats en intentar evadir-se quan estaven treballant en les obres de construcció del Seminari de Vic:

«Don Arturo Freixa Socias, Licenciado en Derecho, Secretario del Juzgado de Instrucción de la ciudad de Vich y su Partido.

Certifico: que en el sumario que se sigue en este Juzgado con el número 97 de 1944, sobre quebrantamiento de condena, contra Francisco Solé Carner y otros, obra el auto del tenor literal siguiente: Auto.- Vich diez y seis de Octubre de mil novecientos cuarenta y cuatro. El anterior diligenciado y testimonio de sentencia, unense al sumario y Resultando: que Ramon Vilasis Subirana, condenado a la pena de muerte, conmutada por la inmediata inferior, por el Consejo de Guerra Permanente número 5 de Gerona en sentencia de 22 de Febrero de 1940; que Magin Crous Domingo, condenado a treinta años de reclusión por el Consejo de Guerra de Barcelona en sentencia de 4 de Junio de 1943; que Felipe Bricha Callao, condenado a veinte años y un día de reclusión por el

255. AMV. Caixa Correspondència (Abril de 1939).

Consejo de Guerra de Zaragoza en sentencia de 10 de Febrero de 1943; que Jesús Continente Rivera, condenado a treinta años de reclusión por el mismo Consejo en sentencia de 27 de Abril de 1943; [...] todos los que se hallaban extinguiendo la respectiva condena en la Prisión de ésta, el día veinte y nueve de agosto último, juntamente con otros ya procesados se evadieron de las obras en que se hallaban trabajando en el Seminario de esta ciudad, en virtud de autorización de la Dirección General de Prisiones, a cuya disposición se encontraban, ignorándose su actual paradero». ²⁵⁶

En els batallons de treballadors continuà el procés de classificació i la pluja d'informes arribats de tots els ajuntaments de l'Estat: els coneguts informes de la tríade local. En cas de denúncia, els penats eren trets del batalló i conduïts per la Guàrdia Civil davant del jutjat militar corresponent, sovint amb tràgic final. La premsa es féu ressò de l'arribada de batallons de treballadors a la ciutat de Vic:

«La Plana Mayor del Batallón disciplinario de trabajadores nº 44, ha sido instalada en esta ciudad. Los soldados de este Batallón construyen los puentes, volados por los rojos en su huída, de San Quirico de Besora, La Gleva y Roda de Ter. Creemos, pues, que aprovechando la estancia de este Batallón sería buena ocasión para activar la reconstrucción del Cuartel de esta ciudad.» ²⁵⁷

5.3.2. Les colònies penitenciàries militaritzades

El 8 de setembre de 1939 es publicà la llei sobre colònies penitenciàries militaritzades, concebudes, en teoria, per tal d'ajudar al penat, però a la pràctica, per al profit de l'Estat.

256. Arxiu Episcopal de Vic. Fons del Jutjat d'Instrucció Número 1 de Vic. Expedients de Llibertat Vigilada.

257. *Ausona*, any I, núm. 6, 21 de febrer de 1942, p. 3.

El seu funcionament es basava en la utilització dels presos per tal de realitzar tot tipus de treballs i així poder contrarestar els diners que l'Estat destinava al manteniment dels centres penitenciaris. Per tal de minimitzar el risc que suposava desenvolupar el seu treball fora del centre de reclusió, es va optar per organitzar militarment aquestes colònies.

Distribuïdes al llarg de la geografia espanyola, es convertiren en centres de reclusió per a molts vigatans, cas per exemple de Josep Pons Blancafort,²⁵⁸ que estigué a la Colònia Penitenciària de Torelló; de Miquel Rovira Rosich i d'Enric Masmitjà Aguilar,²⁵⁹ que anaren a parar a la Colònia Penitenciària del Dueso (Santofia); de Jaume Verdagué Bigas,²⁶⁰ reclus a la Colònia Penitenciària de Belchite; o de Ramon Mas Morató, condemnat a una pena de 30 anys pel delictes d'adhesió a la rebel·lió, que fou traslladat el 5 d'octubre de 1941 a la Colònia Penitenciària d'Aranjuez, després de passar per la Presó de Barcelona i la Presó d'Aranjuez.

Per tal d'evadir-se de la vida diària al centre penitenciari, i al mateix temps aconseguir una redempció de les penes pel treball, molts presos s'acolliren a la opció que tenien de sol·licitar una plaça a les colònies penitenciàries. Aquesta forma de reclusió tenia els avantatges de poder establir una major freqüència de contactes amb la família, alhora que feia augmentar, a ulls dels reclusos, les possibilitats d'una fuga que, tancats a la presó, es veia com a impossible. Així ho va entendre Joaquim Tañà Cividí (o Sibidí),²⁶¹ que es va intentar

258. Josep Pons Blancafort, pagès, casat i amb tres fills, fou condemnat a una pena de 30 anys de presó.

259. Enric Masmitjà Aguilar, natural i veí de Sentfores, estava casat i tenia 2 fills. Pagès, estava afiliat a la CNT i al Sindicat Agrícola. President del comitè revolucionari de Sentfores, fou condemnat, pel delictes d'auxili a la rebel·lió, a una pena de 15 anys de reclusió temporal.

260. Jaume Verdagué Bigas, paleta, casat i amb dos fills, fou condemnat a una pena de 20 anys i 1 dia de presó, que li fou commutada per una de 12 anys.

261. Joaquim Tañà Cividí (o Sibidí), natural de Sant Hipòlit de Voltregà i veí de Vic, estava casat i tenia dos fills. Viatjant de professió, fou regidor de l'Ajuntament de Vic pel PSUC a partir de 1937. Va ser condemnat, pel delictes de rebel·lió militar, a una pena de 20 anys i 1 dia de reclusió menor.

evadir, sense èxit, de la Colònia Penitenciària de Gardeny (Lleida), el 27 de maig de 1943. Capturat, fou traslladat el 24 d'agost de 1944, com a càstig, a la Presó Central de Chinchilla.

Una de les preocupacions de les autoritats carceràries era precisament que els presos s'evadissin, com ho demostra la carta que l'Inspector Regional de Presons envià al Director de la Presó de Vic, el 14 de setembre de 1944:

«Ministerio de Justicia. Dirección General de Prisiones. Inspección Regional. Zona Tercera de Barcelona. Núm. 1944. Reservado.

Con esta fecha solicito del Excmo. Sr. Gobernador civil de esta provincia la conducción desde esa Prisión de su mando a la Celular de esta capital de los 51 penados trabajadores destinados en las obras de la Catedral y del Seminario de esta Ciudad, y cuya relación me remitió V. por telégrafo, según interesó esta inspección. Por tanto, se servirán entregar dichos penados a la fuerza que se presente a recogerlos, con la consiguiente documentación y debidamente relacionados. Encargo muy especialmente a V. extreme las medidas de vigilancia y seguridad sobre dichos penados hasta tanto se verifique su conducción, a fin de evitar nuevas evasiones que supondrían una grave responsabilidad para el personal de esta prisión.

Dios guarde a V. muchos años. Barcelona, 14 de setiembre de 1944. El Inspector Regional».²⁶²

5.3.3. Els destacaments penals

Una tercera modalitat per tal de redimir la condemna era la constituïda pels destacaments penals. Es tractava de grups de presos que eren contractats per entitats públiques, eclesiàstiques o, sobretot, empreses privades. El sou mitjà del

262. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Víctor Pérez Ramiro.

5.3.4. Els Treballs a les Regions Devastades

pres treballador era de 4,75 pessetes (reclús amb esposa i un fill) si el contractava un organisme públic, i de 14 pessetes si el contractava una empresa privada. En aquest segon cas, 0,50 pessetes corresponien al reclús, 3 a la família, 1,40 servien per a la manutenció, i 9,10 les retenia hisenda.²⁶³

Moltes indústries es beneficiaren de la mà d'obra barata que representaven els presos. Empreses com «Experiencias Industriales», on treballà Ramon Mas Morató, tragueren bon profit del treball dels presos vigatans. Una altra “empresa” que s'aprofità del treball dels reclusos fou el Bisbat de Vic. Alguns dels presos vigatans que treballaren pel Bisbat de Vic en les obres de reconstrucció de la Catedral de Vic foren Emili Antón Berne,²⁶⁴ Lluís Pujadas Soler²⁶⁵ i Juli Tressents Serradell,²⁶⁶ d'altres treballaren en la construcció del Seminari, com Carles Nogué Serra²⁶⁷ i Víctor Pérez Ramiro. La premsa comarcal es féu ressò de l'arribada dels reclusos destinats als treballs del Seminari: «De los ochenta reclusos señalados a la construcción del nuevo Seminario esperados desde algunos días, ha llegado un equipo de cincuenta, que ha sido habilitado esta semana, por razón de las lluvias, en el que fué colegio de San José, destinado a ser Museo Episcopal de la Diócesis».²⁶⁸

263. *Víctimas de la Guerra Civil, Op. Cit.*, p. 341.

264. Emili Anton Berne, natural d'Alfaro (Logronyo) i veí de Vic, amb domicili al carrer Nou, 54, casat i amb quatre fills. Ferroviari de professió, fou milicià i prestà els seus serveis a l'estació de ferrocarrils de Vic. Afiliat a la UGT. Fou condemnat, pel delictes d'auxili a la rebel·lió, a una pena de 15 anys de reclusió, que li fou commutada per una de 6 anys i 1 dia.

265. Lluís Pujadas Soler, natural de Vic i veí de Vidrà, estava casat i tenia dos fills. Forner de professió, fou alcalde de Vidrà. Estava afiliat a la UGT. Pel delictes de rebel·lió militar, fou condemnat a 20 anys i 1 dia de reclusió major.

266. Juli Tressents Serradell, veí de Vic, casat i amb dos fills, fonedor, afiliat a la CNT, fou milicià al servei del comitè revolucionari de Vic. Els informes de les autoritats l'acusaven d'haver participat en saquejos i registros i en l'incendi de la Catedral de Vic. Va ser condemnat a 12 anys i 1 dia de reclusió temporal.

267. Carles Nogué Serra, natural i veí de Vic, amb domicili al carrer de Sant Pere, 47, baixos, estava casat, sense fills, i era curtidor de professió. Pel delictes de rebel·lió militar, fou condemnat a 30 anys de presó major.

268. *Ausona*, 18 de desembre de 1943.

Una altra modalitat de treball forçat foren els treballs en regions devastades. El decret del Ministeri de l'Interior de 25 de març de 1938 establí que corresponia a la «Dirección General de Regiones Devastadas y Reparaciones» «[...]la dirección y vigilancia de cuantos proyectos, generales o particulares, tengan por objeto restaurar o reconstruir bienes de todas clases dañados por efecto de la guerra».²⁶⁹

Diversos foren els presos vigatans que realitzaren els més variats treballs de reconstrucció sota l'empareda de la «Dirección General de Regiones Devastadas». És el cas de Miquel Rovira Rosich, reclús a la Presó Cel·lular de Barcelona i traslladat a la Presó d'Oviedo el 25 de novembre de 1943 per anar a treballar en la reconstrucció de la ciutat. També de Llucià Galobardes Matas,²⁷⁰ tancat igualment a la Presó Cel·lular de Barcelona, que fou conduït el 20 de maig de 1940 a Belchite, per dur a terme les tasques de reconstrucció de la ciutat.

A Catalunya, diversos presos vigatans treballaren en la construcció del Túnel de Viella, com per exemple Pere Vila Costa, o en les tasques de desenrunament a Manlleu, Roda i Torelló després de les inundacions de 1940, com Josep Coll Pou,²⁷¹ Josep Dam Teulats i Eusebi Treserras Pratdesala.²⁷²

269. *BOE* núm. 524 de 29-3-1938. Decret de 25-3-1938.

270. Llucià Galobardes Matas, natural i veí de Vic, amb domicili al carrer Nou, 39, estava casat i tenia un fill. Era electricista. Acusat de rebel·lió militar, fou condemnat a una pena de 12 anys i 1 dia de presó, que li va ser commutada per una de 6 anys.

271. Josep Coll Pou, natural de Vic i veí de Sant Quirze de Besora, estava casat i tenia 1 fill. Forjador de professió, afiliat a la CNT, fou milicià i participà en la crema i saqueig d'esglésies, segons els informes de les autoritats franquistes. Va ser condemnat a una pena de 12 anys i 1 dia de reclusió temporal.

272. Eusebi Treserras Pratdesala, natural de Centelles i veí de Vic, amb domicili al carrer Caputxins, 21, 3r 2a, estava casat i tenia 3 fills. Curtidor, afiliat a la CNT, participà, segons els informes de les autoritats, en la crema de la Catedral de Vic i de diverses esglésies de la ciutat. Els informes també assenyalen que amenaça de mort de diversos veïns i que saquejà el pis de Joan Doig. Fou condemnat, pel delictes de rebel·lió militar, a una pena de 12 anys i 1 dia de reclusió temporal.

5.3.5. Els tallers penitenciaris

L'Ordre de 30 d'abril de 1939 creà els tallers penitenciaris dins de les presons. Es tractava de grups de reclusos organitzats per tal de fer treballs diversos en el mateix centre de reclusió. L'experiment tingué el seu naixement en un conjunt d'edificis de la presó d'Alcalà de Henares. Allà s'utilitzà el treball dels reclusos per tal de confeccionar mobles per a escoles, esglésies o altres institucions com Falange. El «Patronato de Redención de Penas por el Trabajo» era qui s'encarregava de coordinar el treball d'aquests tallers, presents en moltes ciutats espanyoles (Burgos, El Dueso, San Miguel de los Reyes o Barcelona entre moltes altres).

El vigatà Ramon Sala Argemí, condemnat a una pena de 15 anys pel delictes de rebel·lió militar, fou traslladat l'1 d'octubre de 1940 als Tallers Penitenciaris d'Alcalà d'Henares, després d'haver estat reclòs a la Presó de Vic (on ingressà el 3 de maig de 1939) i a la Cel·lular de Barcelona (12 de juliol de 1939). Natural i veí de Vic, amb domicili al carrer de Sant Pere, 22, 2n, Ramon Sala era solter i impressor o tipògraf de professió, segons les fonts. Malgrat l'aval de l'alcalde de Vic, Josep Vilaplana Pujolar, hagué de complir la condemna imposada pel Consell de Guerra i fins el 27 de desembre de 1955 no obtingué el certificat de llibertat definitiva.

5.3.6. Les destinacions

Les destinacions eren els treballs realitzats dins de les presons i que servien al pres per redimir dies de condemna per mitjà del treball, però sense rebre cap remuneració. Aquest tipus de treball comprenia tres casuístiques diferents: les destinacions pròpiament dites, els treballs eventuais i els treballs auxiliars. Tot i que en principi tots els reclusos es podien acollir a aquestes destinacions, l'ordre ministerial de 1940 prohibí aquesta modalitat de redempció a aquells reclusos

que pertanyessin a grups sectaris. En determinats casos es demanava al reclús que volia prendre part en aquestes destinacions que fes una declaració jurada o posés de manifest que no pertanyia a cap secta maçònica.

Les destinacions eren els càrrecs fixos que permetien redimir la pena a la meitat. Exemples de destinacions en serien les tasques realitzades en llocs com la cuina, la barberia o fins i tot a l'escola. El pres vigatà Antoni Casanovas Cort redimí part de la seva pena de 30 anys amb el treball de barber a la Presó Cel·lular de Barcelona, on estigué reclòs. Natural d'Avià i veí de Vic, amb domicili al carrer Escola, 1, l'Antoni Casanovas estava casat i tenia tres fills. Xofer de professió, afiliat a la UGT, l'acusaven de ser membre del comitè revolucionari de Vic. En els informes es feia constar la seva participació en els fets d'octubre de 1934 i en la detenció d'una persona de dretes, Miquel Codina.

Els treballs eventuais eren aquells que no ocupaven als reclusos de forma permanent i que podien ser retribuïts en pessetes: reparació de vidres, lampisteria, electricitat, fusteria, petits arranjaments de paleta, etc. El còmput per establir els dies de redempció de penes s'obtenia de la suma de jornals que mereixien els treballs fets per un obrer, dividida pel jornal, que es quantificà en 7 pessetes al dia. Un exemple en seria Carles Nogué Serra, que durant el seu confinament a la Presó de Vic (posteriorment fou traslladat a la Presó Cel·lular de Barcelona i a la Presó de Badajoz) treballà com a peó.

Finalment hi havia els treballs auxiliars. Eren els que permetien als presos desenvolupar activitats com ajudar al mossèn de la presó, fer d'ajudants del mestre o col·laborar en tasques diverses a la infermeria. En aquesta situació hi trobem Lluís Redorta Mussach, de professió mestre, condemnat a una pena de 30 anys (tot i que inicialment se li havia imposat la pena capital), que fou nomenat, el 19 de desembre de 1941, auxiliar de mestre amb dret a redempció a la Presó Cel·lular de Barcelona, on complia la condemna.

Altres exemples de destinacions que van tenir els presos vigatans els constitueixen Josep Dam Teulats, que estigué destinat com a escriptor a la Presó Cel·lular de Barcelona mentre complia la condemna de 12 anys i 1 dia de presó; Ramon Fàbregas Llanas, de professió escriptor, que després d'estar a la Presó de Vic i a la Cel·lular de Barcelona, passà a la de Figueres (on havia d'acabar de complir la condemna de 30 anys) per treballar com a oficinista; Felip Pujadas Garreta, funcionari de professió, que treballà dins la Presó Cel·lular de Barcelona (on complia la condemna de 12 anys i 1 dia de presó) com a delegat del setmanari *Redención*;²⁷³ i Joan Sala Escoda, que el 10 d'abril de 1942 fou destinat a l'Agrupació Artística de la Presó Cel·lular de Barcelona. Natural de Manlleu i veí de Vic, amb domicili al carrer de Manlleu, aquest fonedor de professió, afiliat a la CNT i president de la Col·lectivitat de la Siderometal·lúrgia de la ciutat de Vic, fou condemnat, pel delictes d'auxili a la rebel·lió, a una pena de 12 anys i 1 dia de reclusió temporal. Detingut per les autoritats franquistes, ingressà a la Presó de Vic el 16 de setembre de 1939, per ser traslladat poc després, el 20 de gener de 1940, a la Presó Cel·lular de Barcelona, on estigué reclòs fins el 22 de setembre de 1951, quan obtingué el certificat de llibertat definitiva.

5.3.7. Règim semblant al dels obrers lliures

Els reus condemnats a penes inferiors a 12 anys i 1 dia de reclusió temporal pogueren treballar en un règim de major

273. *Redención*, tal i com es diu al llibre ja citat de *Les presons de Franco*, era l'única publicació periòdica que era permesa als centres penitenciaris. També era distribuïda als familiars dels reclusos i fins i tot als reus que guadien de la llibertat condicional, en un intent del règim de tenir un cert control sobre els presos i les seves famílies. Eren els mateixos presos els qui editaven i imprimien aquesta publicació en els emblemàtics Tallers Penitenciaris d'Alcalá d'Henares. Actuà com un veritable vehicle de propaganda franquista.

llibertat, segons es va establir amb l'Ordre de 7 d'octubre de 1938. Per tal que es pogués dur a terme aquest treball fora de les presons, tal i com exposa José Manuel Sabín en el seu treball sobre les presons de l'Espanya de postguerra,²⁷⁴ calia que es complissin els requisits següents:

- Els reclusos havien de ser treballadors especialitzats.
- La seva condemna, tal i com ja he assenyalat, havia de ser inferior a 12 anys i 1 dia.
- A la localitat on el reclús anés a treballar, calia que hi hagués una presó.
- L'empresari sol·licitant havia d'oferir garanties de vigilància i seguretat.

Tenir aquesta consideració suposava per als presos diversos avantatges, com per exemple la possibilitat de poder dinar al mateix lloc de treball, malgrat que a la nit havia de retornar a la presó. Es tenia, però, una especial cura en evitar que el reclús tingués cap mena de contacte amb la població civil.

5.3.8. Llibertat Condicional

El sistema de redempció de les penes pel treball serví a la dictadura franquista, com acabem de veure, per alleugerir el cost que suposava la mantenció del pres. Amb aquesta mesura no n'hi hagué prou per tal de fer front a la ingent quantitat de reclusos que hi havia, de tal manera que el règim es va veure amb la necessitat d'utilitzar la fórmula de la llibertat condicional com una manera més de buidar les presons. No és que el sistema repressiu franquista actués amb més magnificència, sinó que era una necessitat indispensable per tal de poder mantenir econòmicament i estructural el seu sistema penitenciari.

274. José Manuel Sabín. *Prisión y muerte en la España de postguerra*, Op. Cit., p. 189.

El decret de 22 de maig de 1943 creà el Servei de Llibertat Vigilada, amb una junta central, unes juntes provincials i unes juntes locals. El seu objectiu no era altre que «[...]mantener una eficaz fiscalización de sus actividades para encauzarlas por seguros derroteros, y de su conducta político-social»,²⁷⁵ és a dir, tutelar la conducta i les activitats de tots els reclusos que gaudissin dels beneficis de la llibertat condicional.

El 24 de febrer de 1944 es constituí a Vic la «Junta Local del Servicio de Libertad Vigilada»,²⁷⁶ formada per l'alcalde Manuel Riera Comella; els regidors Josep Vilà Guiteras i Joan Masramon Isern; el comandant de lloc de la Guàrdia Civil, Ramon Ramon Prats; el director de la Presó de Vic, Adolfo Sánchez Bragado; el jutge municipal de Vic, Joan Pujols Vergés; i el policia municipal, Lluçà Fuster Claveria, que també havia estat agent d'Informació i Investigació de Falange del partit de Vic. La composició d'aquesta Junta no varià al llarg de tot el període estudiat.

El Servei de Llibertat Vigilada tenia la tasca de controlar els qui gaudien d'aquesta condició de llibertat condicional, des de les activitats que realitzaven en el lloc on vivien fins als desplaçaments que realitzaven. Així mateix, el servei també feia una avaluació de les activitats desenvolupades pels lliberts en sortir de la presó i intentava encaminar-los cap a una nova vida. Un any després de la seva creació, s'establí l'obligatorietat que tots els presos acusats de «delito de rebelión marxista» realitzessin una fitxa que servia de fonament per tal de confeccionar les targetes de llibertat vigilada que serien utilitzades quan als reclusos se'ls concedís la llibertat condicional.

Amb l'elaboració d'aquesta documentació, el que es pretenia era l'obtenció d'un cens de la població reclusa susceptible de rebre la llibertat condicional, de tal manera que en

275. BOE de 10-6-1943. Decret de 22-5-1943.

276. Vegeu acta de constitució de la Junta a l'AEV. Fons del Jutjat d'Instrucció Número 1 de Vic. Expedients de Llibertat Vigilada.

ser posats en llibertat es tingués un control el més extens possible sobre tots els seus moviments, les seves relacions familiars i laborals, les seves tendències ideològiques, etc.

Les fitxes de seguiment de les persones en llibertat vigilada contenien les dades següents: fotografia, cognoms i nom, edat, estat civil, número de fills, professió, lloc de residència durant el «Movimiento», presó de procedència, delicte, condemna, commutacions, data de llibertat condicional, residència durant la llibertat condicional, data de l'indult i persona o autoritat que el decretà, residència actual, i si estava o no subjecte a desterrament.

A l'Arxiu Episcopal de Vic hi consten les targetes de llibertat vigilada corresponents a 92 vigatans, naturals i/o veïns de Vic. Totes les fitxes consultades seguien el model d'aquest exemple²⁷⁷

leg. _____ exp. _____		
APELLIDOS <u>CODINA BACH</u>	NOMBRE <u>MERCEDES</u>	
Naturalaleza <u>Vich</u>	Provincia <u>Barcelona</u>	
Años de edad <u>39</u>	Hijo de <u>Pedro</u>	y de <u>Ramona</u>
Estat <u>casada</u>	Número de hijos <u>00</u>	Profesión <u>sus labores</u>
Lugar donde residía durante el Movimiento <u>Granera (Barcelona)</u>		
Prisión de procedencia <u>Provincial de Mujeres de Barcelona</u>		
Delito <u>Rebelión Militar</u>		
Condena impuesta <u>12 años y 1 día</u>		Comutación _____
Tiempo extinguido <u>4 años 11 meses y 15 días</u>		
Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido <u>4 Febrero 1943</u>		
Si está sujeto a destierro <u>no</u>		
Lugar donde no puede residir _____		
Si perteneció a la masonería <u>no</u>		
Fecha en que le corresponde el fidejamiento definitivo <u>24 Febrero 1950</u>		
Residencia actual <u>Vich calle San Antonio 19</u>		

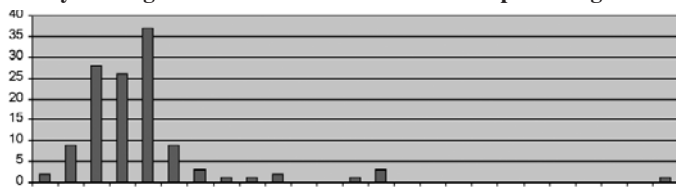
per poder accedir als beneficis de la llibertat condicional, era necessari tenir bons informes de la junta local, a més de l'aval d'alguna persona de dretes. L'operació aval, com havia

277. AEV. Fons del Jutjat d'Instrucció Número 1 de Vic. Expedients de Llibertat Vigilada.

succeït al final de la guerra en tots els reclosos als camps de concentració i presons, es tornava a posar en marxa. Tota aquesta documentació s'enviava a la Junta Disciplinària de la Presó i es decidia en conseqüència.

Dels 307 presos (del conjunt de 408 represaliats) amb els qui he anat treballant, un total de 123 van poder gaudir dels beneficis de la llibertat condicional. El gràfic següent mostra la distribució per anys de l'atorgament de la llibertat condicional als presos vigatans.

Any d'atorgament de llibertat condicional de presos vigatans

Font: Gràfic d'elaboració pròpia a partir del fons del Jutjat de Vic, dipositat a l'AEV.

Es pot observar fàcilment que la gran majoria de llibertats condicionals es van concedir entre els anys 1941 i 1943, amb un percentatge que arriba al 73,98 % del total. La xifra més elevada s'assoleix l'any 1943, gràcies a l'ampliació de la llibertat condicional als penats que tenien una condemna de fins a un màxim de 14 anys i 8 mesos per la Llei de 16 d'octubre de 1942, i els condemnats a penes no superiors als 20 anys per la Llei de 30 de març de 1943. A partir de 1945 es redueix el nombre de llibertats condicionals en disminuir, igualment, la població reclusa.

Dos exemples de presos que van obtenir la llibertat condicional s'esmenten a continuació:

- Joan Casany Godayol, reclòs a la Presó de Vic des del 16 de febrer de 1939, a la Presó Cel·lular de Barcelona des del 13 de març de 1939, i a la de San Miguel de los Reyes des del 28 de maig de 1939, va obtenir finalment,

el gener de 1941, l'aval de l'alcalde de Vic, Manuel Riera Comella, que li permeté gaudir dels beneficis de la llibertat condicional. Natural i veí de Vic, aquest pagès fou condemnat a una pena de quinze anys de reclusió temporal, que hagué de complir a la Presó Cel·lular de Barcelona, primer, i a la Presó de San Miguel de los Reyes, després.

- Significatiu, i digne de comentar més extensament, és el cas de Salvador Dordal Bou, que havia estat, en representació d'Esquerra Republicana de Catalunya, regidor de l'Ajuntament de Vic i posteriorment, a partir del 28 de setembre de 1938, alcalde de la ciutat en substitució de Marià Serra Badell.

Salvador Dordal i Bou, al centre de la imatge, reclòs a la presó de San Miguel de los Reyes de València (Ausa, núm. 156, p. 214).

Condemnat pel delictes de rebel·lió militar a la pena de reclusió perpètua (que li va ser commutada per una de 12 anys) i a una sanció econòmica de 5.000 pessetes, Salvador Dordal fou conduït, el 28 de maig de 1939, a la Presó de San Miguel de los Reyes. El novembre de 1942 se'l posà en lli-

bertat condicional, amb desterrament, tal i com mostra el següent certificat.²⁷⁷

18-39

Capitania General de la 4.ª Región
y Cuerpo de Ejército de Urgel

ESTADO MAYOR.

Sección 5ª C.

Núm. 96361

CAPITANÍA GENERAL
de la 4ª Región Militar
SECCIÓN JUSTICIA

VALIDA

28 OCT. 1942

Sírvase V.S. poner en prisión avenuada, interín se le aplican los beneficios de libertad condicional, al penado en ese Establecimiento, SALVADOR DORDAL BOU, toda vez que por la Comisión Central de Exámen de Penas, le ha sido conmutada la pena primitiva de Reclusión Perpetua, por la definitiva de 12 años de prisión mayor.

Dios guarde a V.S. muchos años.

Barcelona a 27 de octubre 1942
De Orden de S.E.
El Tte. Coronel E.M. Jefe Sección

PRISION CELULAR
de BARCELONA

28 OCT 1942

REGISTRAR } Entrada n.º
} SALIDA n.º 4207

Director de la Prisión Celular de esta PLAZA.-

277. Document extret de l'ANC. Fons Presó Model. Expedient de Salvador Dordal Bou.

El 26 de juny de 1943, l'alcalde de Vic, Manuel Riera Comella, demanà a les autoritats pertinents que li aixequessin el desterrament a Tortosa i pogués així venir a residir a Vic:

«El suscrito, Manuel Riera Comella, Alcalde Presidente del Excmo. Ayuntamiento de esta Ciudad y Jefe Local de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. Vista la instancia que precede del vecino de esta ciudad Salvador Dordal Bou, actualmente en libertad condicional y cumpliendo destierro en Tortosa, en súplica de que se le libere de dicho destierro y autorice para residir en la presente, Informa que: se le cree merecedor del beneficio o gracia que solicita atendidas las circunstancias que concurren en el mismo y especialmente a la de que, a juicio de esta Jefatura y Alcaldía locales, no existe por, al contrario, como tiene ya informada de ninguna circunstancia de índole patriótica o social que impidan que el mismo pueda residir y trabajar en la presente Ciudad: debiendo hacer constar que el informado tiene buenos antecedentes cívicos y de conducta anteriores al Glorioso Alzamiento Nacional y que si bien el informado desempeñó cargo de carácter local en esta ciudad, durante los últimos meses del periodo marxista, es lo cierto, en honor a la verdad, que lo utilizó para prestar, como se ha podido comprobar que prestó, señalados servicios a personas afectas a la causa nacional y en los días aciagos de la retirada roja evitó desmanes y voladuras de importancia que los marxistas en su huida habían preparado y empezado a realizar en esta ciudad, habiendo contribuido con su actuación a facilitar la ocupación y entrada del Glorioso Ejército Nacional en la misma, por todo lo cual entiendo que concurren en el expresado Salvador Dordal Bou circunstancias señaladísimas que le hacen acreedor al beneficio de liberación de destierro que solicita.

Vich, 26 de Junio de 1943. El Alcalde y Jefe Local».²⁷⁹

279. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1943).

El mateix 26 de juny de 1943, l'alcalde Manuel Riera feia constar que l'industrial vigatà Lluís Prats Fargas, persona addicta al règim, es comprometia a readmetre a la seva fàbrica a Salvador Dordal Bou, «ajustador mecánico y encargado de sección», ja que el necessitava per a «la buena marcha de los mismos y en beneficio de la industria metalúrgica de esta Comarca, atendidas las circunstancias de especialización y capacidad profesional para dicho trabajo»²⁸⁰, especialització que caracteritzava el penat en qüestió.

L'informe de la Guàrdia Civil de Vic coincidia amb el de l'alcalde, en qualificar a Salvador Dordal de persona de bona conducta, tant pública com privada, i d'haver exercit el seu càrrec públic de manera moderada, malgrat pertànyer a Esquerra Republicana:

«[...]D. Salvador Dordal Bou [...]durante el periodo rojo, pertencio en concepto de concejal a este Ayuntamiento, es de ideologia de izquierdas republicana, su conducta tanto pública como privada y antecedentes son buenos, en la actuación de su cargo fué tambien muy moderado. De estos informes además del que suscribe dan fe el practicante del Hospital Cívico Militar de esta localidad, D. Jaime Soldevila Griera, así como tambien todos los elementos de la Guardia Urbana y Municipal de dicha localidad. Según datos facilitados por el Registro de la Propiedad correspondiente, este señor no tiene bienes de ninguna clase. Dios guarde a V.s. muchos años. Vich 3 de Noviembre de 1939. Año de la Victoria. El comandante del Puesto».²⁸¹

L'informe de Falange feia constar que Salvador Dordal Bou ajudà a persones de dretes durant el període roig, malgrat fer esment que els desordres comesos en aquell període no foren suficients per fer-lo dimitir del seu càrrec.

280. *Ibidem*.

281. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Salvador Dordal Bou.

Aquests informes favorables contrastaven amb l'elaborat pel mossèn de la Catedral de Vic, el 22 de novembre de 1939, qualificant de pèssima la conducta de Salvador Dordal durant el domini marxista: «Fué concejal del Ayuntamiento de esta ciudad, durante el dominio rojo. Su conducta pésima».²⁸²

Indultat pel Capità General, Salvador Dordal Bou va obtenir el certificat de llibertat definitiva el 23 de desembre de 1953.

Una condició *sine qua non* per poder obtenir la llibertat condicional era, al marge que una persona d'ordre havia de respondre pel reclús, l'obligació de tenir una feina:

«Ministerio de Justicia. Junta Provincial de Libertad Vigilada de Barcelona.

Para dar cumplimiento a lo que ordena la Subdirección General de Libertad Vigilada, he de interesarle que cuando efectúen su próxima presentación reglamentaria ante esa Junta Local, los liberados condicionales sometidos a su jurisdicción, les requiera para que manifiesten el nombre de la Empresa o patrono a cuyo servicio se hallen como productores, actividad mercantil y domicilio de la misma, indicando además la profesión o trabajo que en ella desempeñe cada liberado».²⁸³

Un cas a destacar és, en aquest sentit, el de Valentí Pietx Oliva, corrector d'impremta, que el 14 de gener de 1942 obtingué la llibertat condicional amb desterrament. El problema, però, es presentà perquè les autoritats penals no trobaven ningú que li garantís una feina. Per això el director de la Presó Cel·lular de Barcelona, on el pres complia una condemna de 20 anys, sol·licità a la Delegació Nacional de Sindicats informació sobre les poblacions on existís demanda de correctors d'impremta per a poder-li enviar desterrat. Com que no hi havia demandes d'aquesta professió i, per tant,

282. *Ibidem*.

283. AEV. Fons del Jutjat d'Instrucció Número 1 de Vic. Expedients de Llibertat Vigilada.

podia ser desterrat a qualsevol lloc, acabà gaudint dels beneficis de la llibertat condicional a Palma de Mallorca.

La persona que volia prendre sota la seva tutela al llibert havia de ser, evidentment, una persona de solvència moral i econòmica contrastada, tal i com mostra el següent exemple:

«Ministerio de Justicia. Junta Provincial de Libertad Vigilada de Barcelona.

Sírvase informar urgentemente a esta Junta sobre si el vecino de esa Población, D. Joaquin Prats Canal, de profesión Comerciante, residente en Vich, calle de Manlleu n° 54, 2º, es persona de solvencia moral y material, así como si se compromete a facilitar trabajo y protección al penado Manuel Del Castillo Arechaga, en el caso de que al mismo le sean concedidos los beneficios de libertad condicional. Dios guarde a V.S. muchos años.

Barcelona, 27 de Agosto de 1.953. El Presidente.

Sr. Presidente de la Junta Local de Libertad Vigilada de Vich».²⁸⁴

A més, el patrocinador, en prendre sota protecció al llibert, havia de fer una declaració jurada on es comprometia a donar-li feina:

«Comparecencia = Vich, diez y siete de Septiembre de mil novecientos cincuenta y tres. Ante el Sr. Presidente de la Junta y de mi el Secretario, ha comparecido D. Joaquin Prats Canal, de 32 años, casado, comercio y vecino de esta calle de Manlleu, número 54, y debidamente enterado. Manifiesta: Que de su espontanea voluntad se compromete a patrocinar y facilitar trabajo al penado Manuel Del Castillo Arechaga, caso de que le sean concedidos los beneficios de libertad condicional. Así lo dice y en prueba de conformidad firma la presente después del Sr. Presidente doy fe».²⁸⁵

284. *Ibidem*.

285. AEV. Fons del Jutjat d'Instrucció Número 1 de Vic. Expedients de Llibertat Vigilada.

La primera disposició de concessió de llibertat condicional, de 14 d'abril de 1940, afectà únicament els reclusos majors de 60 anys, acusats d'haver comès «[...]delitos que guarden relación con la rebelión marxista, que tengan cumplida la cuarta parte de su condena y hayan observado conducta intachable».²⁸⁶ Si l'alcalde, la Guàrdia Civil o el cap local de FET-JONS així ho decidien, aquests reclusos no podien tornar a viure al mateix municipi del qual ells eren originaris o en el que havien viscut abans d'entrar a la presó, ni residir a la mateixa localitat d'on eren naturals o en aquella on havien viscut amb anterioritat a la condemna.

Mitjançant un decret del Ministeri de Justícia del 4 de juny de 1940, s'amplià la llibertat condicional amb la finalitat que aquells presos que havien rebut condemnes per delictes polítics i que no sobrepassessin els 6 anys i 1 dia de durada se'n poguessin beneficiar, sempre sota el vistiplau de les autoritats locals del seu municipi. Aquest benefici, fins i tot una vegada ja estava concedit, podia ser revocat en qualsevol moment, si l'alcalde, el cap de la Guàrdia Civil o el cap local de «FET y de las JONS» així ho decidien. Quan un determinat pres no era persona prou grata per a qualsevol d'aquestes autoritats, n'hi havia prou amb l'elaboració d'un informe que li fos desfavorable per tal que se li negués al reclus l'obtenció de la llibertat condicional.

Un exemple de reclus al qual no se li concedí la llibertat condicional a causa dels seus mals antecedents, seria el de Carles Nogué Serra. El 16 de Juny de 1944, el director de la Presó de Partit de Vic demanà informes a la Junta Local de Llibertat Vigilada sobre la seva persona. L'informe enviat deia el següent:

«Carlos Nogué Serra, natural de Vich, hijo de Antonio y Dolores, de 39 años de edad, con domicilio en la calle de San Pedro n° 47, con anterioridad al G.M.N. estaba afiliado a la Sindical C.N.T. Durante los sucesos de Octubre

286. BOE de 14-4-1940. Decret de 5-4-1940.

del año 1936 [sic 1934], tomó parte en los mismos al lado de las fuerzas separatistas. Al iniciarse el Alzamiento fue uno de los principales dirigentes de la Industria Colectivizada de Curtidos, quemó y saqueó varias iglesias de esta Ciudad, descubrió donde estaba escondida la Custodia de la Catedral, se le vió con arma larga y corta, intervino en el asesinato del Dn. Joaquin Riera Crexans, su patrono, el cual acompañó al coche que iban los asesinos que lo ejecutaron. Posteriormente ingresó en el Cuerpo de Guardias de Asalto.»²⁸⁷

Si fins a finals de 1940 la concessió de la llibertat condicional havia quedat restringida a les penes inferiors als 6 anys i 1 dia de reclusió, la Prefectura de l'Estat, amb la Llei d'1 d'octubre de 1940, amplià novament els límits d'aquest benefici penitenciari, englobant d'aquesta manera tots aquells condemnats a penes inferiors a 12 anys i 1 dia. Una nova ampliació va arribar l'abril de 1941, quan es dictaren noves normes per tal que els presos condemnats a penes superiors als 12 anys es poguessin acollir a la gràcia de la llibertat condicional.

Es creà una nova figura que vingué a complementar la llibertat condicional; fou el que s'anomenà llibertat condicional amb estranyament. La seva concessió implicava que els lliberts podien sortir de la presó però no podien tornar a viure a la ciutat on vivien abans de ser condemnats, sinó que els calia fer-ho en una localitat que distés 100 o 250 quilòmetres de la seva residència habitual.

Un nou conjunt de lleis comportà successives extensions de la concessió de la llibertat condicional. Així, la Llei de 16 d'octubre de 1942 amplià els beneficis als condemnats a penes de fins a 14 anys i 8 mesos. Després, la Llei de 30 de març de 1943 ho féu fins als 20 anys. Finalment, amb la Llei de 17 de desembre de 1943 s'arribà a concedir la llibertat

condicional a les persones que havien estat condemnades a una pena de 20 anys i 1 dia, i fins i tot, en determinats casos, a reus amb condemnes superiors. La progressiva extensió en l'aplicació dels beneficis de la llibertat condicional a presos polítics suposà una enorme rebaixa del nombre de reclusos que redimien part de la seva condemna en les diferents modalitats de redempció ja explicades amb anterioritat (destinacions, destacaments penals, colònies penitenciàries militaritzades...). Per tal de minimitzar aquesta reducció d'efectius humans que treballessin dins i fora de les presons, la Direcció General de Presons es va veure amb la necessitat d'augmentar el nombre de reclusos comuns per tal de realitzar aquestes tasques.

A alguns lliberts se'ls negà el permís per viatjar d'una ciutat a l'altra per ser la ciutat destí zona fronterera. És el cas de Laura Casadevall Bartrons, reclusa de la Presó Provincial de Dones de Barcelona, a qui la Junta Provincial de Llibertat Vigilada de Barcelona no concedí el permís necessari per a traslladar-se de Vic a Ripoll, en ser Ripoll una localitat considerada de frontera. En canvi, Pere Jordà Fornés, en ser posat en llibertat condicional el 19 de setembre de 1941, va obtenir el permís pertinent per poder viatjar per les diferents províncies catalanes i continuar així amb la seva professió de viatjant per a l'empresa «Segismundo Claveria» de Vic.

Del total de presos vigatans estudiats (307), 9 van gaudir de la condició de lliberts condicionals amb desterrament: un durant l'any 1941; dos, el 1942; un, el 1943; quatre, el 1944; i un el 1946. Aquesta concentració en el període de 1941 a 1944 s'acosta molt a les xifres que hem vist en parlar de la concessió de llibertat condicional sense desterrament.

Exemples concrets de l'atorgament d'aquesta llibertat condicional amb desterrament en són:

- Francesc Vallosada (o Ballosada) Peiró que ingressà a la Presó Cel·lular de Barcelona, acusat del delictes d'aixili a la rebel·lió. D'aquí passà, per aquest ordre, a la Presó de Girona, al Destacament Penal d'Anglès (19-

287. AEV. Fons del Jutjat d'Instrucció Número 1 de Vic. Expedients de Llibertat Vigilada.

11-1942) i al Destacament Penal de El Pasteral (27-11-1942). El 5 d'abril de 1943 el Director de la Presó Provincial de Girona sol·licità informes a l'alcalde de Vic per tal de tramitar l'expedient de llibertat condicional. A la petició d'un informe sobre si «existe o no razón alguna que impida la concesión de los beneficios de libertad condicional y residencia en esta localidad al penado Francisco Valllosera [sic Vallosada] Peiró, que estuvo domiciliado en la Calle Nueva nº 139» la màxima autoritat municipal manifestava que «tengo el honor de manifestarle que practicadas las oportunas gestiones de investigación por los agentes de mi autoridad y de comun acuerdo con el Jefe Local de FET y de las JONS resulta que no es merecedor de los beneficios de libertad condicional y menos el fijar la residencia en esta localidad, por tratarse de un elemento peligroso».²⁸⁸

L'informe de l'alcalde de Vic degué influir en el fet que, malgrat concedir-se-li la llibertat condicional el 25 de juliol de 1943, aquesta li fos atorgada sota la fórmula de desterrament, de manera que hagué de fixar la seva residència a la Sellera de Ter. Finalment, el 5 d'octubre de 1958, Francesc Vallosada Peiró obtingué la llibertat definitiva.

- Alfons Dalmau Bracons, natural de Santa Eulàlia de Riuprimer i veí de Vic, mecànic, casat i amb tres fills, acusat del delictes d'auxili a la rebel·lió, va complir condemna (12 anys i 1 dia de reclusió) a la Presó de San Miguel de los Reyes. Desterrat a Castelló, el 17 de març de 1945 se li aixecà el càstig i va poder tornar a Vic, on fixà la seva residència al carrer Manlleu, 48, baixos.
- Daniel Agramunt Castells, veí de Vic, domiciliat al carrer de Sant Francesc, 11, que va obtenir la llibertat

condicional amb estranyament i va haver de fixar la seva residència a 250 quilòmetres de la ciutat.²⁸⁹

La llibertat condicional del reclus quedà, tal i com ja he comentat amb anterioritat, sota l'arbitri de l'alcalde, de «FET y de las JONS» i de la Guàrdia Civil, que sovint estaven assessorats pel mossèn. Aquestes autoritats tingueren també la potestat de vigilar el reclus mentre durés la llibertat condicional, que podia ser-li revocada si s'emetia algun informe negatiu sobre la seva conducta. En aquest sentit és significatiu el cas del vigatà Joan Nogué Planas, afiliat a ERC i a la UGT. Natural de Seva i veí de Vic, amb domicili al carrer Nou, 54, 3r 2a, aquest curtidor de 37 anys, estava casat i tenia un fill. Condemnat a 20 anys per un delictes d'auxili a la rebel·lió, ingressà a la Presó de Terol, el 12 d'abril de 1939. El 4 d'agost de 1943 li fou concedida la llibertat condicional que li era, tanmateix, revocada, l'agost de 1944. Així, Joan Nogué fou traslladat a la Colònia Penitenciària de Tuberculosos de Pamplona perquè, segons especificaven els informes continuava mantenint la mateixa conducta que l'havia portat a la presó:

«[...]Dicho individuo, con anterioridad al G.M.N., era militante de “Ezquierda Republicana de Cataluña” tomando parte activa en todas las elecciones que se celebraron llegando incluso a romper una urna en el pueblo de Gurb, porque daba una mayoría a los partidos de derechas = Durante la época rojo-separatista, se afilió a la U.G.T. provisto de arma corta y, en los sucesos de Mayo de 1937, tomó parte activa = También participó en saqueos, requisas e incendios de templos en esta Ciudad = En el mes de Junio de 1937 asesinó a un miliciano rojo en la taberna de la Plaza de los Mártires con verdadera sangre fría. Actualmente continua con las mismas ten-

288. Arxiu Històric de Girona. Fons Presó Provincial de Girona. Expedient de Francesc Vallosada (o Ballosada) Peiró.

289. AEV, Fons del Jutjat d'Instrucció Número 1. Expedients de Llibertat Vigilada.

dencias, al extremo que en varias ocasiones ha amenazado a su esposa y a su hija menor de edad, de que cualquier día las envenerará.= Asimismo manifiesta que, antes de morir de la tuberculosis, asesinará a todos los que depusieron en su contra en el juicio que se le instruyó por su participación en el delito de auxilio a la rebelión = Es un caso de suma urgencia reingresarle en el Penal que corresponda, en evitación de hechos gravísimos y por no ser merecedor de la libertad condicional que disfruta. No obstante V.S. resolverá lo que estime más conveniente».²⁹⁰

A alguns presos els costà aconseguir la llibertat condicional perquè les autoritats havien decretat la seva perillositat, tot i que finalment acabaren adquirint la condició de llibertat. És el cas de Gerard Juvanteny Güell,²⁹¹ Josep Rovira Llobet (o Llobet), Pere Sala Vilaseca, Ramon Santanach Francas,²⁹² Just Solà Canadell i Josep Vila Pons.²⁹³

El document de la pàgina següent mostra un exemple d'auto de perillositat, concretament el de Gerard Juvanteny Güell.²⁹⁴

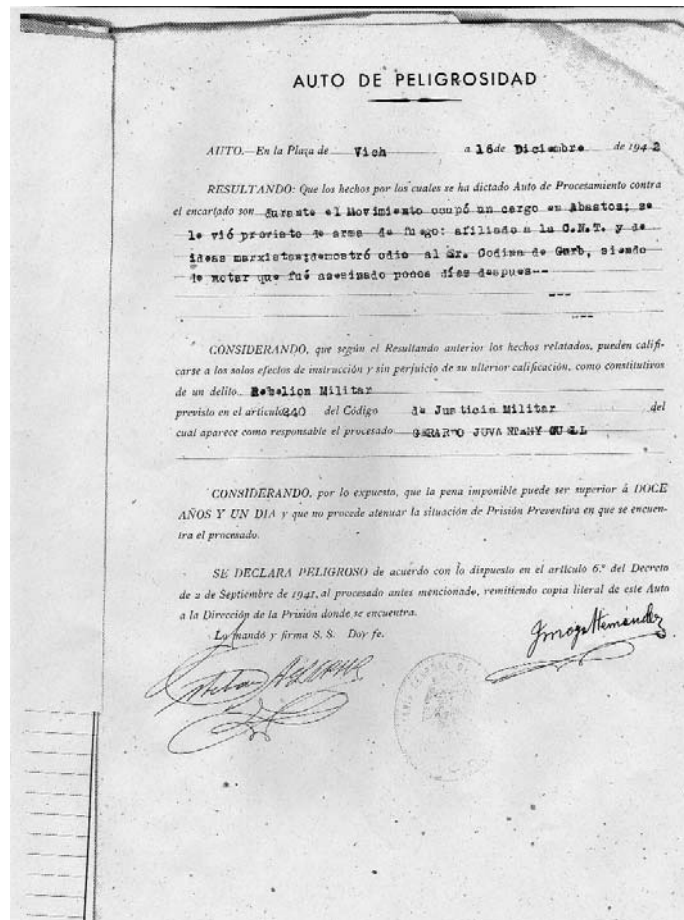
290. *Ibidem*.

291. Gerard Juvanteny Güell, natural de Manlleu i veí de Vic, amb domicili a la Rambla de Montcada, 39, 3r, estava casat i tenia un fill. Jornalero de professió, s'afilià a la CNT. Fou condemnat, pel delictes de rebel·lió militar, a 12 anys i 1 dia de presó, que complí a la Presó Cel·lular de Barcelona.

292. Ramon Santanach Francas, natural de Ripoll i veí de Vic, domiciliat al carrer de Manlleu, 69, 2n, estava casat i tenia tres fills. Ferroviari de professió, els informes de les autoritats franquistes el descriuen com a sospitós de l'assassinat del sagristà de l'Església dels Dolors de Vic. Pel delictes d'auxili a la rebel·lió, fou condemnat a 14 anys i 8 mesos de presó, pena que complí a la Presó Cel·lular de Barcelona i a la de Vic, respectivament.

293. Josep Vila Pons, natural i veí de Vic, amb domicili al carrer de Sant Francesc, 55, 3a, estava casat i tenia un fill. Curtidor afiliat a la UGT, participà en vagues i fou milicià al servei del comitè revolucionari de Vic. Va ser condemnat a 15 anys de reclusió temporal, pel delictes d'auxili a la rebel·lió.

294. ANC. Fons Presó Model. Fons de Presó Partit de Vic.

En canvi, a Víctor Pérez Ramiro, natural de Palacio de Goda (Àvila) i veí de Vic, amb domicili al carrer Sant Francesc, 7, se li negà la concessió de la llibertat condicional en virtut de l'«auto de perillositat» decretat per les autoritats competents:

«Auto de peligrosidad. En la Plaza de Vich a 2 de diciembre de 1942.

Resultando: Que los hechos por los cuales se ha dictado auto de procesamiento contra el encartado son: era de izquierdas e intervino en los sucesos del 6 de octubre del 34; durante el Movimiento miliciano armado; intervino en registros, requisas, e incendio de iglesias; estuvo en la Iglesia de los Dolores en donde fueron asesinadas dos personas; descubrió a los desertores y personas derechistas, siendo confidente del comité; fué voluntario al ejército rojo y ya antes del Movimiento estaba afiliado a la CNT. Considerando: Que según el resultado anterior los hechos relatados, pueden calificarse a los solos efectos de instrucción y sin perjuicio de ulterior calificación, como constitutivos de un delito de rebelión militar, previsto en el artículo 240 del Código de Justicia Militar, del cual aparece como responsable el procesado Víctor Pérez Ramiro[...].²⁹⁵».

Els problemes per als lliberts, però, no acabaven una vegada aconseguida la llibertat condicional, ja que s'havien de presentar diàriament a passar llista al quarter de la Guàrdia Civil. És el cas de Joan Rosés Codinach i de Pere Solans Juvany:

«Capitania General de la IV Región Militar. Juzgado Militar Número Uno de Gerona. Núm. 1.168
Ruego a V. que para el día 13 del corriente se digne ordenar se presente a este Juzgado para notificación de pena el procesado Juan Roses Codinach, que está en libertad provisional en esa y vive en la Calle de San Sebastian nº 4. Dicha presentación la hora a las 10 horas en este Juzgado sito Gobierno Militar 2 piso. Dios guarde a V. muchos años. El Comandante Juez Instructor.
Sr. Alcalde del Ayuntamiento de Vich». ²⁹⁶

295. ANC. Fons Presó Model. Expedient de Víctor Pérez Ramiro.

296. AMV. Caixa Correspondència (Agost de 1942).

Pere Solans Juvany, per la seva banda, va obtenir la llibertat, el 16 de desembre de 1941, després de complir una pena de 6 anys i 1 dia (la condemna originària de 12 anys i 1 dia li havia estat commutada), amb l'obligació de presentar-se cada 15 dies al Jutjat Militar.

El decret de 9 d'octubre de 1945 concedí l'indult als condemnats per delictes de rebel·lió militar contra la seguretat de l'estat o l'ordre públic. Quedaren exclosos de l'indult els maçons, a no ser que fessin pública renúncia de les seves conviccions. Foren indultats els vigatans: Lluís Coma Preseguer,²⁹⁷ Climent Cuixeres Martí²⁹⁸ i Salvador Dordal Bou. Vegem la targeta de llibertat vigilada d'aquest darrer:

«Apellidos: Dordal Bou. Nombre: Salvador.
Naturaleza: Vich. Provincia: Barcelona
Años de edad: 45. Hijo de Felio y de Dolores
Estado: casado. Número de hijos: 1. Profesión: mecánico
Lugar donde residía durante el Movimiento: Vich
Prisión de procedencia: Central de San Miguel de los Reyes Valencia
Delito: auxilio a la rebelión
Condena impuesta: 30 años
Conmutación: 12 años
Tiempo extinguido: 1677 días
Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido: 24 Octubre 1943.
Si está sujeto a destierro: no
Si perteneció a la masonería: no.
Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo: le faltan 2703 días. 20-2-1951
Residencia actual: Vich. Calle San Pedro 71, bajos».

297. Lluís Coma Preseguer, natural i veí de Vic, amb domicili al carrer Sant Sadurní, 36, 3r, 1a, estava casat i tenia un fill. Impressor, afiliat a la CNT, fou condemnat, pel delictes de rebel·lió militar, a 12 anys i 1 dia de reclusió temporal.

298. Climent Cuixeres Martí, natural de Carcaixent (València) i veí de Vic, amb domicili al carrer de Gurb, 48, era ferroviari, afiliat a la CNT. Acusat del delictes d'auxili de rebel·lió, li fou imposada una pena de 15 anys de presó, commutada per una de 12 anys.

Al dors hi figura: «El interesado ha sido indultado por el Excmo. Sr. Capitan General. En 23 diciembre de 1953 le fue entregado el certificado de liberación definitiva».²⁹⁹

Del total de 307 presos analitzats, només 5 foren indultats, cosa que representa un percentatge de l'1,63%. Aquestes dades constaten la dificultat d'obtenir un indult.

Abans de tancar aquest extens apartat sobre la redempció de les penes pel treball voldria fer una darrera consideració a tall de conclusió. Tal i com hem vist en les diverses modalitats de redempció, aquesta figura va funcionar molt sovint com un instrument molt poderós de propaganda política i ideològica, que si bé és cert que en la majoria de casos representava un benefici per als presos que s'hi podien acollir, no per això deixava de ser una eina més de control i fiscalització de les vides dels reclusos. Les autoritats franquistes volgueren presentar el conjunt de lleis que regulaven la redempció de les penes pel treball com una mostra de misericòrdia per part del dictador, com un exemple més de la seva bondat. Amb accions com aquesta, la dictadura pretenia endolcir la seva crueltat repressora, disfressar la seva política penal de tal manera que fos percebuda amb menys animadversió. Després de la depuració de l'«enemic» duta a terme amb la violència pròpia de la contesa bèl·lica primer, i amb tot el seguit de judicis sumaríssims després, allò que el règim pretenia era una regeneració de la població reclusa. Ja no s'insistia tant en l'anorreament dels vençuts mitjançant la propaganda franquista, sinó més en la seva reeducació, en la recuperació de la seva moralitat a través del treball.

299. AEV. Fons del Jutjat d'Instrucció Número 1 de Vic. Expedients de Llibertat Vigilada.

6. La repressió econòmica, laboral i cultural

6.1. La repressió econòmica

La victòria de 1939 deixà en poder de les noves autoritats franquistes les vides d'aquells que havien pertangut al bàndol dels vençuts per mitjà de la Llei de Responsabilitats Polítiques. El govern franquista tractà d'escarmentar el conjunt de la població utilitzant moltes estratagemes, una de les quals fou la usurpació dels seus béns. La possibilitat que en qualsevol moment els nous gestors polítics poguessin apropiar-se de les propietats individuals féu que hi hagués una por generalitzada entre la població, molt mancada ja de recursos econòmics.

La Llei de Responsabilitats Polítiques es va convertir en l'instrument legal que féu possible aquest arrabassament de les hisendes dels ciutadans. Però no totes les incautacions del patrimoni es feren sota aquesta legalitat. Durant la guerra, en la mesura que els nacionals anaren avançant i conquerint ciutats, es produïren pillatges i rapinyes, sobretot per part de les tropes mores, cobejoses de botí. Així ens ho explica Antoni Bassas en el seu dietari:

«[...]Molts vigatans varen passar aquesta nit [la de l'1 de febrer] fora de la ciutat pel temor al que podia passar, i les tropes mores ho van aprofitar per penetrar a les cases buides i robar tot el que van poder. [...]La nostra ciutat continua envaïda per tropes nacionals i moros, els quals aprofiten la desorientació de la gent per ficar-se a les cases, especialment a les de pagès, on maten gent i roben tot el que poden. Són la plaga de la postguerra».³⁰⁰

També Candi Espona, al seu llibre, explica com la casa familiar dels Espona, situada a la carretera de Gurb, fou saquejada pel bàndol ocupant:

300. Antoni Bassas i Cuní, *Op. Cit.*, p. 164 – 165.

«[...]La porta havia estat esbotzada i gairebé totes les coses emmagatzemades havien estat objecte de pillatge, especialment bona part de la biblioteca. Segons el pare, fou un pillatge selectiu, ja que, després de donar-hi una bona repassada, més d'una vegada ens havia comentat: "Els qui ho han fet sabien el que feien. Hi falten els llibres més bons i de més valor." Els altres els havien deixat. Això descartava d'aquell robatori els moros i segurament també els refugiats, humils fugitius enmig de les desgràcies de la guerra. Aquesta deducció fou el que més va indignar el pare, que va encaminar les seves sospites envers els oficials o persones del bàndol ocupant[...]».³⁰¹

Acabada la guerra, els antics propietaris recuperaren en molts casos les seves fortunes i les seves hisendes. Les empreses i les indústries col·lectivitzades tornaren als seus anteriors amos, i recuperaren la maquinària i les eines per posar-se novament en funcionament. Sota aquesta mateixa premissa, la Llei de 3 de maig de 1939, instà als municipis a crear una Comissió de Recuperació Agrícola:

«No habiendose recibido aun en esta Jefatura de Recuperación Agrícola copia del Acta de Constitución de la Comisión Depositaria de ese término municipal, que según dispone la Ley del 3 de Mayo de 1.939 (cuyo extracto fué publicado para mayor difusión por prensa, radio y Boletín Oficial) se formará automáticamente al constituir la Comisión Gestora Municipal, debiendo estar integrada por el Alcalde como Presidente, un Secretario, que será el del Ayuntamiento, y como vocales, un representante de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S., un Agricultor y un Práctico del campo nombrados por el Ayuntamiento. Esta Jefatura concede a Vd. Un plazo máximo de siete días a partir de la fecha para constituir la y remitir a estas oficinas (Avda. del Generalísimo Franco, 508-510) copia de dicha Acta y de no hacerlo le

301. Candi Esposa, *op.cit.*, p. 275.

serán aplicadas las sanciones que determina la ley. Dios guarde a Vd. Muchos años. Barcelona 5 de Junio de 1.939. El Ingeniero Jefe Provincial».³⁰²

En compliment d'aquesta ordre, es constituí, el 20 de setembre de 1939, la Junta Agrícola de Vic amb l'objectiu de retornar les finques als seus propietaris o, en el seu defecte, a llurs hereus. La junta estava formada per l'alcalde Josep Sala Molas, el cap local de FET y de las JONS, Lluís Pujols Esquerrà, Francesc Amblàs Casas i Josep Tió Febrer.

Un dels exemples més clarividents que es poden extreure de la consulta dels expedients dels represaliats vigatans pel que fa a la repressió econòmica, és la confiscació del patrimoni i la imposició de multes que hagueren de patir.

A la taula següent³⁰³ es pot veure quines van ser les sancions imposades als 26 vigatans dels quals tenim constància (de la totalitat dels 408 casos estudiats), on en sobresurt especialment el gran percentatge de ciutadans als quals se'ls incautà la totalitat dels seus béns (un 50 %).

Multa	Nombre	Percentatge
Pèrdua total de béns	13	50 %
3.000 pts.	5	19 %
2.000 pts.	8	31 %

Font: Taula d'elaboració pròpia a partir de les dades extretes dels expedients dipositats a l'ATSJC, a l'ANC i de les fitxes de llibertat vigilada de l'AEV.

Així, per exemple, Josep Franquesa Vidal, dirigent del Sindicat Agrícola de la Plana de Vic, membre del Comitè Antifeixista de Vic, en representació de l'esmentat sindicat l'any 1936, fou condemnat a una multa de 2.000 pts., 10 anys d'inhabilitació per a càrrecs polítics i sindicals, i 8 anys

302. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

303. Taula ordenada, de menor a major, pel nombre d'anys de desterrament i la seva distància de Vic.

de desterrament a les possessions espanyoles del nord d'Àfrica. Va fugir l'any 1939 a l'exili però fou fet presoner i portat al camp de concentració d'Argelers, on fou afusellat pels nazis.³⁰⁴

En l'expedient incoat pel Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques, hi consta una notificació de la Caixa de Pensions sobre l'estat de comptes de l'inculpat:

«Caja de Pensiones para la Vejez y de Ahorros. Operaciones de Ahorro.

Juzgado Civil E. Resp. Políticas

Dando cumplimiento a lo dispuesto por ese Juzgado en su atto oficio de 30 del pasado septiembre por el que, en méritos del exhorto del Iltre. Sr. Juez Civil Especial de Responsabilidades Políticas, se interesa saber si José Franquesa Vidal es titular de alguna operación de ahorro, hemos de manifestar a V.S. que, efectivamente, el aludido encartado es titular, juntamente con Cándido Mas Comerma, de la Libreta de Ahorro nº 21.398, de nuestra sucursal de Vich, en la que existe un saldo de treinta y dos pesetas con cincuenta y nueve céntimos (ptas. 32,59), cuyo saldo fue retenido con fecha 23 de julio de 1940, por el Juzgado Civil Especial de Responsabilidades Políticas de Barcelona.

Dios guarde a V.S. muchos años. Barcelona 14 de octubre de 1943. El Director General.

Iltre. Sr. Juez del Juzgado de 1ª Instancia e Instrucción de Vich».³⁰⁵

La resposta de bancs i caixes sobre els dipòsits i béns dels inculpats fou bàsica amb vista al seu possible embargament. No obstant això, convé assenyalar que la repressió econòmica va tenir, més que un objectiu recaptador, una finalitat inti-

midatòria. Tot i que la majoria dels expedients hagueren de ser sobresseïts per insolvència dels afectats, el règim sabia que l'amenaça de sanció ja constituïa per ella mateixa un important instrument repressiu i desmobilitzador de la societat. No ens ha d'estranyar, per tant, que la relació de béns de l'acusat fos realment exhaustiva. Aquest és el cas de Vicenç Garcia Julibert, a qui el Tribunal de Responsabilitats Polítiques castigà amb la pèrdua total de béns, la inhabilitació absoluta i perpètua, i el desterrament durant 15 anys a les possessions africanes. Vegem el document que certifica els béns materials de què disposava l'acusat.

«[...]Asimismo certifico: Al folio 3 aparece un informe de la Guardia Civil con referencia a los bienes de la esposa del inculpado, Dolores Rius Cornella, que dice así: “Según datos facilitados por el Registro de la Propiedad aparece en los índices de los libros de Vich que la mencionada señora tiene dos fincas consistentes en una extensión de terreno situado en las afueras de esta ciudad, y a la derecha de la carretera que dirige a Ripoll, tiene en junto una superficie de 40 metros 50 decímetros cuadrados. [...]Al folio 3 aparece un informe de la Guardia Civil que, entre otros particulares, dice: “Según datos facilitados por el Registro de la Propiedad de esta Ciudad, dicho Sr. No tiene bienes de fortuna ni derechos reales”. Al folio 4 aparece un informe del Ayuntamiento de Vich que entre otros particulares dice: “Referente a los bienes de toda clase que se le conozcan y que sean de su pertenencia, no consta que posea declarados ni conocidos”. Al folio 5 aparece un informe del Ayuntamiento de Vich, referente a los bienes de la esposa del inculpado, llamada Dolores Rius Cornella, que entre otros particulares dice: “Posee y tiene inscritos a su favor las dos fincas siguientes: 1ª Extensión de terreno situado a las afueras de esta ciudad, a la derecha de la carretera que dirige a Ripoll, de una total superficie 229 metros 50 decímetros cuadrados [...]. Su valor según el registro de la propiedad es de 1.500

304. Josep Casanovas i Prat, «Els vigatans exiliats durant el franquisme», a *Ausa*, any XIX, núm. 146, 2001, p. 337.

305. ATSC. Expedient de Responsabilitats Polítiques de Josep Franquesa Vidal.

ptas. 2ª Extensión de terreno situado en las afueras de esta ciudad y a la derecha que dirige a Ripoll, tiene junto una superficie de cuarenta metros cincuenta decímetros cuadrados [...]. Su valor según el registro es de doscientas cincuenta pesetas [...]. Al folio 10 aparece un informe de F.E.T. y de las J.O.N.S de fecha 5 de agosto que entre otros particulares dice: Que Vicente García Julibert posee un solar a la salida de la calle de Manlleu de esta ciudad, lindante con la carretera del mismo nombre [...]».³⁰⁶

6.2. La repressió laboral

Els llocs de treball foren considerats també com a botí de guerra per part del bàndol vencedor. Tota possibilitat de treball quedà controlada per l'Estat, directament o indirecta. Els que resultaren victoriosos en la contesa es varen veure legítimats per tal d'ocupar els diversos llocs de l'administració pública, però també els llocs de preeminència de les empreses privades, deixant només les tasques menys desitjades per als perdedors republicans. Les empreses s'ompliren de persones addictes al règim, aconseguint així un sou i una posició social molt per sobre de la resta de la població.

La repressió laboral va consistir en dur a terme una neteja de totes aquelles persones que no eren considerades afins a les noves autoritats. Començant pels càrrecs més propers a l'administració, fins a les millors destinacions a les petites empreses, la purga va eliminar els treballadors titllats de desafectes per tal de deixar les vacants que serien cobertes amb els ciutadans que havien demostrat la seva fidelitat al règim franquista. Aquesta repressió laboral va suposar una autèntica marginació dels enemics de la nova Espanya, una marginació total i absoluta dels dissidents.

El control de l'aparell funcional, la depuració sistemàtica de tots els funcionaris i empleats municipals, esdevingué un mitjà per aconseguir la consolidació del règim. Així, les persones compromeses d'alguna manera amb l'administració republicana foren substituïdes per unes altres totalment addictes al franquisme.

Amb la Llei de 10 de febrer de 1939, tots els empleats públics es veieren obligats a demostrar la seva lleialtat davant dels nous gestors, i hagueren de presentar una declaració jurada que demostrés sense cap mena de dubte la seva total adhesió a les noves autoritats, una comunió total amb els preceptes del nou estat. Una altra vegada es feia necessària l'obtenció dels avals o les recomanacions oportunes que permetessin demostrar la seva idoneïtat als candidats a ocupar qualsevol lloc de responsabilitat.

El 15 de febrer de 1939, seguint l'article 2 del «Bando del General del Ejército del Norte», foren destituïts tots els funcionaris i empleats municipals nomenats a partir del 18 de juliol de 1936. Aquestes disposicions tenien com a base el fet que les autoritats franquistes no reconeixien les disposicions de l'administració republicana després del 18 de juliol. La depuració es va realitzar d'acord amb l'Ordre Ministerial de Governació del 12 de març de 1939 i la Llei de 10 de febrer del mateix any.

A partir d'aquell moment es nomenaren nous funcionaris i empleats municipals, i només algunes poques de les persones cessades aconseguiren reincorporar-se una vegada aconseguits els avals que els reconeixien com a afectes al règim. La instrucció dels expedients de depuració fou dirigida, al Consistori de Vic, per Lluís Massana i Ramon Benito, membres de la gestora municipal, que portaren a terme la seva tasca fonamentant-se en el recolzament o no a les autoritats «rojas», la seva col·laboració amb el «Movimiento» i el seu passat polític. Es van demanar informes a la Guàrdia Civil, a la «Falange Española Tradicionalista y de las JONS», i a la policia governativa. La instrucció finalitzà l'agost de 1939

306. ATSCJ. Expedient de Responsabilitat Polítiques de Vicenç Garcia Julibert.

amb la destitució de Ramon Mussach Brugarolas, Joaquim Surinyach Ginestet i Constanci Romaní Cateura.³⁰⁷

L'informe que la Guàrdia Civil envià al Governador Civil de la Província, el 26 de febrer de 1940, era prou explícit pel que fa als motius de la destitució del guàrdia municipal Constanci Romaní Cateura:

«[...]que el referido individuo con antelación al Glorioso Alzamiento Nacional era de ideas izquierdistas, frecuentando el Centro de Izquierda Republicana y estando bien relacionado con los dirigentes del mismo. Durante el periodo rojo, se manifestó en todo momento adicto a su causa, ampliando sus relaciones con los elementos que integraban el comité y siendo su confidente, habiendo sustraído el padrón de cédulas del Ayuntamiento para entregarlo al Comité de Defensa, al objeto de que por él pudiera sacarse los nombres de las personas de derechas, intervino en saqueos y quemas, siendo en general mal conceptuado en relación con la Gloriosa Causa Nacional».³⁰⁸

Seguint amb les mateixes directrius, el consistori acordà el març de 1940 que:

«cesen como funcionarios municipales, el día 23 de los corrientes, D. Martín Munt Mas, D. Jacinto Solá Teulats, D. Antonio Jordá y D. José Domenech Pol, cuyos cargos quedarán reemplazados por cuatro ex-combatientes que proponga la Delegación Comarcal de los mismos y que se comunique a la Dirección del Matadero municipal que los matarifes Luis Soldevila, Salvador Ganella, José Rovira y Miguel Rovira deben ser sustituidos por cuatro ex-combatientes que propondrá la propia Delegación local».³⁰⁹

307. L'acta de destitució dels citats funcionaris es pot consultar a l'AMV. Llibre d'Actes de l'Ajuntament. Sessió del dia 21 d'agost de 1939.

308. AHGCB. Fons Administració Local.

309. AMV. Llibre d'Actes de l'Ajuntament. Sessió del dia 2 de març de 1940.

Un cas singular és el de l'impressor Joan Pietx Oliva,³¹⁰ que fou separat del seu càrrec de funcionari municipal el 30 de juliol de 1931, acusat d'obstrucció a l'obra de la República, per propagar notícies falses contra la República i per dedicar-se al seu negoci particular en hores de feina. Ara, sota un nou règim, era acusat també de desafecte. El seu cas no devia ser del tot clar per a les noves autoritats si tenim en compte que, el 23 de desembre de 1939, es tornaren a demanar a «Falange Española Tradicionalista y de las JONS» informes sobre la seva conducta i antecedents. El seu expedient es resolgué, finalment, el gener de 1940, quan es decidí que cessés del seu càrrec com a dipositari dels fons municipals, respectant-se-li només els drets a viduïtat i a orfandat. Finalment, el Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de Barcelona, en sentència de 8 de juny de 1940, decidí l'absolució de Joan Pietx Oliva dels càrrecs imputats.

En el seu expedient de responsabilitats polítiques hi figura l'informe favorable del mossèn de la Parròquia de la Pietat de Vic, Manel Alejos, on fa constar que Joan Pietx Oliva «es un individuo de esta Ciudad, de ideas regionalistas, no separatistas, católico sincero, que fue perseguido y encausado por los rojos. No me consta que hiciera acto alguno contra el Glorioso Movimiento Nacional». Pel que fa als béns materials que l'acusat posseïa, afirmava ignorar «si es solo gerente de la imprenta Balmesiana de esta Ciudad o propietario de la misma. No sé que él ni su cónyugue posean otros bienes».³¹¹

En l'informe que el cap de la Falange vigatana elaborà sobre Joan Pietx es certificava que «en febrero de 1910 entró como empleado en el Ayuntamiento de ésta [Vic], continuan-

310. Cal recordar aquí que, com he dit en pàgines anteriors, Joan Pietx Oliva era impressor, propietari de la Tipografia Balmesiana, situada al carrer de la Riera número 5, de Vic. En aquesta impremta s'hi editava el diari local *Gazeta de Vich*. Joan Pietx pertanyia a l'entitat Catalunya Vella.

311. ATSJ. Expedient del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Joan Pietx Oliva.

do sin ninguna sanción hasta que, en marzo de 1924 fué destituido con ocho empleados más, sin formación de expediente por el Ayuntamiento de la época del Gobierno del Excmo. Sr. General Primo de Rivera. Al término del aludido Gobierno su destitución fué declarada improcedente, siendo repuesto en el cargo en junio de 1930. El Ayuntamiento de mayoría republicana constituido en abril de 1931, procuró molestarle acusándole de reaccionario y obstruccionista. En 30 de julio de 1936 fué destituido por el Ayuntamiento rojo-separatista, cuya acta consta en el Boletín de 25 de septiembre de 1936. En 11 de diciembre del propio año fué detenido por los rojos, estando cinco días en la cárcel de esta ciudad, siendo trasladado después a la de Barcelona, donde permaneció preso hasta el 30 de enero del siguiente año». Pel que fa a la seva ideologia política, Joan Pietx, segons consta a l'informe, milità «siempre en partidos políticos derechistas, siendo su actuación marcadamente catalanista. Fué socio de la entidad regionalista “Catalunya Vella”. Desde el año 1931, en que se constituyó en este Distrito el bloque de derechas formado por tradicionalistas y regionalistas, actuó intensamente en defensa del mismo». A l'informe es fa esment que a la impremta de la seva propietat s'editava «el periódico local catalanista “Gazeta de Vich” y durante el periodo rojo su industria fué intervenida, editándose en ella el trisemanario rojo-marxista “L’Hora Nova”, en el cual colaboraba un hermano del informado. No se le conoce que haya hecho propaganda desde los indicados periódicos, en ningún sentido, autorizada por su firma». La seva religiositat era totalment inqüestionable, segons els informes, en tractar-se d'una «persona de arraigados sentimientos religiosos, [que] perteneció desde el año 1900 a las Conferencias de San Vicente de Paúl, miembro de la Caridad Cristiana, miembro de la Junta de la Buena Prensa, Secretario de la Beneficencia local, y afiliado al Somatén desde 1909 hasta su disolución por la “Esquerra”». L'informe esmenta els problemes que l'acusat va tenir amb el consistori vigatà, deguts al fet d'haver «inter-

puesto un pleito contra los componentes del antiguo Ayuntamiento de la época del Gobierno del Exmo. Sr. General Primo de Rivera, que como se ha indicado fueron los que le destituyeron, sin formación de expediente, le acarrearón persecuciones y antipatías, por parte de los elementos interesados». Pel que fa als béns de la seva propietat només se li coneixien «su imprenta y librería, y aún aquella en periodo de reorganización, ya que en 31 de enero de este año los rojos, en su vergonzosa huída, le robaron una máquina de imprimir “Jullien” y una “Minerva”. A su cónyugue tampoco se le conocen bienes».³¹²

L'informe de l'Ajuntament de Vic resulta molt més negatiu per a Joan Pietx, emfatitzant marcadament les seves activitats catalanistes:

«[...]Que en el año 1923 se le instruyó expediente a consecuencia de sus ideas marcadamente separatistas así como por los procedimientos caciquiles que, en virtud del empleo de Depositario Municipal, venía llevando a cabo desde muchos años, cesando en dicho destino por acuerdo de la Excma. Corporación Municipal. Durante el Gobierno de la Dictadura conspiró continuo y permanentemente, era anti-militarista cien por cien y facilitaba al mismo tiempo todos los medios para difundir aquellas teorías bastardas, editándose en la imprenta de su propiedad el periódico Gazeta de Vich, órgano de todos los elementos anti-españolistas, siendo de observar que si no se publicaron durante aquel periodo artículos injuriosos fué debido a la rigurosa censura que estuvo sometido dicho periódico. A la caída de la Dictadura fué elemento propulsor de los sucesos ocurridos en Vich y, de un modo especial, el haber sido ultrajada nuestra Santa Bandera, Roja y Gualda. Una vez proclamada la República, el órgano referido “Gazeta de Vich” volvió por sus fueros

312. ATSJ. Expedient de Responsabilitats Politiques de Joan Pietx Oliva.

separatistas publicando artículos contra España y sirviendo sólo y exclusivamente en pro de la Cataluña de sus ensueños. Durante la dominación rojo-separatista, se editó en la imprenta de dicho Sr. Piets el periódico “Hora Nova”, portavoz de las hordas marxistas y, si bien es cierto de que estuvo preso un corto espacio de tiempo, no lo fué por ser adicto al Glorioso Movimiento Nacional sino por tratarse de ser patrono y por banderías políticas. El día dos de febrero del corriente año se imprimieron en la industria de su propiedad unas convocatorias en catalán, sin que pasaran por la censura ni estampara el pie de imprenta, las cuales fueron puestas en circulación, lo que no deja lugar a dudas dado el proceder manifestado de que, una vez más, sigue creyendo y anhelando con su Cataluña Lliure. Referente los bienes de toda clase que se le conozcan son un taller de imprenta de bastante importancia y una tienda de objetos de escritorio encontrándose situados en la calle Riera número 5 de esta ciudad, dícese también que es propietario de una finca urbana, ignorándose su situación y cuantía. Dios guarde a V.S. muchos años. Vich, 15 de Noviembre de 1939. Año de la Victoria. El Alcalde actual.

Ilte. Señor Juez Instructor Provincial de Responsabilidades Políticas. Barcelona».³¹³

Amb la Guerra finalitzada, el règim va voler realitzar una nova estructuració de la justícia municipal. A tal efecte, va dictar la Llei de 8 de maig de 1939, de la Prefectura de l'Estat, a fi i efecte de renovar els càrrecs de Jutges i Fiscals d'aquest nivell. Amb la publicació d'aquesta llei es va produir el nomenament de nous jutges i fiscals en tots els municipis, al mateix temps que imposà el cessament de tots els jutges i fiscals municipals que fins aleshores havien estat exercint aquests càrrecs. Els candidats a desenvolupar la feina de jutge calia que fossin persones amb una més que

313. *Ibidem*.

demostrada fidelitat al «Glorioso Movimiento Nacional». Evidentment, en quedaven automàticament excloses totes aquelles persones sobre les quals hagués recaigut la més mínima sospita d'haver pertangut a partits polítics o sindicats, haver comès qualsevol acte contrari al règim o tenir contacte amb elements marxistes o d'esquerres. En seria un evident exemple la nota següent:

«Juzgado de 1ª Instancia de Vich

Al objeto de proceder a la renovación de cargos de Justicia Municipal, ruego a V. que con la mayor urgencia y antes del día 8 del actual, remita a este Juzgado relación de tres personas para cada uno de los cargos de Juez y Fiscal Municipal de ese pueblo, mayor de 25 años, con más de 2 de residencia en el término, y que sabiendo leer y escribir ofrezcan garantías suficientes para el desempeño de los cargos previstos, por su moralidad, rectitud y adhesión al Movimiento, cuidando de que los propuestos no hubieran pertenecido con antelación al Movimiento Nacional a Partidos, Agrupaciones u Organismos integrantes a partidos o agrupaciones de Izquierda o Catalanistas, concomitancias, informando con minuciosidad respecto a sus antecedentes en ese orden y significación política antes y después del Movimiento. Dios guarde a V. muchos años.

Vich 3 de Julio de 1939. Año de la Victoria. Sr. Alcalde de esta ciudad Vich».³¹⁴

Poc després, el 25 d'agost de 1939, l'alcalde de Vic envià al president del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Barcelona, un informe amb els antecedents políticsocials i conducta de tots aquells que havien exercit, des del juny de 1934 a febrer de 1939, el càrrec de jutge (tant titulars com suplents) a la ciutat. Un informe que mostrava que mentre els jutges militants en partits d'esquerra es trobaven ara empresos-

314. AMV. Caixa Correspondència (Juliol de 1939).

nats –cas, per exemple de Josep Dam Teulats, reclòs en un camp de concentració-, els qui havien pertanyut a partits de dretes ocupaven algun càrrec polític –cas de Josep Rierola Alibes, que exercia el càrrec de secretari de l'Ajuntament de Ripoll.

També es sol·licitaren informes sobre els antecedents morals, polítics i socials d'aquells lletrats proposats per formar part de la Junta del Col·legi d'Advocats de Vic, l'any 1939:

«En contestación al oficio de V.S. de fecha 4 del corriente dando traslado a esta Alcaldía de una orden telegráfica del Excmo. Sr. Presidente de la Audiencia Territorial, interesando informe respecto si los letrados de esta Ciudad Don Juan Dou Blancafort, Don Juan Anglada Vilardebó, Don Ramon Bach Planell, Don Miguel Arumí Fargas y Don Joaquin Espona Puigserinanel, ofrecen garantías bastantes para formar la Junta del Colegio de Abogados de esta Ciudad, no solo por su actuación sino por sus antecedentes y conducta en el aspecto moral y profesional y también en el político-social, debo informar que tanto por los antecedentes personales de dichos señores obrantes en esta Alcaldía como por las averiguaciones que al efecto se han practicado resulta; que tanto en el aspecto moral como en el profesional son personas de excelente conducta y muy dignas. Con anterioridad al G.M.N. estaban afiliados a "Lliga Catalana" siendo el Sr. Anglada un asiduo colaborador del periódico de esta Ciudad "Gazeta de Vic" portavoz de la ideología política de dicho partido en esta comarca, con exclusión de toda tendencia separatista.

Dios guarde a V.S. muchos años. Vich, 5 Diciembre de 1939. Año de la Victoria».³¹⁵

L'ordre de 24 de maig de 1939, amb l'ampliació de les directrius de la Llei de premsa de 22 d'abril de 1939, donà forma definitiva a la depuració de periodistes, per aclarir les

seves conductes en relació al «Movimiento», seguint l'esquema de declaració jurada ja citat anteriorment. Després, altres col·legis professionals (com el dels advocats i el dels metges) anaren desfilant pel purgatori de les depuracions.

En virtut de l'ordre de 6 d'octubre de 1939 era depurat el personal mèdic del municipi de Vic, és a dir, els metges, els practicants i les llevadores. En constitueixen un bon exemple el metge Candi Bayés, que malgrat ser nomenat per la Prefectura Provincial de Sanitat de Barcelona com a Jutge Instructor per a la depuració de responsabilitats polítiques i socials del personal mèdic, fou també objecte de depuració; així com els metges Miquel Planas Salomó, Miquel Bellmunt Bellmunt i la llevadora Assumpció Barbany Bosch.³¹⁶

De tot aquest personal mèdic, el «Servicio Nacional de Sanidad» demanà informes a l'Alcalde de Vic sobre la seva conducta politicosocial. L'alcalde havia de retornar el formulari enviat en un curt espai de temps. Un exemple en seria l'informe elaborat sobre Candi Bayés, en el qual quedava acreditada la seva adhesió al règim:

«[...]Antes del Movimiento y de toda su vida, católico practico y de conducta intachable y ejemplar. Durante el Movimiento Nacional, entusiasta defensor y propagador de las ideas que lo encarnaban, animando y propagando las noticias y triunfos del Ejército de Franco. Nunca ha estado afiliado a partido político alguno, habiéndose significado por ser uno de los que más condenaban el separatismo catalán y desde luego no había pertenecido jamás a Acción Catalana ni a organización sindical. Médico distinguido y de fama, se ha destacado siempre por sus desvelos y cuidados a los enfermos, no obstante su avanzada edad.

Vich 24 Octubre de 1939. = Año de la Victoria. El Alcalde Actal».³¹⁷

315. AMV. Caixa Correspondència (Desembre de 1939).

316. AMV. Caixa Correspondència (Any 1939).

317. AMV. Caixa Correspondència (Octubre 1939).

A la vista d'aquest informe, no és estrany que l'expedient instruït contra Candi Bayés Coch, metge municipal de Vic, es resolgués favorablement a l'interessat. El 13 de desembre de 1939 prengué, de nou, possessió del seu càrrec.³¹⁸

També favorablement a l'interessat es resolgué l'expedient de depuració de Miquel Planas Salomó, que prengué possessió del seu càrrec el 4 de desembre de 1939, i l'expedient de la llevadora Assumpció Barbany Bosch, que en la mateixa data es pogué reincorporar a la feina.

No va tenir tanta sort com els anteriors Miquel Bellmunt Bellmunt, practicant de medicina a l'Hospital de la Santa Creu de Vic, el qual hagué de cessar de les seves funcions per ordre del Coronel Comandant Militar de Vic. Afiliat a Esquerra Republicana de Catalunya, Miquel Bellmunt fou president del sindicat sanitari. Al seu expedient consta també que les autoritats republicanes ja l'havien condemnat per practicar avortaments. Acusat d'un delictes d'adhesió a la rebel·lió fou condemnat, pel franquisme, a una pena de 30 anys de presó (commutada per una de 20 anys i 1 dia). Detingut el 10 de febrer de 1939, ingressà a la Presó de Vic, d'on fou traslladat a la Cel·lular de Barcelona el 28 de febrer de 1939. Acabà d'expiar la seva condemna a la Presó de San Miguel de los Reyes, on se'l conduí el 28 de maig de 1939. El 3 d'abril de 1944 obtingué la llibertat condicional.

De totes les depuracions que hi va haver, la més exhaustiva i sistemàtica fou sense cap mena de dubte la que s'emprengué contra el personal docent. Era, el col·lectiu de mestres, un dels que més preocupava a l'aparell franquista dedicat a la reeducació ideològica. L'església induí al règim a eliminar del sistema educatiu tots aquells mestres d'ideologia esquerrana o mínimament liberal, substituint aquests llocs per persones de refutada ideologia cristiana i addictes al règim.

318. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

El Capità Jutge Militar de Vic, José Calleja Olarte, demanà, entre febrer i març de 1939, a l'alcalde de Vic, Josep Sala Molas, informes sobre la conducta, antecedents políticossocials i participació en el «Movimiento», dels mestres Camila Angé (o Augé) Ballesta, Justina Claret Vallvé, Josep Franquesa Aliberch, Antoni Garriga Prat, Rosa Magriñà Sardà, Rita Masana Verdú i Montserrat Torrens Ibern. En tots aquests casos, els expedients incoats es resolgueren favorablement als interessats.

En el cas d'Antoni Garriga, l'Ajuntament, el juny de 1939, emeté el següent certificat:

«En la Ciudad de Vich, a quince de junio de mil novecientos cuarenta, ante el Excmo. Sr. Alcalde de esta Ciudad, Dn. Manuel Comella Mora, asistido del infrascrito Secretario accidental, comparecen Dn. Nicasio Coll Montserrat, mayor de edad, casado, vecino de esta Ciudad, de profesión Maestro Nacional y con domicilio en la calle Nueva nº 8, 3º 1ª, y Dn. Vicente Alemany Grasetas, tambien mayor de edad, casado, depositario municipal, vecino de esta y con domicilio en la calle de la Fusina nº 25, 1º 2ª, los cuales por su libre y espontanea voluntad, Declaran: Que Dn. Antonio Garriga Prat, Maestro Nacional de esta Ciudad, abandonó su destino en julio de 1937, no presentándose a cumplir el servicio militar en la movilización decretada por el Gobierno rojo del reemplazo de 1932, permaneciendo escondido en el manso "La Sala" del pueblo de Vilalleons y en su domicilio, calle de Cerrajeros nº 17 de esta, hasta la liberación por las tropas nacionales. Leida la presente declaración se afirman y ratifican en su contenido y la firman con el Sr. Alcalde y conmigo el Secretario de que certifico».³¹⁹

També favorable fou l'informe elaborat per l'alcalde de Vic sobre Josep Franquesa Aliberch, mestre de primera ensenyança a la ciutat:

319. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

«D. José Sala Molas, Alcalde Presidente del Excmo. Ayuntamiento de la Ciudad de Vich

Certifico: Que D. José Franquesa Aliberch, maestro de primera enseñanza, ha ejercido con dignidad y honradez como maestro nacional, en esta ciudad, desde el 17 de abril de 1937 hasta la liberación de la misma por el Glorioso Ejército Nacional. Durante este tiempo ha favorecido a muchas personas de derechas, especialmente a sacerdotes: ha ocultado a desertores y pasados a la España Nacional: ha socorrido a presos, sufriendo persecución, con su esposa, por los agentes rojos del S.I.M.: así como ha tenido que experimentar la pérdida por el comité rojo, de su hermano político, el Rdo. Jacinto Anglada Collell, mártir por Dios y por la Patria. Con ello se demuestra que dicho maestro es persona completamente adicta al Glorioso Movimiento Nacional. Y para que conste libro, a petición del interesado la presente certificación en Vich a treinta de Marzo de mil novecientos treinta y nueve. III Año Triunfal».³²⁰

D'altres, en canvi, no tingueren tanta fortuna. És el cas de Ricard Buxó Senís, mestre nacional, condemnat a una pena de 15 anys de reclusió temporal, que complí respectivament a la Presó de Manresa, Presó Cel·lular de Barcelona (on fou traslladat el 17-04-1939) i Presó de San Miguel de los Reyes (des del 28-05-1939 fins al 22-03-1954). Pitjor sort corregué encara Joan Salvador Tort, també mestre, que fou afusellat al Camp de la Bota, el 26-04-1939. Joan Salvador tenia 42 anys i estava casat. En desconeixem la seva militància política.³²¹

La depuració comportà la docilitat i submissió dels treballadors en el seu conjunt, que veieren perillar el seu lloc de treball si no obeïen les directrius emanades de les autoritats

320. AMV. Caixa Correspondència (Març de 1939).

321. Informació extreta del llibre de Josep M. Solé i Sabaté, *La repressió franquista a Catalunya*, Op. Cit., p. 450-451.

franquistes. El règim utilitzà els nomenaments dels llocs de treball a l'administració per tal de premiar els qui li havien estat fidels. Només els considerats afectes a la «Causa Nacional» podien ocupar un lloc de responsabilitat en les estructures del nou estat. D'aquí mesures com l'elaboració d'un padró dels caiguts per Déu i per la pàtria:

«Alcaldia de Vich. Don José Sala Molas, Alcalde Presidente del Ayuntamiento de la Ciudad de Vich, Hago saber: Que todos los familiares de soldados nacionales, hijos de esta Ciudad, caidos gloriosamente en el frente de batalla o muertos a consecuencia de heridas recibidas, como tambien a los familiares de todos los asesinados por los rojos se presenten con la máxima urgencia en las oficinas municipales, sección de Fomento, a fin de proceder a su inscripción en el padrón de los caidos por Dios y por España que se está confeccionando. Vich, 3 de Junio de 1939. Año de la Victoria».³²²

I d'altres de semblants encaminades a recompensar, com una mena de botí de guerra, el personal que havia patit ferides de guerra, captiveri o que, simplement, havia estat al bàndol guanyador:

«José Sala Molas, Alcalde Presidente del Ayuntamiento de la Ciudad de Vich.

Hago saber: Que todas las familias de esta Ciudad que hayan sufrido la pérdida de algun individuo asesinado por los rojos, que haya estado preso en las checas, encarcelado o prestando servicio en las filas del Ejército Nacional, deberan manifestarlo en las oficinas de este Ayuntamiento antes del próximo día 2 de Septiembre. Vich, 29 de Agosto de 1939. – Año de la Victoria».³²³

El mateix succeí amb els orfes de les víctimes de la guerra o de la repressió i amb tots aquells qui havien perdut

322. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

323. AMV. Caixa Correspondència (Agost de 1939).

algun fill a la guerra. Un conjunt de mesures encaminades, totes elles, a afavorir aquells qui d'una manera o altra havien donat suport al bàndol nacional i que garantiren al franquisme l'existència d'un personal funcional fidel, obedient i revestit de l'animadversió necessària cap a tot allò que pogués representar la República.

Podem concloure que, en general, els perdedors patiren una marginació laboral sense precedents. Moltes famílies van romandre en la més absoluta pobresa, sense recursos, sense treball, sense res. No sorprèn que, davant aquesta situació, algunes persones optessin pel suïcidi. Moltes, a més, degradades per la misèria, desembocaren en el robatori i la prostitució. La situació de penúria era tal que les autoritats es veieren obligades a dictar disposicions per a controlar la quantitat de rodamóns i captaires que hi havia pel municipi:

«Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona. Secretaria General.

A los efectos de dar exacto cumplimiento a las disposiciones de la Superioridad sobre la represión de la mendicidad, en su doble aspecto de protección al desvalido y persecución del profesionalismo, en lo sucesivo, ese Ayuntamiento se ajustará rigurosamente a las normas siguientes: Primero.- Procederá a la inmediata recogida de los mendigos forasteros que existan en la localidad, a los cuales si la Corporación cuenta con medios sanitarios desinfectará e higienizará, enviándolos seguidamente a esta Capital conducidos por la Guardia Civil para su entrega en el Pabellón de Rumanía, sito en la Exposición de esta ciudad y su ulterior destino a los puntos de su naturaleza. Segundo.- Los menores de edad en quienes concurren las circunstancias determinadas en la Ley de 4 de Agosto de 1933, previas las medidas de higienización pertinentes seran puestos a disposición del Tribunal Tutelar de esta Capital en la forma indicada anteriormente. Tercero.- Una vez que vayan llegando a este término municipal mendigos naturales del mismo, el Ayunta-

miento impedirá su salida para otros puntos, a no ser que justifiquen mediante la correspondiente carta de trabajo o documento análogo haber sido colocado, al menos temporalmente, y Cuarto.- El Ayuntamiento remitirá a este Gobierno Civil una estadística de los mendigos residentes en la localidad, clasificados en hembras y varones mayores y menores de 18 años. Lo que pongo en su conocimiento para su estricta observancia. Dios guarde a V. muchos años. Barcelona, 31 de Mayo de 1941. El Gobernador Civil. Sr. Alcalde de Vich».³²⁴

Amb els homes de casa empresonats, moltes dones es veieren abocades a la prostitució com a forma de supervivència. Les autoritats franquistes perseguiren amb zel la pràctica de la prostitució:

«Comandancia Militar de Vich

Por mi Autoridad le ha sido impuesta una multa de quinientas pesetas a cada una de las mujeres que se dedican a la prostitución clandestina, dicha sanción la haran efectiva en el plazo de cinco días, adjuntandole al propio tiempo relación de las mismas, que seran reconocidas por el Médico Forense y, en caso de existir enfermedad venerea, continuara este durante dos meses. Dios guarde a España y a V. muchos años.

Vich 12 de Julio de 1939. Año de la Victoria. El Comandante Militar. Signatura de Felipe Abella.

Sr. Alcalde Presidente del Ayuntamiento de esta Ciudad».³²⁵

Darrera d'aquest document hi constava el nom de les onze dones acusades de practicar la prostitució.

Més que reprimir l'exercici de la prostitució, però, les autoritats pretengueren censurar la conducta presumptament concupiscent de dones que, després de la derrota bèl·lica,

324. AMV. Caixa Correspondència (Juliol de 1941).

325. AMV. Caixa Correspondència (Juliol de 1939).

havien perllongat l'estat de depravació moral en què, suposadament, l'enemic havia col·locat la població i, per tant, el control exercit sobre aquest tipus de delictes s'orientà a la preservació de la moral nacionalcatòlica.

6.3. Repressió cultural i nacional

Amb l'ocupació de la ciutat de Vic per l'exèrcit nacional, començà una repressió cultural i nacional d'una virulència sense límits. Les noves autoritats franquistes posaren tot el seu enardiment en la persecució de la llengua, de la cultura i dels símbols d'identitat nacional catalana així com en la supressió de tots aquells signes que poguessin recordar l'etapa republicana.

La llengua catalana fou prohibida i foragitada de la via i de la vida pública, considerada un dialecte separatista que només podia ser tolerat en l'àmbit privat. Noms de carrers, de places o rètols de cases comercials foren substituïts per referències al nou règim, redactades, és clar, en castellà.

En sessió de 21 de febrer de 1939, el consistori vigatà acordà retolar les places i carrers de la ciutat en castellà i amb els seus antics noms:

«A propuesta del Sr. Vilaplana se acordó rotular de nuevo todas las calles y Plazas de la Ciudad con la misma denominación que tenían, designándose a la antigua Plaza de la Constitución con el nombre de Plaza Mayor y la de los Mártires, con el nombre de Plaza de los Stos. Mártires, procediendo a la recuperación de la alegoría de dichos Santos y fijarla en la fuente existente en el centro de dicha vía pública».³²⁶

L'ordre emesa per l'alcalde de Vic, Josep Vilaplana Pujolar, el 5 d'abril de 1939, deixà també ben clares les

orientacions castellanitzadores de les noves autoritats franquistes:

«Alcaldía de Vich. Don José Vilaplana Pujolar, Alcalde Accidental de la Ciudad de Vich, hago saber: Que para lo sucesivo todos los rótulos de la vía pública, anuncios e inscripciones, incluso los que se coloquen en los escaparates, deberán ser escritos en idioma castellano como asimismo todos los que en la actualidad estén escritos en catalán, deberán ser traducidos a aquel idioma, concediendo el plazo hasta el 20 del corriente. Vich, 5 de Abril de 1939. Año de la Victoria».³²⁷

A aquells que no compliren les normes, se'ls imposà la corresponent sanció governativa:

«Comandancia Militar de Vich. Nº 280
Sírvasse comunicar a los individuos que se citan en la adjunta relación que les ha sido impuesta por mi Autoridad una multa de cien pts. por exhibición de rótulos en catalán. Dicha multa la haran efectiva en esta Comandancia Militar en el plazo de cinco días. Dios guarde a España y a V. muchos años.
Vich 16 de junio 1939. Año de la Victoria. El Comandante Militar. Firmado: Felipe Abella
Sr. Alcalde Presidente del Ayuntamiento de la Plaza».³²⁸

La relació d'empresaris i botiguers sancionats era extensa, amb un total de 31 comerços, com per exemple el de Carme Muns Pujol (Rambla del Carme, 39, 3r), Josep Rafús Bosch (Rambla del Carme, 7), Manel Font Oriol (Carrer Manlleu, 12), Josep Pujosa Bartés (Carrer Manlleu, 13), Miquel Sans Serra (Carrer de Sant Fidel, 30), Bartomeu Balasch (Carrer Beat Pare Claret, 11) o Miquel Pujol Deu (Rambla Passeig, 9, 1r), a més del conegut Teatre Canigó (ubicat al Carrer Verdguer, número 13).

326. AMV. Llibre d'Actes de l'Ajuntament. Sessió del dia 21 de febrer de 1939.

327. AMV. Caixa Correspondència (Abril de 1939).

328. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

Tot imprès havia de passar per la censura, tota publicació havia de comptar amb el vistiplau de les autoritats governatives i s'havia de demanar permís per a la celebració de qual-sevol espectacle:

«Ministerio de la Gobernación. Jefatura Provincial de Prensa. Barcelona. Núm. 13/1204.

Enterado de la publicación de un periódico en Vich, que no cuenta con la correspondiente autorización de la Dirección General de Prensa, sirvase V.I. a ordenar su inmediata suspensión, dándome traslado urgente de haberlo realizado así como de la entidad editora, nombre del Director e imprenta en que se tiraba y algún ejemplar del mismo. Dios que ha salvado a España, guarde a V.I. muchos años.

Barcelona 11 de Marzo de 1940. El Gobernador Civil-Jefe Provincial de Prensa y P.A. El Secretario del Servicio.

Il'tre. Sr. Alcalde de Vich». ³²⁹

Fou, la postguerra, una època d'exaltació dels valors religiosos i patriòtics. En són exemples paradigmàtics la «Fiesta de la liberación», que commemorava l'entrada de les tropes nacionals als municipis, o el «Día de la raza». De la mateixa manera, als cinemes de Vic es projectaren durant tot el període franquista pel·lícules panegíriques del nou règim, com la pel·lícula *Raza*, escrita pel propi Franco:

«Ministerio de la Gobernación. Jefatura Provincial de Propaganda de Barcelona. Delegación de Vich.

Esta Delegación Local de Prensa y Propaganda ha proyectado, por medio del Departamento de Cinematografía, efectuar unas sesiones de cine público todos los jueves, sábados y domingos, a las 10 de la noche, que tendrían lugar en la Plaza Mayor a unos quince metros del balcón en que se halla situada esta Delegación, a fin de dar a

conocer una serie de películas instructivas, políticas y de propaganda, a favor de nuestro Alzamiento, al público en general. Por lo que solicita de Vd. se digne conceder la necesaria autorización para que pueda realizarse el proyecto esmentado. Por Dios, por España y su Revolución Nacional-Sindicalista. Vich, 27 de julio de 1.940.

El Delegado de Prensa y Propaganda. Luis Mª Camprodon.

Sr. Alcalde-Presidente del Excmo. Ayuntamiento. Ciudad». ³³⁰

Cada primer de febrer es recordava als ciutadans de Vic la victòria de l'exèrcit nacional al so de sirenes i repic de les campanes:

«Con motivo de la celebración del aniversario de la liberación de la ciudad el próximo martes día 1º de febrero, a las seis y media de la tarde, hora en que hizo su entrada el Glorioso Ejército Liberador, la sirena del Ayuntamiento dará la señal oportuna anunciando el comienzo de las fiestas. La Alcaldía espera que en propio momento todas las sirenas de la ciudad se unirán al toque oficial [...]». ³³¹

La celebració, any rera any, de l'alliberació de la ciutat per les tropes franquistes, al costat dels homenatges a José Antonio Primo de Rivera i als caiguts, constituïren actes d'adhesió al nou ordre imposat i d'enaltiment envers el nou règim.

La inauguració del Monument als «Caídos por Dios y por la Patria» fou el corol·lari a tanta parafernàlia patriòtica. El primer monument als caiguts s'havia construït al bell mig de la Plaça Major per celebrar l'alliberament de la ciutat de Vic per les tropes nacionals. Aquesta construcció tenia un caràcter provisional, a l'espera de trobar l'emplaçament definitiu el qual havia de servir per perpetuar la memòria de tots

329. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1940).

330. AMV. Caixa Correspondència (Juliol de 1940).

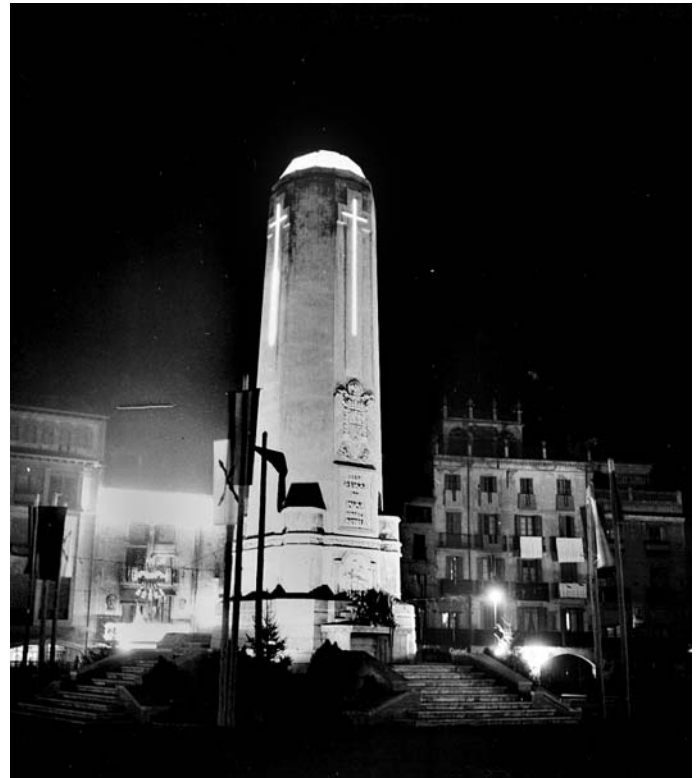
331. AMV. Caixa Correspondència. (Maig de 1944)

Ofrena als «caídos por Dios y por la Patria», l'any 1939. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS)

aquells que havien donat la seva vida per Déu i per Espanya. El gener de 1943 l'Ajuntament aprovà la proposició d'enderrocar-lo i erigir-ne un altre a la plaça de la Catedral, un emplaçament aquest considerat pel consistori com un «lugar más adecuado en armonía con el caracter del Monumento y con la importancia de aquella vía publica».³³² Finalment, el 14 d'octubre de 1945 s'inaugurà a la Plaça de la Catedral el nou Monument als Caiguts i la Catedral restaurada.

332. AMV. Llibre d'actes de l'Ajuntament. Sessió de 2 de gener de 1943.

El primer monument als caiguts es va edificar l'any 1939, al bell mig de la plaça Major. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS).

Un monument que tots els ciutadans de Vic es van veure obligats a finançar:

«Se recuerda a todos los ciudadanos el deber que tienen de contribuir a la Suscripción Nacional y Monumento a los Caídos por Dios y por España, para colocar esta Ciudad en el lugar patriótico que le corresponde, coope-

rando cada ciudadano con el máximo esfuerzo a la suscripción que está abierta en la Comandancia de esta Plaza, Casa Ayuntamiento y en todos los Bancos de la localidad. Es de esperar que todos los Vicenses acudiran con su óbolo para honrar a la Patria, a los Caidos, a nuestro invicto Caudillo y el Glorioso Ejército liberador». ³³³

Les autoritats civils de Vic, ben aviat, s'apressaren a donar el seu suport al règim franquista, com ho demostra el telegrama enviat al «Generalísimo», el 28 de març de 1939, on quedava palès l'entusiasme per la victòria de l'exèrcit nacional:

«Alcalde de Vich a Generalísimo Franco – Burgos. Ciudad de Vich se adhiere con entusiasmo indescriptible al jubilo nacional por victoria definitiva ejército español. Viva la España inmortal. Sala Molas, Alcalde». ³³⁴

O la concessió de la medalla de la ciutat al Caudillo de España:

«Alcalde de Vich a Generalísimo Franco
Commemorando final guerra victoriosa, la ciudad reunida en espontaneas y entusiastas manifestaciones, aclaman a Cristo Rey, al Glorioso Ejército Salvador y a su invicto Caudillo, acordando el Ayuntamiento concesión a V.E. medalla oro de la ciudad, creada por tan fausto acontecimiento y para premiar hechos altamente meritorios». ³³⁵

Així com el nomenament del governador civil de la província, Antonio F. de Correa Véglison, com a fill adoptiu de la ciutat, en acord pres pel consistori vigatà en la sessió de 28 de juny de 1941:

«Teniendo en cuenta la labor altamente patriótica y muy beneficiosa para los intereses de la provincia que realiza el Excmo. Sr. D. Antonio F. Correa Véglison, Gobernador

Civil de la misma, labor meritísima que ha puesto de relieve en todos los asuntos de su competencia y cual fructífera actuación merece sea reconocida y apreciada en cuanto vale por aclamación se acordó nombrarle hijo adoptivo de esta Ciudad, en demostración del cariño con que la misma ha visto su actuación al frente de la provincia y como recuerdo perenne de gratitud, de sincera admiración y de afectuosa simpatía.» ³³⁶

L'exaltació de símbols nacionals arribà a l'extrem d'empressonar aquells que no saludaven «brazo en alto» quan sonava l'himne nacional:

«Comandancia Militar de Vich.
Admite en estas cárceles al individuo José Bancells Puigvila, por no haber levantado la mano cuando se interpretaba el Himno Nacional.
Vich, 8 de Febrero de 1939. III Año Triunfal. El Coronel Cte. Militar.» ³³⁷

Una infracció aquesta que li valgué al ciutadà Josep Bancells passar una estona a la presó i pagar una multa de 25 pessetes que, una vegada satisfeta, li atorgà la llibertat:

Tot un repertori de símbols i emblemes feixistes omplí, en definitiva, la ciutat de Vic: desfilades militars, monument als caiguts, himnes, banderes, uniformes i un elenc d'actes d'exaltació patriòtica realment impressionants:

«Ayuntamiento de Vich. D. José Vilaplana Pujolar, Alcalde Accidental de Vich, hago saber: Que en conmemoración del Glorioso alzamiento de Barcelona, mañana a las 4 de la madrugada todas las sirenas de la Ciudad tocan durante unos minutos en recuerdo de aquel momento histórico. Vich, 18 de Julio de 1939. Año de la Victoria». ³³⁸

333. AMV. Caixa Correspondència (Juny de 1939).

334. AMV. Caixa Correspondència (Abril de 1939).

335. AMV. Caixa Correspondència (Març de 1939).

336. AMV. Llibre d'Actes de l'Ajuntament. Sessió del dia 28 de juny de 1941.

337. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1939).

338. *Ibidem*.

Desfilada militar a la plaça Major de Vic el 5 de juliol de 1939. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS).

Per concloure aquest apartat sobre la repressió cultural i nacional, he cregut oportú -en la mesura que reflexa com una manifestació de l'esfera privada dels ciutadans es podia convertir, als ulls dels règim, en un acte de marcat contingut polític- incloure la transcripció d'una carta enviada pel cap local de Falange, Manuel Riera Comella, al cap provincial de FET-JONS, el 19 de febrer de 1943. Un escrit que reflecteix

Autoritats presidint la desfilada commemorativa de l'aniversari de la «liberación» de la ciutat de Vic, el 2 de febrer de 1940. (Fotografia de Melitó Casals, ACOS).

el control policial i la repressió política, cultural i nacional que patí la població durant el franquisme:

«A los efectos que sean oportunos y en particular por referirse a un hecho de marcada tendencia política contraria al Glorioso Movimiento Nacional, pongo en conocimiento el hecho que acaba de ocurrir en esta ciudad y que ha sido denunciado en esta Jefatura Local por el Jefe de

Policia Municipal. Los hechos relacionados tienen el siguiente origen: En el día 6 del actual mes de febrero, falleció en esta ciudad, Don Ramon Rovira Bori, ex concejal de esta Corporación municipal en representación del grupo político "Acció Catalana", a cual partido pertenecía desde la fundación en esta localidad del referido grupo político dentro del que, en la condición de militante, había ejercido un cargo de dirección. A consecuencia de tal fallecimiento llegó a esta ciudad Don Segismundo Rovira, vecino de Barcelona, donde tiene establecida una empresa editorial, radicante en la Rambla de Cataluña número 62, hermano del difunto, quien cuidó de todo lo referente al entierro, funerales y demás. Según rumores que no han sido aun ratificados, el mencionado señor pretendía, después de celebrado el entierro, dirigir la palabra a los asistentes, a los fines de dar al acto un matiz político consecuente con las ideas del difunto, cosa que no pudo lograrse por cuanto se opuso tenazmente la familia que, como es lógico, pretendió y logró que el referido acto no tuviese un carácter marcadamente político. Acordado celebrar los funerales para el eterno descanso del difunto en el día 18 del mes corriente, se procedió, por parte del indicado señor Segismundo Rovira, a la redacción de una invitación que fue repartida con anterioridad al día en que tales funerales debían tener efecto, redactada en catalán, con la designación de la ciudad de Vic, según la nomenclatura adoptada por la extinguida Generalidad de Cataluña, y conteniendo unas estrofas del poeta catalán Juan Maragall, exenta, desde luego, del sentimiento que en tales casos suele estamparse. No puede olvidarse que es una costumbre de muchísimos años que en tales invitaciones se continuen máximas y sentencias dictadas por Santos o personas de máxima Autoridad dentro de la Iglesia Católica. La sensación dada a la invitación, que te acompaño para que puedas apreciar cuanto te expongo, resulta redondeada de un carácter político. Y

este carácter ha quedado plenamente marcado por los hechos que acompañaron a la redacción de la tan repetida invitación. Según ha podido comprobarse, el aludido editor había sido advertido previamente de lo impertinente y atrevido de tal redacción por cuanto no solo se separaba de lo que es costumbre tradicional sobre tales invitaciones sino que denotaba un carácter discrepante con las normas políticas que informan el Glorioso Movimiento Nacional. A pesar de ello se procedió a la redacción y se repartieron profundamente tales invitaciones. Es de notar que la impresión de las repetidas invitaciones tuvo lugar en la editorial que, como te he dicho, posee en la ciudad de Barcelona y aun cuando esta fechada en la Ciudad de Vich, la invitación no fué elevada a la Delegación Local de Prensa y Propaganda, por cuyo motivo la censura no pudo realizarse y se enteraron las Autoridades y Jerarquias en el momento de ser repartidas las siempre aludidas invitaciones. Como el hecho denunciado entraña a juicio de la Jefatura Local un carácter derrotista, me apresuro a ponerlo en tu conocimiento para que puedas obrar según tu leal proceder. Por último te debo manifestar que, terminados los funerales, por la Guardia Civil se procedió a la detención de Segismundo Rovira, quien en este momento se encuentra en la cárcel de este partido a disposición del Exmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincia». ³³⁹

Un escrit que parla per si sol i que reflexa tota una època de repressió, la que va de 1939 a 1975, els llargs anys de la Dictadura de Franco.

339. AMV. Caixa Correspondència (Febrer de 1943).

CONCLUSIONS

La repressió que l'aparell franquista es va encarregar d'administrar als qui considerava com a oponents seus fou cruel i venjativa, encaminada a l'eliminació de totes aquelles persones que havien lluitat contra l'exèrcit nacional, que havien recozat d'alguna forma el bàndol republicà, o simplement que no combregaven amb la seva ideologia. L'activitat repressora fou un instrument de càstig alhora que un mitjà d'allò més eficient per tal d'evitar qualsevol opció de revolta per part dels dissidents. La dictadura que el règim de Franco construï fou absolutament contrària al perdó, a la més mínima legalitat judicial o a la benevolència envers els vençuts.

Una de les funcions que va tenir la violència gratuïta amb que s'exercí tot sovint la repressió fou la de generar un sentiment de fidelitat cap a la figura del dictador. Òbviament no fou una lleialtat espontània, però això no va semblar que preocupés massa al règim. La cohesió del nou estat era el seu objectiu, i no repararen en quins mitjans calia fer servir per tal d'aconseguir-la. Una altra finalitat que la dictadura va pretendre dur a terme amb la repressió fou simplement i directa la venjança. Una venjança implacable, sembrada de mort i d'interminables anys de presó, per a tots aquells que estaven sota sospita de ser titllats entre d'altres denominacions de «rojos», «comunistas» o «masones».

El foragitament dels vençuts dels llocs de treball que ocupaven i de les propietats que tenien abans de la guerra, o de les que s'havien apoderat durant la contesa bèl·lica, va comportar tot un seguit de beneficis per a aquells qui havien mostrat fidelitat al bàndol dels vencedors. Les persones de dretes passaren a ocupar tots els llocs de responsabilitat en les institucions polítiques, es féren càrrec de la direcció de les fàbriques o hisendes, i l'Església veié restablerta totalment la seva influència. Tal i com he anat demostrant al llarg del present treball, les autoritats civils que ostentaren el poder municipal a Vic durant el període estudiat procedien

bàsicament de sectors conservadors. Tot i que els noms no eren els mateixos que els qui governaven amb anterioritat al període republicà, sí que ho era la seva ideologia. L'elit lligada al catolicisme i al tradicionalisme, l'elit lligada a les opcions políticament més conservadores tornava a ostentar de nou al poder i contribuïa a consolidar la dictadura. El nomenament dels càrrecs municipals a Vic es va fer tenint molt present qui havia format part del bàndol vencedor i qui no. En molts càrrecs de responsabilitat era habitual trobar-hi excombatents, excaptius o familiars de les víctimes del terror roig, tots ells absolutament addictes al règim. Aquells qui més havien lluitat al costat de l'exèrcit de Franco, aquells qui més havien patit el furor republicà reclamaven ara una part del poder, un poder que s'havia de repartir entre les diferents famílies franquistes i que no va estar exempt de rivalitats entre elles.

La repressió fou un dels pilars bàsics del nou règim. Després d'una guerra tan devastadora com la Guerra Civil Espanyola, el règim franquista s'envoltà d'un aparell repressiu que li permeté controlar tots els ressorts de la vida pública i privada dels ciutadans. A través de condemnes a presó, de penes de mort, d'intimidació, extorsió, o vigilància, s'exercí un ferri control de la vida pública, però també privada, dels ciutadans.

La gratuïtat del terror que massa sovint s'imposà als vençuts fou un dels trets que caracteritzà la repressió franquista. Molts exemples d'aquest estudi donen fe d'aquesta brutalitat exagerada amb la qual les autoritats repressores castigaren els seus enemics. Les execucions i les llargues penes de presó s'amalgamaren a la perfecció en uns judicis que gairebé sempre dictaminaven en poques hores el destí dels acusats. L'absència de garanties legals, la indefensió més absoluta del ciutadà i l'arbitrarietat de les condemnes foren la tònica habitual dels processos judicials. En ocasions, desenes de persones eren jutjades simultàniament, sense que les seves causes tinguessin cap connexió entre elles.

L'acció repressiva del franquisme va afectar un nombre molt destacable de vigatans: fins a un total de 408 persones represaliades he pogut documentar en el present llibre, cosa que representa el 2,91 % del total de la població que tenia Vic durant els anys immediatament posteriors a la guerra. La duresa amb què es va portar a terme el procés repressiu a la ciutat de Vic queda palesa amb la transcripció que he realitzat dels informes judicials de moltes persones que varen haver de patir la venjança del règim, però també amb la relació del nombre de vigatans condemnats a la pena màxima –la sentència de mort– que afectà a 27 dels 408 represaliats, o dels 106 reclusos als quals recaigué una pena superior als 12 anys de presó.

Durant la celebració dels judicis, en la immensa majoria dels casos no es varen respectar les més mínimes garanties processals, utilitzant proves amb molt poca consistència com a fonaments per a elaborar les condemnes, fets no provats, testimonis contradictoris, o figures com les dels rumors, les creences o les suposicions. Una vegada la sentència era dictada i el reclus posat a disposició de les autoritats penals, tot un altre tipus de repressió es generava al seu voltant. Els seus familiars eren automàticament classificats com a persones defectes a les quals calia controlar. La marginació social a la que es veieren sotmeses les persones més pròximes al condemnat fou tot sovint un càstig gairebé tan pervers com el de presó o de mort. Les situacions humiliants, de manca de treball, fins i tot de gana o d'extrema pobresa, es feren habituals entre les famílies dels reclusos.

Malgrat el que pugui semblar, la maquinària repressora no va estar pas mancada d'una certa sistematització. Les persones que en primer lloc foren jutjades i condemnades varen ser aquelles qui més s'havien significat en la lluita contra «els nacionals», o sigui, les autoritats republicanes i els dirigents dels partits polítics i sindicats que els havien donat suport. El constant i implacable assetjament contra ells va implicar l'eliminació del sistema de societat i govern que

havien propugnat els anys anteriors a la contesa bèl·lica. El règim aconseguia així, ja de bon principi, esborrar aquelles persones que més dificultats podien oferir a l'hora de refermar-se en el poder.

Però gairebé simultàniament el sistema repressiu es va estendre a centenars –milers, fins i tot– de ciutadans que no havien tingut cap pes important en la vida pública republicana. No calia haver participat activament a la guerra en el bàndol dels vençuts, no calia haver comès cap assassinat de persones de dretes ni haver pres part en disturbis o saquejos d'esglésies i domicilis. No calia res d'això, només mostrar alegria davant la victòria dels partits d'esquerres durant la República, o no ser prou creient ni assistir a missa amb l'assiduitat que s'exigia perquè alguna persona –potser un veí, un conegut– posés una denúncia per tal que la maquinària repressora actués en conseqüència. Amb la denúncia, es posava de manifest l'adhesió al règim del qui la feia, alhora que tot sovint s'aconseguia saldar uns comptes pendents fruit de desavinences polítiques o simplement discrepàncies personals.

Ajudant a les autoritats repressives pròpiament dites, hi hagué l'estament religiós. L'Església oficial, amb algunes honroses excepcions, s'implicà de ple en la tasca coercitiva, emetent informes sobre els seus feligresos, que eren utilitzats durant els judicis. Fou l'encarregada de beneir el nou règim, i a canvi, aquest li permeté adoctrinar la societat sota les premisses de les directrius catòliques. Després d'uns anys de profund anticlericalisme, de patir persecucions, de pèrdua del seu poder i influència, l'Església va considerar que la repressió era justa i necessària. La jerarquia eclesiàstica s'afanyà a definir la revolta militar no com una guerra civil, sinó com una croada absolutament necessària per tal de salvar la pàtria i la tradició religiosa dels seus enemics. L'Església s'identificà en gran part amb el règim franquista, contribuint no com un mer espectador sinó com un dels seus protagonistes en la forja de la «Nueva España». Franco deixà en bona part

el control del sistema educatiu en mans de l'Església oficial, que aquesta utilitzà per tal d'exercir un control ideològic sobre els joves i infants. S'establí així una moral religiosa rígida i autoritària en el món de l'ensenyança, abraçant totes les edats educatives, tots els nivells acadèmics, des de la més tendra infància fins a les titulacions universitàries. En aquests anhels per recatolitzar Espanya a través de l'educació, totes les esferes de la vida quotidiana quedaren impregnades d'una profunda catolicitat: crucifixos i imatges de la Verge foren restituïdes a les escoles, ajuntaments i edificis públics; celebració d'actes en honor dels «caídos por Dios y por la Patria»; obligatorietat d'assistir a missa; derogació de la legislació republicana laica. La unió entre la creu i l'espasa funcionà a la perfecció durant tot el període estudiat.

La repressió franquista a Vic no es pot entendre sense considerar les conflictivitats existents a la ciutat. Tot i que arreu de Catalunya la maquinària repressiva va tenir uns trets molt característics, les particularitats de cada localitat comportaren variacions destacables. Així, per exemple, hi va haver diferències significatives en el nombre d'afusellats entre les diverses comarques catalanes, entre el món urbà i el món rural, i fins i tot dins de les mateixes comarques. Les xarxes familiars i veïnals, les relacions de parentiu i d'amistat, jugaren un paper clau en la violenta repressió exercida en les petites i mitjanes localitats, on tothom es coneixia i ho sabia tot de l'altre. Fou, per tant, a les comarques de l'interior de Catalunya, com Osona, on la repressió i la venjança mostraren la seva cara més cruel, on més ostensible es féu la diferència entre els qui tenien el poder i els qui patien, entre vencedors i vençuts.

Un país, una comarca, una ciutat vigilada i silenciada. Una època de grisor cultural, de misèria i de penúria econòmica, de por, de control social i de moralitat catòlica. Tot plegat, sinònims de franquisme.

1. Arxius consultats

- Arxiu del Secretariat del Bisbat de Vic.
- Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (Expedients de Responsabilitats Polítiques).
- Arxiu Episcopal de Vic.
- Arxiu General Militar de Guadalajara.
- Arxiu Comarcal d'Osona.
- Arxiu Històric de Girona (Fons Presó Provincial de Girona).
- Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.
- Arxiu Històric de Lleida (Fons Presó Provincial de Lleida).
- Arxiu Municipal de Vic.
- Arxiu Nacional de Catalunya (Fons Presó Model).

2. Bibliografia succinta

- Albert Balcells, Joan B. Culla, Conxita Mir. *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*. Barcelona: Fundació Bofill, 1982.
- Antoni Bassas. *La Guerra Civil a Vic: dietari 1936-1939*. Vic: Eumo Editorial, 1991.
- Benito Bermejo i Sandra Checa. *Libro Memorial: Españoles Deportados a los Campos Nazis (1940-1945)*. Madrid: Secretaria General Técnica, 2006.
- Miquel S. Cañellas. *Vic cròniques urbanes: de l'antic raval d'Ausona a la ciutat del nou mil·leni*. Vic: Josep Costa i Ramisa, 2002.
- Juan Cano. *La política judicial del régimen de Franco (1936-1945)*. Madrid: Ministerio de Justicia, 1985.
- Julián Casanova. *La Iglesia de Franco*. Madrid: Temas de hoy, 2001.

- Josep Casanovas. *Quan les campanes van emmudir. Vic, 1936-1939*. Vic: Patronat d'Estudis Osonencs, 1993.
- Josep Casanovas. *El cooperativisme a Osona*. Vic: Eumo Editorial, 1998.
- Josep Clara. *La Falange i el Movimiento a Girona (1935-1977)*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1999.
- Josep Clara. *El personal polític de l'Ajuntament de Girona (1917-1987)*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1987.
- Jaume Crosas Casadesús. *Guerra i repressió al Collsacabra, 1936-1943 (Pruit-Rupit-Tavertet)*. Santa Coloma de Gramenet: Grupo de Historia José Berruezo, 2004.
- *Del Molí a l'ordinador: passat de Barberà del Vallès*. Barberà del Vallès: L'Ajuntament, 2002.
- Immaculada Domènech i Federico Vázquez. *La repressió franquista a l'àmbit local: Manlleu (1939-1945)*. Catarroja: Afers, 2003.
- *L'Església Catalana durant el franquisme: 1939-1975*. Barcelona: Claret, 2005.
- Francisco Espinosa Maestre. *Morir, matar, sobreviure: la violència en la dictadura de Franco*. Barcelona: Crítica, 2002.
- Candi Espona i Bayés. *Entre el roig i el blau. Memòria de la guerra i altres coses: 1934-1942*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- Francesc Farrés Malian. *Fotografia història de Vic, Vol. II*. Granollers: Edicions Catalanes Comarcals, 1985.
- M. Foucault. *Vigilar y castigar: nacimiento de la prisión*. Madrid: Siglo XXI, 1982.
- Josep Franquesa i Aliberch. *Reports biogràfics d'en Pere de la pipa*. Vic: Impremta Anglada, 1972.
- *Guía El Viajero: Vich, año 1945*. Vich: Imp. Bassols, 1946.
- *Història d'Osona*. Vic: Eumo Editorial, 1984.
- *Una Inmensa prisión: los campos de concentración y las prisiones durante la guerra civil y el franquismo*. Barcelona: Crítica, 2003.
- Jornadas de Castilla-La Mancha sobre investigación en archivos (4es: 1999: Guadalajara, Castilla la Manxa). *El Franquismo: el régimen y la oposición: Actas de las IV Jornadas de Castilla-La Mancha*. Guadalajara: ANA-BAD Castilla La Mancha, 2000.
- Eduard Junyent. *La Ciutat de Vic i la seva història*. Barcelona: Curial, 1994.
- *Justicia en Guerra: Jornadas sobre la administración de justicia durante la Guerra Civil Española: Instituciones y fuentes documentales; organizadas por el Archivo Histórico Nacional. Salamanca, del 26 al 28 de noviembre de 1987*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1990.
- Mónica Lanero. *Una milicia de la justicia. La política judicial del franquismo (1936-1945)*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1996.
- Martí Marín Corbera. *Els Ajuntaments franquistes a Catalunya: política i administració municipal, 1938-1979*. Lleida: Pagès, 2000.
- Cristina Masramon Martín. *Vic: recull gràfic, 1863-1965*. Barcelona: Edafós, 2001.
- Conxita Mir. *Vivir es sobreviure: justicia, orden y marginación en la Cataluña rural de posguerra*. Lleida: Milenio, 2000.
- Maria Miralpeix. *Una aventura...d'amor, en temps de guerra*. Vic: [S.n], 2001.
- Carme Molinero i Pere Ysàs. *El règim franquista: feixisme, modernització i consens*. Vic: Eumo, 1997.
- Vicenç Pascual Rodríguez. *Vic: una ciutat en el decurs de la història*. Vic: Ajuntament de Vic, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

- *Les presons de Franco: Museu d'Història de Catalunya, de 27 de novembre de 2003 al 12 d'abril de 2004 [Catàleg de l'Exposició]*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2004.
- Javier Rodrigo. *Cautivos: campos de concentración en la España franquista, 1936-1947*. Barcelona: Crítica, 2003.
- Montserrat Roig. *Els catalans als camps nazis*. Barcelona: Edicions 62, 1995.
- José Manuel Sabín. *Prisión y muerte en la España de postguerra*. Madrid: Anaya, 1996.
- Miquel S. Salarich, Miquel S. Ylla-Català. *Vigatans il·lustres*. Vic: Publicacions del Patronat d'Estudis Ausonencs, 1983.
- Seminari sobre la Guerra Civil i el franquisme a Catalunya (1r: 1996: Barberà del Vallès, Catalunya). *Antecedents de la Guerra Civil, la Segona República: exèrcit, església i societat: actes I Seminari sobre la Guerra Civil i el franquisme a Catalunya: Barberà del Vallès, 16 i 17 de febrer de 1996*. Francesc Bonamusa, editor. Barberà del Vallès: Ajuntament, 1998
- Seminari sobre la Guerra Civil i el franquisme a Catalunya (5è: 2000: Barberà del Vallès, Catalunya). *L'Exili republicà: Actes del Vè Col·loqui República, Guerra Civil i Franquisme: Barberà del Vallès, desembre 2000*. Francesc Bonamusa, editor. Barberà del Vallès: Ajuntament, 2002.
- Seminari sobre la Guerra Civil i el franquisme a Catalunya (6è: 2002: Barberà del Vallès, Catalunya). *La vida quotidiana durant el franquisme, 1939-1975: Actes del VIè Col·loqui sobre República, Guerra Civil i Franquisme: Barberà del Vallès, 13 i 14 de desembre de 2002*. Francesc Bonamusa, editor. Barberà del Vallès: Ajuntament, 2004.
- Joan Serrallonga Urquidi. *Refugiats i desplaçats dins la Catalunya en guerra, 1936-1939*. Barcelona: Base, 2004.
- Josep M. Solé i Sabaté. *La repressió franquista a Catalunya, 1938-1953*. Barcelona: Edicions 62, 1985. Volum 1.
- Josep M. Solé i Sabaté, Joan Villarroja i Font. *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, vol. II.
- Joan M. Thomàs. *Falange, Guerra Civil, franquisme. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys de règim franquista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- Rosa Toran. *Vida i mort dels republicans als camps nazis*. Barcelona: Proa, 2002.
- Xavier Tornafoch. *Catalanisme, Carlisme i Republicanisme a Vic (1899 - 1909)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- Xavier Tornafoch. *El catalanisme republicà a la ciutat de Vic (1930-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- Xavier Tornafoch. *Del caciquisme a la democràcia: Política i eleccions a Vic (1900-1931)*. Vic: Eumo Editorial, 2007.
- *Vic: Cent anys d'història, 1851-1950. [Catàleg de l'exposició. Coordinació de l'exposició i el catàleg: Ramon Ordeig]*. Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986.
- *Víctimas de la Guerra Civil*. Barcelona: Temas de Hoy, 1999.
- Francesc Vilanova. *Repressió política i coacció econòmica*. Barcelona: PAM, 1999.
- Ramon Vinyes i Ribes. *El daño y la memoria en las prisiones*. Barcelona: Plaza & Janés, 2004.

3. Publicacions periòdiques

- *Ausa*, XVIII, número 143, 1999.
- *Ausa*, XIX, número 246, 2001.
- *Ausa*, XX, número 150, 2002.
- *Ausona*. (1942-1945)
- *L'Avenç*, número 157, març de 1992.
- *L'Avenç*, número 197, novembre de 1995.
- *Boletín Oficial del Estado* (1938-1945)
- *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Vich*. (1939-1945).
- *Diari de Vich*. (1930-1934)
- *Gazeta de Vich*. (1930-1936)
- *L'Hora Nova* (1936-1939)
- *Ideal Vicense*. (1939-1940).
- *Órgano de combate de Frente de Juventudes*. (1942-1943)

SIGLES EMPRADES

1. Sigles utilitzades en la identificació d'arxius

ACOS: Arxiu Comarcal d'Osona.
AEV: Arxiu Episcopal de Vic.
AGMG: Archivo General Militar de Guadalajara
AHG: Arxiu Històric de Girona.
AHL: Arxiu Històric de Lleida.
AHGCB: Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona.
AMV: Arxiu Municipal de Vic.
ANC: Arxiu Nacional de Catalunya.
ASB: Arxiu del Secretariat del Bisbat de Vic.
ATSJC: Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.

2. Sigles utilitzades en la denominació d'organitzacions

AC: Acció Catòlica
CEDA: Confederación Española de Derechas Autónomas.
CNT: Confederació Nacional del Treball.
CNT-FAI: Confederació Nacional del Treball - Federació Anarquista Ibèrica.
ERC: Esquerra Republicana de Catalunya.
FAI: Federació Anarquista Ibèrica.
FET-JONS: Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista.
FJ: Frente de Juventudes.
OSE: Organización Sindical Española.
PCR: Partit Catalanista Republicà.
POUM: Partit Obrer d'Unificació Marxista.
PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya.
SEU: Sindicato Español Universitario
UGT: Unió General de Treballadors.

3. Altres sigles

G.A.N.: Glorioso Alzamiento Nacional.
G.M.N.: Glorioso Movimiento Nacional.

ABADAL PEDRALS, Manuel d', 59
ABEL SANZ, Joan, 24
ABELLA, Felipe, 38, 162, 235
AGRAMUNT CASTELLS, Daniel, 208
AGUT BORRELL, Pere, 70, 149
ALBÓ MOLINS, Manuel, 93
ALEJOS BENAVENTE, Manuel, 93, 179, 223
ALEMANY GRASETAS, Vicente, 231
ALFONS XIII, 109
ALIER, Ramon, 67
ALIER RIERA, Joan, 67
AMBLÀS CASAS, Francesc, 217
ANGÉ (o AUGÉ) BALLESTA, Camila, 231
ANGLADA COLLELL, Jacint, 169, 232
ANGLADA VILARDEBÓ, Joan, 153, 228
ANGUERA CLAPERÀ, Josep, 59
ANTON BERNE, Emili, 190
ANTONIUTTI, Ildebrando, 84
ARGEMÍ SOLDEVILA, Josep, 25
ARIMANY MALLOS, Melcior, 43
ARNAU, Carme, 121
ARUMÍ FARGAS, Lluís, 33
ARUMÍ FARGAS, Miquel, 43, 49, 228
AVELLANA CORTÉS, Santiago, 59
BACH, Josep, 163
BACH PLANELL, Ramon, 228
BACH ROURA, Antoni, 53
BADÍA QUINTILLA, Ramiro, 160
BALASCH, Bartomeu, 167, 237
BALDA PITALLIAS (o PITIELLAS), Maria, 97, 147
BALIELLAS GUDIOL, Lluís, 56, 60
BALLESTER ADELL, Tomás, 74

BALMES JUTGLÀ, Josep, 172
BALMES JUTGLÀ, Pere, 148
BAÑALES ITURMENDI, Antonio, 41
BANCELLS, Josep, 243
BANSELL RIERA, Joan, 43
BARANDARIAN URABAYEN, Policarpo, 74
BARBANY BOSCH, Assumpció, 229, 230
BASSAS, Antoni, 215
BASSOLS FONT, Miquel, 148, 149, 150
BAU REIXACH, Joan, 43, 59
BAYÉS COCH, Candi, 229, 230
BAYÉS COCH, Lluís, 98, 99
BELLMUNT BELLMUNT, Miquel, 148, 229, 230
BELTRAND CORRANDELL (o Torrandell o Tornadell),
Antoni, 70, 118, 119, 172
BERTRANA FORCADA, Fèlix, 39
BENITO RAFART, Ramon, 36, 39, 179, 221
BERMÚDEZ SALVA, Lluís, 104
BIGAS CORTINAS, Josep, 61
BONET i GARÍ, Lluís, 89
BOU, Dolors, 213
BOU COMELLA, Ramon, 185
BOU COSTA, Jaume, 184
BRAVO MONTERO, Manuel, 71, 73
BRAVO PORTILLO, Manuel, 71
BRICHA CALLAO, Felipe, 186
BRUNET, 77
BULLICH SERCH, Joan, 97, 105, 106, 144, 145
BUXADERAS FONT, Antoni, 149
BUXÓ SENTÍS, Ricard, 232
CABANES BRES, Francesc, 69, 70
CALAFELL, Manuel, 21
CALLEJA OLARTE, José, 124, 170, 231
CALLÍS BLANCH, Marià, 175

CALLÍS MARQUET, Josep, 171
CALLÍS MATAVACAS, Antoni, 148
CAMPÀ ILLA, Ramon, 40
CAMPALANS, Joan, 155
CAMPRODON, Lluís Maria, 59
CAMPS, Francesc, 164
CAMPS PALAU, Lluís, 164
CANADELL, Francesc, 175
CANADELL DALMAU, Ramon, 139
CANADELL FAJA, Antoni, 139, 152, 175
CANADELL FAJA, Joan, 139, 152, 175
CANADELL FAJA, Pere, 139, 151, 152, 175
CANAL VERGÉS, Lluïsa, 94, 179
CAÑELLAS ORRA, Francesc, 163
CANUDAS, vídua de Viladevall, 77
CARBONELL, Josep, 74
CARLES VII, 48
CASABOSCH, Francesc, 163
CASACUBERTA ANDREU, Teresa, 179
CASADEVALL, Doctor, 96
CASADEVALL BARTRONS, Guillem, 137, 138
CASADEVALL BARTRONS, Laura, 207
CASAJUANA, Encarnació, 167
CASANOVAS CORT, Antoni, 138, 193
CASANY GODAYOL, Joan, 198
CASANY MARGENET, Joan, 102, 119, 120
CASELLAS ARBÓS, Jaume, 162
CASIMIRO, Federico, 171
CASTAÑER ROQUER, Tomàs, 58
CASTILLO ARECHAGA, Manuel de, 204
CERDA, Antoni Maria, 56
CLARET VALLVÉ, Justina, 231
CLOS VILANOVA, Josep, 137
CODINA, Miquel, 49, 138, 193

CODINA BACH, Mercè, 197
CODINACHS, Ramon, 171
CODINACHS REIXACH, Ramon, 36, 39
COLL MONTSERRAT, 231
COLL POU, Josep, 191
COLLELL BANCELLS, Jaume, 153
COMA, Dolors, 167
COMA PRESEGUER, Lluís, 213
COMELLA COLOM, Joan, 54
COMELLA MORA, Manuel, 41, 48, 54, 231
COMELLA RIERA, Manuel, 40, 55
COMERMA ISERN, Josep, 185
CONILL (o CUNILL) ROVIRA, Josep, 132, 133, 148, 149
CONILL (o CUNILL) SUÑÉ Manela, 133
CONILL (o CUNILL) SUÑÉ, Maria, 133
CONTINENTE RIVERA, J., 187
CORREA VÉGLISON, Antonio Federico de, 41, 43, 51, 54,
60, 242
CORRONS, Mossèn, 87
CORTINAS, Ramona, 122
COSTA CASTANY, Josep, 39, 41, 53, 54, 55
COSTA ROCA, Josep, 41
COSTA VELASCO, Joaquim, 61, 63
COSTA VELASCO, Josep Maria, 53
CREUS BORI, Lluçia, 149
CROUS DOMINGO, Magí, 186
CUIXERES MARTÍ, Climent, 213
DALMAU BRACONS, Alfons, 208
DAM, Ramon, 174
DAM TEULATS, Josep, 130, 147, 174, 180, 191, 194, 228
DELGADO RIUBAUDULLS (o RIBAUDULLA), 160
DOIG, Joan, 191
DOMÈNECH POL, Josep, 222
DORDAL, Feliu, 213

DORDAL BOU, Salvador, 21, 199, 200, 201, 202, 203, 213
DOU ABADAL, Antoni, 40
DOU ABADAL, Ferran, 43, 53, 55
DOU BLANCAFORT, Joan, 68, 93, 129, 228
DURRUTI, Buenaventura, 139
ESCALÉ MIARONS, Josep, 144
ESPONA, família, 90
ESPONA BAYÉS, Candi, 129, 142, 143
ESPONA PUIGSERINANELL, Joaquim, 70, 228
FÀBREGAS LLANAS, Ramon, 194
FAJA, Maria, 175
FARGAS GENÍS, Francesc, 93
FARGAS GENÍS, Josep, 39
FARRÉ MAS, Josep, 120, 121
FARRIOLS, Josep, 163
FLETAS VERGES, Roger, 124, 125
FONT, Jaume, 75
FONT MARQUÉS, Agustí, 119
FONT ORIOL, Manel, 237
FORCADA HOMS, Josep, 41, 93
FRANCO BAHAMONDE, Francisco, 13, 20, 23, 43, 45, 50,
51, 52, 56, 57, 61, 66, 68, 76, 105, 132, 133, 134, 146,
162, 183, 229, 238, 242, 247, 248, 249, 251
FRANQUESA ALIBERCH, Josep, 231, 232
FRANQUESA GÜELL, Carles, 160
FRANQUESA VIDAL, Joan, 160, 161
FRANQUESA VIDAL, Josep, 217, 218
FREIXA FERRER, Pere, 169
FREIXA SOCIAS, Artur, 186
FREIXANET (o FREIXENET) ALBORQUERS, Francesc,
143, 144, 168
FUSTER CLAVERIA, Lluçia, 196
FUSTER NOGUÉS, Joan, 24
GALINDO RIBAS, Ramon, 141, 142, 149

GALOBARDES MATAS, Lluçia, 191
GALOBARDES (o GALABARDES) RODRÍGUEZ,
Miquel, 118
GALOBART, Jaume, 121, 131
GAMINANS, Joaquim, 162
GANELLA, Salvador, 222
GARCÍA FERNÁNDEZ, Julio, 34
GARCÍA JULIBERT, Vicenç, 219, 220
GARCÍA VALIÑO, Rafael, 20, 61
GARRETA PASTOR, Antoni, 39
GARRETA PASTOR, Josep, 59, 62
GARRIGA MATAVACAS, Pere, 149
GARRIGA PRAT, Antoni, 231
GENÍS ARUMÍ, J., 171
GENÍS RIUS, Josep, 43, 49, 54, 55
GINEBRA PUIG, Joan, 169
GINESTET LLONCH, Joan, 102, 103
GODAYOL BOIXADERAS, Jaume, 70, 151, 154, 155
GODAYOL BOIXADERAS, Josep, 70, 151, 154, 155
GÓMEZ, Josep, 74, 134
GONZÁLEZ OLIVEROS, Wenceslao, 41
GRAU AROLA, Joan, 33
GROS RAGUER, Manuel, 71
GUDIOL RICART, Antoni, 71
GUDIOL ROVIRA, Miquel, 160, 161
HOMS DE FORCADA, Dolors, 94
IBÁÑEZ GÓMEZ, Tomás, 74
JORDÀ, Antoni, 222
JORDÀ FORNÉS, Pere, 171, 207
JULIÀ, Senyor, 142
JULIÀ ORIOL, Jaume, 71
JUNYENT ROVIRA, Miquel, 48
JUTGLAR (o JUTGLÀ), Lluís, 140
JUTGLÀ VERDAGUER, Josep, 185

JUVANTENY GÜELL, Gerard, 210
LLONCH ROVIRA, Josep, 67, 68, 95, 131
MACIÀ, Segimon, 125
MACIÀ BOFILL, Domènec, 154
MACIAS PRADELL, Josep, 40
MADRÀS SOLÀ, Josep, 120
MAGRIÑÀ SARDÀ, Rosa, 231
MARAGALL, Joan, 246
MARCÈ PRAT, Josep, 149
MARTÍN CURTO, Claudi, 149
MARTÍNEZ FUSET, Lorenzo, 132
MAS COMERMA, Candi, 218
MAS MORATÓ, Josep, 142, 149
MAS MORATÓ, Ramon, 188, 190
MAS MUSACH, Josep, 74, 75, 121
MAS i NADAL, Carles de, 33
MAS i NADAL, Teodor de, 38, 48, 118, 140, 141
MAS VILAREGUT, Jaume, 167
MASFERRER, Carles, 95, 96
MASGREU, Lluís, 119
MASMITJÀ AGUILAR, Enric, 188
MASMITJÀ AGUILAR, Manuel, 120
MASRAMON ISERN, Joan, 41, 59, 196
MASSANA MASVIDAL, Lluís, 36, 39, 93, 152, 185, 221
MASSANA MASVIDAL, Pere, 33, 39
MASSANA VERDÚ, Rita, 231
MERCADAL PUJOL, Casimir, 149
MINORETTI, Carlo Dalmazio, 78
MIRALPEIX, Maria, 166
MOLINA, Carlos de la, 71, 72
MONTES GÓMEZ, Juan, 71
MONTIS, Manuel, 144
MORA QUINTANA, Antoni, 167
MORELL, Doctor, 77

MORELL COSTA, Martí, 43
MORERA, Maria, 125
MORETA MAS, Tomàs, 167
MORRAL VILASECA, Pere, 163
MUNS PUJOL, Carme, 237
MUNS PUJOLS, Josep, 170
MUNT MAS, Martí, 222
MUSACH, Ramon, 122
MUSACH CORTINAS, Jaume, 122, 123, 176, 177
MUSSACH BRUGAROLAS, Ramon, 222
NAVÓ MANSO, Eustaquio, 74
NICOLAU, Modest, 69
NOGUÉ, Antoni, 205
NOGUÉ, Josep, 140, 142
NOGUÉ PLANAS, Joan, 209
NOGUÉ SERRA, Carles, 190, 193, 205
NOGUERA CASADEVALL, Josep, 149
OLIVA PRAT, Dolors, 152
OÑÓS DE PLANDOLIT, Manuel, 56
ORDEIG ANGLADA, Sebastià, 33
ORRIOLS MONSET, Joan, 43, 54, 55, 88, 155
ORTEGA ESCALONA, Enric, 97, 134, 135, 140, 141, 149
PACELLI, Eugenio Maria Giovanni, 78
PADRISSA PARAREDA, Ramon, 21, 75, 96, 97, 106, 126,
127
PAGÈS GALLART, Joan, 149
PAGÈS SIMONET, Josep, 150
PALAU, Rosa, 164
PALLARÈS SABATÉS, Josep, 185
PARAREDA SALVANS, Andreu, 170
PASCUAL SALA, Antoni, 124
PASTORET ARMENGOL, Tomàs, 150
PERE DE LA PIPA (vegeu VIÑAS, Pere), 165, 169

PERELLÓ i POU, Joan, 35, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84,
86, 87, 88, 89, 92, 93, 99, 179
PÉREZ COMAS (o COMA), Ramon, 167, 168, 172
PÉREZ DEL PULGAR, José Agustín, 183
PÉREZ RAMIRO, Víctor, 189, 190, 211, 212
PIETX OLIVA, Joan, 137, 151, 152, 153, 154, 223, 224, 225,
226
PIETX OLIVA, Valentí, 137, 203
PIETX SURINYACH, Ramon, 152
PIJUAN LLACH, Pere, 118
PIQUÉ FARGAS, Josep, 122, 145
PIQUÉ FORGAS (o FARGAS), Artur, 160
PIUS XI, 78, 80
PIUS XII, 52, 78
PLADEVALL COLOM, Carles, 49, 71
PLADEVALL FONT, Ceferí, 185
PLADEVALL FONT, Enric, 58
PLANAS SALOMÓ, Miquel, 229, 230
PONS BLANCAFORT, Josep, 188
PONSA CUBERTA, Antoni, 163
POU, Josep, 49
POU ALIGUER, Josep, 41
PRATS CANAL, Joaquim, 204
PRATS FARGAS, Lluís, 202
PRATS (o PRAT) RAMON, Jaume, 150, 165
PRIMO DE RIVERA, José Antonio, 56, 239
PRIMO DE RIVERA, Miguel, 54, 98, 109, 152, 153, 224,
225
PUIGSERVER VILASECA, Joan, 36, 39, 40, 52, 54, 55
PUIGDELLOSES VILA, Assumpció, 150
PUIGREFAGUT, Conrad, 50
PUIGREFAGUT, Manuel, 48
PUIGSECH, Mossèn, 47

PUJADAS CASALÍ, Antoni, 150
 PUJADAS GARRETA, Felip, 194
 PUJADAS SOLER, Lluís, 190
 PUJOL DEU, Miquel, 237
 PUJOL MATAVERA, Gaspar, 40
 PUJOLS ESQUERRÀ, Lluís, 217
 PUJOLS VERGÉS, Joan, 33, 93, 196
 PUJOSA BARTÉS, Josep, 154, 237
 PUNTÍ USART, Joan, 167
 RABASAS, Jaume, 125
 RABASSA VILARÓ, Josep, 46, 47, 131
 RAFÚS BOSCH, Josep, 237
 RAMON BOADA, Gonçal, 33, 49
 RAMON PRATS, Ramon, 74, 196
 REDORTA MUSSACH, Lluís, 149, 150, 193
 RIERA, Carme, 67
 RIERA CABANES, Manel, 143, 144
 RIERA COMELLA, Manuel, 39, 41, 43, 44, 45, 52, 54, 55,
 196, 199, 201, 202, 244
 RIERA COMERMA, Domènec, 163
 RIERA CREXANS, Joaquim, 206
 RIEROLA ALIBES, Josep, 228
 RIEROLA TRIOLA, Pere, 185
 RIPOLL MIRALPEIX, Antoni, 40
 RIUS BUXÓ, Josep, 150
 RIUS CORNELLA, Dolors, 219
 RIVERA FITÓ, Joan, 185
 ROCA, Pere, 97
 ROCAFIGUERA, Marià de, 152
 RODOREDÀ SABATÉS, Ramon, 172
 RODRIGO MARTÍNEZ, Miguel, 44
 RODRÍGUEZ PONS, Joan, 160
 ROMA BARDOLET, Josep, 124, 125
 ROMANÍ CATEURA, Constanç, 222
 ROSANAS, Jaume, 125
 ROSÉS BOIXÉS, Martí, 163
 ROSÉS CODINACH, Joan, 212
 ROSÉS VERGÜÉ, Josep, 41
 ROSIÑOL (o Rusiñol) PALANCA, Joaquim, 149, 150
 ROVIRA, Josep, 222
 ROVIRA, Miquel, 222
 ROVIRA, Ramon, 125
 ROVIRA, Segimon, 246, 247
 ROVIRA BERENGUERES, Jaume, 172, 173
 ROVIRA BORI, Ramon, 246
 ROVIRA CUSPINERA, Josep, 40
 ROVIRA LLOBET (o LLOVET) Antoni, 140
 ROVIRA LLOBET (o LLOVET), Josep, 139, 140, 210
 ROVIRA MORERA, Miquel, 125
 ROVIRA ROSICH, Miquel, 175, 188, 191
 SABORIT, Josep, 140, 162
 SALA, Francesc, 94
 SALA ARGEMÍ, Ramon, 192
 SALA ESCODA, Joan, 194
 SALA MOLAS, Josep, 26, 35, 36, 37, 39, 40, 44, 45, 54, 55,
 75, 76, 91, 145, 148, 155, 162, 163, 169, 170, 217, 230,
 232, 233, 242
 SALA VILASECA, Pere, 210
 SALCEDO ORTEGA, José Maria, 33, 35
 SALVADOR TORT, Joan, 150, 232
 SAN SALVADOR MUNDÓ, Jaume, 182
 SÁNCHEZ BRAGADO, Adolfo, 166, 196
 SANGLAS VERDAGUER, Antoni, 129
 SANGLAS VILASIS, Joan, 25
 SANS SERRA, Miquel, 237
 SANTANACH FRANCCAS, Ramon, 210

SEGALÉS GRAU, Jaume, 150
 SELVA VILLARET, Bonaventura, 185
 SENDRA DE MAS, Joan, 41, 43
 SERDÀ PRAT, Josep, 39, 41, 43, 155
 SERRA, Dolors, 205
 SERRA, Hipòlit, 77
 SERRA, Jaume, 103
 SERRA, Lluís, 58
 SERRA BADELL, família, 69
 SERRA BADELL, Marià, 21, 69, 75, 95, 199
 SERRA BARDOLET, Guillem, 59
 SERRABASSA, Ramon, 140
 SERRADELL SANTANEVA (o SANTANERA), Lluís, 160
 SERRANO SUÑER, Ramón, 157
 SICART, Josep, 144
 SIMON, Ramon, 121
 SIMON ARNAU, Magí, 46, 121, 131, 150
 SINGLA, Mossèn, 77
 SOLÀ CANADELL, Just, 139, 210
 SOLÀ SERRATOSA, Josep, 173
 SOLÀ TEULATS, Jacint, 222
 SOLANS JUVANY, Pere, 212, 213
 SOLDEVILA, Josep, 121, 131, 222
 SOLDEVILA GRIERA, Jaume, 202
 SOLÉ CARNER, Francesc, 186
 SUBIRACHS RICART, Ignasi, 131
 SURINYACH GINESTET, Joaquim, 222
 TAÑÀ CIVIDI (o SIBIDÍ), Joaquim, 188
 TEULATS, Dolors, 174
 TIÓ FEBRER, Josep, 217
 TONA BASAS, Felicià, 160
 TORRENS BONADA, Lluís, 138
 TORRENS IBERN, Montserrat, 231
 TORRENT, Josep Maria, 44
 TORRENTS MAS, Josep, 122, 123
 TRANSVAL EXPÓSITO, Josep, 150
 TRAVERIA (o CLAVERIA), Segimon, 171, 172
 TRAVERIA PUBILL, Joan, 37, 48, 49, 118, 140, 141
 TRESERRAS PRATDESALA, Eusebi, 191
 TRESSENTS SERRADELL, Juli, 190
 TRIAS COMAS, Bartomeu, 48
 URGELL PRATS, Dolors, 179
 VALLOSADA (o BALLOSADA) PEIRÓ, Francesc, 115,
 116, 143, 207, 208
 VERDAGUER ANGLADA, Josep, 160
 VERDAGUER BIGAS, Jaume, 188
 VILA BENET, Joan, 182
 VILA COMAS, Paulí, 182
 VILA COSTA, Pere, 191
 VILÀ GUITERAS, Josep, 41, 43, 55, 59, 196
 VILA PONS, Josep, 210
 VILA VERDAGUER, Josep, 164, 184, 185, 186
 VILADEVALL, vídua de, 77
 VILALTA SABATÉ (o SABATA), Josep, 122, 123, 150, 168
 VILAMITJANA GUARDIA, Josep, 175, 176
 VILAPLANA CASALS, Jaume, 93
 VILAPLANA FORCADA, Joaquim, 50, 77
 VILAPLANA FORCADA, Ramon, 50, 77
 VILAPLANA PUJOLAR, família, 77, 139, 140
 VILAPLANA PUJOLAR, Joaquim, 33
 VILAPLANA PUJOLAR, Josep, 36, 39, 40, 41, 46, 50, 54,
 73, 83, 152, 192, 236, 237, 243
 VILARÓ, Joaquim, 48
 VILARÓ CLAVELL, Antoni, 99, 180
 VILASIS SUBIRANA, Ramon, 186
 VIÑAS, Pere, 165, 169

INTRODUCCIÓ	11
I. L'APARELL REPRESSOR	19
1. El final de la guerra	19
2. La legislació repressiva	27
3. La jurisdicció militar	30
4. Les institucions vigatanes durant el franquisme .	32
4.1. Les noves gestores municipals	34
4.2. El personal polític: alcaldes i regidors . . .	47
4.3. FET y de las JONS. El Partit Únic	56
4.4. La Guàrdia Civil	70
4.5. L'Església	75
4.6. Els informes de les autoritats repressives . .	101
II. ELS REPRESALIATS	107
1. La denúncia i la detenció	114
2. Els judicis sumaríssims i els consells de guerra .	123
3. Delictes	135
4. Condemnes i absolucions	146
4.1. Condemnes	146
4.2. Absolucions	151
5. El món penal	156
5.1. Els camps de concentració	157
5.2. Les presons	165
5.3. La redempció de les penes pel treball	177

5.3.1. Els batallons de treballadors	184
5.3.2. Les colònies penitenciàries militaritzades	187
5.3.3. Els destacaments penals	189
5.3.4. Els treballs a les regions devastades ..	191
5.3.5. Els tallers penitenciaris	192
5.3.6. Les destinacions	192
5.3.7. Règim semblant als obrers lliures	194
5.3.8. Llibertat condicional	195
6. La repressió econòmica, laboral i cultural	215
6.1. La repressió econòmica	215
6.2. La repressió laboral	220
6.3. La repressió cultural i nacional	236
CONCLUSIONS	248
FONTS I BIBLIOGRAFIA	253
1. Arxius consultats	253
2. Bibliografia succinta	253
3. Publicacions periòdiques	258
SIGLES EMPRADES	259
ÍNDEX DE NOMS	261

